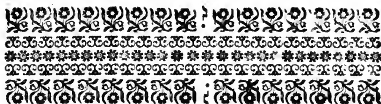
COMMENTARII
PARAPHRASTICI
IN
D. PAULI
APOSTOLI
EPISTOLAS
SECTIO ALTERA.

ARGUMENTUM
EPISTOLÆ D. PAULI APOSTOLI AD GALATAS.

GAlatia Provincia eſt minoris Aſiæ. Quà Orientem reſpicit, finitimam habet Cappadociam, ab Occidente Bithyniâ, à Meridie Pamphyliâ, à Septentrione Pontô Euxino clauditur. Galli, è finibus ſuis olim egreſſi, poſtquam teſte Pauſaniâ Macedoniam & Theſſaliam depopulati ſunt, trajecerunt in Aſiam à Rege Bithyniæ unà cum Græcis in auxilium evocati, & regioni à ſe devictæ nomen primùm Gallogræciæ, poſtmodum Galatiæ impoſuêre. Huic porrò nationi Paulus Apoſtolus Evangelii lucem prætulerat non abſque fructu prædicationis ſuæ ampliſſimo; cùm verò inde digreſſus pro muneris ſui ratione, alias quoque regiones luſtrare, & cœleſtis

doctrinæ radiis illustrare compelleretur, deferbuit ardor ille pristinus, quo Christi Evangelium à Paulo prædicatum Galatæ complexi fuerant, nimiúmque faciles aures præbuerunt pseudo-Apostolis ex Judæorum gente supervenientibus, pasśimque spargentibus, observantiam legis Mosaicæ cum Evangelio necessariò conjungendam. Allegabant illis hi sycophantæ exemplum aliorum Apostolorum, qui ritus hosce Judaicos perquàm religiosè custodirent, authoritate ac dignitate Paulo utique longè præferendi tanquam testes oculati & omni exceptione majores, qui Christo Domino convixerant, propriisque auribûs ejus prædicationem exceperant, nec non signa admiranda ab eo patrata viderant, cùm Paulus nec cum Christo conversatus, neque ab eo in Apostolorum Collegium cooptatus fuerit, adeóque ejus doctrinam nec satis intelligeret, nec fideliter referret. Ab hoc ergò tam gravi ac periculoso errore ut Apostolus eos, quorum conversioni tantopere insudaverat, maturè revocaret, epistolam hanc exaravit, in quâ copiosè, ac luculenter disserit de ritibus antiquæ Legis, nec non de fide ac gratiâ Jesu Christi, cui hominis Justificationem attribuit. Epistola hæc videtur epitome quædam esse Epistolæ ad Romanos inscriptæ, utraque enim eandem doctrinam complectitur, iisdem prope sententiis, rationibus, ac phrasibûs utitur. Hieronymus, Athanasius, Theodoretus Romæ scriptam perhibent, negat Chrysostomus, Baronius & alii, quin conveniant, num Ephesi num alibi in Græciâ scripta.

Cap. I. Præmissis consuetis salutationibûs acriter invehitur in Galatas, quòd ab Evangelio à se prædicato tam citò deflexerint, & abjectâ fiduciâ, quam omnem in Christo Domino collocare debuerant, eò dementiæ progressi sint,

ſint, ut crederent obſervantiam circumciſionis & aliorum rituum antiquorum neceſſariam eſſe ad perfectam, numerisque omnibus abſolutam Juſtificationem. Tum anathematis fulmen in eos evibrat novatores, qui contraria prædicationi ſuæ dogmata auſint diſſeminare, ne ipſis quidem Angelis aut ſibi ipſi, ſi hoc attentari fors contingeret, per acutam ſpiritúque divino ſuccenſam hyperbolem parcens. Denique certitudinem doctrinæ ſuæ,quam non ab hominibus, ſed ab ipſo immortali Dei Filio per revelationem ſe accepiſſe teſtatur, multis argumentis adſtruit. Addit, ſe tertio à converſione ſuâ annô aſcendiſſe Jeroſolymam ad conferendum cum ipſo Petro Apoſtolo, quocum per quindecim dies ibi commoratus ſit.

Cap. 2. Memorat ſe evolutis ab agnitâ Chriſti fide quatuordecim annis Jeroſolymam rurſus veniſſe, ibíque doctrinam ſuam tribus Apoſtolis Petro, Jacobo, ac Joanni communicâſſe, quam illi approbatione ſuâ per omnia ut integerrimam firmaverint. Suſceperat hanc profectionem Apoſtolus ad componendas tricas ac diſſenſiones Eccleſiæ Antiochenæ circa obſervantiam cæremoniarum legis antiquæ. Judæi enim nuper admodum ad Chriſti Religionem traducti modîs omnibus contendebant, eas Chriſtianis etiamnum retinendas, Gentiles verò poſt ejuratum idolorum cultum tam grave jugum aſpernati ſeſe illis ſubmittere recuſabant. Sacri interpretes non ſatis conveniunt, num quatuordecim hi anni, ſub quorum finem ſe Jeroſolymam aſcendiſſe commemorat, computandi ſint à die converſionis ſuæ, an verò à primâ profectione, de quâ priori capite loquitur. Divo Hieronymo poſterior arridet ſententia, priorem verò longè plures amplectuntur majori veritatis apparentiâ. Diverſitas iſthæc

minoris momenti est, quàm controversia illa, quæ geminos Apostolorum Principes Petrum & Paulum Antiochiæ collisit ratione antiquæ Legis rituum. D. Hieronymus secutus Græcorum sententiam opinatur, redargutionem istam simulatam tantummodò fuisse. D. Augustinus verò contendit, Petrum Apostolum seriò & ex merito reprehensum. Utriusque hac de re Epistolas in 2. tom. Oper. D. Augustini reperies. Nobis ob argumenti brevitatem non vacat hanc controversiam discutere, quæ peculiarem sibi locum ac disquisitionem deposceret. Sub finem capitis triplici ratione probat Apostolus, Justificationem nostram ex solâ fide vivâ Christi provenire. Prima est, quòd Servator noster aliàs peccati auctor ac Minister foret, si lex ab eo abolita maculam illius eluere posset. Secunda, quòd lex disponat ad Evangelium, & ipsamet profiteatur, se in Christo desinere, ac mori. Tertia, quòd alioqui gratìs Christus mortem oppetiisset, si homines ex lege justitiam gratiámque consequi possent.

Cap. 3. Ad idem argumentum comprobandum 5. adducit rationes. Inprimis propriam eorum experientiam, quandoquidem non nisi præmissâ per baptismum sanctificatione gratia patrandi mira illis impertita fuerit. Secundò affert in medium Abrahami exemplum, qui ante legis primordia justificatus est ex fide in Deum. Tertiò ostendit eos, qui sub lege gemunt, obnoxios esse maledicto, quod ipsa pronuntiat contra ejus transgressores, cùm tamen illud per Christi mortem sublatum sit. Quartò allegat ex prophetâ Abacuc textum, quo pronuntiat justum ex fide vivere. Quintò cùm justitiæ consecutio Abrahamo ejúsque posteris promissa sit, docet eam obtineri per fidem, quam huic pollicitationi adhibent. Denique

nique

nique legem Moysis pædagogo æquiparat, & Israëlitas pueris, quos necesse erat, quà minis, qua promissis in officio contineri, donec ætatem & usum attingerent rationis perfectæ, nempe ad tempus usque à Divinâ providentiâ præfixum pro manifestatione & adventu promissi Messiæ.

Cap. 4. comparat legem tutori, & Israëlitas pupillis sub tutelâ constitutis. Addit Christianos jam esse majorennes, atque adeo, non ampliùs indigere rectore, qui eos corripiat, & ùt servos duriùs habeat, cùm jam adoptati sint in filios Dei. Subin gloriatur de benevolis olim erga se Galatarum studiis, eísque in mentem revocat, quo ardore complexi fuerint Evangelii sui prædicationem, ut eos inconstantiæ suæ pudeat, quòd tam leviter ab eâ resiliant. Priusquàm capiti coronidem imponat, Vetus Testamentum assimilat Agar ancillæ Abrahami, novum verò Saræ conjugi magni hujus Patriarchæ, Judæos Ismaëli, Christianos Isaaco: unde infert, quemadmodum Agar ejecta fuit cum filio suo ex ædibus heri, ita & Veterem Legem eliminatam esse ab Ecclesiâ, ejúsque sponso Christo Servatore, quemadmodum Isaaco tota hæreditas cessit ùt ingenuo filio, ita & novæ Legi obvenisse prærogativas omnes promissionum, quæ factæ sunt per oracula sacrorum Vatum, & demum quemadmodum Ismaël infesto animô persecutus est Isaacum, ita & Judæos insurgere in Christianos odiô ac livore acerbissimo.

Cap. 5. Hortari pergit Galatas ad excutiendum jugum Legis Veteris, ne excidant gratiâ justum reddente, quam fides in Christum charitate animata mentibus inserit tam Gentilium, quàm Judæorum, eósque in libertatem asserit filiorum Dei. Inde factâ digressione, prout assolet, à do-

ctrinâ dogmaticâ ad moralem occasionem arripit disserendi de luctâ carnis contra spiritum, & discrimine morum à tam oppositis principiis scaturientium enumerando opera tam carnis quàm spiritûs, ut ab illis caveamus quàm diligentissimè, his autem insistamus ardentissimè.

Cap. 6. Obtestatur illos, ut adversùs abductos à rectâ semitâ, & forsitan relapsos in aliquas noxas & errores cum omni lenitate ac moderatione procedant. Excitat eos ad humanitatis & beneficentiæ officia exhibenda præcipuè domesticis fidei, Christianis videlicet, propositâ remuneratione amplissimâ, additóque saluberrimo monitô, eos, qui se Legis Mosaicæ perquàm religiosos cultores deprædicant, id facere jactantiæ & inanis gloriolæ causâ, quóque securitati suæ magis consulant adversùs infesta Judæorum molimina. Demum concludit Epistolam adhortatione repetitâ, ut doctrinæ à se traditæ firmiùs deinceps insistant, in ejúsque confirmationem postremam allegat, & quodammodo exhibet stigmata Jesu Christi sibi impressa relictis luculentis cicatricibùs, in quibus tanquam trophæis & regalibus signis unicè gloriatur tanquam fortissimus pugil, séque ex invictâ tot laborum ac persecutionum tolerantiâ fidelissimum, atque addictissimum Christo Domino suo servum comprobat.

PA-

PARAPHRASIS
IN EPISTOLAM D. PAULI APOSTOLI
AD
GALATAS.
CAPUT I.

1. PAulus Apoſtolus non hominum auctoritate, aut commendatione ad prædicandum Evangelium vocatus, ſed ipſius JEſu Chriſti Domini noſtri Deíque Patris imperiô, qui ipſum à mortuis excitavit vi divinâ ac poteſtate, quam Filio dedit, *omnis enim virtus filii de patre eſt*, verba ſunt S. Ambroſ. in hunc textum, *ut geſta Filii facta ſint Patris, ex quo omnia.*

1. *Paulus Apoſtolus non ab hominibus, neque per hominem, ſed per JEſum Chriſtum, & Deum Patrem, qui ſuſcitavit eum à mortuis:*

2. *Et qui mecum sunt omnia. omnes fratres, Ecclesiis Galatiæ.*

3. *Gratia vobis & pax à Deo Patre & Domino nostro Jesu Christo,*

4. *Qui dedit semetipsum pro peccatis nostris, ut eriperet nos de præsenti sæculo nequam, secundùm voluntatem Dei, & Patris nostri.*

5. *Cui est gloria in sæcula sæculorum: Amen.*

6. *Miror, quòd sic tam citò transferimini ab eo, qui vos vocavit in gratiam Christi, in aliud Evangelium;*

2. Et omnes, qui cum illo sunt (sunt autem quàmplurimi) fratres Ecclesias Galatiæ salvere jubent. 3. Gratia vobis & pax non à Moyse, vel Lege, sed à Deo Patre & Domino nostro JEsu Christo. 4. Qui semetipsum tanquam pretiosam victimam pro expiatione nostrorum delictorum obtulit, atque in eum finem, ut institutâ deinceps sanctiori vitâ à flagitiosi hujus & corruptissimi sæculi moribus, quàm longissimè recedamus, quæ est Dei Patris nostri mittentis hunc nobis salutis deperditæ reparatorem voluntas primaria. 5. cui sit gloria in omnem æternitatem, Amen.

6. Equidem mirari satis non possum, quòd cùm vobis perseverandum fuerit in fide dogmatum, quæ vobis à me non ita pridem annuntiata sunt, tam facilè in transversum vos abduci patiamini ab his Novatoribus, qui omni studiô inducere vos satagunt ad retinendam observantiam rituum antiquorum, quódque à Deo Patre aversi, qui vos benignissimè vocare dignatus est in notitiam JEsu Christi, & communicationem cœlestium ejus charismatum tam citò transiliatis ad amplecten-

ctendum novum Evangelium, quasi aliud ab illo ac præstantius daretur, Christóque addendus sit Moyses, & Evangelio lex cæremonialis.

7. Hæc mutatio adeo inexspectata & exotica est, ut vix in animum inducere queam, eam levitati vestræ unicè imputandam. Simplicitate ac credulitate vestrâ haud dubiè abusi fuerint hi veteratores, fallaciisque suis, quasi tenebris offusis vobis illuserint, ad elevandam ac deprimendam auctoritatem Evangelii JEsu Christi, qui nos servitute Legis exemit. Nolite eos audire, fratres mei, neque patiamini fascinari vos splendido fuco argutiarum, quibûs somnia sua & imposturas contegere student. Omnis innovatio in materiâ religionis plena periculi est, ac cane pejùs & angue fugienda, utì vobis jam sæpiùs insinuavi. 8. Tantùm abest, ut Novatorum istorum oratione commoveri vos oporteat, ut si per conditionem haud possibilem, vel ego ipse, vel angelus quispiam de cœlo veniens quidquam promulgaret, quod perceptæ jam fidei doctrinæque repugnaret, vel non usquequaque conveniret, anathema

7. Quod non est aliud, nisi sunt aliqui, qui vos conturbant, & volunt convertere Evangelium Christi.

8. Sed licèt nos, aut Angelus de cælo evangelizet vobis, præterquàm quod evangelizavimus vobis, anathema sit.

9. Sicut prædiximus, & nunc iterum dico: si quis vobis evangelizaverit præter id, quod accepistis, anathema sit.

10. Modò enim hominibus suadeo, an Deo? An quæro hominibus placere? si adhuc hominibus placerem, Christi servus non essem.

ma censeri debeat. 9. Ac ne quis existimet, hoc mihi per imprudentiam, aut animi succensi impotentiam temerè excidisse, iterum, iterúmque repeto, quisquis ille fuerit, quocunque demum charactere sive angelico, sive Apostolico glorietur, si quis contraria aut quoquomodo repugnantia prædicaverit iis, quæ accepistis à nobis, non solùm aures ab eo, animósque avertite, sed etiam ùt omni execratione, & anathemate dignum falsarium repellite. Quin imò, si per impossibilem suppositionem Deus ipse revelaret contrarium quid fidei nostræ, quàm jam primò revelavit, primæ ejus revelationi standum esset, non secundæ, quia si revelaret contrarium, mutaretur, adeóque desineret esse Deus, & prima infallibilis veritas, quæ omnia cùm fieri repugnet, illud consequitur, Deum nec per se, nec per alios contrariam priori doctrinam nobis tradere posse.

10. Quòd porrò tam liberè tam fidenter antagonistas meos anathemati subjecerim, nolite mirari, cùm enim acceperim à Deo ipso immortali, quæ vobis haud ita pridem annun-

annuntiavi, minimè convenit, ut ea humano angelicóque examini ac trutinæ submittam. Equidem mortalium salutem Deíque unius gloriam pro ratione mei officii unicè quæro, an propterea existimatis, me eorum quoque benevolentiam & gratiam aucupari? Præfectò si eorum præconia studiáque ambirem ex meâ prædicatione, si Judæis gratificari ac placere contenderem, idoneus fidelísque Christi servus, qualem me profiteor, neutiquam forem. Vestrâ quidem sententia tantæ auctoritatis esse non videor, nec eâ fide dignus, qua cæteri Apostoli, eò quòd Apostolicam dignitatem ac missionem oretenus ab ipso Dei Filio in terris commorante non acceperim, nec ejus discipulus fuerim. 11. Ego autem vobis palàm edico, Evangelium quod à me promulgatum est, non esse ejusmodi, quale vobis obtrectatores mei descripserunt, inventum videlicet meum, aut hominis cujuspiam auctoritate subnixum, 12. cùm illud divinitùs acceperim ab ipso cœli terræque domino, tunc scilicet, cùm ab eo raptus sum in tertium cœlum.

11. *Notum enim vobis facio, fratres, Evangelium, quod evangelizatum est à me, quia non est secundùm hominem:*

12. *Neque enim ego ab homine accepi illud, neque didici, sed per revelationem Jesu Christi.*

13. *Audiſtis enim converſationem meam aliquando in Judaiſmo: quoniam ſupra modum perſequebar Eccleſiam Dei, & expugnabam illam.*

14. *Et proficiebam in Judaiſmo ſupra multos coætaneos meos in genere meo, abundantiùs æmulator exiſtens paternarum mearum traditionum.*

15. *Cùm autem placuit ei, qui me ſegregavit ex utero matris meæ, & vocavit per gratiam ſuam,*

16. *Ut revelaret filium ſuum in me, ut evangelizarem illum in Gentibus: continuò non acquievi carni & ſanguini.*

17. *Neque veni Jeroſolymam ad anteceſſo-*

13. Equidem non ignoratis, priſtinam meam agendi rationem, cùm adhuc legi Judæorum addictus viverem. Zelô præfervido planéque cœco perſequebar Eccleſiam Dei inſtar ferocis beſtiæ in ejus exitium ruens, 14. & inter ætatis meæ contemporaneos ac contribules, æmulatione paternarum traditionum exardeſcens, primas mihi partes depoſcebam inſectandis Chriſti fidelibus. 15. Ubi autem Deo immortali, qui me ab æterno necdum natum, adeóque & ante omne meritum gratuitâ bonitate ſecrevit in peculiare gloriæ ſuæ propagandæ inſtrumentum, ubi, inquam, illi placuit mihi revelare filium ſuum, non tantùm ut illum ipſe cognoſcerem, ſed etiam Gentibus annuntiarem, 16. ſtatim voluntatem meam divinæ ſubmiſi eâ animi firmitate ac conſtantiâ, ut quidquid rationis humanæ ſagacitas in contrarium ſuaderet pericula ob oculos repræſentans, quibus me exponerem, mala graviſſima mihi ſubeunda, ſi doctrinam inviſam palàm exponerem, id omne flocci facerem. 17. Jeroſolymam tamen me non contuli

tuli ad inviſendos eos, qui ante me ad Apoſtolatum vocati fuerant, quippe qui judicarem haud quaquam convenire, ut ab hominibus paulatim diſcerem, quod ab ipsâ æternâ veritate absque ullo ſtudio ac defatigatione momentô quaſi hauſeram, ſed in Arabiam profectus ſum, ac denuo Damaſcum reverſus. 18. Non diffiteor, me Jeroſolymam pôſt excurriſſe, ad viſendum Petrum, quocum etiam ibi per 14. dies commoratus ſum: hanc autem profectionem honoris illi potiùs, quem ſemper plurimi feci, tanquam Apoſtolorum Principem, & Eccleſiæ univerſalis paſtorem, deferendi gratiâ ſuſcepi, quàm ut intra tam anguſtum temporis ſpatium ab eo inſtruerer, aut ſi quâ re erràſſem, corrigerer, quippe qui jam tres integros annos Evangelio prædicando operam dederam. 19. Alium autem ex Apoſtolis, à quo erudiri inſtitui que poſſem, vidi neminem, niſi Jacobum Chriſti conſobrinum. 20. Teſtor autem Deum, me nihil horum, quæ ſcribo, fingere, aut ſupra verum extollere. 21. Poſtea verò viſo Petro ſeceſſi in regiones

res meos Apoſtolos: ſed abii in Arabiam: & iterum reverſus ſum Damaſcum:

18. *Deinde poſt annos tres veni Jeroſolymam videre Petrum, & manſi apud eum diebûs quindecim.*

19. *Alium autem Apoſtolorum vidi neminem, niſi Jacobum fratrem Domini.*

20. *Quæ autem ſcribo vobis; ecce coram Deo, quia non mentior.*

21. *Deinde veni in partes Syriæ & Ciliciæ.*

22. *Eram autem ignotus facie Ecclesiis Judeæ, quæ erant in Christo:*
23. *Tantum autem auditum habebant: quoniam qui persequebatur nos aliquando, nunc evangelizat fidem, quam aliquando expugnabat:*
24. *Et in me clarificabant Deum.*

Syriæ, Ciliciæque. 22. Ut adeo Christianis Ecclesiis Judææ ne de facie quidem notus fuerim. 23. Hic tantùm rumor in eâ provinciâ de me increbuerat, eum, qui aliquando sibi honori duxerat Christi fidem professos divexare, atque insectari, nunc mutato consiliô eorum Apostolum agere, strenuúmque propugnatorem doctrinæ, quam antea penitus abolitam, eversámque percupiebat. 24. Quod eos impulit ad adoranda divinæ providentiæ consilia, & bonorum omnium largitori Deo, quantas maximas poterant gratias, laudésque referendas.

PARAPHRASIS

CAP. II.

1. *Deinde post annos 14. iterum ascendi Jerosolymam cum Barnabâ, assumpto & Tito.*
2. *Ascendi autem secundùm revelationem: & contuli cum illis Evan-*

1. POstquam lumine veræ fidei collustratus fueram, fluxêre quatuordecim anni, cùm denuo Jerosolymam ascendi assumpto mecum Barnabâ & Tito. 2. Ascendi autem non temerè, aut humano tantùm consiliô, sed divinâ revelatione

tione ad id compulsus, & seorsim ac privatos inter parietes doctrinam, quam palàm prædico, contuli cum Apostolis, qui inter cæteros eminent, non quòd ullus mihi scrupulus circa ullum etiam levissimum punctum inhæreret, aut quòd instructione, ac directione aliquâ indigere me crederem, sed ut alii quidam ampliorem ex prædicatione meâ colligerent fructum, qui nempe majoris securitatis causâ sibi ad oculum demonstrari percupiebant, Evangelium meum, quod annuntiaveram, omnino convenire cum doctrinâ aliorum Apostolorum, nullámque reperiri posse dissonantiam. 3. Quidquid autem non pauci rationum adducerent, urgeréntque, nunquam induci potui, ut Titum natione Græcum circumcidi permitterem, 4. sed constanter restiti ad defendendam libertatem ac veritatem Evangelii, & retundendam illam ipsam quorumdam novatorum ac falsorum fratrum væsanam temeritatem, qui sese blandè ac subdolè insinuando irrepserant ad explorandam mentem nostram circa libertatem, in quam Christi beneficiô asserti sumus,

gelium, quod prædico in Gentibus, seorsum autem iis, qui videbantur aliquid esse: ne fortè in vacuum currerem aut cucurrissem.

3. Sed neque Titus, qui mecum erat, cùm esset gentilis, compulsus est circumcidi:

4. Sed propter subintroductos falsos fratres, qui subintroierunt explorare libertatem nostram, quam habemus in Christo Jesu, ut nos in servitutem redigerent.

mus, & à graviſſimo legis jugo ſubducti, ut quantùm in ipſis erat, nos rurſus in eandem miſeram ſervitutem adigerent.

5. *Quibus neque ad horam ceſſimus ſubjectione, ut veritas Evangelii permaneat apud vos:*

5. Quibus ne ad momentum quidem ceſſimus, ſed operam dedimus, ut excuſſo ſemel ſervitutis jugô veritas Evangelicæ doctrinæ integra, atque illibata permaneret, nulláque vobis præberetur occaſio à recto tramite declinandi.

6. *Ab iis autem, qui videbantur eſſe aliquid (quales aliquando fuerint nihil meâ intereſt. Deus perſonam hominis non accipit) mihi enim, qui videbantur eſſe aliquid, nihil contulerunt.*

6. Eò temeritatis quidem progreſſus non ſum, ut mihi ſententiam ferendi libertatem arrogem, num qui inter Apoſtolos præfulgent, rectè, aut perperàm egerint, antiquorum rituum obſervationem fidelibus recèns converſis indulgendo. Deus, cui nihil abſconditum, quíque hominum perſonas ac conditiones non reſpicit, quicunque illi demum ſint, ille eſt, cui tanquam ſupremo Judici ab ipſis ſui muneris reddenda ratio, quíque ſolus perbenè novit, quid facere eos decuerit. Neque ad illud reflecto, quales fuerint, antequam ex abjectâ vilíque piſcatorum ſorte ad Apoſtolicam dignitatem à Chriſto Domino eveherentur.

7. *Sed econtrà cùm vidiſſent, quòd creditum eſt mihi Evangelium præputii, ſicut & Petro circumciſionis:*

7. Hoc unum aſſero, eos nullo mihi adjumentô fuiſſe, inſtruendo videlicet,

licet, aut consilia suggerendo, neque tamen in meâ doctrinâ quidquam carpere, aut reprehendere potuisse. 8. Quin potiùs, cùm planè cognovissent, munus prædicandi Evangelii inter Gentes mihi divinitus concreditum fuisse, non minùs, quàm Petro inter Judæos: qui enim Petrum ad Apostolatûs fastigium evexit inter Judæos, me utique potuit ad idem munus inter Gentes assumere, viresque, atque talenta necessaria impertiri, utì reipsâ fecit. 9. Cùm, inquam, divina ad hoc officium collata munera percepissent, Cephas, Jacobus & Joannes columnæ nempe Ecclesiæ, sociales mihi ac Barnabæ dedere dexteras, ac summâ doctrinæ, animorúmque consensione ita inter nos convenit, ut nos inter Gentes, illi autem inter circumcisos Apostolatu fungerentur, quin ullam nobis legem, aut methodum docendi præscriberent. 10. Id unum monuerunt, atque rogarunt, ut memores essemus pauperum, quod equidem summâ, quâ potuimus, diligentiâ & charitate perficere studuimus. 11. Quamvis autem rebûs ita compositis concordes discesserimus, ac Cepham

8. *(Qui enim operatus est Petro in Apostolatum circumcisionis, operatus est & mihi inter Gentes.)*

9. *Et cùm cognovissent gratiam, quæ data est mihi, Jacobus, & Cephas, & Joannes, qui videbantur columnæ esse, dextras dederunt mihi & Barnabæ societatis: ut nos in Gentes, ipsi autem in circumcisionem:*

10. *Tantùm ut pauperum memores essemus: quòd etiam sollicitus fui hoc ipsum facere.*

11. *Cùm autem venisset Cephas Antiochi-*

am, in faciem ei restiti, quia reprehensibilis erat.

Cepham præ aliis magnopere suspexerim, quemadmodum jam insinuavi, prævalente tamen salutis vestræ curâ cuicunque affectui ac considerationi privatæ, cùm is Antiochiam postmodum venisset, non potui mihi temperare, quin publicè eum redarguerem, & quidem ex merito.

12. *Priùs enim, quàm venirent quidam à Jacobo, cum Gentibus edebat, cùm autem venissent, subtrahebat, & segregabat se, timens eos, qui ex circumcisione erant.*

12. Controversia ac contestatio suborta tanquam inexspectata vos attonitos habebit, ut porrò omnem scrupulum & admirationem vobis eximam, necessàrium esse censeo, facti speciem candidè ac simpliciter exponere, ne me jure arguatis præfervidi zeli, aut correptionis parùm discretæ. Cephas igitur tum temporis Antiochiæ degebat, & cum Gentibus, non rarò absque discrimine ciborum liberè palámque vescebatur, ubi verò nonnulli Judæi à Jacobo Jerosolymorum Episcopo submissi advenêre, extemplò mutatâ vivendi ratione se ab eorum mensis & convictu clàm subtraxit, veritus, ne eos exemplô offenderet, qui erant ex Judæorum gente & exacerbari potuissent, si illum ea minimè curare animadverterent, quæ ipsis ex

ex diuturnâ & religiosâ legis suæ assuetudine horrori & abminationi erant. 13. Qua auctoritate permoti reliqui ferme omnes eâdem vivendi arte utebantur usque eò, ut ipse etiam Barnabas in ejusdem consilii ac simulationis societatem pertraheretur ita se gerendo, quasi Judæi præferendi essent Gentibus conversis, legisque veteris observantia etiamnum ad salutem esset necessaria. 14. Ego verò cùm adverterem præposteram hanc agendi rationem, quæ veritati & libertati Evangelii non parùm officere poterat, justâ indignatione commotus Petrum coram omnibus hisce ferme verbis allocutus sum: si cùm ipse Judæus sis, non ex Judæorum præcepto aut instituto vixisti, antequam hi fratres Jerosolymis advenissent, cur modò Gentes, quæ nunquam legis jugum subierant, compellis exemplô tuo, ut judaicos ritus & ceremonias colant, quibus tu priùs, ùt non ampliùs necessariis renunciaveras amplexus legem gratiæ divinitus nobis annuntiatam? 15. Nos quidem etiam ortu ac origine Judæi sumus, non autem ex progenitoribus nefando idolorum

13. *Et simulationi ejus censenserunt cæteri Judæi, ita ut & Barnabas duceretur ab eis in illam simulationem.*

14. *Sed cùm vidissem, quòd non rectè ambularent ad veritatem Evangelii, dixi Cephæ coram omnibus: si tu cùm Judæus sis, gentiliter vivis, & non judaicè quomodo Gentes cogis judaizare?*

15. *Nos naturâ Judæi, & non ex Gentibus peccatores.*

cultui deditis, quare nemo vestrûm me juro suspectum habeat, quasi Patrum meorum legem ingratus & perfidus apostata contemnerem.

16. *Scientes autem, quòd non justificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem Jesu Christi: & nos in Christo Jesu credimus, ut justificemur ex fide Christi, & non ex operibus legis: propter quod ex operibus legis non justificabitur omnis caro.*

16. Sed & illud me minimè latet, eam nunc esse abolitam, & hominem modò non justificari ex operibus legis, sed per unam JEsu Christi fidem, illam enim deseruimus, ut in JEsum Christum crederemus, justique efficeremur per firmissimam fidem dogmatis ab ipso annunciatis habitam, cùm opera legis nullam ex se vim habeant ad nos ab omni culpâ liberandos.

17. *Quòd si quaerentes justificari in Christo, inventi sumus & ipsi peccatores, numquid Christus peccati minister est? Absit.*

17. Quòd si repudiatâ absolutè lege & collocatâ in fide JEsu Christi omni fiduciâ adhuc peccatis inquinati maneremus, nisi circumcisionis beneficiô lustremur, manifestè inde consequitur, eam fidem, quâ Christo conjungimur, ipsúmque adeo Christum peccati potiùs auctorem esse ac Ministrum, quàm ut illud tollat, abrogando videlicet legem, quæ sola secundùm vos justificat, quòd cùm absque horrore concipi nequeat, absit, ut hoc vel sentiamus ipsi, ac doceamus.

18. *Si enim quæ destruxi, iterum ædifico: prævaricatorem me constituo.*

18. Ad me quod attinet, si ego, qui legem ejúsque cæremonias jam pridem deserui,

eas

eas iterum revocandas & ſervandas ſtatuerem, nunquid mihi ipſi contradicerem, magnóque me ſcelere obſtringerem legem nunc præcipiendo, quam Deus abolitam vult, vel hactenus obſtrinxiſſem negligendo ejus obſervantiam. At verò nequaquam me reum profiteor eam infringendo, quin imò feci, quod debui propalando paſſim, eam non ampliùs neceſſariam. 19. Etenim, ſi verum fatendum ſit, per ipſam legem, quæ ritè intellecta docet & oſtendit, Chriſtum tanquam promiſſum Meſſiam eſſe ſcopum legis, & complementum figurarum, ipſi legi mortuus ſum, indéque quaſi ab arbore veteri reſectus, ut ligno crucis quaſi novus ſurculus inſertus, ut inde novam vitam & ſuccum optatiſſimum gratiæ hauriam, atque ita Deo vivam. 20. Itaque non ipſe jam per memet vivo, qui antea eram veteri homini conformatus, mortíſque pabulum, ſed vivit in me Chriſtus, qui me unà ſecum cruci affixum novo ſpiritu animat, mentis tenebras diſcutit, innumeríſque me cœleſtibus donis atque favoribûs cumulat. Huic fidei in ipſum tanquam Dei omnipotentis di-

19. Ego enim per legem, legi mortuus ſum, ut Deo vivam: Chriſto confixus ſum cruci.

20. Vivo autem, jam non ego: vivit verò in me Chriſtus. Quòd autem nunc vivo in carne: in fide vivo filii Dei, qui dilexit me, & tradidit ſemetipſum pro me.

dilectiſſimum filium, qui ſemetipſum æterno Patri pro me tradidit, hoſtiam videlicet & victimam, ad expianda mea ſcelera, non autem legi Moſaicæ debeo, quòd vitam nunc longè aliam, & ab omni flagitio alienam ducam. Indignum me ſanè reddideram tam ſingulari gratiâ, & quemadmodum illam non promerui, ut acciperem, ita pro acceptâ pares grates rependere non valeo.

21. *Non abjicio gratiam Dei. Si enim per legem juſtitia, ergò gratis Chriſtus mortuus eſt.*

21. Ne autem me penitus ingratum vel immemorem exhibeam, omnem operam illi conſervandæ impendo, tantúmque ei defero, ut legis auxilium nullâ ratione ad juſtificationem requiram. Profectò ſi legi tanta vis ineſſet ad nos in gratiam Dei aſſumendos, fruſtra Chriſtus pro nobis mortem oppetiiſſet. Quis autem adeo væſanus ſit atque impius, ut aſſerere auſit, tot opprobria, quæ pertulit, tot mira, quæ patravit, tot vulnera, quæ excepit, tot cruciatuum genera, quæ ſuſtinuit, mortémque ipſam acerbiſſimam nihil omnino nobis ad ſalutem contuliſſe? ergò jure quàm optimo licebit concludere, eam nobis non à Moyſe, ſed à Chriſto, non ex lege, ſed ex fide contingere.

PARA-

PARAPHRASIS

CAP. III.

1. Fieríne poteſt, ô ſtolidi & amentes Galatæ, ut veritates adeo liquidas ac perſpicuas, quæ menti veſtræ jam altè inſederant, in dubium nunc revocetis. Ignoſcite mihi, quòd acriori hoc dicendi genere utar: juſtus, ísque graviſſimus dolor, quem concepi conſiderando tam fœdos craſſósque errores, in quos heu miſerè prolapſi eſtis aliorum haud dubiè impulſu, me compulit ad hanc, utì vobis fortaſſè videbitur, duriuſculam correptionem, hoc enim rerum articulo exitialis vobis eſſet omnis diſſimulatio ac lenitas, mihíque verteretur non abs re crimini. Quibûsnam, obſecro præſtigiis faſcinísque deluſi eſtis, quorum oculis animiſque non ita pridem prædicatione meâ ad vivum quodammodo propoſitus eſt Chriſtus Dominus cruci affixus, ſuiſque lineamentis ac coloribûs ita expreſſus, ut non minorem tanto myſterio fidem

1. *O inſenſati Galatæ, quis vos faſcinavit non obedire veritati, ante quorum oculos Jeſus Chriſtus præſcriptus eſt, in vobis crucifixus?*

dem ac reverentiam affectu tenerrimo plenam habueritis, quàm si præsentes in monte calvariæ vidissetis hunc Dei filium inter acerbissimos dolores, gentisque perfidæ convitia pro salute vestrâ in cruce pendentem ac morientem.

2. Hoc solùm à vobis volo discere: ex operibus legis, spiritum accepistis, an ex auditu fidei?

2. Nolo prolixiori & subtiliori rationum copiâ vobiscum agere ad exaggerandam & exprobrandam palmarem vestram dementiam: id unum à vobis sciscitari libet, num ex observantiâ & vi præceptorum legalium, an verò ex fide, quæ auditione sacri Evangelii in vobis radices egerat, effusâ in vos divini spiritûs charismata perceperitis, non ex lege, accepistis enim illa, priusquam vel sciretis, quid lex Mosaica sibi vellet, vel ejus jugo vos subjeceritis, ergò ex fide, imprudenter itaque agitis, quòd à Christi fide ad legem Moysis transilire intenditis.

3. Sic stulti estis, ut cùm spiritu cœperitis, nunc carne consummemini?

3. Adeóne rudes & stupidi estis, ut cùm rectus ordo postulet à carne ad spiritum progrediendum esse, vos econtrà, postquam fide, obedientiâ cæterísque spiritualibus præsidiis fulti Evangelicæ doctrinæ assensum præbuistis, nunc quasi illa non abundè

suffi-

sufficerent, à pseudo-apostolis vos induci patiamini ad carnales & externas legis ceremonias tanquam ultimum perfectionis complementum, quod sanè nihil aliud est, quàm omnem ordinem invertere, & orto jam sole lucernam quærere, ac post solidum cibum infantium more lac denuo appetere vel denique quintam in curru rotam superinducere. 4. Si res ita se habet, an non vos miseros dicam, qui pro fide Christi tanta perpessi estis & quidem absque omni merito & fructu? sed absit. Meliora spero: non absque causâ & incassum tot adversa constanter pertulistis, Deus, cujus amore hæc omnia præstitistis, remunerabitur & compensabit non absque fœnore & abundè omnia, modò pœnitentiâ ducti revocato gradu fidem Evangelio à me prædicato firmissimam præbeatis rejectis ùt modò supervacaneis ritibûs Mosaicis. 5. Repeto dicta, ac denuo vos hortor, ut per seriam reflexionem etiam atque etiam consideretis, num Deus immortalis, qui vobis Spiritum sanctum, ejúsque divina munera impertiit unà cum facultate tot mira patrandi, hæc omnia

4. Tanta passi estis sine causâ? si tamen sine causâ.

5. Qui ergò tribuit vobis Spiritum, & operatur virtutes in vobis: ex operibus legis, an ex auditu fidei?

nia vobis præstiterit intuitu legis, an nón potiùs ex fide divini verbi auditione perceptâ, & præstitâ doctrinæ Evangelicæ observantiâ? prius dici non potest, quandoquidem lex erat tunc vobis incognita, restat igitur, ut fidem gratiæ Christi tantorum in vobis bonorum causam agnoscatis, à quâ proinde ad legem minimè transferri debuistis. Hæc sola ratio vos deberet convincere, & omnem excludere replicam.

6. *Sicut scriptum est: Abraham credidit Deo, & reputatum est illi ad justitiam.*

6. At verò, quò veritatem hanc magìs magísque stabiliam, exemplum vobis proferam insuspectum minimè. Abraham cujus vel solum nomen vobis venerationi est, justus erat, lex tamen sat longo ab ipsius obitu tempore postmodum promulgata est, ergò nulla legis necessitas ad justitiam: unde ergò, rogabitis me, illam consecutus est? respondet pro me sacra pagina, ex fide, quam divinis promissionibus habuit, fateris ergò necesse est, id uni fidei acceptum referendum.

7. *Cognoscite ergò, quia, qui ex fide sunt, ii sunt filii Abrahæ.*

7. Qui vos persuasos volunt legem Christianam unà cum Mosaicâ copulandam & perdiligenter observandam, Abrahamo ut patre magnificè gloriantur, scitote autem, qui eandem cum

cum ipso fidem sectantur, ad legitimam ejus prolem ac posteritatem pertinere, spiritualem videlicet non generatione, sed imitatione, ac proin eos respicere benedictionem, justitiam, & salutem Abrahæ promissam. 8. Porrò Spiritus S. primarius sacrarum litterarum auctor omnia lustrans, ac suâ divinâ luce complens, cùm prævidisset fore aliquando, ut cuncti mortales fide justificentur, id multò ante Abrahæ prænuntiavit, gentes omnes pari cum ipso fide benedicendas ac justificandas. 9. Quemadmodum igitur is magnam apud Deum iniit gratiam fidem præstando pollicitationibus sibi à Deo factis, ita nos ejusdem benedictionis ac gratiæ erimus participes, si hanc ejus fidem sedulâ imitatione complectemur, & quemadmodum is non ex operibus legis, utpote longè posterioris justitiam consecutus est, ita longè à veritate aberrabimus, si ex illis nos eam adepturos existimabimus. Reponetis forsan, legem necdum tunc temporis extitisse, adeóque ab illo servari non potuisse. 10. Respondeo, tametsi eâ tempestate necdum lata fuerit, abolitam tamen nunc esse, tantúmque abesse,

8. ***Providens autem Scriptura, quia ex fide justificat Gentes Deus, prænuntiavit Abrahæ: quia benedicentur in te omnes Gentes.***

9. ***Igitur, qui ex fide sunt, benedicentur cum fideli Abraham.***

10. ***Quicunque enim ex operibus legis sunt, sub maledicto sunt. Scrip-***

tum est enim : maledictus omnis, qui non permanserit in omnibus, quæ scripta sunt in libro legis, ut faciat ea.

esse, ut ex illâ benedictionem sperare possimus, ut potiùs execrationi sint obnoxii, quicunque tantum efficaciæ illi tribuunt : intelligunt quidem ex illâ, quid prohibeatur, & minimè liceat, at verò præsidia necessaria ad ejus integram observationem neutiquam suppeditat. Dura est, & inflexibilis, & quando de suis transgressoribus loquitur, hisce utitur satis asperis & minacibus terminis : maledictus omnis, qui non manserit in omnibus, quæ scripta sunt in libro legis, ut faciat ea, atqui experientia manifesta demonstrat, eos qui sub lege sunt, seclusâ fide & gratiâ Christi legem passim violare, igitur & maledicto subjacent.

11. *Quoniam autem in lege nemo justificatur apud Deum, manifestum est: quia justus ex fide vivit.*

11. Quòd si exemplum hoc Abrahami non videtur ad rem & apposité propositum, eò quòd vixerit ante legis promulgationem, idipsum alio irrefragabili argumentô comprobabo. Abacuc legi subjectus erat, & prophetico spiritu clarus, hoc teste justus ex fide vivit.

12. *Lex autem non est ex fide, sed qui fecerit ea, vivet in illis.*

12. Jam verò opera legis haud itaque sunt opera fidei, cùm nihil cœleste ac sempiternum indicare videantur, quod est proprium fidei , neque immortalem beatám-

beatámque vitam, de qua nobis ſermo, per ſe afferre valeat, adeóque nec veram juſtitiam, cùm iſta ſibi mutuò cohæreant. Quòd ſi audieritis, eos, qui præcepta legis ſanctè cuſtodiunt, vitam conſecuturos vi hujus obſervantiæ, id non aliter accipiendum eſt, quàm eos à morte præmaturâ ſervandos, quam incurrunt horum præceptorum transgreſſores, boníſque temporalibûs, dum in hoc ſæculo degunt, cumulandos. Erunt fortaſſis, qui replicent, ſi hæc ita ſe habent, & lex execrationibûs abundat, nec benedictio ab eâ ſperanda, nos ergò, qui eam profeſſi ſumus optimâ mente, maledicto, adeóque æternæ damnationi ſubjacemus.

13. Repono ſublatum eſſe hoc maledictum, quod à nobis incurrendum erat, & evitari non poterat, per mortem Chriſti Domini Servatoris noſtri, tam ardenti enim amore nos complexus eſt, ut in ſe ſuſceperit perſonam peccatorum, & fidejuſſione præſtitâ pro expiandis noxis omnibus totius generis humani ſeipſum in metam & objectum ſtatuerit omnis execrationis, quam Deus in ipſum quodammodo trans-

13. *Chriſtus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum, quia ſcriptum eſt: maledictus omnis, qui pendet in ligno:*

transposuit, ut videlicet pro nobis in cruce infame & execrabile mortis supplicium subiret, juxta illa verba: maledictus omnis, qui pendet in ligno, ídque tum ad ostendendam peccati enormitatem omni execratione dignam, tum ad manifestandam amoris sui magnitudinem. Cruentum porrò hoc sacrificium non tantùm pœnas ac maledictiones omnes sustulit, quibus eratis obnoxii, 14. sed etiam oblatum fuit ad accelerandas gratias favorésque cœlestes, quos nondum acceperatis, ad derivandas & effundendas in populos benedictiones, quæ illis promissæ erant in semine Abrahæ, nempe per JEsum Christum, & ad consequendum mediante fide Spiritum Sanctum tantopere suspiratum, ac tamdiu exspectatum. Nempe, ut olim Moyses serpentem illum æneum fabrefecit, atque in altum sustulit, ut spectatus à sauciis illis salutem afferret, ita Christus voluntate patris in crucem sublatus est, ut omnium mortalium scelera atque flagitia expiaret, ac veluti animi vulnera curaret, sed quemadmodum necesse erat saucios in illum serpentem oculos defigere, ut

14. *Ut in Gentibus benedictio Abrahæ fieret in Christo JEsu, ut pollicitationem Spiritûs accipiamus per fidem.*

ut ſalutem conſequerentur, ita nos omnes Chriſtum veluti fidei oculô ſpectare oportet, ut ſempiternam ſalutem adipiſcamur. Atque hac ratione primò exempti fuimus maledicto per mortem Chriſti Domini, tum fidem concepimus, quæ nos benedictione & gratiâ juſtificante beavit, denique mentes ita ritè diſpoſitas Divini ſpiritûs chariſmata fluminis inſtar uberrimè inundârunt. 15. Hactenus, fratres mei, tum exempla vobis attuli ex ſacris deſumpta paginis, tum rationes ſublimioris indaginis, nunc ut veſtræ imbecillitati me attemperem, majorique me claritate vobis explicem, popularia vobis, captúque faciliora argumenta proponam. Si quis teſtamentum ſuum condidit cum omnibus ſolennitatibus de jure requiſitis, neceſſe eſt illud executioni mandari, neque pro libitu reſcindi poteſt, neque immutari addendo aliquid demendo, tametſi hominis duntaxat mortalis ſit voluntas ſuprema. 16. Jam verò Deus immortalis & immutabilis, teſtamentum pactúmque condidit, quando Abrahamo pollicitus eſt, gentes omnes in ejus ſemine benedicendas, ubi

15. *Fratres (ſecundùm hominem dico) tamen hominis confirmatum teſtamentum nemo ſpernit, aut ſuperordinat.*

16. *Abrahæ dicta ſunt promiſſiones, & ſemini ejus. Non dicit: & ſeminibus quaſi in multis: ſed quaſi in uno: &*

semini tuo, qui est Christus.

ubi notetis velim, eum non dixisse, in ejus seminibus, nempe liberis quibuscunque, sed in tuo semine, ut denotaret, se tantùm loqui de uno ejus filio, nempe JEsu Christo.

17. *Hoc autem dico testamentum confirmatum à Deo, quæ post* 430. *annos facta est lex, non irritum facit ad evacuandam promissionem.*

17. Quare fidenter pronuntio, legem Moysi, quæ 430. annis à tempore hujus testamenti supervenit, non posse illud rescindere, & promissa nobis facta per Christum adimplenda infringere.

18. *Nam si ex lege hæreditas, jam non ex promissione. Abrahæ autem per repromissionem donavit Deus.*

18. Atqui infringitur vel vitiatur hoc pactum, si per legem præstantur benedictiones omnes Abrahamo, & in ejus personâ JEsu Christo promissæ, sique observatione præceptorum legalium justitiam consequimur. Si enim hæreditas per legem obtinetur, desinit esse fructus & effectus promissionum. Itaque qui vobis hujusmodi imposturas ùt fide dignas obtrudunt, impii sunt & sacrilegi, quòd tanti non faciant supremam Dei immutabilis voluntatem, quàm homuncionis, qui in fraudem facilè inducitur.

19. *Quid igitur lex? propter trangressiones posita est, donec veniret semen, cui promiserat, ordinata per angelos in manu mediatoris.*

19. Quandoquidem lex (dicet aliquis) nihil prodest, neque ullam vim habet ad nos Deo conciliandos, & ùt benedictos hæredes instituendos, quorsum illam fuisse la-

tam

tam putamus, cui bono? Responsio facilis est. Lex hominibus data est, ut exinde agnoscerent, quàm gravibus flagitiis se non raró contaminent, dum existimant, se ùt plurimùm nihil perperàm agere, tum ut inde cautiores redditi declinent à semitâ iniquitatis, tum ut pro merito & ratione violatæ legis castigentur, tum denique, ut considerando tantam suam imbecillitatem deposito fastu confundantur, & fateantur se Christi gratiâ tanquam potentiori remedio & auxiliô indigere tum ad eam ritè adimplendam, tum ad se conservandos in perfectâ vitæ integritate. Hoc fuit propositum legem statuentis, ut alias ejus prærogativas prætercam, quæ eam veneratione dignam efficiunt, siquidem angelorum ministeriô Moysi allata est tanquam mediatori, qui eam subin populo promulgavit, ut ei pro Medico & pædagogo interea serviret, donec JEsus Christus è cœlo descenderet, suáque nativitate omnes gratias, quas hominibus promiserat, liberalissimè in eos effunderet. 20. Si Moyses internuntium agebat inter Deum & Israëlitas, JEsus Christus eodem officio.

20. *Mediator autem unius non est: Deus autem unus est.*

(E)

ficio fungitur inter Deum & omnes mortales, mediatoris ſcilicet inter Patrem ſuum cœleſtem, & homines in terris degentes, hoc enim Perſonam denotat conſtitutam inter alias duas ad eas reconciliandas;cùm autem Deus ſit unicus, repugnare ſibi aut Filio haudquaquam poteſt, inter ipſum ergò & nos litem ſuſcitatam eſſe neceſſe eſt, adeóque & Mediatorem noſtrum naturam utriusque litigantis in ſe habere, ut utrumque mutuò reconciliet, quà Deus mediatoris auctoritatem ac dignitatem præſtando,quà homo mediatoris opera, paſſiones,& merita exercendo. 21. Ut adeo nefas ſit exiſtimare, legem primi mediatoris oppoſitam eſſe & contrariam pollicitationibus factis perſonæ longè præcellentiori ſecundi mediatoris, quódque Deus, qui per Moyſen ſervum ſuum eam promulgari voluit ad aliquod tempus ſervandam, eam abrogare nequeat per Filium ſuum Servatorem noſtrum, quandocunque ei libuerit. Profectò ſi Judæis data fuiſſet ejusmodi lex, quæ vi ſuâ nos Deo conciliaret, & vitam gratiæ, & ſeminis Abrahæ benedictio-

21. *Lex ergò adverſùs promiſſa Dei? Abſit. Si enim data eſſet lex, quæ poſſet vivificare, verè ex lege eſſet juſtitia.*

tionem largiretur, illud cogeremus admittere, antiquatâ priori pactione, quæ Abrahæ facta se ad omnes nationes extendebat, novum initum esse legis fœdus, vi cujus per ipsius legis opera justitiam assequeremur. At verò oppositum longè certissimum est, illam tantâ virtute non esse præditam. 22. Omnes planè divinæ litteræ cunctos mortales peccato (nempe universim & præcipuè originali) esse obnoxios docent, adeóque illa ipsa lex, ut mera illa præcepta continet gratiæ præsidiô destituta, peccatum non tollere, sed indicare solùm,& omnia ejus quodammodo laqueis involvere, & implicare potest, ne in vanum gloriemur, & fiduciam nostram frustra collocemus in operibus & viribus propriis, sed potiùs liberationem à servili jugo, ac justificationem nostram exspectemus per fidem vivam tanquam medium à Deo nobis præfixum ad percipiendum fructum amplissimarum promissionum, quæ nobis in sacratissimâ personâ filii sui factæ sunt. Nempe, quemadmodum duplici ratione lex propter transgressiones posita

22. Sed conclusit Scriptura omnia sub peccato, ut promissio ex fide Jesu Christi daretur credentibus.

posita est, (nam aut eas nescientibus commonstrat, aut per occasionem, & præter intentionem legislatoris, insuper auget) ita duplici ratione ducit ad Christum. Cùm enim monstrat trangressiones, quasi morbum operiens medicum, à quo curetur, quærendum docet, cùm verò per ipsam etiam augetur transgressio, quasi morbo crescente, qui curandus erat, tum suam illa manifestè probat impotentiam, itaque jam multò magis simul & morbi demonstratione, & impotentiæ suæ professione mittit infirmum ad verum medicum Christum.

23\. *Priùs autem quàm veniret fides, sub lege custodiebamur conclusi in eam fidem; quæ revelanda erat.*

23\. Priusquam fides nobis illucesceret, eramus quodammodo conclusi intra fines præceptorum legalium velut aggeres, quos transilire haud liceret, quíque obstabant, ne in manifesta crimina, quæ prohibebat, gentium more prolaberemur, metu scilicet pœnarum coërciti, atque hac ratione mirâ quadam Dei providentiâ paulatim tanquam servos nos disponebant ad recipiendam fidem nobis suo tempore per Christi ejúsque Apostolorum prædicationem revelandam, atque ita consequendam libertatem filiorum

rum

rum Dei. 24. Lex itaque pædagogi officiô fungitur, qui nos docet agnoſcere & ſollicitè inquirere verum Meſſiam à tot ſæculis jam nobis promiſſum. Pueris, qui necdum ſibi regendis ſoli ſufficiunt, datur præceptor, ut ſi ignorantia aut ætatis immaturitas eos ad crimen quoddam impelleret, ab eo cohibeantur metu pœnæ, quamprimùm verò adoleverunt, removetur ille, utpote non ampliùs neceſſarius. Simili prope agendi ratione uſus eſt cum Judæis, conſiderans enim, quòd rationis ductum minimè ſequerentur, ſed belluarum more carnis ſenſuúmque illecebris frœna omnia laxarent, legem illis per Moyſen impoſuit, quæ inſtar auſteri rigidíque pædagogi metu ferulæ quodammodo illos à flagitiis cohiberet, ſpéque temporalium præmiorum ad obſervationem qualemcunque præceptorum excitaret. 25. Jam verò ubi fides in JEſum Chriſtum, ex quâ tanquam radice juſtitiam & gratiam conſequimur, ad quam etiam omnes hæ ceremoniæ, comminationes, atque præcepta viam ſtraverant, ſeſe ipſa prodidit, antiquata eſt lex, neque ampliùs

24. *Itaque lex pædagogus noſter fuit in Chriſto, ut ex fide juſtificemur*

25. *At ubi venit fides, iam non ſumus ſub pædagogo.*

ampliùs indigemus tali pædagogô, aut minis hisce ac terroribûs concutimur, sed peccati legísque servitute liberati asserimur in libertatem filiorum

26. Omnes enim filii Dei estis per fidem, quæ est in Christo JEsu.

26. Dei per fidem in Christo JEsu, non solùm Judæi, qui legis pædagogiam subivimus, quàm gentiles, qui nullo pædagogô usi sunt,

27. Quicunque enim in Christo baptizati estis, Christum induistis.

27. quicunque enim Christi auspiciis, & ut ejus participes fieretis, baptizati estis, Christum induistis, ejúsque divinâ gratiâ copiosè perfusi, & exuto veteri homine mirâ quadam similitudine velut transformati estis in Christum novum hominem, ut sicut Christus Dei filius est per naturam, ita & vos filii Dei sitis per gratiam & adoptionem.

28. Non est Judæus, neque Græcus: non est servus, neque liber: non est masculus neque fæmina. Omnes enim vos unum estis in Christo JEsu.

28. nullo penitus gentis, sanguinis, aut sexûs discrimine, cùm neque Judæi, neque Græci, neque servi, neque liberi, neque denique maris aut fœminæ diversa apud Deum in negotio salutis habeatur ratio, sed omnes in Christum JEsum tanquam membra unius corporis mystici sub eodem capite coaluistis, à quo etiam unum eundémque spiritum ac vigorem accipitis, & fidei & charitatis.

29. Si autem vos Christi: ergò semen

29. Quòd si vos Galatæ licèt gentiles ad Chri-

Chriſtum ejúſque corpus perinde ùt alii pertinetis, profectò Abrahæ ſemen eſtis, adeóque vi factæ promiſſionis hæredes, ſemen, inquam, ſi non origine naturæ, æmulatione ſaltem & æqualitate fidei, adeóque promiſſiones hæ antiquiſſimæ vos perinde concernunt ac Judæos, quibus nequaquam invidere debetis propagationem naturalem, cùm defectus hic abundè compenſetur fide veſtrâ, & vitæ ad Chriſti, quem induiſtis imitationem compoſitæ ſanctitate.

Abrahæ eſtis, ſecundùm promiſſionem hæredes.

PARAPHRASIS

CAP. IV.

1. RES mira, quòd cùm homines naturæ inſtinctu ſubjectionem omnem oderint, & extrema quæque moliantur ad diſrumpendos ejus compedes, præſertim in re, quæ ſuperiorem mentis facultatem, & arbitrium proprium concernunt, vos econtrà ejus deſiderió adeo teneamini, ut perlibenter hoc ipſum denuo jugum ſubire velitis, quo jam

1. *Dico autem: quanto tempore hæres parvulus eſt, nihil differt à ſervo, cùm ſit Dominus omnium.*

jam exempti fueratis, quemadmodum hæres, si parvulus sit, tametsi facultatum à patre relictarum jam dominus sit, nihil tamen, quamdiu tutoribus subest, differt à servo, neque propriâ auctoritate dè ullâ re pro libitu disponere valet,

2. *Sed sub tutoribus & actoribus est usque ad præfinitum tempus à patre:*

2. sed absolutè ab eorum directione & arbitrio pendet usque ad tempus à patre vel legibus præfinitum,

3. *Ita & nos, cùm essemus parvuli, sub elementis mundi eramus servientes.*

3. ita & nos, cùm non rerum modò cognitione, sed ipsâ etiam agendi facultate infantes essemus, adeóque rudes admodum, & imprudentes, sub ferulâ quodammodo veteris legis, & observatione rituum carnis sensuúmque sphœram minimè transcendentium vitam transegimus quasi ludo quodam puerili à pædagogo pro cognoscendis primis principiis conclusi,

4. *At ubi venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum, factum ex muliere, factum sub lege,*

4. at ubi tempus illuxit divino consiliô ac providentiâ præscriptum, quo Deus veniam & gratiam mortalibus largiri constituerat, emisit filium suum unigenitum, atque ad nos legavit nasciturum ex muliere, & inter nos conversaturum vivente adhuc lege, cujus præceptis omnibus sese ipse submitteret,

5. *Ut eos, qui sub lege erant, redimeret, ut*

5. idque ideo, ut eos redimeret, & à pristinâ servitute eripe-

eriperet, qui legi erant obnoxii, útque nos inæſtimabilem illam adoptionem in filios, quam in primo parente amiſſam, in altero, Abrahamo ſcilicet, denuo nobis promiſerat, ejus munificentiâ ac liberalitate reciperemus, 6. quoniam verò vos etiam Galatæ, licèt ſub illâ tutelæ ſervitute ac primis rudimentis non fuiſtis, perinde tamen ac Judæi effecti eſtis filii Dei, miſit Deus Spiritum Sanctum in corda veſtra, qui ea tum dulcedine ineffabili inundans, tum radiis cœleſtis ſapientiæ colluſtrans, tum prædivite virtutum theſauro exornans vi ſuâ mirificâ excitaret ad eum tanquam parentem optimum tenerrimo cordis affectu inclamandum, omnémque fiduciam imploratô in gravioribus ærumnis auxiliô in ejus benevolentiâ collocandam. 7. Itaque deinceps nemo ſe exiſtimet ſervum, ſed filium, quòd ſi filius eſt, conſequens profectò erit, ut ſit hæres Dei, id eſt divinarum opum bonorúmque particeps per Chriſtum, cui arctiſſimè conjunctus eſt. 8. Nam vos quidem, tametſi ut paulò ante dictum, legi illi Moſaicæ veluti pædagogo aut tutori

adoptionem filiorum reciperemus.

6. *Quoniam autem eſtis filii, miſit Deus Spiritum filii ſui in corda veſtra clamantem: Abba, Pater.*

7. *Itaque jam non eſt ſervus, ſed filius. Quòd ſi filius: & hæres per Deum.*

8. *Sed tunc quidem ignorantes Deum, iis, qui naturâ non ſunt dii, ſerviebatis.*

ri nullo unquam tempore ſubjecti fueritis, tamen quod longè deterius eſt, cùm cœli terræque conditorem miſeri ignoraretis, idololatriæ impietate impliciti illis divinos honores per ſacrificia exhibebatis, quibus nulla divinitas inerat, niſi in ſtolidâ veſtrâ imaginatione.

9. *Nunc autem cùm cognoveritis Deum, imò cogniti ſitis à Deo: quomodo convertimini iterum ad infirma & egena elementa, quibus denuo ſervire vultis?*

9. Nunc autem cùm accenſo in mentibus veſtris lumine fidei Deum verum agnoſcatis, vel ut meliùs loquar, ad ſui notitiam ſingulari ſuo munere Deus ipſe vos adduxerit diſſipatis per ſingularem gratiam, quâ vos prævenit, errorum tenebrîs, quî fieri poteſt, ut retroflexis veſtigiis ad invalida illa & exſucca legalium rituum elementa tantâ cum fiduciâ, vel erroneâ potiùs ſimplicitate vos convertatis, & quaſi in Eccleſiæ Chriſtianæ ſcholâ necdum vobis plenè ſatisfactum, Synagogæ vos denuo in diſcipulos ſubmittere velitis ad condiſcenda puerorum inſtar elementarium prima legis rudimenta.

10. *Dies obſervatis, & menſes, & tempora & annos.*

10. Quæ tanta vobis dementia, ut in ea ipſa vincula, quibûs jam ſoluti eratis, denuo vos conjicere velitis obſervando more Judæorum dies, & menſes, & tempora, & annos, & ſi Deo

ſi Deo placet, ſabbatha & novilunia, atque id genus alias ceremonias, quódque vos obſtrictos imaginemini, ut Jeroſolymam vos certis temporibûs religionis causâ conferatis? Diſſimulare planè non poſſum, quo ſenſu hanc ſubitam & inexſpectatam animorum mutationem apprehendam. 11. Equidem de vobis magnopere ſollicitus ſum, vereórque non abs re, ne fortè veſtrâ causâ fruſtra fatigatus fuerim, tótque pro vobis ſuſcepti atque exantlati labores in irritum recidant. Abſolvite me, obſecro, gravi hoc juſtóque metu pro ſalute veſtrâ, quin potiùs memores eorum, quæ vobis tum verbô tum exemplo ſuaſi, me Evangelicæ libertatis prædicatorem intrepidè ſequimini, quidquid alii Judæi de neceſſitate legis veteris vobis ſuggerant & jactent: Nam & ego ejus præceptis atque inſtitutis religioſiſſimè olim addictus eram, & certè longè magìs, quam vos impræſentiarum, ſed illas jam nihili facio ſanctiorem legem amplexus. 12. Idipſum præſtate, ſi ſapitis, neque ampliùs permittite vobis jugum minimè neceſſarium imponi, quo jam per

11. *Timeo vos, ne fortè ſine causâ laboraverim in vobis.*

12. *Eſtote ſicut ego, quia & ego ſicut vos: fratres obſecro vos: nihil me læſiſtis.*

per Dei Salvatoris gratiam liberati estis. Quòd si vobis hæc mea loquendi ratio duriuscula fortasse & acerbior videtur, nolite idcirco dilecti fratres suspicari, me quasi injuriâ lacessitum vel contumeliâ provocatum quidquam de pristinâ in vos benevolentiâ ac charitate remisisse, cùm magnopere potiùs cupiam tanto vos amoris nexu mihi conjunctos, quanto vobis, ut ita dicam, agglutinatus sum, nam cur ego me à vobis læsum existimem, qui singularem ac prope inauditam in me benevolentiam sim expertus? 13. Meministis enim, opinor, meas illas jactationes ac turbines, ægritudines, ac insectationes, quibùs mirum in modum conflictabar, cùm apud vos Evangelium promulgarem, 14. & tamen has ipsas quotidianas meas vexationes adeo non in malam partem, & in signum quoddam castigationis divinæ & doctrinæ haud satis probatæ accepistis, quasi nimirum Deo hominibúsque invisus meritò plecterer, ut me quantumvis præ cæteris hominibus contemptum, afflictum, & infirmum non modò non aspernati fueritis, sed etiam non aliter, quàm

13. *Scitis autem, quia per infirmitatem carnis evangelizavi vobis jam pridem: & tentationem vestram in carne meâ,*

14. *Non sprevistis, neque respuistis: sed sicut angelum Dei excepistis me, sicut Christum JEsum.*

quàm beatam aliquam & cœlestem mentem, quin imò tanquam ipsum Christum JEsum habitâ mei muneris ratione omni honore ac benevolentiâ complexi fueritis. 15. Unde ergò tam repentina tantillo tempore animorum vestrorum mutatio? Ubi mira illa videndi & audiendi me cupiditas, ubi zelus ille animarum? ubi promissa in fide constantia? ubi exacta illa, quam Evangelicis dogmatis præstitistis, obedientia, quæ tantâ vos commendatione dignos reddiderant, ut omnes beatos vos prædicarent, quibus videre coràm & audire Paulum contigerit, ac meipsum ego felicissimum reputarem, quòd me meámque prædicationem tam alacriter, tam benevolè complexi fueritis: hoc enim verè ac sine fuco de studio amoréque in me vestro affirmare possem, vos ita tunc animò in me comparatos fuisse, ut ipsos mihi oculos vestros effossos, si fieri id potuisset, ultrò in obsequium meum & amoris thesseram fuissetis daturi. 16. Quare hæc ipsa tam singularis in me charitatis ac benevolentiæ inexspectata remissio me mirè attonitum atque sollicitum ha-

15. Ubi est ergò beatitudo vestra? testimonium enim perhibeo vobis, quia, si fieri posset, oculos vestros eruissetis, & dedissetis mihi.

16. Ergò inimicus vobis factus sum, verum dicens vobis?

habet. Equidem omnia per me gesta, dicta, imò & cogitationum arcana perdiligenti discussione ad examen revocavi, nihil tamen deprehendere potui, quod justam vobis causam præbuerit qualiscunque offensæ & aversionis, nisi fortè pro candore meo & officio apostolico vera dicendo, fidémque Christi à legis observatione liberando vos exasperaverim, 17. vel potiùs improbos illos veteratores, qui quasi vos unicè depereant, & ad sublimiorem perfectionem promovere percupiant, sese mirum in modum in vestram gratiam insinuant, cùm tamen fucata hæc omnis & versipellis æmulatio non aliò spectet, quàm ut nos amicitiâ vestrâ excludant, séque unos vobis suspiciendos atque complectendos proponant, & ademptâ libertate, quam divino beneficiô per Christum consecuti eratis, vos injectis novæ servitutis compedibûs sibi solis tanquam Magistris omni exceptione majoribus devinctos teneant, suæque potiùs quàm Evangelicæ doctrinæ ac libertatis sectatores efficiant atque adeo vos ipsos à Christi gratiâ penitus excludunt, suam po-

17. *Æmulantur vos non bene : sed excludere vos volunt, ut illos æmulemini.*

potiùs gloriam, quam ſalutem veſtram aucupantes. 18. Bonum quidem eſt, & laude digniſſimum, ea ſectari & æmulari, quæ integræ vitæ ac doctrinæ Magiſtri commendant, idque conſtanter ſive præſentes ſint, ſive etiam abſentes, cur autem me abſente deficitis ab eâ doctrinâ, quam me præſente tanto ſtudiô complexi eſtis? cur novatoribus iſtis nunc adhæreſcitis, qui legis olim quidem præſcriptæ, nunc autem per Chriſtum antiquatæ obſervantiam vobis obtrudunt?

19. Dilecti filioli, quando mecum reputo, quòd jam alterâ vice materno ſinu & affectu compellar vos parturire, Chriſtique formam, quæ à me pridem animis veſtris impreſſa, & nuper à pſeudo-apoſtolis pene corrupta fuerat, ad priſtinam ſuam ſpeciem atque pulchritudinem revocare, ut Chriſtus ſit omnia in omnibus vobis, neſcio inops conſilii, animóque turbatus, quid agam, quid eloquar.

20. Tantâ ſiquidem perplexitate pro ſalute veſtrâ, quam manifeſto periculo expoſitam video, oppreſſum me ſentio, ut vel maximè vobis, ſi fieri poſſet, coràm adeſſe cuperem,

18. *Bonum autem æmulamini in bono ſemper: & non tantùm cùm præſens ſum apud vos.*

19. *Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Chriſtus in vobis.*

20. *Vellem autem eſſe apud vos modò, & mutare vocem meam, quoniam confundor in vobis.*

rem, quò vivâ voce, quæ majorem ſanè vim, quàm ſcripta epiſtola habet, vos alloqui liceret, & ſuaviſſimis tum verbis, tum copioſis lachrymis, cum aliis artibus, quas ſanctà & ingenioſa charitas excogitare valet, in priorem vos reducere juſtitiæ ſemitam, à quâ vos aliena abduxit calliditas.

21. *Dicite mihi, qui ſub lege vultis eſſe, legem non legiſtis?*

21. Ah miſeri & commiſeratione digni Galatæ, cùm Judæi non ſitis, cur legi vos ſubjicere vultis? ſi me audire dedignamini, legem ipſam, quam tantopere ſuſpicitis, audite, ipſa vos à ſe ad Chriſtum amandabit. An ergò ignoratis, quid Abrahamo evenerit, cujus nomen identidem in ore habetis gloriabundi, quòd ejus ſitis filii?

22. *Scriptum eſt enim: quoniam Abraham duos filios habuit, unum de ancillâ, & unum de liberâ.*

22. Magnus hic Patriarcha duos filios habuit, unum, quem ſuſcepit ex Agar ancillâ, alterum quem ex Sarâ ingenuâ.

23. *Sed qui de ancillâ, ſecundùm carnem natus eſt: qui autem de liberâ, per repromiſſionem:*

23. Illum ſecundùm conſuetum generationis ordinem cùm Agar florenti ætate eſſet, & vegeta, alterum præter naturæ leges & vi promiſſionum divinarum, cùm Sara valdè provectæ ætatis jam eſſet, adeóque effœta & ſterilis.

24. *Quæ ſunt per allegoriam dicta. Hæc*

24. In hiſtoriâ hac tanquam præcellenti figurâ ac typo adumbrata

brata habemus duo testamenta, sive fœdera, de quibus agimus: Vetus illud rectiùs non potest repræsentari, quàm per Agarem, nam præterquàm quòd promulgatum sit in monte Arabiæ Sinai extra terram promissionis sito, & Jerusalem illam terrenam ac Veterem designat etiam monti impositam, ac sedem olim legis Judaicæ, 25. in eo præcipuè ambo conveniunt, quòd quemadmodum filii Agar servituti erant obnoxii, ita etiam Judæi observatores rigidi legis illius antiquæ serviebant umbris multiplicium, onerosarum, & prægravium cæremoniarum ídque timore pœnarum ac spe bonorum terrenorum abundantiæ videlicet frumenti, vini & olei, quæ Deus illis promisit, si legem pactúmque servarent, 26. sicut Sara ingenua erat, pariterque ejus liberi, ita & Ecclesia Christiana mater nostra ac nova melióroque Jerusalem fundata est in montibus editis, promissis videlicet supernis, nósque progignit servili conditioni minimè subjectos. Gaudete itaque, fratres mei, & fruimini libertate, quæ divino vobis beneficiô in optatam hæreditatem obvenit,

enim sunt duo testamenta. Unum quidem in monte Sina, in servitutem generans: quæ est Agar;

25. *Sina enim mons est in Arabiâ, qui conjunctus est ei, quæ nunc est Jerusalem, & servit cum filiis suis.*

26. *Illa autem, quæ sursum est Jerusalem, libera est; quæ est mater nostra.*

obvenit, neque in animum inducite, veritatis hujus, de quâ securos vos esse jubeo, fundamentum esse lubricum, minúsque firmum.

27. *Scriptum est enim: lætare sterilis, quæ non paris: erumpe & clama, quæ non parturis: quia multi filii desertæ, magis quàm ejus, quæ habet virum.*

27. Isaias Propheta eodem sensu pronuntiat: Lætare sterilis, quæ non paris, erumpe & clama, quæ non parturis, id est, cum lætitiâ Deum lauda, & in clamorem ac cantica laudis erumpe Ecclesia, quia cùm usque ad adventum Christi sterilis fueris, & ex gentibus quidem penè nullos, ex Judæis verò paucissimos Christo filios, eosdémque sub servitutis velamine tanquam & ipsi servi essent latitantes, enixa fueris, nunc verò fæcundior reddita ex Gentium superstitioni renuntiantium affluxu novo sponso tuo conjuncta filios paries multò plures, quàm Synagoga viro suo conjuncta, id est, legem Mosaicam studiosè amplexata, toto Veteris Testamenti tempore filios peperit.

28. *Nos autem, fratres, secundùm Isaac promissionis filii sumus.*

28. Pari nimirum cum Isaaco sorte non quidem vi seminis, aut naturali propagatione sanguinis, sed divinæ illius pollicitationis jure, quæ olim parenti illius adeóque & nostro facta est.

29. *Sed quomodo tunc is, qui secundùm*

29. Unde mirum videri non debet, si quemadmodum

dum Ismael, qui consuetis naturæ viribûs in lucem prodierat, illum continuò insectatus est, non aliter nunc Judæi, qui Ismaeli in hac allegoriâ respondent, quíque legi illi gratiâ destitutæ adhærentes nihil præter genus & sanguinem à parente nostro Abrahamo hauserunt, adversus Ecclesiam Gentium tanquam minorem fratrem, quem vi pollicitationis ad hæreditatem Abrahæ pertinere diximus, tantopere erigantur & inflammentur livore, indignati scilicet lucem Evangelii Mosaicis umbris anteferri. 30. Sed ut incœptam comparationem secundùm propositum nostrum ad exitum usque perducamus, quid ait Spiritus S. in sacris litteris: ejice ancillam & filium ejus &c. quò nimirum ex hoc intelligamus, legem illam veterem non futuram fuisse perpetuam, sed aliquando adveniente lege gratiæ antiquandam, neque nudæ legis sectatores tanquam filios Agar illius promissionis, quæ Abrahæ ejúsque posteritati facta est, fructum consecuturos. 31. Esto igitur, fratres, hæc disputationis nostræ clausula, non esse nos ancillæ filios, qui legi simus obstricti,

carnem natus fuerat, persequebatur eum, qui secundùm spiritum: ita & nunc.

30. *Sed quid dicit Scriptura? Ejice ancillam, & filium ejus: non enim hæres erit filius ancillæ cum filio liberæ.*

31. *Itaque, fratres, non sumus ancillæ filii, sed liberæ, quâ libertate Christus nos liberavit.*

obstricti, sed liberæ atque ingenuæ matris ad Evangelicam libertatem singulari Christi munere vocatos atque assertos dum videlicet in ultimâ cœnâ pretioso suo sanguine Apostolis propinato novum fœdus sanxit atque firmavit, illúdque demum in cruce moriens perfecit atque absolvit.

PARAPHRASIS

CAP. V.

1. *State & nolite iterum jugô servitutis contineri.*

1. QUandoquidem ergò Christus vestræ libertatis vindex est, atque assertor, nolite, obsecro, caligine per garrulos ac subdolos impostores animis vestris offusa ita desipere, ut libertati tanto pretiô vobis comparatæ ultrò renuntietis, sed in illâ, quantum in vobis est, abjectâ omni fluctuatione constanter persistite, cúmque olim servieritis idolis ac dæmonibus, ne patiamini vos novo servitutis jugô legis videlicet Mosaicæ illaqueari. Novis argumentis ad fulciendam hanc veritatem minimè opus, mea vo-

vobis tanquam. Apostoli vestri sufficiat auctoritas. 2. Equidem ego ille Paulus, quem tam benevolè complexi estis, palàm vobis denuntio, si circumcidamini, ita ut in eâ circumcisione spem aliquam salutis collocandam, vel eam certè cum Evangelio necessariò retinendam esse putetis, fidem & gratiam Christi priùs acceptam nihil vobis profuturam. 3. Quòd si Magistri, ac pene dicam parentis amantissimi non movet vos auctoritas, ipsa saltem rei difficultas, quam sponte nullo cogente subitis, atque adeò periculum commovere vos debent: testor enim iterum, atque iterum, eos omnes, sive Gentiles sint, sive Judæi, qui sese circumcidi passi fuerint, universæ legi servandæ obnoxios se reddere, quid enim est circumcisio, quàm tacita veteris legis professio, & tot onerum ab eâ impositorum spontanea susceptio, atque obligatio? 4. Hac ratione à Christi corpore, cujus membra estis, vos ultrò avellitis, ejúsque proin merita cessante omni influxu inania, inutilia, atque supervacanea redditis, dum enim à legis Mosaicæ observatione justitiam frustra

2. Ecce ego Paulus dico vobis: quoniam si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit.

3. Testificor autem rursùs omni homini circumcidenti se, quoniam debitor est universæ legis faciendæ.

4. Evacuati estis à Christo, qui in lege justificamini: à gratiâ excidistis,

frustra quæritis, à gratuitâ justificatione, quam per Christum assecuti estis, meritò excidistis, sive quòd diffidatis gratiæ, dum aliunde haurire vos posse justitiam malè creduli existimatis, sive quòd gratiæ Christi vos præbeatis ingratos & injurios, quæ etiam illos, qui pridem legi suberant, nedum eos, qui nunquam illi colla subdiderant, velut excusso jugô in libertatem adscivit.

5. Nos enim spiritu ex fide, spem justitiæ exspectamus.

5. Nos enim, qui verè et ex animo Christum colimus, non ex nudâ illâ lege, aut præceptorum observatione, aut denique ex ullo actionum nostrarum purè naturalium, aut legalium merito, sed ex solâ fide vivâ, ante omne meritum à nobis comparatam per spiritum adoptionis exspectamus justitiam, ejúsque fructum vitam æternam non absque filiali, certâ, & solatiô plenâ fiduciâ.

6. Nam in Christo JEsu neque circumcisio aliquid valet, neque præputium: sed fides, quæ per charitatem operatur.

6. Siquidem in Christo JEsu ejúsque disciplinâ, quam profitemur, neque circumcisæ, neque incircumcisæ carnis habetur ratio, sed fidei, per quam in filios Dei adoptamur, si ea tamen non otiosa torpeat, sed per charitatem animata mentes nostras sanctioribus flammis succendat, & ad

ad producendos diversissimos bonorum operum fructus vim suam atque vigorem conferat. 7. Sed quid hoc rei? Currebatis hactenus alacriter, & egregiè velut in stadio ad æternæ gloriæ bravium consequendum, magnósque progressus faciebatis in semitâ, quam vobis monstraveram, veræ religionis ac justitiæ. Quamobrem nunc ita titubatis? quis cursum vestrum tam subitò cohibuit, & à propositâ metâ, ad quam rectà tendebatis aliò revocavit, ut non ampliùs obsequamini veritati? Nolite, obsecro, tam faciles & creduli esse, cùm agitur de negotio religionis ac salutis, & cuicunque unde unde venienti, & magnifica quædam ac speciosa vobis obtrudenti patulas mox aures præbere. 8. Qui vobis tam splendidè illuserunt, ministri sunt tenebarum principis, & nequissimi mendaciorum omnium parentis, longéque alia vobis suasere, quàm Pater cœlestis, qui vos primò ad notitiam filii sui unigeniti vocavit, exiget. Neque quis mihi oggeret, unius vel alterius antiquioris ritûs observantiam tanti non esse momenti ac ponderis, ut propterea animo

7. Currebatis bene: quis vos impedivit veritati non obedire?

8. Persuasio hæc non est ex eo, qui vocat vos.

mô commotior in tam prolixam & acerbam querimoniam erumpam.

9. *Modicum fermentum totam massam corrumpit.*

9. At ego probè intelligo, neque vos ignorare volo, quantulacunque legis antiquatæ particula cum fide Evangelicâ misceatur, totam fidei Christianæ puritatem, sinceritatem, ac substantiam ipsam vitiari atque everti, non aliter ac modicum fermentum totam farinæ massam suo Acore imbuit, inficit, atque corrumpit, atque adeò paulatim per gradus ad integram Judaismi professionem deveniri.

10. *Ego confido in vobis in Domino, quòd nihil aliud sapietis: qui autem conturbat vos, portabit judicium, quicunque est ille.*

10. Equidem hoc mihi de vobis per ineffabilem miserentis Dei clementiam polliceri audeo, ad saniorem mentem & salubriora consilia revocatos non aliter vos imposterum de fide ac religione Christianâ judicaturos, quàm olim me docentem audistis, quin imò eorum nequitiam detegendam brevì, qui ut in abyssum vos incautos præcipitent, modis omnibus allaborant, ne ejus profundam voraginem attentiori oculô contemplemini. Non impunè ferent hi tales, quicunque demum fuerint, cujuscunque demum nominis ac celebritatis, justásque Dei judiciô pœnas aliquando dabunt, quòd

quòd vos tot ſcrupulorum ac errorum laqueis irretitos à ſuſceptâ ſemel fide revocare contenderint
11. Dicunt ſanè, eóque nomine me apud vos traducunt, fratres mei, quòd non idem ubique ſemper doceam, ſed inter eos, qui legem profitentur, circumciſionem commendem, apud Gentiles verò ut minimè neceſſariam vilipendam: quæ ſi vera eſſent, ſi pro Moyſe & lege etiamnum ſtarem, ùt obtrectatores hi callidè mentiuntur, cur tam infeſtis odiis me Synagoga perſequitur tanquam diris devotum caput, méque nullo propemodum loco conſiſtere patitur? Non alio ſanè ex capite Evangelii doctrinam tantopere averſantur hi novatores, quàm quòd ejus prædicatione circumciſio antiquetur, quam ſi permitterem, ſublata foret illicò omnis odii in me, atque irarum occaſio, & omne crucis ſcandalum ceſſaret, non enim tam Chriſti crucifixi prædicatio eos offendit, quàm legis per crucem abolitio, at continuas etiamnum eructant in eam blaſphemias, ejus prædicatores eam potiſſimùm ob cauſam criminantur, quòd legis ſuæ antiquiſſimæ videantur

11. *Ego autem, fratres, ſi circumciſionem adhuc prædico: quid adhuc perſecutionem patior? Ergò evacuatum eſt ſcandalum crucis.*

tur contemptores. Hinc ergò manifestè consequitur, me neutiquam, ut ipsi jactitant, in laudes effundi cæremoniarum, quas tam superstitiosè colunt, sed iisdem constanter doctrinæ Christianæ principiis insistere, neque ea pro diversitate locorum & temporum pro libitu variare.

12. *Utinam & abscindantur, qui vos conturbant.*

12. Utinam, qui tot mendaciis vos circumveniunt, & in eas angustias conjiciunt obtrudendo circumcisionem, ut me exosum, contemptibilémque reddant, atque ita vos antiquâ libertatis possessione, in quam vos immiseram, rursus dejiciant, tanquam pestiferi sanioris doctrinæ corruptores à reliquo fidelium cœtu excludantur, vel si necesse sit, anathematis mucrone rescindantur, ne eorum periculosa cogitatio grassetur ulteriùs, aliósque inficiat.

13. *Vos enim in libertatem vocati estis, fratres: tantùm ne libertatem in occasionem detis carnis, sed per charitatem Spiritûs servite invicem.*

13. Respuite fortiter vincula, quæ vobis injicere parant, ea enim præsenti libertatis statui, in quo vos benignissimi Dei voluntas collocavit haud quaquam conveniunt. Tantùm id vobis etiam atque etiam cavendum moneo, ne hac libertate, quâ Dei beneficiô donati estis, ad vitæ licentiam & morum dissolutio-

lutionem abutamini. Jugum vobis ſanè grave abſtulit, ut levius ſuaviúſque imponeret, quod in mutuâ dilectione, ſpiritu lenitatis, ac reciprocis obſequiis conſiſtit. Nolo itaque vos omni lege ſolutos, ſed quandoquidem lex à Moyſe lata tanti ponderis apud vos eſt, tantáque æſtimatio ejus præceptorum, ſuggeram rationem ea ex integro ſervandi ſeclusis tamen ejus ſacrificiis ac ritibûs. 14. En compendiô ea vobis exhibeo: diliges proximum tuum ſicut te ipſum, atque hoc ad litteram & amuſſim absque ullâ reſtrictione ut obſervetis, vos enixè hortor. 15. Quòd ſi dum contentiones de lege & circumcisione inter vos diſputationes agitatis, partim invidiâ inflammati, partim inanis gloriæ ſtudiô incenſi obtrectationibûs alius alium mordetis, & ut ita dicam, devoratis, prætérquàm quòd in ſacroſanctas naturæ leges haud leviter delinquitis, attendite quæſo, ne alius ab alio conficiamini, mutuíſque vulneribûs ſupremum vobis exitium accerſatis. Hanc porrò animorum peſtem ut vel procul eliminetis, vel ne vel vos inficiat, caveatis in tempore, ſuaſe-

14. *Omnis enim lex in uno ſermone impletur: diliges proximum tuum ſicut teipſum.*

15. *Quòd ſi invicem mordetis, & comeditis, videte, ne ab invicem conſumamini.*

15. *Dico autem: spiritu ambulate, & desideria carnis non perficietis.*

suaserim, 16. ut omnem spem vestram non in lege; sed Christo JEsu ejúsque meritis collocetis, & divini spiritûs ductum, ac rectæ rationis impulsum omninò sequamini, ita enim fiet, ut, quod paulò ante monui, impotentes libidinum motus facilè comprimatis, & reluctantes cupiditates frangatis divinæ præsidiô gratiæ.

17. *Caro enim concupiscit adversùs spiritum: spiritus autem adversùs carnem: hæc enim sibi invicem adversantur: ut non quæcunque vultis, illa faciatis.*

17. Fomes enim concupiscentiæ, quem à protoparente nostro hæreditariâ successione accepimus, spiritum impellit ad appetenda immoderatiùs ea, quæ sub sensus cadunt, & æquè cum recta ratione pugnant, divinus econtrà spiritus animàm gratiâ suâ innovatam & collustratam excitat, urgétque ad motus illos inordinatos pravarum cupiditatum comprimendos, rationíque subjiciendos, ex quâ perpetuâ lucta illud consequitur, ut humana voluntas in diversa quodammodo rapiatur, vósque non quæcunque secundùm rectam rationem volueritis, eadem continuò & promptè faciatis, sed vel inviti fœdos libidinum stimulos quandoque excitari in vobis sentiatis.

18. *Quòd si spiritu ducimini, non estis sub lege.*

18. Quòd si semel spiritu gratiæ hausto ejus vos ductu

atque

atque impulſu movendos atque regendos præbebitis, ſentietis profectò vos antiquæ illius legis imperiô ſolutos ac liberos, non eſſe ampliùs ſub illâ terrente videlicet, premente, vindicante, quomodo ſub lege ſunt homines improbi, vel qui ſervili ſupplicii metu compulſi ea, quæ legis ſunt, utcumque faciunt, eſtis tamen ſub lege obligante, ſed ita, ut quæ lex imperat, ſponte ac liberaliter, charitatis impulſu, præſtetis, adeóque videmini jam eſſe extra & ſupra legem illam rigidam ſub ſpiritu & lege ſuaviori Chriſti Domini vobis auxilia gratiæ & prœmia gloriæ cumulatiſſimè largientis. Quid ergò factô opus, reponetis mihi, ut tot tantísque promiſſis ac favoribûs fruamur impoſterum? R. vivendum ſecundùm Dei Spiritum, & non ſecundùm carnis petulantis dictamina. 19. Porrò, ut utriusque actiones & contrariam indolem vobis apertiùs ac luculentius explicem, operæ me pretium facturum exiſtimavi, ſi opera carnis, quæ omnibus nota ſunt & ipsâ ſe turpitudine ſuâ produnt, nec profundiori inveſtigatione indigent, paucîs velut

19. *Manifeſta ſunt autem opera carnis: quæ ſunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria.*

20. *Idolorum servitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, dissensiones, sectæ.*

21. *Invidiæ, homicidia, ebrietates, comessationes: & his similia: quæ prædico vobis, sicut prædixi vobis quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.*

22. *Fructus autem spiritûs est charitas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, longanimitas,*

velut digitô indicaverim, sunt autem adulterium, scortatio, mollities, 20. idolorum cultus, veneficia, inimicitiæ, lites, æmulationes, iræ, concertationes, dissidia, hæreses. 21. Invidiæ, cædes, ebrietates, comessationes, & similia flagitiorum portenta, de quibus sic habetote, quod aliàs etiam dixi, & sedulò monui, qui ejusmodi sceleribûs inquinantur, regnum Dei nequaquam consecuturos, sed æternis potiùs inferorum suppliciis addicendos. 22. Si autem ex alterâ parte nunc oculos conjicere placet in actus virtutum, quos Spiritus Sanctus per gratiam suam in animis justorum producit, tanquam fructus lectissimos, permagnam utilitatem afferentes unà cum verâ ac solidâ delectatione, tum in hac vitâ mortali, tum verò maximè in illâ sempiternâ ac beatâ, primo aspectu vobis consideranda occurret prudens atque discreta charitas, lætitia perturbari nescia, profunda mentis tranquillitas, admiranda in adversis patientia, perpetua sibíque constans lenitas, quam nunquam irritare valeas, facilitas quædam suavissima agendi comiter cum

cum omni hominum genere, bonitas seu beneficentia ad omnia obsequia promptissima, 23. mansuetudo singularis in perferendis injuriis, fidelitas exacta in servandis promissis, angelica modestia, exacta temperantia, & integerrima castimonia. Porrò iis, qui divinis hisce muneribûs prædíti sunt, atque ornati, nihil negotii est cum lege, ejúsque comminationibus, quemadmodum enim equi morigeri, qui frœno obtemperant, scuticâ non indigent, ita neque, qui spiritu ducuntur, legis admonitione. Qui sæculi hujus principiis ac moribûs imbuti sunt, sibi omnia pro liber tate suâ licita reputant, 24. qui verò Christo, ejúsque spiritui penitus adhæserunt, quemadmodum ille carnem suam affixam cruci habuit, ita & ipsi pravas omnes cupiditates, atque turbulentas animi perturbationes, quasi clavis quibusdam generosæ abnegationis confixas, & pene enectas habent, ut vix sese uspiam commovere valeant, multò minùs despoticum in corpore exercere imperium. 25. Itaque si Spiritum Sanctum Christi munere nobis inditum percepimus, res

23. *Mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas. Adversùs hujusmodi non est lex.*

24. *Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis & concupiscentiis.*

25. *Si spiritu vivimus, spiritu & ambulemus.*

res ipsa postulat, ut actiones nostræ ejus impulsum consiliúmque sequantur, ut quem vitæ melioris auctorem habemus, eundem habeamus actionum nostrarum & magistrum & ducem. 25. Cùm autem pseudo-apostolorum garrulitas non leves inter vos suscitaverit dissensiones, & quod inde consequi necesse est, animorum alienationes & odia, postremò moneo, ne inanem vanámque gloriam captemus, provocantes invicem ad pugnas verborum & contendentes non tam veritatis indagandæ causâ, quàm vincendi studiô, utì hactenus factum, ne etiam, si qui insolentiùs sese efferant, æmulatione mutuâ accendamur id quod perfacile erit, si hominum laudes flocci faciamus, serióque consideremus, obstrictos nos esse ad majorem nunc vitæ sanctimoniam ac perfectionem consectandam, quandoquidem per fidem & gratiam conjuncti sumus illi, qui omnem in semet perfectionem præcontinet, eámque pro mensurâ ac dispositione diversâ sui Corporis Mystici membris abundè communicat.

26. *Non efficiamur inanis gloriæ cupidi, invicem provocantes, & invicem invidentes.*

PARA-

PARAPHRASIS

CAP. VI.

1. LEx, quam profitemur, lex charitatis est, quamobrem dilecti fratres, si quis vestrûm impetu aliquo abreptus, vel imbecillitate victus, vel ignorantiâ seductus impegerit, & in delictum vel errorem aliquem prolapsus fuerit, eum vos, qui supernâ luce magìs collustrati, atque divino spiritu imbuti fortiores vobis ac robustiores videmini, magnâ cum lenitate ac mansuetudine admonitum ac resipiscentem à lapsu erigite & in pristinum statum restituite, memores, & vos non ab omni cespitandi periculo immunes esse, & si delinquere fors contingeret, ingentis beneficii locô habituros, si quis non duriùs aut acerbiùs, sed condolendo, dissimulando, ferendo, blandè suavitérque corripiendo vobiscum ageret, non tam ut severè puniamini, quàm ut amicè corrigamini. Nolite plus æquô vobis blandiri, quis-

1. *Fratres, etsi præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos, qui spirituales estis, hujusmodi instruite in spiritu lenitatis, considerans te ipsum, ne & tu tenteris.*

(I)

quisque suos patimur manes, nec ullum facilè reperies, qui non pro humanæ conditionis imbecillitate vitiô quodam particulari laboret, vel maculâ quapiam notatus sit.

2. Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi.

2. Itaque alii aliorum infirmitates patienter ac benignè sufferte, si quos à falsis fratribus veluti in præceps abreptos noveritis, quasi gravi aliquo onere pressos sublevate, cúmque unius ejusdémque corporis sub uno Capite membra sitis, hoc pro certo quod vos statuite, mutuâ hac condolentis animi teneritudine, reciproco hoc pro viribus vestris opitulandi studio, admirabili hoc salubrium monitorum ac consiliorum commercio, dum ubi lapsûs periculum imminet, vobis invicem manum porrigitis, mutuísque certatis officiis, vos legem charitatis, quam tantopere Christus quasi propriam suámque non semel commendarit, ritè adimpleturos.

3. Nam si quis existimat se aliquid esse, cùm nihil sit, ipse se seducit.

3. Nam si quis præpostero sui amore obcœcatus ejùs comparatione, quem prolapsum fuisse videt, sibi nimiùm complaceat, séque magnificè circumspiciat, quasi virum omnibus numerìs absolutum, eximium, & perfectum, ideóque proxi-

proximum errantem ſuperbè, durè, atque contemptim increpet, atque redarguat, cùm ipſe tamen reverà nihil ſit, quia ſuo faſtu, arrogantiâ, duritie, contemptu oſtendit ſe nullius eſſe virtutis, hunc ſua ipſius æſtimatio vehementer fallit, eodémque is morbo, & quidem periculoſiùs laborat. 4. Quare ſeriâ potiùs reflexione quisque interiorem animæ ſuæ ſtatum exploret, ſedulóque diſquirat, quibus rationibûs, quo fine ac propoſito ad hoc vel illud agendum moveatur. Quòd ſi quem contingat præclarâ benegeſtorum conſcientiâ ſuſtentari, næ ille in ſemetipſo, non alterius comparatione propter ſua utique bona, non propter aliorum infirmitates habebit, unde ſibi gratulari & in Domino gloriari valeat, cujus virtute, non propriâ, ea præſtitit. Cæterùm ſi conſcientiæ ſuæ latebras atque receſſus diligentiùs excutere velit, & quaſi judex præteritæ vitæ ſuæ à ſe rationem exigere, multa fortè deprehendet, emendatione digna, unde ſibi meritò diſplicere debeat, alienos verò defectus ſupremo Dei judicio diſcutiendos relinquere. 5. Unusquisque

4. Opus autem ſuum probet unusquisque, & ſic in ſemetipſo tantùm gloriam habebit, & non in altero.

5. Unusquisque enim onus ſuum portabit.

que enim propriâ actionum suarum sarcinâ satis onustus, quin aliorum factis sese immisceat, aut exinde factâ comparatione probandus sit, ab illo inexorabili judice supplicium consequetur vel prœmium, quo dignus est secundùm merita propria nullâ habitâ ratione, an alius meliùs, an minus malè vixerit, ut adeò se, suásque vitæ rationes inspicere quisque debeat, non aliorum vitam, morésque curiosiùs discutere.

6. Communicet autem is, qui catechizatur verbo, ei, qui se catechizat, in omnibus bonis.

6. Atque ista eos potissimùm concernunt, qui facundo eloquio & scientiâ præstant, ne illâ efferantur insolentiùs, reliquos quod attinet, gratæ mentis officium postulat, ut Magistris vestris, à quibus salutis doctrinam accipitis, beneficam manum explicetis, cùm enim illi cœlestes vobis thesauros divinæ sapientiæ aperiant, æquitati prorsus videtur consentaneum, ut modicam saltem partem facultatum vestrarum in eorum sublevationem conferatis, quod enim vobis impendunt, nunquid longè æstimatione pretióque superat ea, quæ à vobis consequi possunt?

7. Nolite errare, Deus non irridetur.

7. Nolite mihi pro excusatione opponere indigentiam vestram:

ſtram: ſiquidem ſi vera non eſt, ſed ſolummodò ſimulata, fallere me poteſtis equidem, & ut nimis credulum exſibilare. Deus verò qui recondita quæque intuetur, falli minimè poteſt, aut impunè ſubſannari. In terrâ ſeritur, in cœlo metitur, explorate ergò quod ſeritis, nempe opera veſtra. 8. Et ſcitote; quem quiſque ſementem fecerit, ſuo labori meſſem reſpondentem illum aliquando collecturum, & quidem qui carni ſeminat ſuæ, ejúſque commoda & voluptates quærit, ex eâ non diſpendium ſolùm, ſed interitum metet ſempiternum, qui contrà ſpiritui ſeminat facultates ſuas, videlicet in opera pia, ac præcipuè eleemoſynas profundendo, ex iis uberrimam meſſem colliget vitæ beatæ ac immortalis. 9. Ne ergò ſeminando, nempe benefaciendo defatigemur, ac remiſſiùs agamus, cùm enim tempus meſſis advenerit ab obitu noſtro, longè maximam colligemus, & quidem abſque ullo labore, ſudore, aut tædio, contrà quàm in humanâ agriculturâ accidere ſolet, ubi non minùs laborandum eſt in ſegete ac manipulis colligen-

8. *Quæ enim ſeminaverit homo, hæc & metet. Quoniam qui ſeminat in carne ſuâ, de carne & metet corruptionem: qui autem ſeminat in ſpiritu, de ſpiritu metet vitam æternam.*

9. *Bonum autem facientes non deficiamus: tempore enim ſuo metemus non deficientes.*

ligendis, quàm in jaciendo femine, alia eft conditio meffis cœleftis, quemadmodum enim non defecimus in hac vitâ feminando, ita non deficiemus in alterâ metendo fructus gratiæ gloriæque fempiternæ.

10. *Ergò dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes, maximè autem ad domefticos fidei,*

10. Itaque quamdiu inter egentes degimus, egeftatem eorum fublevemus, nec finamus tam pretiofas temporis particulas noftrâ liberalitate vacuas effluere, in omnes omnino fe charitas & beneficentia veftra fefe effundat, prout facultas & occafio tulerit, fed præcisè in domefticos fidei, nempe fideles, qui in eandem nobifcum familiam Domini adfciti funt.

11. *Videte, qualibus litteris fcripfi vobis meâ manu.*

11. Tametfi porrò pro inftructione aliorum abfentium in confcribendis Epiftolis aliàs amanuenfis operâ uti confueverim, iifque figillum tantummodo meum appreffferim, hanc tamen fatìs prolixam, multifque argumentis refertam propriâ manu exaratam volui, partim ut oftenderem, quantâ charitate vos complectar, qui labori non pepercerim, partim ut nulla vobis poffit effe fufpicio, ne alienæ vobis litteræ pro meis obtrudantur, partim etiam, ut promptiorem firmioremque

que illi fidem præſtetis, & probè tandem intelligatis impoſtores eſſe longè nequiſſimos, qui vobis perſuaſum volunt, probari mihi obſervantiam rituum legalium. 12. Nolite, fratres, credere, ſincerò eos legis Moſaicæ zelo agi, ut vos ad circumciſionem permoveant, aut quòd eam vobis perneceſſariam exiſtiment, ſed gloriolam, neſcio, quam aucupantur ac benevolentiam Judæorum, eademque operâ ſibi ab illis cavent, utpote acriter eos inſectantibus, qui Chriſti crucem ita extollunt, ut legem, ejúſque cerimonias deprimant. 13. Nam neque ipſi quidem, qui circumciduntur, legem omni ex parte ob ſervant, ſed ob id præcipuè, ut circumcidamini, ſatagunt, quò apud populares ſuos gloriari poſſint, quòd vos tanquam novos proſelytos Moſi atque Judaiſmo aggregaverint, atque adeò ex pelliculâ veſtrâ reſectâ laudem & gratiam referant. Sed plaudant ſibi, quantùm voluerint, & aliis placere contendant. 14. Abſit, ut eorum exempla ſequar, & ullâ prorſus aliâ in re, præterquàm in cruce Domini noſtri JEſu Chriſti glorier, per quam id

12. *Quicunque enim volunt placere in carne, hi cogunt vos circumcidi, tantùm ut crucis Chriſti perſecutionem non patiantur.*

13. *Neque enim qui circumciduntur, legem cuſtodiunt: ſed volunt vos circumcidi, ut in carne veſtrâ glorientur.*

14. *Mihi autem abſit gloriari niſi in cruce Domini noſtri JEſu Chriſti: per quem mihi*

mundus crucifixus est, & ego mundo.

id assecutus sum, ut quæ vulgò magnifica & speciosa putantur, nihilo plus ad meum animum titillandum habeant virium, quàm si illa penitus extincta de cruce penderent ingrato & illætabili spectaculo, aut ego sensu vitáque carens infami crucis patibulo affixus essem. Quemadmodum mundus me despectui habet, minimémque curat, ita & ejus laudes, illecebras, ac pompam inanem nihili facio. Non tantùm fallacibus ejus præstigiis me circumveniri haudquaquam passus sum, & oblatam insuper terrenarum opum ac deliciarum affluentiam generosè excussi, sed id unum ago, ut Christo constanter adhæream,

15. *In Christo enim JEsu neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed nova creatura.*

15. qui neque Judæorum, neque Gentium peculiarem rationem habet, aut differentiam observat in communicatione cœlestium suorum favorum, sed solius fidei, quæ charitate animata per spiritualem regenerationem novam vitam tribuit, extinctâ infelici illâ Adami veteris, nisi tamen ista mors potiùs, quam vita dicenda.

16. *Et quicunque hanc regulam secuti fuerint, pax super illos, & mise-*

16. His porrò, qui fide firmissimâ hanc doctrinam complectuntur, qui suam fiduciam non

non ampliùs collocant in antiquatis cæremoniis, qui ad regulam à me præscriptam gressus suos direxerint, qui intra Evangelii limites & orbitam sese continent, nec ad Synagogam rursus pedem efferunt, his, inquam, ut veræ pacis fructus, & copiosa miserentis Dei benedictio cœlitùs obveniat, ex animo precor, sunt enim hi veri Israelitæ, qui non hominum judiciô, sed Dei testimonio & sententiâ commendantur, tametsi sanguinis origine ab Abrahamo non descendant, fides enim, quâ eximium hunc Patriarcham imitatione referunt, illis filiorum Dei, & populi electi præclarum characterem potiori jure tribuit, fructúque uberiori, quàm Judæis propagatio carnis. 17. Cæterùm nemo eorum mihi molestiam ampliùs facessàt turbulentis contentionibûs, & exquirendis aliis atque aliis doctrinæ, quam vobis annuntiavi, probationibus, satis graves, solidásque vobis hactenus attuli, si necdum illis acquiescitis, actum est de vestrâ pervicaciâ, utpote frangi nesciâ. Arguite me porrò, si lubet, simulatò me agere inter Judæos,

ricordia, & super Israël Dei.

17. De cætero nemo mihi molestus sit: ego enim stigmata Domini JEsu in corpore meo porto.

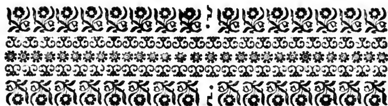
dæos, qui circumcisionem coram eis approbem: enormem hanc calumniam non aliter refutaverim, quàm exhibendo corpus meum plagis, vinculis, aliísque notis alienæ sævitiæ undequaque lividum. Tantùm abest, ut inde erubescam, ut potiùs cicatrices has vobis ostendam tanquam gloriosa trophæa, quæ etiamnum mihi tanquam strenuo Christi pugili servóque stigmatico inhærent ex acri dimicatione pro Evangelii defensione, & testimonia omni exceptione majora, quòd nequaquam amicus sim eorum, quibuscum tamen conspirare me ac colludere insimulor. Pace meâ sentite de me, quod volueritis: longè magìs me vestri miseret, quòd videam tam splendidè vos in fraudem inductos desipere, quàm ut innocentiæ meæ proscissio me vehementer affligat, sanctè enim profiteor, salutis vestræ studiô me impensiùs affici, quàm existimationis meæ curâ, cujus jacturam perlibenter feram in obsequium & laudem Christi Domini,

18. *Gratia Domini nostri JEsu Christi cum spiritu vestro, fratres. Amen.*

18. quem enixè precor, ut gratiam suam animis vestris cum cœlestibus donis altè imprimat, magísque indies augeat, atque confirmet.

A M E N.

ARGU-

ARGUMENTUM
EPISTOLÆ D. PAULI APOSTOLI
AD
EPHESIOS.

EPhesus, quæ est Asiæ minoris metropolis, & alterum, teste Plinio, Asiæ lumen, tempore, quo Gentium Apostolus in ea urbe commorabatur, florebat non solùm advenarum frequentiâ ob portûs amplitudinem, & templi toto terrarum orbe celeberrimi, & inter septem antiquitatis miracula connumerati magnificentiam, sed etiam bonarum artium studiis, multis tum magni nominis philosophis tum oratoribûs clarissima, quos inter Pythagoras, Parmenides, Zeno, Democritus & alii. Idololatria sedem quasi regiam ibi fixerat, & magia quam non immeritò

ejus sororem nuncupaveris, numerabat permultos asseclas, ut adeò non exigui moliminis fuerit, ibi fidem Christi JEsu hactenus incognitam plantare, ubi principes tenebrarum à multis sæculis vix non despoticè imperitabant. At verò cordatus Apostolus nec sexcenta discrimina, nec mortem quamcunque veritus, ubi pro gloriâ amantissimi sui Magistri dimicandum erat, Evangelicam doctrinam tam intrepidâ mentis constantiâ annuntiavit, tótque miraculis firmavit, ut per triennium, quo ibi commoratus fuit, longè plurimos Ecclesiæ Christi aggregârit. Non deerant præclarè cœptis qui sese opponerent fortiter, Judæi enim ex omni parte zelosissimum hunc novi Evangelii præconem insectabantur perpetim, seditióque à Demetrio concitata eum in apertum mortis discrimen conjecerat. Postquam inde discesserat ad disseminandum alibi Dei Verbum, nonnulli ex Judæis, qui ex destinato simulaverant se legis Christianæ sectatores, cùm subin animadverterent illius promulgatione, & propagatione legem suam ac synagogam paulatim aboleri, cœperunt ejus sanctitatem corrumpere aspersis de suo non paucis fabulosis, quin & impiis commentis. Prædixerat id Act. 20. Apostolus in patheticâ illâ oratione, quam habuerat ad seniores & primores Ecclesiæ Ephesinæ eis valedicturus, & ultimùm commendaturus perseverantiam in professione Christianorum dogmatum, quibûs haud ita pridem eos imbuerat. Quamprimùm ergò inaudiit, Phigellum, & Hermogenem inter alios omnem lapidem movere ad id destruendum, quod ipse tanto labore ac sudore ædificaverat, Româ, ubi vinculis tenebatur, præclaram hanc Epistolam à se conscriptam per Tychicum Diaconum eò misit annô à partu Virginis 59. SS. PP. annotant, Epistolas,

las, quas Paulus è carcere ſcripſit, quaſi concluſo utre, plus ſapientiæ eructare & ſpiritûs, anhelans enim ad martyrii palmam, ejúsque deſideriô æſtuans inſtar ſolis ad occaſum properantis ardentiores flammas, radiósque ſplendidiores evibrabat, id quod luculenter patebit ex eâ, cujus modò argumentum exhibeo. Res, quæ inibi tractantur, tantam ſpirant ſanctitatem, & in qualibet paginâ zelus adeò inflammatus emicat, támque profunda divinorum myſteriorum notitia, ut verba defuiſſe videantur auctori, quibûs ſenſus ſuos ſatìs appoſitè ad captum explicaret. Ex hac ſanè epiſtolâ, quæ, inquit D. Hieronymus, ſubtiliſſima eſt, agnoſcas Pauli fervorem, profunditatem, ſpiritum, indolem, videtur enim hic muſtô plenum ejus pectus altiſſima ſpirare, & convolvere, ut ſublimitatem conceptuum ſuorum ſermo ejus allequi non poſſit, nedum exprimere. Hinc præ aliis epiſtolis hæc longas, implexas, & perobſcuras continet ſententias. Stylus grandiloquus & profundus, qualis decebat de altiſſimis myſteriis agentem cum ſapientibus contra philoſophos Platonicos.

Prior pars Epiſtolæ dogmatica eſt, & præcipua fidei noſtræ myſteria olim abſcondita explicat, agens videlicet de redemptione, & juſtificatione noſtrâ per acerbiſſimam Chriſti mortem, de vocatione Gentium, nominatímque Epheſiorum ad veram fidem, juſtitiam, ſalutem præ tot myriadibus aliorum hominum, de prædeſtinatione gratuitâ, de glorificatione Chriſti & corporis ejus, quod eſt Eccleſia. Alterâ parte, quæ ethica eſt, multa copiosè doctéque diſputat de Chriſtianæ vitæ officiis, viros, uxores, parentes, liberos, dominos, ſervos muneris ac debiti quosque ſui diligenter admonens, ad extremum omnes tanquam in militiam Chriſti adſcriptos adversùs impugnationes dæmo-

num armis inſtruit ſpiritualibus, hoſtium vires, artésque deſcribens.

Caput primum orditur ab agendis Deo gratiis de æternâ prædeſtinatione, quâ propoſuit inſtaurare omnia, quæ in cœlis, & quæ in terrâ ſunt, idque per mortem filii ſui, ad cujus agnitionem omne quidem hominum genus vocavit, ſingulari tamen beneficiô, & eximiâ divinæ gratiæ liberalitate gentes atheas in hac prædeſtinatione Judæis prætulit Deum colentibus. Tum Epheſios excitat ad laudem Dei ter Optimi Maximi, quòd præ aliis gentibus ipſi paucíque alii fideles prædicationem & doctrinam Evangelii, fidem, remiſſionem peccatorum, omnémque benedictionem cœleſtem acceperint. Poſtemò ſingulares Deo grates reddit, ob ſinceram fidem & charitatem Epheſiorum rogitans eum, ut illorum mentes magis magíſque indies colluſtrare dignetur, quò præcellentiam ſuæ vocationis, Deíque potentiam grati agnoſcant, quæ illos dæmonis imperio ſubduxit, beneficio tanti ſanè æſtimando, quantum eſt illud, quo Deus immortalis filium ſuum à morte ſuſcitavit, ejúſque ſacratiſſimam humanitatem ſupra omnes cœlos, & choros Angelorum exaltavit tanquam Caput univerſæ Eccleſiæ.

Capite ſecundo extollit eximium illud Dei beneficium, quo Epheſii liberaliter, planéque gratuitò vocati ſunt ad fidem ac legem Evangelicam, & vi gratiæ à priſtinis ſceleribus ad vitæ ſanctitatem per baptiſmum traducti, unáque cum Chriſto pene à mortuis excitati, novo ſpiritu animati, & ad ſpem patriæ cœleſtis erecti. Tum oſtendit, quòd Chriſtus abolitâ per baptiſmum Judæorum circumciſione Gentes, quæ priùs

priùs alienæ erant à Deo Deique promissionibus, unà cum Judæis in unâ eadémque Ecclesiâ sibi, Deóque conjunxerit, nullo ampliùs inter eos discrimine. Inde concludit, gentiles jam non esse hospites & advenas, sed domesticos Dei & concives Angelorum, illúdque admirabile ac mysticum ædificium componere, cujus lapis angularis sit Christus Dominus, Apostoli & Prophetæ reliqui lapides fundamentales, anima verò cujusque templum Spiritûs Sancti.

Capite tertio pergit deprædicare beneficium vocationis Gentilium perinde ac Judæorum ad fidem & Ecclesiam Christi, docetque mysterium istud hactenus reconditum revelatum fuisse apostolis, quin ipsos spiritus angelicos, quos non latebat, filium Dei humanâ carne induendum ad reparandum à lapsu humanum genus, novissimis hisce temporibûs multas Christi adventûs peculiares circumstantias, quas antea ignoraverant, didicisse. Inde ansam sumit gloriandi, se tanti mysterii propalandi Ministrum esse, atque ab ipso Deo constitutum Doctorem Gentium, quem proinde enixe rogat, conferre velit copiosam Ephesiis illustrationem, ut comprehendere valeant longitudinem, latitudinem, altitudinem, profunditatem, verbô immensitatem ac divitias inæstimabiles charitatis in Christo JEsu, qui eos ad certam notitiam tam reconditarum veritatum, & hæreditatem gloriæ suæ vocaverit.

Capite quarto hortatur Ephesios ad morum integritatem, vitæque sanctimoniam, præcipuè verò ad unitatem spiritûs in vinculo pacis, idque 5. argumentîs. 1. quia Christiani omnes unum corpus sumus, cujus anima

ma Christus. 2. Quia omnes ad eandem hæreditatem cœlestem vocati sumus. 3. Quia omnes unum dominum habemus, unam fidem, unum baptisma. 4. Quia omnes filii sumus per adoptionem ejusdem patris immortalis. 5. Quia Christus ascendens in cœlum cuilibet suam gratiam distribuit, quâ quisque contentus sit oportet nulli invidens, nihil ambiens. Tum rationem dat, quare in Ecclesiâ sua quosdam constituerit Apostolos, quosdam Prophetas, alios Evangelistas, alios Doctores, alios Pastores. Denique monet, ut depositâ pristinâ cœcitate, sordibúsque flagitiosæ vitæ veterem hominem exuant novúmque in Christo induant, eum sibi in exemplum & objectum assiduæ contemplationis proponendo, qui pro suis inimicis mortem in cruce oppetere voluit.

Capite quinto iisdem ferme præceptis eos instruit dictitans cœlum minimè patere mancipiis Veneris, avaris, aut idolorum cultoribus ab operibus tenebrarum tanquam filios lucis eos avocat, ut qui vitæ innocentiâ & optimis exemplis prælucere debeant gentibus intenti custodiæ sensuum, & solliciti, ut tempus imposterum sanctiùs impendant bonorum operum exercitationem suadet, ut convivia fugiant, ubi luxus cum luxuriâ regnat, non vino sed Spiritu Sancto se implendo in psalmis, hymnis, & canticis spiritualibus. Postremò de matrimonio loquitur tanquam Sacramento & figurâ conjunctionis illius admirandæ Christi Domini cum Ecclesiâ suâ, ùt sponsâ, unde infert Christianis uxoratis incumbere, ut vitæ puritate & dilectione reciprocâ tam sanctum prototypon imitentur.

Capite

Capite sexto jubet, ut filii parentibus, servi dominis sincerè & ex animo obtemperent, ac vicissim ut parentes filiis, ac domini servis non asperi ac tetrici, sed benevoli sint, debitámque curam præstent. Deinde ostendit, quàm acris nobis sit lucta cum geniis infernalibus, atque contra eos arma & panopliam Christiani militis assignat. Baltheus, inquit, sit veritas, lorica sit justitia, calceus sit præparatio & propositum firmum Evangelium JEsu Christi intrepidè annuntiandi, scutum sit fides, galea sit spes salutis, gladius sit Verbum Dei. Postmodum assiduum precandi studium commendat pro cunctis fidelibus, præsertim autem pro se, ut sibi Deus constantiam gratiámque conferat diversas carceris, quo tenebatur, molestias atque ærumnas forti animô perferendi. Denique Epistolam absolvit consuetis apprecationibûs gratiæ pacísque iis, qui JEsum Christum ardenter diligunt.

PARAPHRASIS IN EPISTOLÆ D. PAULI APOSTOLI

AD

EPHESIOS

CAPUT I.

1. *Paulus Apoſtolus JEſu Chriſti per voluntatem Dei, omnibus Sanctis, qui ſunt Epheſi, & fidelibus in Chriſto JEſu.*

2. *Gratia vobis & pax à Deo Patre noſtro, & Domino JEſu Chriſto.*

3. *Benedictus Deus*

1. PAulus Dei voluntate, non meis meritis, aut hominum favore Apoſtolus JEſu Chriſti omnibus Sanctis, nempe Chriſti fidelibus in baptiſmo ſanctificatis & ad ſanctè vivendum vocatis atque obſtrictis, qui Epheſi commorantur, ſalutem. 2. Gratia ſit vobis, & pax à Deo Patre noſtro, itémque Domino JEſu Chriſto. 3. Fratres mei ſublatis in coe-

cœlum oculis manibúsque celebremus perpetuò mirificam Dei Patris bonitatem, qui dando nobis JEſum Chriſtum filium ſuum per ejus merita longè præſtantiora nobis contulit beneficia, quàm olim Iſraëlitis, hæc ejus munificentia verè cœleſtis eſt, & planè divina, Chriſtô videlicet ad nos cœlitùs miſſo, qui omni nos bonorum cœleſtium genere locupletans, donísque ſupernîs gratiæ, gloriæque liberaliſſimè auxit. 4. In ejus gratiam, antequam prima, ut ita dicam, orbis fundamenta jacerentur, & admiranda illa cœli terræque machina verbo omnipotente è nihilo produceretur, nos elegit, ut eſſemus ſanctitate conſpicui, & omnis prorſus labis expertes (non hominum præcisè, qui extrinſecâ ſpecie facilè decipiuntur, ſed ipſius Dei judiciô ſinceriſſimo utique & exactiſſimo, qui ipſas humani pectoris latebras fundúmque penetrat) ídque non timore pœnæ, ſed reciprocâ & liberali in Deum charitate, quæ eſt vinculum abſolutæ perfectionis. 5. Quam etiam ob cauſam nos pro illo ſua ſponte benevolo & gratuito divinæ voluntatis

& Pater Domini noſtri JEſu Chriſti, qui benedixit nos in omni benedictione ſpirituali, in cœleſtibus in Chriſto.

4. *Sicut elegit nos in ipſo ante mundi conſtitutionem, ut eſſemus ſancti & immaculati, in conſpectu ejus in charitate.*

5. *Qui prædeſtinavit nos in adoptionem filiorum per JEſum Chriſtum in ipſum, ſecundùm*

propoſitum voluntatis ſuæ.

6. *In laudem gloriæ gratiæ ſuæ, in quâ gratificavit nos in dilecto filio ſuo.*

7. *In quo habemus redemptionem per ſanguinem ejus, remiſſionem peccatorum, ſecundùm divitias gratiæ ejus.*

8. *Quæ ſuperabundavit in nobis in omni ſapientiâ, & prudentiâ:*

tatis effectu nos prædeſtinavit, quos per Chriſti merita & eorum intuitu adoptaret in filios, non opera noſtra etiam præcognita tanquam prædeſtinationis cauſam reſpiciens, ſed ſemetipſum unicè ſpectans, in quo ſapientiſſimi juſtiſſimíque conſilii ac beneplaciti admirabiles eáſque imperveſtigabiles cauſas invenerat, prædeſtinavit, inquam, ad eximiam filiorum dignitatem, ut Chriſto Capiti noſtro atque exemplari divino nos membra & imagines illius conformemur vitæ ſanctimoniâ 6. in laudem & gloriam perpetuò celebrandæ cœleſtis illius gratiæ, quâ nos in illo dilecto ſuo ſibi perquàm gratos, charóſque reddidit. 7. Pretioſo ejus ſanguine redempti ſumus à ſervitute peccati, mortis, & diaboli, delicta noſtra deleta & debita expuncta, quæ omnia debemus profuſæ Dei benevolentiæ, & divitiis gratiæ in nos copioſiſſimè effuſis, 8. à quâ tanquam ex fonte veræ ſapientiæ & cœleſtis cujuſdam prudentiæ in nos redundavit quaſi oceanus, mentes enim noſtras ſupra conſuetas naturæ vires elevavit, & omnem inde ignorantiæ cali-

caliginem dispulit. 9. Ut agnoscerent grande illud, & ineffabile amoris arcanum, & divinum illud ac reconditum voluntatis suæ decretum, quod per filium suum verum mediatorem & unicum Redemptorem nostrum executioni dedit juxta gratuitam suam benevolentiam, quam apud se constituit, secretámque tenuit, 10. usquedum post tot sæcula evoluta tempus ad id destinatum adfuit. Multa in figurâ hactenus & umbrâ contemplati fueramus, nunc ipsam veritatem adumbratam detegere & quasi oculis subjicere placuit, multa pollicitus fuerat, nunc promissa simul omnia exequi voluit, beneficia multa electo populo suo præstiterat, nunc recolligere omnia statuit, & quasi in compendium redigere. Homines & Angeli disjuncti erant non tantùm naturæ conditione, sed etiam gratiâ & gloriâ, hi enim sancti erant, & cælesti jam beatitudine fruebantur, illi autem peccatores miseri, iræque divinæ filii, hos ergò & illos arctissimâ denuo amicitiâ conjungi sub uno eodémque capite Christo voluit, atque ita ruinas & sedes vacuas

9. Ut notum faceret nobis sacramentum voluntatis suæ, secundùm beneplacitum ejus, quod proposuit in eo.

10. In dispensatione plenitudinis temporum, instaurare omnia in Christo, quæ in cœlis, & quæ in terrâ sunt, in ipso.

cuas angelorum per homines prædestinatos restaurari atque impleri.

11. In quo etiam & nos sorte vocati sumus, prædestinati secundùm propositum ejus, qui operatur omnia secundùm consilium voluntatis suæ:

11. Per ipsum, ejúsque solius merita vocati sumus in partem hæreditatis, quæ illi soli, ùt naturali, & unigenito filio debetur. Pater ejus cœlestis, qui ex gratuitâ voluntatis suæ determinatione omnia disponit, prædestinavit nos Judæos, ut primi per fidem ac spem ei adhæreremus,

12. Ut simus in laudem gloriæ ejus nos, qui antè speravimus in Christo:

12. atque ita salus nostra in ejus gloriam & honorem redundaret quemadmodum enim Prophetarum oraculis nobis promissus fuerat, ita nobis præ aliis cœlestis ejus doctrina promulgata fuit,

13. In quo & vos, cùm audissetis verbum veritatis (Evangelium salutis vestræ) in quo & credentes signati estis Spiritu promissionis sancto.

13. quæ illa ipsissima est, quàm à nobis oretenus percepistis, quando Evangelium vobis annuntiavimus, quod verba veritatis vitæque æternæ complectitur, fidem illi præstitistis non absque fructu uberrimo, tabularum enim instar obsignati estis non signô corporali velut pecudes, sed spiritu illo sancto quondam promisso, sive dum aspectabili specie ejus munera in vos effudit, sive dum fidei beneficiô justificatos nunc suæ gratiæ præsidiô juvat ad hostes debellandos

dos, ut appareat vos ſpiritu divi-
no plenos ad populum Dei & ſor-
tem ſanctorum pertinere, 14. qui
profectò ſpiritus eſt velut arrhabo
hæreditatis nobis promiſſæ, pig-
núsque tantisper ſecuturæ felicitatis,
quo ſecuros nos eſſe juſſit, nos ex
integro & irrefragabili titulo ipſius
eſſe, qui nos redimendo ſui juris
fecerit, ſibíque ùt rem propriam
acquiſierit, ut per hanc redemp-
tionem ejus erga nos beneficientia
ac potentia magno divinæ gloriæ
incrementô eluceſceret. 15. Qua-
re magnopere gaudeo, mihíque
gratulor, cùm integram inaudio,
quam ei ſervatis fidem, firmámque
quam in eo collocatis fiduciam, ac
denique eximiam in omnes Sanctos,
ſeu Chriſtianos charitatem 16. ne-
que deſino immortales Deo gra-
tias agere pro beneficiis in vos col-
latis, eíque enixè vos commendare
faciendo vota pro veſtrâ ſalute, quia
tamen parum eſt bene cœpiſſe, niſi
cœpta continuentur, 17. illud etiam
atque etiam ſupplex poſtulo, ut
cœleſtis Pater Domini noſtri JEſu
Chriſti, ille, inquam, Deus immen-
ſæ cujusdam Majeſtatis gloriâ cir-
cumfuſus perſeverantiam vobis tri-
buat,

14. *Qui eſt pignus hæreditatis noſtræ, in redemptionem acquiſitionis in laudem gloriæ ipſius.*

15. *Propterea & ego audiens fidem veſtram, quæ eſt in Domino JEſu, & dilectionem in omnes ſanctos,*

16. *Non ceſſo gratias agens pro vobis, memoriam veſtri faciens in orationibus meis:*

17. *Ut Deus, Domini noſtri JEſu Chriſti pater gloriæ det vobis ſpiritum ſapientiæ, & revelationis in agnitione ejus.*

buat, & divinæ ſapientiæ lucem, ut cœleſtia illa arcana, atque abdita fidei myſteria, quæ humanæ mentis vi atque intelligentiâ percipi nequaquam poſſunt, cognitione complectamini quoad ejus fieri poteſt, ídque non aliam ob cauſam, quàm ut ineffabilis illa divinitas quotidie magìs magíſque cognoſcatur, ametur, ac colatur. 18. Atque inſuper ſciatis altiori lumine colluſtrati, quàm multa ſint vobis ab illius vocatione exſpectanda, quámque opulenta, ſplendida, magnifica ſit gloria cœleſtis, quam jure quaſi hæreditario omnibus in Chriſto ſanctificatis promiſſam & propoſitam eſſe voluit. 19. Et ſanè ſenſus omnes & humanæ intelligentiæ aciem tranſcendit præpotentia & efficacia virtutis illius admirabilis, quâ tenebras noſtras diſſipavit, vincula diſrupit, dæmonum vires infregit, & in cordibus noſtris Evangelii lucem accendit. Nihil eſt in rerum naturâ, quod ejus nutui ſe ſe opponere auſit: ſi mortuos ex ſepulchris evocat, ad ejus exurgunt imperium, at verò cor hominum frœni impatiens, & in omnem licentiam effuſum rebelle eſt ac re-

18. *Illuminatos oculos cordis noſtri, ut ſciatis, quæ ſit ſpes vocationis ejus, & quæ divitiæ, gloriæ hæreditatis ejus in ſanctis,*

19. *Et quæ ſit ſupereminens magnitudo virtutis ejus in nos, qui credimus ſecundùm operationem potentiæ virtutis ejus,*

refractarium ejus ſtimulis, legibus, atque comminationibus, ut proin auſim dicere, virtutem illam, quâ eorum obſtinationem frangit, & ad meliora ac ſaniora conſilia revocatos jugo fidei legíſque Chriſtianæ ſubjicit, illi neutiquam cedere, 20. quam exercuit in Chriſto, cùm eum à morte ſuſcitavit, & redivivum ad dexteram ſuam in cœleſti ſolio collocavit 21. ſupra omnem principatum & poteſtatem, & virtutem ac dominationem, deníque non ſolùm ſupra omnes genios chorósque angelorum, quorum nomina nobis impræſentiarum utcunque nota ſunt, ſed illorum etiam, quos in cœleſti patriâ licebit primùm noſcere. 22. Ut adeò omnia, tum quæ ſenſibus noſtris impervia ſunt, tum quæ illis expoſita, cœleſtis Pater ad pedes filii ſui abjecerit, eúmque tanquam omnium Caput tum militanti tum triumphanti Eccleſiæ præfecerit, 23. quæ quidem eſt veluti corpus & complementum ejus, cùm neque corpus integrum ſit ſine Capite, neque caput ſine corpore; ſumus autem membra hujus corporis, & corpus hujus capitis; omnem nobis motum,

20. *Quam operatus eſt in Chriſto, ſuſcitans illum à mortuis, & conſtituens ad dexteram ſuam in cœleſtibus:*

21. *Supra omnem principatum & poteſtatem, & virtutem & dominationem, & omne nomen, quod nominatur non ſolùm in hoc ſæculo, ſed etiam in futuro.*

22. *Et omnia ſubjecit ſub pedibus ejus: & ipſum dedit caput ſupra omnem Eccleſiam,*

23. *Quæ eſt corpus ipſius, & plenitudo ejus, qui omnia in omnibus adimpletur.*

tum, vigorem, atque vitam tribuit, & quemadmodum ab eo, quidquid ſumus, agimus, ſperamus, neceſſariâ & immutabili lege dependet, ita convenit nobis vel maximè, ut tanti beneficii memoriam aſſiduâ gratiarum actione conſervemus, & amore reciproco compenſare pro viribus allaboremus.

PARAPHRASIS

CAP. II.

1. *Et vos, cùm eſſetis mortui delictis, & peccatis veſtris,*

1. ET verò, fratres mei, utilius nihil, nihil majoris momenti revolvere mente poſſumus, quàm favores à Patre cœleſti acceptos, quos, tametſi fortaſſis importunus moleſtúsque audiam monitor, non deſinam tamen identidem refricare, ut animis veſtris infigam altiùs nunquam obliterandos. Exiſtimo ſanè ad dignam eorum æſtimationem concipiendam ſufficere, ſi conſideretis miſeram ſortis veſtræ conditionem, è quâ denique emerſiſtis. Vitam ducebatis commu-nem

nem illam cæteris animantibus, quæ videlicet naturæ corruptæ viribus ſtimulíſque conſuetis reſponderet, 2. adeóque flagitiîs ita inquinatam, ut mortui quodammodo eſſetis, ac veræ gratiâ vitæ deſtituti. Mundi dictamina ſectati Principi tenebrarum obtemperabatis, cui poteſtas aëris permiſſâ, & imperium pluſquàm tyrannicum in eos, qui faſcinati & increduli lucem veritatis Evangelicæ reſpuunt. Jure poſſem redargui, ſi vos tantummodò reprehenſione hac perſtringere intenderem, 3. Fateor, proh dolor, commune fuiſſe omnium vitium, & eandem totius veluti naturæ labem, adeoque & nos Judæos, atque inter hos primo locô me connumerandum, qui fœdis olim cupiditatibus dediti, flagitiíſque impliciti ea omnia ſtudioſè conſectati ſumus, quæ ſenſus, animíque noſtri cogitationes turpi titillatione demulcerent, digni ſanè, quos Deus malorum vindex irâ, odio, & omni ſuppliciorum genere perſequeretur, ùt cæteros fere mortales, quos tamen præ nobis contemnere ſolebamus ob generis noſtri ſanctitatem, ſed immeritò, in

2. In quibus aliquando ambulaſtis ſecundùm ſæculum mundi hujus, ſecundùm principem poteſtatis aëris hujus, ſpiritus, qui nunc operatur in filios diffidentiæ.

3. In quibus & nos omnes aliquando converſati ſumus in deſideriis carnis noſtræ, facientes voluntatem carnis, & cogitationum, & eramus naturâ filii iræ, ſicut & cæteri:

in eandem siquidem omnes & scelerum & calamitatum abyssum eramus prolapsi, sique solis naturæ viribus fuissemus relicti, actum erat, perieramus æternùm.

4. *Deus autem, qui dives est in misericordiâ, propter nimiam charitatem suam, quâ dilexit nos,*

4. At verò Deus qui misericordiâ abundat, nullâ pœnæ à nobis debitæ, sed immensæ & flagrantissimæ charitatis suæ, quâ nos ante omnem æternitatem prosecutus est, ratione habita

5. *Et cùm essemus, mortui peccatis, convivificavit nos in Christo (cujus gratiâ estis salvati)*

5. etiam quo tempore vitiis atque sceleribus obstricti non solùm ab illo alieni, sed planè quasi mortui, & extincti jacebamus, cùm ab inferis Christum excitavit, nósque ad ipsius fidem & gratiam vocavit, unà quodammodo cum illo nos vitæ restituit per illum ipsum, cujus vos præpotenti gratiâ salutem consecuti estis,

6. *Et conresuscitavit, & consedere fecit in cælestibus in Christo JEsu.*

6. & cum eo aliquando, si cœptum vitæ sanctioris cursum tenueritis, secundùm factam promissionem in cœlesti patriâ beati sedebitis & regnabitis: ipse quidem tanquam omnium nostrûm Caput dexter Deo Patri assidet supra omnes supremas illas & angelicas mentes elatus, nósque quasi membra sua ad eandem dignitatem conscensuros præstolatur.

7. *Ut ostenderet in sæculis supervenientibus abundantes divitias gratiæ suæ in bonitate super nos in Christo JEsu.*

7. Quòd si ex me quæritis, cur

cur tam benevolè ac liberaliter vobiſcum agat, & ad tantum faſtigium gloriæ elevet, reſpondeo, hæc omnia eum præſtitiſſe, atque etiamnum præſtare, ut ſæculis ſequentibus divinæ ſuæ gratiæ immenſas opes oſtenderet, fructúſque admirabiles benignitatis ſuæ percipiendos per filium ſuum unigenitum, quem cuncti mortales aliquando conſpicient ſupra omnes angelorum choros exaltatum. 8. Hoc autem tam amplum beneficium prorſus liberaliter, atque gratuitò nullóque modo merentibus nobis collatum eſt, gratiâ enim ſalutem conſecuti eſtis per Chriſti fidem, quæ ipſa non ex viribus naturæ, liberíve veſtri arbitrii, aut meritis operum præcedentium habetur, cùm ſit ſingulare Dei munus, & hic ipſe voluntarius ac liber conſenſus credentium non poſſit elici, niſi gratuitâ illuſtratione divinâ præveniantur, excitentur, & roborentur. 9. Hæc vobis ſcribo & inculco, ne quis inani gloriæ ſtudiò elatus tum evaneſcat ipſe, tum omni fructu atque utilitate privetur. 10. Siquidem quidquid aut ſumus, aut poſſumus, id profectò

8. *Gratiâ enim eſtis ſalvati per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donum eſt,*

9. *Non ex operibus, ut ne quis glorietur.*

10. *Ipſius enim ſumus factura, creati in*

Christo JEsu in operibus bonis, quæ præparavit Deus, ut in illis ambulemus.

fectò nihil est aliud, quàm divinæ munificentiæ opus, quæ è nihilo productos in hoc terrarum orbe collocavit, longè autem præstantiori beneficiô cumulavit, dum nos ad inexpectatam filii sui notitiam adductos meliorísque quia sanctiori vitâ donatos quodammodo denuo procreavit eo consilio, ut quæcunque rationi ac legi divinæ consentanea sunt, secundùm auxilia gratiæ in eum finem collata, exerceamus strenuè, atque in semitis innocentiæ ac justitiæ ambulemus imposterum, neque ad dexteram, neque ad sinistram deflectendo.

11. *Propter quod memores estote, quòd aliquando vos Gentes in carne, qui dicimini præputium ab eâ, quæ dicitur circumcisio in carne, manu factâ.*

11. Cupio autem, vos frequenter in memoriam revocare hoc singulare beneficium, quod accepistis à Christo, ut vos tam eximio benefactori gratos exhibeatis: propterea mementote, quales olim fueritis, nempe belluarum more vixistis fœdissimis carnis voluptatibus immersi, neque alio, quàm præputii, seu incircumcisorum nomine vocabamini ab iis, qui externam corporis circumcisionem colunt.

12. *Quia eratis illo in tempore sine Christo, alienati à conversatione Israel, & hospites testa-*

12. Mementote, inquam, vos illo tempore fuisse absque Christo, nempe ejus cognitione, lege, gratiâ destitutos, prorsus alienos

nos ab instituto vitæque ratione populi Israëlitici, qui illius adventum sollicitè exspectabat, extraneos à pactis conventis, quibus ejus promissa continebantur, & ut cuncta uno verbo complectar, in hac mortali vitâ planè sine Deo, utpote falsorum Numinum cultui cœcâ superstitione perquàm addictos. 13. At nunc longè mutatâ rerum facie vos, qui à verâ religione procul eratis, per Christi sanguinem pro salute vestrâ ad ultimam usque guttam effusum ad illum propiùs accessistis, adeo ut nunc arctissimè illi conjuncti, fratres ejus nuncupari possitis. Inter Judæos & Gentiles implacabilis vigebat discordia, circumcisio siquidem, quam illi religiosè colebant ùt sanctioris & electi populi notam, & isti ùt propudiosam aversabantur, & turpiculam, instar parietis se habebat utrumque populum separantis & impedientis, quò minùs conjungeretur. 14. Christus autem mediator pacificus nos Deo conciliavit, mutuas inimicitias sustulit, fecitque, ùt utraque natio in unum veluti corpus coiret, destructo septô parietis, omnémque simultatem

mentorum, promissionis spem non habentes, & sine Deo in hoc mundo.

13. *Nunc autem in Christo JEsu, vos, qui aliquando eratis longè, facti estis prope in sanguine Christi,*

14. *Ipse enim est pax nostra, qui fecit utraque unum, & medium parietem maceriæ solvens, inimicitias in carne suâ:*

tatem corporis sui in crucem suffixi objectu ac morte penitus abolevit,

15. *Legem mandatorum decretis evacuans, ut duos condat in semet ipso in unum novum hominem, faciens pacem.*

15. legem videlicet veterum præceptorum, quæ diversissimis ritibus continebatur, & mortem reis intentabat, novâ conditâ lege, novísque decretis abrogans, ut duos populos concordes jam factos in unum novum hominem quasi in novitate scilicet vitæ ambulantes conflatos egregius pacificator in semetipso reconderet tanquam sibi unico Ecclesiæ capiti subjectos, à quo diversa membra corporis unitatem accipiunt,

16. *Et reconciliet ambos in uno corpore Deo per crucem, interficiens inimicitias in semetipso.*

16. atque adeo per meritum suæ passionis extinctâ inimicitiâ, quæ ex peccato inter Deum & hominem intercesserat, utrumque populum in unum veluti corpus, nempe Ecclesiam suam coactum divinóque suo spiritu animatum Deo immortali conciliaret.

17. *Et veniens evangelizavit pacem vobis, qui longè fuistis, & pacem iis, qui propè.*

17. Cúmque venisset in hunc mundum tanquam cœlestis caduceator à Deo missus, pacem hanc auspicatissimam læto præconiô promulgavit non solùm Judæis qui Deo propinqui erant per ejus notitiam, & legem ab eo acceptam, sed etiam qui procul eratis à verâ religione, cultúque Dei.

Dei; 18. adeò ut per ipsum tanquam communem pacificatorem, mediatorem ac redemptorem habeamus aditum & accessum liberum tanquam filii ad patrem utrisque reconciliatum duce uno eodémque Spiritu Sancto, qui non solùm Spiritus est pacis & concordiæ, quâ inter nos uniamur, verùm etiam spiritus adoptionis filiorum, quâ Deo ùt patri conjungimur. 19. Quamobrem non estis ampliùs hospites & peregrini, sed cives Sanctorum perinde ùt Spiritus Angelici Deíque familiares ac domestici, cui vobis semper præsenti tanquam patri omni cum fiduciâ indigentiam vestram exponere potestis, & opem quamprimùm desideratam obtinere, cives, inquam, non tantùm in eandem cum illis Ecclesiam adscripti, sed ad eandem quoque gloriam cœlestem destinati. 20. Superstructi, supérque impositi fundamento admirandi illius ædificii, nempe Ecclesiæ, cujus Prophetæ Evangelicam doctrinam prædixerant, Apostoli verò promulgaverant, cujus lapis primarius & angularis est Christus ipse Dominus, 21. in quo quidem totum hoc spiri-

18. *Quoniam per ipsum habemus accessum ambo in uno Spiritu ad Patrem.*

19. *Ergò jam non estis hospites & advenæ, sed estis cives Sanctorum & domestici Dei.*

20. *Superædificati super fundamentum Apostolorum & Prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo JEsu,*

21. *In quo omnis ædificatio constructa cres-*

cit in templum ſanctum in Domino:

ſpirituale ædificium congruenter coagmentatum conſurgit & creſcit in templum ſanctum Deo conſecratum, quod ipſe inexpugnabile reddidit contra omnes inferorum aſſultus.

22. *In quo & vos coædificamini in habitaculum Dei in ſpiritu.*

22. Cujus cùm & vos pars non exigua ſitis, quilibet veſtrûm ſeipſum conſideret ùt templum veri Dei, & domicilium Spiritûs Sancti qui ſuâ gratiâ & charitate quaſi glutino & calce fideles omnes tam Gentiles quàm Judæos conglutinat & coagmentat, ut faciant unum parietem, unam domum, unam Eccleſiam. Attendite ergò, ne profanetis aut polluatis cor veſtrum, in quo, quem cœli cœlorum capere nequeunt, reſidere dignatur, & ſcitote illum tanquam abſolutum dominum ſibi ſoli illud reſervare excluſô cujuſcunque rei creatæ conſortio, & in illam affectu, nec non flagitii qualiſcunque, cujus ſeveriſſimus vindex eſt, turpiſſimâ maculâ.

PARA-

PARAPHRASIS

CAP. III.

1. UT ergò arctissimâ unione JEsu Christo adhæreatis, & in præclari hujus ædificii, de quo modò sermonem intuli, erectionem & constructionem vos quoque assumi valeatis, idcirco Romano carcere modò detineor, vinculísque adstrictus sum mihi longè acceptissimis propter defensionem nominis ac gloriæ Domini mei Servatoris, vestræque salutis procurationem, 2. scire enim vos percupio, fratres mei, divinâ providentiâ atque consilio ministerium vobis prædicandi Evangelii peculiariter mihi commissum. 3. Quando ipsi placuit me Ecclesiæ suæ aggregare, palámque manifestare, quàm præpostero & præfervido zelô ac furore illam insectatus fuerim arcanum illud divinum mihi per revelationem etiam Gentes doctrinæ Evangelicæ recipiendæ capaces esse. Equidem in hac ipsâ epistolâ jam bre-

1. Hujus rei gratiâ, ego Paulus vinctus Christi JEsu pro vobis Gentibus.

2. Si tamen audistis dispensationem gratiæ Dei, quæ data est mihi in vobis:

3. Quoniam secundùm revelationem notum mihi factum est sacramentum, sicut suprà scripsi in brevi.

breviter vobis aliquid insinuavi, de hoc ipso mysterio vocationis vestræ ad fidem & Ecclesiam Christi.

4. *Prout potestis legentes intelligere prudentiam meam in mysterio Christi:*

4. Quòd si fortè paulò obscuriùs illud explicui, & verbis usus sum ejus magnitudini haud æquâ proportione respondentibus, id equidem feci, ut me scitè attemperarem imbecillitati vestræ, veritatem tam sublimem non nisi pro tenui captu intellectûs vestri communicando.

5. *Quod aliis generationibus non est agnitum filiis hominum, sicuti nunc revelatum est sanctis Apostolis ejus, & Prophetis in Spiritu.*

5. Quod quidem mysterium per multa retro sæcula non ita clarè ac perspicuè notum erat Patriarchis atque Prophetis, sicut nunc per revelationem cognitum est Apostolis Christi Domini, utpote quibus multæ, singulares, ac determinatæ circumstantiæ hujus mysterii partim à Christo cum ipsis adhuc conversante, partim à Spiritu Sancto post Christi ascensionem in cœlum patefactæ sunt, quas obscurè tantùm & sub velamine cognoverant Prophetæ veteris Testamenti.

6. *Gentes esse cohæredes, & concorporales, & comparticipes promissionis ejus in Christo Jesu per Evangelium:*

6. Et Apostoli quidem satìs dilucidè docuêre, Gentes ejusdem hæreditatis esse participes, ejusdem mystici corporis membra, earundem denique promissionum fidei in Christum, & Evangelicæ pro-

professionis beneficio consortes.

7. Et hujus quidem faustissimi nuntii singulari Dei clementiâ datus sum vobis Minister, quem in finem, ut illo officio ritè & cum optato fructu fungerer, multiplici me rerum divinarum notitiâ, animi constantiâ, potestate mira patrandi aliisque necessariis præsidiis me abundè instruxit. Sanè cùm oculos conjicio in vitam præteritam, atque reminiscor, quanto furore eas veritates impugnaverim, pro quarum defensione summo mihi nunc honori duco vincula & ærumnas carceris, vehementer confundor, neque satis admirari atque deprædicare possum ineffabilem Dei erga me benevolentiam.

7. Cujus factus sum minister, secundùm donum gratiæ Dei, quæ data est mihi secundùm operationem virtutis ejus.

8. Quamvis enim fidelium omnium sim longè infimus, cœleste tamen hoc munus omnibus Gentibus promulgandi incomprehensibiles divitias & beneficia, quæ per Christi meritum nobis abundantissimè velut ex infinito thesauro à Deo conferuntur.

8. Mihi omnium sanctorum minimo data est gratia hæc, in Gentibus evangelizare investigabiles divitias Christi,

9. Itaque destinatus sum ab eo, ut omnibus veræ fidei ac religionis lucem afferam, & attentiùs considerandum proponam ineffabile hoc mysterium, quod superio-

9. Et illuminare omnes, quæ sit dispensatio sacramenti absconditi à sæculis in Deo, qui omnia creavit.

perioribus sæculis abſconditum erat & quaſi clauſum in unius Dei, qui univerſa condidit, ſcientiâ.

10. *Ut innoteſcat principatibus & poteſtatibus in cœleſtibus per Eccleſiam multiformis ſapientia Dei.*

10. Supremi quidem & infimi angelorum ordines jam ejus ſubſtantiam noverant, poſtquàm autem Eccleſia Dei cœleſtibus charismatis & benedictionibûs mirum in modum cumulata fuit,

11. *Secundùm præfinitionem ſæculorum, quam fecit in Chriſto JEſu Domino noſtro:*

11. quas ex æternâ præ-definitione per Chriſtum Dominum ejus Caput illi communicare ſtatuerat, & modò inter membra ſui Corporis tot Gentiles numerat, quos etiam ipſis Judæis utcunque tempore ac promiſſione prioribus prætulit, poſtquàm ergò oviculæ, quæ videbantur derelictæ, nunc congregatæ ſunt ſub uno ſupremo paſtore, & extranei in partem hæreditatis admiſſi ſunt, ex hoc ipſo, inquam, rerum eventu, felicíque Eccleſiæ progreſſù clariùs agnoſcunt cauſas, ordinem, atque reliquas Incarnationis & Vocationis Gentium circumſtantias ignotas hactenus, & quaſi in ſpeculo contuentur multiplicem & in effectibus ſuis prorſùs admirandam ſapientiam Dei immortalis, nec non immenſam erga homines charitatem, pro quibus proprium filium in

in mortem tradidit. 12. Ipse est,
in quo spes omnes nostras locatas
habemus depositis atque sopitis jam
omnibus angustiis, remorsibúsque
conscientiæ, cujus beneficiô per
fidem ipsius ad cœlum oculos attol-
lere, atque ad thronum Dei Patris
magnâ omnino confidentiâ liberè
& intrepidè accedere possumus, re-
búsque afflictis opem exposcere, &
obtinere. 13. Quapropter vos
etiam atque etiam obtestor, ne
animos despondeatis aut perturbe-
mini ob eas vexationes & molestias,
quibûs assiduè premor, quásque Dei
causâ, ac pro omnium Gentium
salute non solùm æquo sed etiam
libenti animô perfero, cùm potiùs
exultandum atque gloriandum vo-
bis sit, quòd tanti vos faciat Deus,
ut pro vestrâ salute, fideíque pro-
pagatione nos Apostolos suos adversa
quæque tam strenuè ac fortiter to-
lerare velit. Scio equidem Chri-
stianam hanc animi constantiam, ad
quam vos exhortor, donum esse
cœlitùs nobis collatum, nihilque
infirmius esse voluntate humanâ, si
propriæ naturæ viribus se sustine-
re velit. 14. Quam ob causam, ut
dixi, flecto genua mea ad Patrem
Domi-

12. *In quo habemus
fiduciam & accessum in
confidentia per fidem ejus.*

13. *Propter quod peto, ne
deficiatis in tribulationi-
bus meis pro vobis: quæ
est gloria vestra.*

14. *Hujus rei gratiâ
flecto genua mea ad Pa-*

trem Domini nostri JEsu Christi,

Domini nostri JEsu Christi, ab eóque precibus assiduè contendo, ne vincula mea quemquam vestrûm deterreant, aut à susceptâ fide ac religione revocent.

15. *Ex quo omnis paternitas in cœlis, & in terrâ nominatur,*

15. Illum, inquam, omnium Parentem vobis opto propitium, ex quo tanquam primo exemplari atque causâ efficiente omnis tam angelicarum mentium procreatio, quàm sive Judæorum, sive Gentilium adoptio ac paternitas tanquam à patre omnium primo & universali profluit ac dimanat.

16. *Ut det vobis secundùm divitias gloriæ suæ virtute corroborari per Spiritum ejus in interiorem hominem.*

16. Ut in vos effundat divitias gloriæ suæ, animíque robur conferat, quò divini spiritûs munere in interiori homine seu gratiæ cœlestis incrementô confirmati in instituto vitæ sanctioris cursu fortiter & constanter perseveretis,

17. *Christum habitare per fidem in cordibus vestris: in charitate radicati & fundati,*

17. útque Christus ipse jam in animis vestris per fidem conceptus in iisdem perpetuò inhabitet, & per charitatem latè diffusam firmas atque altiores quotidie radices figat,

18. *Ut possitis comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit latitudo, & longitudo, & sublimitas, & profundum:*

18. atque ita cum cæteris fidelibus seriò possitis perpendere, dignéque æstimare, quæ sit latitudo, & longitudo, & profunditas, & sublimitas, id est, quàm sit hoc nostræ redemptionis opus, quo nos Christus in pristinam liber-

bertatem asseruit, omnibus suis numeris atque partibus absolutum, longitudo scilicet ab æterno proveniens, latitudo erga omnes homines protensa, profunditas ad inferni novissima descendens, sublimitas in cœlum usque assurgens, ibíque divinam iram mitigans, & mortales inde olim exclusos ad replendas vacuas Angelorum sedes immittens.

19. Quantácunque subtilitate & acumine sit prædita intelligentia humana, non valebit perfectè assequi amoris magnitudinem, cujus impulsu Dei immortalis filius è throno descendere voluit, ut nos illum conscenderemus, vinculis ligari, ut nostra dissolveret, majestate suâ se exuere, ut ejus plenitudine & dignitate impleremur, intellectum nostrum collustrare, voluntatem succendere, atque ad veri Dei cognitionem cultúmque adducere, sine quo nulla salus, nulla animi tranquillitas, felicitas nulla. Quæramus, quantùm libuerit, quid pro virium nostrarum tenuitate præstare valeamus, ut ei pro meritis utcunque satisfaciamus, nihil planè inveniemus, quod ex æquo respondeat immensæ ejus charitati.

20. Præter illos favores, quos ab eo

19. Scire etiam supereminentem scientiæ charitatem Christi, ut impleamini in omnem plenitudinem Dei.

20. Ei autem, qui potens est omnia facere

superabundanter, quàm petimus, aut intelligimus, secundùm virtutem, quæ operatur in nobis:

21. *Ipsi gloria in Ecclesia, & in Christo JEsu in omnes generationes sæculi sæculorum, Amen.*

eo expetimus, per illam immensam potentiam, quæ principium est omnium meritorum nostrorum, longè plura potest præstare, quàm aut nos postulare, aut mente concipere possimus. 21. In omne igitur ævum universa Ecclesia glorificet Patrem cœlestem, qui pro suâ incomprehensibili bonitate voluit, ut primum ejus fundamentum esset ejus unigenitus filius, cujus amore & gratiâ illam tot beneficiis, ac favoribûs locupletavit, & nunc quidem florentem æternâ aliquando gloriâ coronabit.

PARAPHRASIS

CAP. IV.

1. *Obsecro itaque vos, ego vinctus in Domino, ut dignè ambuletis vocatione, quâ vocati estis.*

1. PArum est nôsse, quantis beneficiis vos affecerit Dominus, nisi etiam quid vicissim in testimonium animi grati ei debeatis, noveritis, siquidem tot favorum vobis exhibitorum magnitudo, & vocationis præcipuè vestræ ad fidem, gratiam, & gloriam excellentia, qualis

lis in præcedentibus declarata est, ingratitudinem vestram tantò graviorem redderet, suppliciòque æterno dignissimam. Quòd si animas vestras, actus omnes, ipsásque mentis cogitationes ejus obsequio amoríque penitus addiceretis, id scilicet ei redderetis, quod plurimis jam aliunde titulis ipsi debebatur. Quare, fratres mei, vos etiam atque etiam obsecrando exhortor per illam sollicitudinem, quâ salutem vestram procurare vos oportet, pérque vincula, quibûs amore Domini nostri JEsu Christi detineor, ut eam vitæ rationem ineatis ipsi, quæ tam sublimi vocationi, tot acceptis in hac vitâ mortali gratiis, & promissæ in alterâ immortali remuneratiòni ex æquo respondeat. 2. Cum omni modestiâ, mansuetudine, animi lenitate alter alterius mores charitatis ergò ferendo, licèt sibi suæque conditioni dissimiles, licèt rusticos, licèt asperos, licèt petulantes, licèt morosos atque tetricos, 3. Omníque studiô ac sollicitudine conando servare unitatem spiritûs, eundémque sensum ac mentem indissolubili pacis vinculo ad-

2. Cùm omni humilitate & mansuetudine, cum patientiâ supportantes invicem in charitate,

3. Solliciti servare unitatem Spiritûs in vinculo pacis.

4. Unum corpus, & unus Spiritus, sicut vocati estis in unâ spe vocationis vestræ.

adstrictam. 4. Siquidem unum est corpus, unóque spiritu in hoc unum idémque corpus vos omnes coagmentati estis, ut jam alii ab aliis diffidere odiô minimè debeatis, sed mutuam animorum consensionem colere, qui ad eundem finem felicitatis, adeóque & pacis semper perennaturæ sperando tenditis.

5. Unus Dominus, una fides, unum baptisma.

5. Neque verò de hoc vocationis vestræ fine ulla potest esse disceptatio, siquidem unus omnibus est dominus redemptor noster Christus, una fides, quam omnes sequimur, unum baptisma, quo regeneramur.

6. Unus Deus & Pater omnium, qui est super omnes, & per omnia, & in omnibus nobis.

6. Unus verò potissimùm Deus, & omnium mortalium parens, qui est super omnes dominandi potestate, & per omnia immensitate ac providentiâ suâ diffusus, nobis verò peculiari quadam ratione per gratiam justificantem intimè præsens.

7. Unicuique autem nostrûm data est gratia, secundùm mensuram donationis Christi.

7. Quamvis autem tanta sit inter nos conjunctio & unitas, unicuique tamen nostrûm concessa est divinitùs certa quædam gratiæ portio pro eâ mensurâ ùtùt diversâ semper tamen æquissimâ, quam Christo Domino placuit elargiri, ut adeò nemo propterea extolli, quòd majorem, nemo conqueri

queri

queri, quòd minorem acceperit, aut aliis invidere debeat, cùm æqualiter nos omnes indignos invenerit, noſtrúmque non ſit ejus poteſtati ampliſſimæ ac ſapientiæ infinitæ certos pro arbitrio noſtro præſcribere terminos. 8. Inde eſt, quòd Propheta regius eam munificentiam olim prævidens exclamavit, cùm aſcendiſſet in ſublime, captivam illum duxiſſe ingentem captivorum multitudinem, quos nempe devictæ mortis faucibus eripuerat, cunctíſque mortalibus cœleſtia munera liberaliter impertiiſſe. 9. Cæterùm quòd ait, aſcendiſſe illum, quid quæſo aliud innuit, quàm ipſum priùs in imas partes terræ, atque infimam mundi regionem deſcendiſſe, ubi tot Patriarchæ & Prophetæ adventum liberatoris ac triumphatoris ſui flagrantiſſimè præſtolabantur, quare fratres mei, ſi cum illo aſcendere vultis, deſcendite priùs ejus exemplô in profundiſſimam contemplationem fragilitatis ac inopiæ veſtræ, & inde reſultantem divinæ opis, atque gratiæ neceſſitatem. 10, Et ſanè non abſque ratione priùs deſcendit, quàm ſupre-

8. *Propter quod dicit: aſcendens in altum captivam duxit captivitatem: dedit dona hominibus.*

9. *Quòd autem aſcendit, quid eſt, niſi quia & deſcendit primùm in inferiores partes terræ?*

10. *Qui deſcendit, ipſe eſt, qui & aſcendit*

ſuper omnes cœlos, ut impleret omnia.

premos cœlos conſcenderet ad ſtabiliendum ibi ſolium Majeſtatis ac gloriæ ſuæ, & inde ampliſſimam Angelorum ac Beatorum omnium Curiam conſiderandam, qui expleri non poſſunt clariſſimo ejus intuitu: hunc enim ordinem ſervavit, ut ſacrarum inprimis litterarum oracula, quibûs prædictus fuerat, impleret, & opus noſtræ redemptionis abſolveret, cujus glorioſâ hæc in cœlum aſcenſio complementum eſt atque coronis, ut virtutem præterea atque officium pretioſi ſui ſanguinis infra, & ſupra terram, nec non in ipſo cœlo empyreo oſtenderet, & inde nobis divini ſui Spiritûs munera liberaliter ſubmitteret, ut etiam per Evangelii ſui prædicationem in omne genus hominum triumphantis in morem principis altiſſimum ac ſupremum ſuum dominium exerceret, ut denique ſpectabilem ſe & adorabilem redderet ſplendore nominis ſui per inſignia victoriæ ac potentiæ ſuæ ubique locorum & gentium, quæ ipſum venerantur & colunt. Tametſi verò Eccleſia militans viſibilem ejus præſentiam non habeat, divinam tamen

tamen amoris, quo eam prosequitur ac supremæ directionis assistentiam perpetuò experitur, cùm semper ejus Caput persistat. 11. Cujus etiam providentiâ singulari componitur ex diversis classibus, ex Apostolis, Prophetis, Evangelistis, Pastoribus atque Doctoribus, qui omnes ac singuli suo funguntur officiô pro ratione debiti, 12. ut fideles, quorum institutioni destinati sunt, ad eximiam vitæ sanctimoniam perveniant, & corpus hoc mysticum, cujus ipse Caput est, ædificium hoc admirandum, cujus ille lapis angularis est, non modò sibimet constet, sed majora in dies incrementa capiat. 13. Hæc ministeriorum ac officiorum varietas vigebit in Ecclesiâ, donec omnes, qui unam eandémque fidem profitentur, unum ovile constituant sub uno pastore, summámque illam conjunctionem assequantur, quæ fidei Christianæ quasi vinculô adstringitur, ut nullæ partes hient, nihil sit luxatum, nihil non suo locô aptè collocatum & cohærens, denique ita in fide & divinorum mysteriorum cognitione proficiamus, ut perfectam Christi

11. *Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Evangelistas, alios autem pastores & doctores,*

12. *Ad consummationem Sanctorum in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi:*

13. *Donec occurramus omnes in unitatem fidei & agnitionis filii Dei, in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi:*

ſti notitiam ac dilectionem aſſequamur, in quâ videlicet plena menſura ſeu ſtatura, & matura ætas hominis Chriſtiani conſiſtit. Eò tendit & ordinata eſt iſthæc diverſitas in hoc myſtico corpore. Si ulteriùs aliam hujus rei cauſam expoſcitis, 14. hanc vobis ediſſero, ut non ampliùs puerorum more huc illuc fluctuemus, & circumferamur in omnem partem quavis novæ doctrinæ nobis afflatæ aurâ ac impulſu, ídque per nequitiam perverſorum hominum, qui veteratoriâ quadam ad inſidiosè fallendum verſutiâ nos circumvenire, & in damnatos errores pertrahere conantur. 15. Sed veritatem unà ac ſinceram doctrinam cum charitate ſectantes demus ſanè operam, ut per omnia virtutum genera creſcamus in Chriſto, ſeu ex virtute & influxu illiùs, qui eſt caput omnium membrorum Eccleſiæ. Hæ rationes meo quidem judiciô ſatìs demonſtrant, præfati ordinis atque diverſitatis inſtitutionem ex benignitate ac providentia divinâ profluere. Priusquàm verò ad aliud argumentum digredior, exemplum quoddam ſatìs fami-

14. *Ut jam non ſimus parvuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinæ in nequitiâ hominum, in aſtutiâ ad circumventionem erroris,*

15. *Veritatem autem facientes in charitate, creſcamus in illo per omnia, qui eſt caput Chriſtus:*

familiare & obvium proponam. Quando membra humani corporis mutuò conjuncta sunt per nervos, tendines, & musculos, ex cerebro influxum recipiunt eorum spirituum, qui inibi præparantur in eâ quantitate, quæ cuilibet necessària est pro suâ functione, ex quo perfectio & conservatio totius corporis physici resultat. 16. Non absimili ratione ex fidelibus, qui Ecclesiam Christi constituunt, mutuò unitis, sibíque per diversa ministeria & charitatem cohærentibus quilibet à Christo Domino tanquam Capite hujus mystici corporis gratias, & auxilia necessària accipit ad ritè fungendum suo officiô cui destinatus est, ut adeo per hanc Ministrorum diversitatem Ecclesia consequatur absolutam perfectionem, & incrementa exoptata. Cùm itaque & vos membra sitis tam sacri, & immaculati corporis, omni sanè conatu vobis enitendum est, ne quid admittatis aut agatis, quod sanctitatem isthanc minùs deceat. 17. Hoc itaque dico, & etiam atque etiam per Deum obtestor, ne pristinam vivendi rationem repetatis contenti solo fidelium

16. Ex quo totum corpus compactum & connexum per omnem juncturam subministrationis, secundùm operationem in mensuram uniuscujusque membri, augmentum corporis facit in ædificationem sui in charitate.

17. Hoc igitur dico, & testificor in Domino, ut jam non ambuletis sicut & Gentes ambulant in vanitate sensûs sui,

lium nomine, neque versemini, ùt reliquæ Gentes in aberratione & vanitate mentis suæ versantur, sed monitorum meorum probè memores leges ipsas Christianis præscriptas sanctè servetis.

18. *Tenebris obscuratum habentes intellectum, alienati à vitâ Dei per ignorantiam, quæ est in illis propter cæcitatem cordis ipsorum.*

18. Mirum non est, si illi, quorum mens tenebris superstitionis involuta est, aurésque divinis inspirationibus occlusæ, qui neque propria mala persentiscunt, neque súpplicia ulla aut prœmia ab obitu suo exspectant, vivendi rationem teneant ab omni sanctitate & justitiâ, ad quam obligamur, alienam

19. *Qui desperantes, semetipsos tradiderunt impudicitiæ, in operationem immunditiæ omnis, in avaritiam.*

19. & ex inolitâ peccandi consuetudine quasi callô obducto desperabundi absque remorsu in quævis scelera etiam maximè obscœna, & nefanda præcipites ruant, nullámque penitus occasionem prætermittant agendi perperàm, & inexplebilia luxuriæ cupiditati frœna laxandi, quasi de lucro captandó ageretur.

20. *Vos autem non ita didicistis Christum,*

20. Vos autem Ephesii non ita me Magistro Christum didicistis, longéque aliam esse Christianam disciplinam jam pridem nôstis, quæ non modò à flagitiis omnibus penitus abhorreat, sed miram quandam sanctitatem ac morum innocentiam spiret,

ſpiret, & à ſuis cultoribus exigat. 21. Si tamen illi aures præbuiſtis, ejúſque divina præcepta pronâ mente excepiſtis, qui tanquam Magiſter è cœlo ſubmiſſus unicè docet, quæ veriſſima, quæque ad animarum veſtrarum ſalutem maximè faciunt. 22. Nempe ille vos edocuit ſuo ſervitio addictos deponere, quod ad priſtinam vivendi, concupiſcendi & peccandi conſuetudinem attinet, veterem illum hominem, qui voluptatum illecebris delinitus fallacibus & erroneis cupiditatibus corrumpitur, & indies computreſcit, quas potiùs ùtùt rebelles comprimere, & ſanæ rationis, legiſque divinæ jugo ſubjicere oporteret. 23. Animati autem novo ſpiritu 24. induite alios mores, alium hominem, qui videlicet ſecundùm Deum ſive ad ejus exemplar & imaginem conditus eſt in ſanctitate, veritate, & juſtitiâ minimè fucatâ, ſed genuinâ ac ſincerâ, vóſque impoſterum reddat quocunque minùs ordinato appetitu ſuperiores, æquitatis & charitatis erga proximum reverentiæque Deo debitæ obſervantiores. 25. Quapropter depoſito mendaciô, cujus

21. *Si tamen illum audiſtis, & in ipſo edocti eſtis, ſicut eſt veritas in JEſu.*

22. *Deponere vos ſecundùm priſtinam converſationem veterem hominem, qui corrumpitur ſecundùm deſideria erroris.*

23. *Renovamini autem ſpiritu mentis veſtræ,*

24. *Et induite novum hominem, qui ſecundùm Deum creatus eſt in juſtitiâ & ſanctitate veritatis.*

25. *Propter quod deponentes mendacium*

loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo: quoniam sumus invicem membra.

cujus parentem scitis Satanam, loquimini quisque cum proximo suo sincerè & candidè, quod verum est, omni ambiguitate & fallaciâ sublatâ, memores, nos esse membra invicem arctissimo nexu in Christo conjuncta, absurdum autem nimis est, si membra ejusdem corporis (mentiendo & fallendo) se invicem lædant, cùm nihil tale contingat in corpore physico, nisi per insaniam.

26. *Irascimini, & nolite peccare: sol non occidat super iracundiam vestram.*

26. Quòd si ex naturæ proclivitate vos ad iram concitari contingat, date diligenter operam, ne illi frœna laxetis liberiùs, sed ita cohibete, ut ad facta non prosiliat, sed primo quoque tempore ... mitiora & leniora consilia revocetur, ne vestram indignationem sol occidens adhuc æstuantem aspiciat.

27. *Nolite locum dare diabolo:*

27. Quò omnem diabolo occasionem præscindatis variis suggestionibus improbis fovendi intra vos vindictæ ardorem.

28. *Qui furabatur, jam non furetur: magis autem laboret operando manibus suis, quod bonum est, ut habeat, unde tribuat necessitatem patienti.*

28. Qui furabatur, furtis jam & furandi consuetudine abstineat, sed honesto potiùs, utilique opificio aut officio sese exerceat, ùt & suis & aliorum etiàm indigentium necessitatibus providere possit.

29. *Omnis sermo malus ex ore vestro non*

29. Pravus & inquinatus sermo nullus vobis

vobis excidat, sed ea ex ore vestro prodeant, quæ commoda, quæ opportuna, quæ pudica sint, & cedant in ædificationem, utilitatem, & oblectationem quandam spiritualem fidelium. 30. Date operam, ut Spiritus ille sanctus inter vos quasi in domicilio grato atque jucundo libenter habitet, & curate, ne maledicis aut obscœnis verbis ullam tristitiæ vel offensæ materiam illi præbeatis, cujus operâ tabularum instar per baptismum & confirmationem internâ & copiosâ gratiâ tanquam notâ filiorum Dei ac cœlestis hæreditatis participes redditi usque in diem mortis & liberationis ex hoc vitæ mortalis ergastulo, in quo demum resignandi eritis, & promissâ felicitate beandi. 31. Omnis porrò amarulentia & excandescentia, & inde proveniens clamor & obtrectatio ac maledicentia tollatur, cesset in vobis, & omnis prorsus improbitas absit. 32. Sed estote alii in alios benigni, benefici, comes, blandi, injurias vobis mutuò condonantes, non aliter ac Deus in Christo ejúsque meritis omnia vobis delicta liberalissimè condonavit.

procedat: sed si quis bonus ad ædificationem fidei, ut det gratiam audientibus.

30. *Et nolite contristare Spiritum sanctum Dei: in quo signati estis in diem redemptionis.*

31. *Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia tollatur à vobis cum omni malitiâ.*

32. *Estote autem invicem benigni, misericordes, donantes invicem, sicut & Deus in Christo donavit vobis.*

PARA-

(P 3)

PARAPHRASIS

CAP. V.

1. *Estote ergò imitatores Dei sicut filii charissimi:*

1. NOn absque ratione Deum vobis in exemplum illustre propono, cùm enim acceptâ remissione peccatorum facti sitis filii Dei, Deóque cumprimìs dilecti, nunquid patrem vestrum non externâ solùm specie, sed etiam morum vitæque imitatione referre debetis, qui vos tanquam filios charissimos tot muneribus locupletavit, tótque etiam gravissima delicta in Christo benignissimè condonavit, ut & vos invicem condonetis ac remittatis offensas. An fortè perfectius exemplar requiritis? Defigite, quæso, fratres mei in hoc divinum speculum attentæ considerationis obtutum.

2. *Et ambulate in dilectione, sicut & Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis oblationem, & hostiam Deo in odorem suavitatis.*

2. Et complectimini vos mutuâ, sed sincerâ & ab omni commodo proprio alienâ benevolentiâ, quali nimirum & Christus nos complexus est tradendo semetipsum pro nobis in oblationem ac victimam Deo inprimis charam,

charam, quippe bonæ fragrantiæ odore perfusam, quâ pro universo hominum genere idem ipse summus Sacerdos litavit, nullâ suæ Majestatis, nullâ nostræ indignitatis habitâ ratione, exemplô sanè imitatione dignissimo. 3. Cæterùm cùm & sanctitas divini prototypi imitationi vestræ proposita sit, tantum abest, ut vobis indulgeam vel dissimulem ullam fornicationem, pollutionem, & inexplebilem exsaturandæ libidinis per diversa turpitudinum aut lasciviæ genera appetitum, ut ne istarum quidem sordium mentionem ullam inter vos fieri velim, ne fortè quod proclive est in hac materiâ lubricâ, ex ipso auditu concepta cogitatio carnem commoveat ad concupiscentiam vel delectationem spurcam. 4. Atque hæc ipsa cordis mundities puritásque in ipsis colloquiis familiaribus se se exerat, ut longissimè à vobis absint obscœnitas, scurrilitas, dicacitas & id genus alia, quæ sunt ab instituto nostro alienissima, nulláque ratione decent Christianam disciplinam atque sanctitatem professos: sed potiùs Deo assiduas agite gratias. Cur autem hujuscemodi

3. Fornicatio autem, & omnis immunditia, aut avaritia, nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos:

4. Aut turpitudo, aut stultiloquium, aut scurrilitas, quæ ad rem non pertinet: sed magis gratiarum actio.

di vitiorum execrationem eliminationémque tantopere urgeam, rationes planè non contemnendæ mihi suppetunt.

5. *Hoc enim scitote intelligentes: quòd omnis fornicator, aut immundus, aut avarus, quod est idolorum servitus, non habet hæreditatem in regno Christi, & Dei.*

5. Si enim hucusque fortè ignorâstis, at nunc ùt rem certissimam animis vestris altè imprimite, nullum scortatorem, aut impurum, aut voluptatum plus æquo appetentem, qui Veneri ac libidini tanquam idolo sese totum consecrat, aut avarum hæreditate gaudere in regno Christi, seu Ecclesiâ ipsius triumphante.

6. *Nemo vos seducat inanibus verbis: propter hæc enim venit ira Dei filios diffidentiæ.*

6. Nemo vos in fraudem pertrahat inani & futili garrulitate, quasi actiones ex virtutis præscripto peragendæ minimè necessariæ sint ad consequendam salutem æternam, sed fides in Christum sufficiat unà cum baptismo, ejusmodi enim actiones Deum nobis propitium reddunt, quæ autem bonis moribus repugnant, quales sunt priùs enumeratæ, iram atque vindictam divinam provocant in ingratos, perfidos, & contumaces homines.

7. *Nolite ergò effici participes eorum.*

7. Date ergò operam, ne vos ulla eorum vitiorum macula vel aspergat vel inficiat ex improborum consortio.

8. *Eratis enim aliquando tenebræ: nunc autem lux in Domino. Ut filii lucis ambulate.*

8. Eratis siquidem olim errorum & cœcitatis quibusdam veluti tenebris circumsepti, nunc autem

tem divini ſpiritûs beneficiô cœleſti luce perfuſi hanc ipſam, quâ præditi eſtis, lucem præ vobis ferte ejusmodi vivendi ratione inſtitutâ, quæ reſpondeat acceptæ divinorum myſteriorum notitiæ, & promiſſæ in cœlis remunerationis. 9. Id quod fiet, ſi non iracundos vos, aſperos & malignos, ſed benignos & beneficos, non fraudulentos, ſed juſtos, non mendaces & hypocritas, ſed ſinceros & veraces, adeóque genuinos lucis filios exhibueritis. 10. Et omni ſtudiô exquiratis, quid à vobis exigat Deus, quâ in re ei maximè placere; & ſanctam ejus voluntatem adimplere poſſitis. 11. Ille vos ex profundâ flagitioſæ vitæ ſentinâ eruit, nolite, obſecro, in eam denuo cœco impetu præcipites ruere, ille vos ex conſortio illorum retraxit, qui lucem fugiunt, ut liberiùs & impuniùs delinquant. Nolite ad eos recurrere, & complices fieri ejusmodi operum, quæ tenebras & latibula captant, ad tegendam turpitudinem, nihilque poſt ſe relinquunt, niſi triſtem gravémque afflictæ conſcientiæ remorſum, quin potiùs non ſolùm acrioribus verbis eos confundite, ſed etiam

9. *Fructus enim lucis eſt in omni bonitate, & juſtitiâ, & veritate.*

10. *Probantes, quid ſit beneplacitum Deo:*

11. *Et nolite communicare operibus infructuoſis tenebrarum, magis autem redarguite.*

(Q)

etiam contrariis integerrimæ vitæ exemplis palàm facite, quàm sint illa honesto virô indigna, & à Christianâ disciplinâ aliena.

12. *Quæ enim in occulto fiunt ab ipsis, turpe est & dicere.*

12. Et omnino talia, ut quæ ab impurissimis hisce infandarum libidinum magistris aut sectatoribus occultè geruntur, turpe sit vel verbulô tangere.

13. *Omnia autem, quæ arguuntur, à lumine manifestantur: omne enim, quod manifestatur, lumen est.*

13. Quemadmodum claritas solis orientis ea detegit, quæ nox absconderat, ita etiam splendor sanctioris vitæ à vobis institutæ repræsentabit illis non absque horrore ac pudore enormitatem ac fœditatem scelerum, quam ne modò agnoscant, ignorantiæ crassæ caligo præpedit. Mentes ita collustratæ haud dubiè execrabuntur præteritæ vitæ sordes, lachrymísque copiosis eluent propositâ firmiter seriâ emendatione, atque ita è spissis tenebris in lucem clarissimam emergent redditæ ex perfidis fideles, ex timidis cordatæ, ex tepidis ac frigidis ferventissimæ in obsequio cultúque supremi Numinis. Cæterùm nihil adeò periculosum, quàm diutiùs hac peccandi consuetudine quasi lethargo quodam opprimi.

14. *Propter quod dicit: surge qui dormis,*

14 Quapropter sic vobis persuasum esse cupio, quotidiè Christum

ſtum vos quodammodo compellare atque hiſce ferme verbis commonefacere: expergiſcere, qui dormis ſomno imò morte peccati gravatus, & illuceſcat tibi Chriſtus.

15\. Videte igitur, ut cautiùs impoſterum vitam veſtram inſtituatis non ſtultorum inſipientiam, ſed prudentum ſapientiam imitantes, qui rebus ſuis ſtudioſè invigilant, nec tam facilè aliorum fraudibûs inducuntur. 16. Semita, quâ in cœlum tendimus, laqueis, inſidiiſque plena eſt, hoſtes habetis extra & intra vos, qui quod vi nequeunt, aſtu dolóque evincere ſatagunt. Tempus, quod ſanè breve & anguſtum ſupereſt, tanquam rem pretioſiſſimam majori ſtudiô, curâ, & quarumvis rerum diſpendio in meliores uſus, uti ſolent mercatores induſtrii, impendite captando occaſiones omnes proficiendi in viâ virtutum & bona opere ac merita accumulandi, contagio enim graſſantium paſſim flagitiorum nunc univerſalis eſt, fraus ubique perfidia & protervia dominatur, innocentia ſexcentis periculis expoſita eſt, continuis dimicationibus ſuſtinendis, monſtríſque de-

& exurge à mortuis, & illuminabit te Chriſtus.

15\. *Videte itaque fratres, quomodò cautè ambuletis: non quaſi inſipientes,*

16\. *Sed ut ſapientes: redimentes tempus, quoniam dies mali ſunt.*

17. *Propterea nolite fieri imprudentes: sed intelligentes, quæ sit voluntas Dei.*

18. *Et nolite inebriari vinô, in quo est luxuria: sed implemini Spiritu Sancto,*

19. *Loquentes vobismetipsis in psalmis, & hymnis, & canticis spiritualibus, cantantes & psallentes in cordibus vestris Domino,*

20. *Gratias agentes semper pro omnibus in*

debellandis fatigata. 17. Propterea attendite, ne vos imprudentia transversos agat, sed omnem adhibete industriam, ut intelligere valeatis, quæ sit Dei immortalis voluntas. Non repugno, si corpori vestro, quæ necessaria sunt indulgeatis, sed superflua resecate. 18. Vinum permitto, sed cum debitâ moderatione & ad vires conservandas. Nolite vos eo ingurgitare, unde rationis deliquium, inflammatio concupiscentiæ, & facilis ad quævis luxuriæ inquinamenta provocatio, venter enim merô æstuans citò despumat in libidines, sed implemini potiùs Spiritu Sancto, id est, gratiâ & lætitiâ spirituali, atque in universum bonis donísque cœlestibus. Omissis conviviis, ubi luxus & intemperantia regnat non absque gravi discrimine amittendæ innocentiæ illas potiùs mensas accedite, ubi charitas in hospites, & frugalitas primas tenet, exclusâ inani pompâ, & superfluâ abundantiâ. 19. Ibi cum fratribus vestris psalmos, hymnos & cantica spiritualia concinite non linguâ tantùm, sed intimo cordis affectu. 20. Gratias agentes

pro

pro omnibus divinis beneficiis Deo Patri eorum largitori munifico, idque in nomine Domini nostri JEsu Christi, 21. qui cùm in cœlum modò sublatus alios sui locô vicarios in terris constituerit, subjecti illis estote cum omni reverentiâ & observantia, quæ à filiis debetur parentibus. 22. Uxores propriis viris (vos enim nunc nominatim compello) estote subditæ non aliter ac Domino Deo, 23. quoniam caput est uxoris, ut & Christus caput est Ecclesiæ, à quo corpus ipsum, nempe Ecclesia, tanquam à Capite omnem vigorem, vitam, & salutem haurit. 24. Itaque quemadmodum Ecclesia Christo subjecta est, ita etiam uxores suis maritis subditas esse oportet & obtemperare in omnibus. 25. Viri diligite uxores vestras affectu non præcisè carnis & sanguinis, sed sanctiori illo & puriori, quo Christus Ecclesiam suam veluti sponsam dilectissimam complexus est pro ejus salute vitam ac sanguinem profundens. 26. Ut eam sanctitate & justitiâ imbueret ab omni impuritate peccati mundatam aquæ in baptismate affusæ lavacro, sacro-

nomine Domini nostri JEsu Christi, Deo & Patri.

21. *Subjecti invicem in timore Christi.*

22. *Mulieres viris suis subditæ sint, sicut Domino:*

23. *Quoniam vir caput est mulieris: sicut Christus caput est Ecclesiæ: ipse, salvator corporis ejus.*

24. *Sed sicut Ecclesia subjecta est Christo, ita & mulieres viris suis in omnibus.*

25. *Viri diligite uxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro eâ.*

26. *Ut illam sanctificaret, mundans lavacrô aquæ in verbo vitæ,*

ſanĉto & divino verbô adhibito, quod vitam, id eſt, ſpiritum & gratiam animæ confert. 27. Eámque omnis prorſus maculæ expertem, omni rugâ ac deformitate vetuſtatis carentem, omni ſanĉtitate ac virtutum ornamentis conſpicuam longè pulcherrimam redderet, ſuíſque oculis gratiſſimam exhiberet, id agendo videlicet, ut fideles, qui eam componerent, ab omni graviori noxâ immunes ſanĉtitate & integritate morum ſplenderent, ut innocentia malitiæ, veritas mendacio, obſervantia deſpectui, fidelitas perfidiæ ſuccederet. 28. Pari ratione & jure viris incumbit diligere uxores ſuas, earum mores potiùs corrigere, quàm labeculas aut rugas vultûs, animorum vitia, quàm corporum, humiles modeſtásque reddere, ſi vanitati ſtudeant, diſcretas, ſi imprudentiâ peccent, devotas, ſi nugis hujus ſæculi deleĉtentur, ſalutis ſuæ ſtudioſas, ſi ambitione, & inani gloriâ efferantur licentiùs, ipſas, inquam, diligere debent tanquam propria corpora, nam qui uxorem ſuam diligit, ſeipſum diligit. 29. Nullus enim unquam ſuam ipſius car-

27. Ut exhiberet ipſe ſibi glorioſam Eccleſiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid hujusmodi, ſed ut ſit ſanĉta & immaculata.

28. Ita & viri debent diligere uxores ſuas, ut corpora ſua. Qui ſuam uxorem diligit, ſeipſum diligit.

29. Nemo enim unquam carnem ſuam odiô

carnem propriúmque corpus odio habuit, quin potiùs enutrit illud, fovet, recreat & ornat, quandoquidem ergò uxor unam carnem, corpúsque constituit cum marito, an non absurdissimum quid & prope monstrosum esset, si vir uxorem suam prosequeretur odio? an non potiùs obstringitur ad peculiarem ejus curam habendam, quæ pars quædam ipsius est? ad eam conservandam, protegendam, sublevandam, quemadmodum Christus Ecclesiam suam & singulos nostrûm gratiâ divinâ & Sacramentis nutrit, roborat, pascit, protegit, & ornat? 30. Quæ caro quædam est ex ipsius carne, & os ex ossibus ejus formata scilicet ex illius in cruce exspirantis & obdormientis latere, quando illud lanceâ transfixum fuit, cujus figuram nobis Eva præbuit ex Adami dormientis costâ formata. Deus ipse in ejus personâ omnibus uxoribus loquens memoranda hæc verba protulit: 31. propter hoc relinquet homo patrem & matrem suam, & adhærebit uxori suæ (amoris scilicet glutinó) & erunt duo in carne unâ Gen. 2. 24. Ex quo colligere licet, vinculum hoc

habuit: sed nutrit & fovet eam, sicut & Christus Ecclesiam:

30. *Quia membra sumus corporis ejus, de carne ejus, & de ossibus ejus.*

31. *Propter hoc relinquet homo patrem & matrem suam, & adhærebit uxori suæ: & erunt duo in carne unâ.*

hoc omnem planè admirationem transcendere, quippe quod tanti momenti est, ut pro ejus conservatione salvo naturæ jure reliquæ omnes obligationes solvi tollique possint, & ipsi etiam parentes deseri, quibus vitam acceptam debemus. Utcunque ista verissima sint, si matrimonium aliud non foret, quàm legitima conjunctio duarum personarum ad procreandos liberos, vel individuam vitæ societatem colendam, non esset res adeò sancta & divina qualis nunc est, nunc autem præterquàm quòd ab ipso Deo in hujus mundi primordiis institutum sit, symbolum præterea est ineffabilis illius & mysteriò plenæ unionis naturæ divinæ cum humanâ, & JEsu Christi cum Ecclesiâ suâ. Si enim vir patrem & matrem suam relinquit amore conjugis, an non Christus Dei filius hominem induendo quasi visus est relinquere patrem suum in cœlis, postea etiam matrem suam Synagogam, ut sponsæ suæ Ecclesiæ adhæreret perpetuò? 32. Quam ob causam assero mysterium hoc magnum esse, ideóque priùs quidem in veteri lege signum fuisse conjunctionis

32. *Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo, & in Ecclesiâ.*

ctionis illius futuræ, nunc autem signum esse ejusdem jam factæ adeoque propriè dictum Sacramentum gratiam conferens & mutuum amorem conjugum. 33. Unde vos impense hortor, ô conjuges, ut amorem hunc conjugalem excitetis, foveatis, augeatis, atque ita hanc mysticam conjunctionem, quam repræsentatis, reipsâ etiam exprimatis. Suam quisque uxorem, ut seipsum diligat, uxor autem etiam atque etiam satagat, & virum omni reverentiâ, veneratione, obsequio sibi devinciat, quemadmodum Ecclesia Christum reveretur, eique sanctè in omnibus obtemperat.

33. *Verumtamen & vos singuli, unusquisque uxorem suam sicut seipsum diligat: uxor autem timeat virum suum.*

PARAPHRASIS

CAP. VI.

1. POsteaquam mutua virorum atque uxorum officia explicata sunt, rectus ordo postulat, ut quæ liberorum ac parentum sunt propria, paucis expediam; parentum enim legitima conjunctio libe-

1. *Filii obedite parentibus vestris in Domino: hoc enim justum est.*

berorum procreationem atque honeſtam educationem pro fine reſpicit, qui etiam chara pignora ſunt reciproci inter eos amoris. Itaque vos liberi in omnibus, quæ divino cultui ac pietati non repugnant, obtemperate parentibus veſtris in Domino, quem nimirum in cœlis regnantem in terris ipſi repræſentant, quíque obſervantiam ipſis præſtitam tanquam ſibi exhibitam remuneratur. Hanc ex omni parte perfectam natura ipſa exigit, neminémque à primaria hac & indiſpenſabili lege eximit. Omnia ergò illis pro viribus veſtris exhibete obſequia, ſubvenite illis, ſi quâ neceſſitate vel inopiâ premantur, vitam ipſam pro illis exponite, nihil ultra debitum præſtabitis, quin iis ſemper obſtrictiſſimi permanebitis.

2. *Honora patrem tuum & matrem tuam, quod eſt mandatum primum in promiſſione:*

2. Inter præcepta decalogi in ſecunda tabulâ primum hoc eſt honorandi parentes, vel etiam abſolutè primum, cui adjuncta ſit peculiaris promiſſio remunerationis temporalis.

3. *Ut bene ſit tibi, & ſis longævus ſuper terram.*

3. Vitæ nimirum hujus longævitas, ex quo liquet, quàm grata & accepta ſit Deo ejus obſervatio, qui ejus remunerationem in alteram vitam non

non differt quemadmodum aliàs solet. 4. Vos verò Patres ne intempestivo vel acerbiori imperiô provocetis ad iram liberos vestros, neve illos duriùs asperiúsve servorum more tractetis, memores, illos esse quandam vestri ipsorum particulam, ac proin sollicitudini curæque vestræ commissam, sed enutrite eos atque educate in timore Dei, & Christianæ vitæ disciplinâ, adhibitâ etiam castigatione moderatâ, si in vitia deflectant, secùs rigidam Deo reddituri rationem, si vestrâ conniventiâ, vel facilitate mores induant depravatos. Denique saluberrimis monitis optimísque exemplis diligenter curate, ut virtutum potiùs ornamentis quàm inani dignitatum temporalium splendore decorentur, aut molliori deliciosæ vitæ consuetudine enerventur. 5. Servi obtemperate iis, qui dominandi jus habent, quíque externarum rerum, quæ ad corpus pertinent, pro imperio potiuntur, idque cum timore atque tremore extremi illius judicii, cùm vobis præteritæ vitæ, atque adeò & obedientiæ superioribus debitæ ratio reddenda erit, postremò sincero

4. Et vos patres nolite ad iracundiam provocare filios vestros: sed educate illos in disciplinâ & correptione Domini.

5. Servi obedite dominis carnalibus cum timore, & tremore, in simplicitate cordis vestri, sicut Christo:

cero & candido voluntatis obſequio absque hæſitatione, ſiniſtrâ interpretatione, aut repugnantiâ, perinde ac ſi ipſi Chriſto, cujus locum tenent, ac perſonam repræſentant, obſequium præſtandum eſſet. 6. Non ùt facere ſolent ii, qui præſentibus tantùm dominis obſequuntur, abſentes aſpernantur, aut etiam ludibrio habent, quod proprium eſt eorum, quibus id unum propoſitum eſt, ut hominibus & ad oculum placeant, ſed potiùs, ùt Chriſti ſervos decet, quæcunque Deus per Superiores ſuos præcipit, alacriter, promptè ac ſponte 7. propensâ voluntate executioni date unius Dei reverentiâ commoti, non verò ſuppliciorum metu, aut ſimulatione compulſi, utì faciunt gentilium ſervi. Deus vos in hoc ſtatu pro poteſtate ſuâ collocavit, oportet igitur, ut ſanctiſſimæ ejus voluntati debitâ cum reſignatione vos ſubmittatis, & ſecundùm æquiſſimam illius ordinationem Superioribus veſtris perinde ùt ipſi Deo obſequamini, 8. ut qui probè ſciatis, ſingulos quidquid boni præſtiterint, ejus olim mercedem ac prœmium reportaturos à ſupremo omnium remunerato-

6. Non ad oculum ſervientes, quaſi hominibus placentes, ſed ùt ſervi Chriſti, facientes voluntatem Dei ex animo,

7. Cum bona voluntate ſervientes, ſicut Domino, & non hominibus.

8. Scientes quoniam unusquiſque, quodcunque fecerit bonum, hoc recipiet à Domino, ſive ſervus, ſive liber.

ratore Domino, ſive ſervus, quis fuerit, ſive liber. 9. Vos verò domini nolite arbitrari deſpoticum ac tyrannicum prope agendi modum cum ſubditis permiſſum vobis, ſed ſimilem proportione quadam illis exhibete humanitatem, benignitatem, amorem, ſinceritatem, fidelitatem, qualem illi meo juſſu vobis exhibent, ſi quod obſequium ab illis requiritis, non imperiosè & aſperè, ſed ſuaviter id facite, excuſate vel diſſimulate, ſi quid per imprudentiam fortè contra rationem ſui officii deliquerint, non truculento vultu eos identidem excipite, non minas acerbiores aſſiduè jactate, multò minùs ob quamcunque leviſſimam cauſam verberibûs in eos deſævite crudeliùs, ſed conſiderate illos perinde Chriſtianos eſſe adeóque & fratres veſtros, uni eidémque ſervientes Deo regnanti in cœlis, qui cùm ſit Dominus omnium, mirâ cunctos mortales benevolentiâ & amore complectitur & ſeveram à vobis dominii veſtri ac tyranidis in ſervos rationem exiget, talémque ſe vobis exhibebit, quales vos ſervis exhibuiſtis, quippe qui in diſpenſatione gratiarum aut caſtigatione noxarum nullam

9. *Et vos domini eadem facite illis, remittentes minas: ſcientes, quia & illorum & veſter Dominus eſt in cœlis: & perſonarum acceptio non eſt apud eum.*

lam qualitatis externæ aut ſtatûs perſonæ cujuspiam, ſed unius duntaxat virtutis aut vitii rationem habet. Atque hæc ſufficiant de officiis diverſorum ſtatuum. Nunc fratres dilectiſſimi ad omnes nullo diſcrimine me converto, vósque obteſtor, quàm poſſum, maximè, ut ſuprema mea monita tam profundè memoriæ veſtræ inprimatis, ut nullâ unquam oblivione exinde obliterari poſſint.

10. *De cætero fratres, confortamini in Domino, & in potentiâ virtutis ejus.*

10. Generoſum pectus induite, illúdque per fidem ac fiduciam conſtantem in Deum corroborate in dies, metum omnem deponite, quandoquidem ejus præpotens virtus vobis aſſiſtit, cui nec inferorum nec hominum conjuratæ vires reſiſtere poſſunt, quamdiu in mundo degitis, dimicandum vobis eſt.

11. *Induite vos armaturam Dei, ut poſſitis ſtare adversùs inſidias diaboli.*

11. Aſſumite ergò univerſum armorum apparatum à Deo ſubminiſtratum, ut ſtrenuè ſtare poſſitis, vósque tueri adversùs inſidias, aſſultus, & machinationes diaboli, quas per improbos perditósque homines ita callidè pro more & experientia ſuâ multiplici molitur, ut non adeò facilè eas animadverti aut ſuperari contingat.

12. *Quoniam non eſt nobis colluctatio adversùs carnem & ſangui-*

12. Quoniam non eſt nobis lucta adverſùs homines tantùm, quorum fragilis

lis & caduca eſt natura, viréſque exiles, ſed adversùs potentiſſimos dæmones, qui vocantur principes & poteſtates, adversùs mundi inferioris, ſi Deo placet, dominos, rectores, inquam, tenebrarum ſæculi hujus, adversùs denique ſpirituales nequitias, ſeu nebulones verſutiſſimos, qui in ſublimibus locis ſeu aëere degunt, & incautos mortales ad omnem impietatem excitant & inflammant, neque verò de rebus minimis, ſed de cœleſti ac ſempiternâ beatitudine certamus, nos præſertim, qui ſpiritualem vitam profitemur. 13. Quapropter accipite, quæ vobis offero ſpiritualium armorum præſidia, ut tot támque callidis hoſtibus poſſitis illæſi reſiſtere tempore periculoſo ac fatali, cùm nempe tentationes ingruunt, & poſt illos debellatos erecti & intrepidè ſtare adversùs quoscunque novos incurſus & inſultus armorum omnium genere probè inſtructi, 14. State ergò quaſi ad opus, vel pugnam potiùs parati ipsâ veritate veluti baltheo ſuccincti, qui corpus exornet, latera roboret, & lumbos ſtringat, in quibus fœdæ libidinis motus primò perſentiscimus. Pro loricâ ſit juſtitia, ſeu vitæ inculpatæ integritas, quæ cor &

nem: ſed adversùs principes & poteſtates, adversùs mundi rectores tenebrarum harum, contra ſpiritualia nequitiæ in cæleſtibus.

13. *Propterea accipite armaturam Dei, ut poſſitis reſiſtere in die malo, & in omnibus perfecti ſtare.*

14. *State ergò ſuccincti lumbos veſtros in veritate, & induti loricam juſtitiæ,*

15. *Et calceati pedes in præparatione Evangelii pacis:*

& pectus obarmet. 15. Calcei item militares, id eſt, ocreæ, ſint animi promptitudo ad Evangelium pacis non tantùm amplexandum, & vitâ immaculatâ exprimendum, ſed etiam, ſi occaſio tulerit, aliis nationibus promulgandum non obſtantibus quibuscunque periculis, atque inſectationibus, qui enim ocreatus incedit, audacter, intrepidè & expeditè progreditur, cùm qui nudis eſt pedibûs, ægrè, timidè, tardè, & ſuſpenſo gradu incedat.

16. *In omnibus ſumentes ſcutum fidei, in quo poſſitis omnia tela nequiſſimi ignea extinguere:*

16. Pro ſcuto vobis ſerviat fides ſolida ſibique conſtans per ſpem firmata, per charitatem formata, ut improbi illius adverſarii tela omnia inſtar ignis penetrantia & cor inflammantia impunè poſſitis excipere, imò penitus extinguere.

17. *Et galeam ſalutis aſſumite: & gladium ſpiritûs, (quod eſt verbum Dei)*

17. Accipite autem præterea galeam ſalutarem, id eſt, ſpem illam futuræ vitæ à Deo promiſſæ, quæ pro caſſide cervicem muniat, gladium denique ſpiritualem, hoc eſt, verbum Dei ancipiti acie præditum, quo valeatis ipſos etiam hoſtes quoscunque laceſſere, ſternere, jugulare, ſpoliis exuere.

18. *Per omnem orationem & obſecrationem orantes omni tempore in ſpiritu: & in ipſo vigi-*

18. Sed quia ſatis non eſt militi armis inſtructum eſſe, niſi accedat perpetua vigilantia ad impetrandam opem ex alto, inſtandum quoque eſt ſedulò, aſſiduè

assiduè & ardenter precibus, ut Deus vos pugnantes adjuvet, & victores efficiat, quas non tantùm pro omnibus fidelibus, 19. sed etiam pro me ipso expeto vestro Magistro, ac in Domino parente, ut mihi divinitùs concedatur sermonis facultas, & libera dicendi vis pro annuntiando palam, ubicunque opportunum fuerit, mysterio Evangelii. 20. Cujus causâ, quod mihi honorificum & gloriosum duco, catenâ vinctus legatione fungor, ut ab illius, inquam, arcani cordatâ promulgatione neque præsentium ærumnarum consideratio, neque metùs futurarum me absterreat. 21. Ne autem ignoretis, quis rerum mearum sit status, omnia vobis nota faciet Tychicus charissimus frater, & fidus in iis, quæ ad Christum Dominum pertinent, Minister, 22. quem misi hanc ipsam ob causam, ut de rebus nostris certiores vos faceret, & tristitiâ fortè ac dolore ob vincula mea correptos aliquo solatio perfunderet: Ea sanè nec constantiam vestram labefactare debent, nec zelum, quo æstuabatis, restinguere. Qui obsequio Dei sese devovet, necesse est, ut præparet animam ad conflictum, neque enim existimare debet, dæmones

lantes in omni instantiâ, & obsecratione pro omnibus sanctis:

19. *Et pro me, ut detur mihi sermo in apertione oris mei cum fiduciâ, notum facere mysterium Evangelii:*

20. *Pro quo legatione fungor in catenâ, ita ut in ipso audeam, prout oportet me, loqui.*

21. *Ut autem & vos sciatis, quæ circà me sunt, quid agam: omnia vobis nota faciet Tychicus, charissimus frater, & fidelis minister in Domino:*

22. *Quem misi ad vos in hoc ipsum, ut cognoscatis, quæ circa nos sunt, & consoletur corda vestra.*

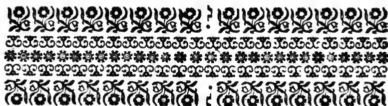
nes unquam pacem vel inducias cum ipso inituros, quin potiùs movebunt illi omnem lapidem, omnes machinas artésque nequitiæ ac malitiæ suæ expedient, ut ipsum præpediant à coronâ perseverantiæ consequendâ, vel sanctiora ejus pro Dei gloriâ consilia disturbent. Accingite vos ad hæc eadem certamina, memores, hac ipsâ semitâ vobis pergendum, quam Christus tenuit. Absolvo epistolam ardentissimâ supplicatione ad Patrem cœlestem, ejúsque filium JEsum Christum, ut vos ad illum portum prosperè dirigat, ubi nulla ampliùs tempestatis jactatio, nullum ampliùs metuendum naufragium. 23. Pacem interea vobis, fratres, & charitatem unà cum fide novis indies incrementis augendam à Deo vobis apprecor. 24. Gratia sit, & perseveret cum omnibus, qui ita constanter & ex animo diligunt Dominum nostrum JEsum Christum, ut ad sempiternam immortalémque vitam sint aliquando perventuri.

AMEN.

23. Pax fratribus, & charitas cum fide, à Deo Patre, & Domino JEsu Christo.

24. Gratia cum omnibus, qui diligunt Dominum nostrum JEsum Christum in incorruptione. Amen.

ARGU-

ARGUMENTUM
EPISTOLÆ D. PAULI APOSTOLI
AD
PHILIPPENSES.

PHilippenſes, quorum civitas à Philippo Macedoniæ rege conditore ſuo nomen accepit, Macedones eſſe, & ex eâ provinciâ primos Apoſtoli Pauli miniſteriô fuiſſe vocatos & converſos ad fidem Chriſti, ídque non ſine manifeſtâ divinæ voluntatis ſignificatione docet Actorum Apoſtolicorum liber cap. 16. Cùm ergò Paulus Romam profectus ibidem in carcerem conjectus eſſet, eâ re auditâ Philippenſes, quo in Apoſtolum ſuum affectu erant tenerrimo, miſerunt eò Epaphroditum Epiſcopum vel certè legatum ſuum cum ſubſidio pecuniario ſolatio illi & auxilio futurum, quemadmodum & ante fecerant

Thessalonicæ agenti. Ad eos igitur è vinculis, quorum diſertè ac præclarè meminit cap. 1. per eundem Epaphroditum hanc mittit Epiſtolam, quæ multam omnino laudem ac commendationem Philippenſium continet. Tum eos commonet, ut in fide Chriſti conſtantes perſtent, nec adversis frangantur, nec fidem habeant quibusdam judaizantibus, qui legalia Moyſis annexa volebant Evangelio, cùm tamen jam abolita eſſent. D.Hieronymus hanc Epiſtolam eodem tempore ſcriptam autumat, quo ſcriptæ ſunt ad Epheſios, Coloſſenſes, & Philemonem Epiſtolæ.

Cap. 1. Præmiſſâ conſueta ſalutatione exponit, quàm memori, gratóque ànimô beneficentiam ſibi exhibitam acceperit fuſis ad Deum precibûs, & gratiis ſingularibus ei propterea redditis. Rogat poſtmodum largitorem bonorum omnium, ut illis perſeverantiam in fide & vitâ Chriſtianâ tribuat, unà cum ſpiritu diſcretionis, quo bona à malis, & meliora à vilioribus ſecernere, & ſeligere poſſint, narrat ſubin vinculorum ſuorum fructum, quibûs Evangelii propagatio magnâ cum libertate potiùs propagata, quàm retardata fuerit, quamvis adhuc nonnulli Chriſtum annuntient non tam ſincero divinæ gloriæ zelô, quàm popularis auræ captandæ ſtudiô, vel etiam ex invidentiâ quadam ac livore, ut graviores ei moleſtias ſuſcitent. Poſtmodum commemorat, quanto deſideriô teneatur pro eorum ſalute, cujus gratiâ ſe libenter ad majorem eorum conſolationem atque utilitatem adhuc permanere velit in carne, utcunque aliàs diſſolvi cuperet & eſſe cum Chriſto. Denique hortatur eos ad perferenda forti animô adverſa quæque pro Chriſto, ejúsque fide, neque enim minas, neque inſectationes malevolorum magnopere pertimeſcen-

cendas, ſed potiùs pro ſingulari favore habendas, quòd pignora ſint ſalutis æternæ, & eximia dona Dei.

Cap. 2. Morum præcepta, & pia hinc inde monita ſuaviter tradit, præcipuè verò ut mutuam concordiam pacémque foveant, Chriſti humilitatem, charitatem & obedientiam æmulentur hac potiſſimùm argumentatione inſtans: Chriſtus Dei filius ex ſingulari animi demiſſione, & amore humani generis formam ſervi ultrò aſſumpſit, mortémque in cruce oppetiit, vos itaque tanquam Chriſtianos pari promptitudine paratos eſſe convenit pro Chriſto veſtrîſque fratribus ad diſpendium famæ ac ſacultatum veſtrarum æquo animô perferendum. Addit inſuper hanc ſui abjectionem ac neglectum fructu prœmióque ampliſſimo non cariturum, quandoquidem ſicut Chriſtus ſupra omnes cœli, terræ, atque inferorum principes exaltatus eſt, ita ſervatâ proportione eadem ipſos propterea maneat remuneratio.

Cap. 3. Aggreditur potiſſimum epiſtolæ argumentum, ipſam videlicet de juſtitiâ Chriſtianâ diſputationem, haud abſimilem ab eâ, quam ad Romanos & Galatas explicuerat, legem veterem & inprimis circumciſionem ac reliquas ceremonias non leviter perſtringens, vel eos potiùs redarguens, qui legis Moſaicæ jugum fidelium cervicibus denuo imponere moliebantur, tanquam neceſſariò ferendum & obſervandum cum Evangelio. Contra hos docet veram juſtitiam ac ſalutem non à lege Moyſis, ſed à Chriſto incarnato & crucifixo petendam atque exſpectandam eſſe. Canes illos nuncupat ob rabiem, maledicentiam & ingluviem. Tum aſſerit, ſi ex circumciſione & origine gentis hebrææ captanda ſit gloria, nemini ſe ex hac parte cedere, hanc autem originem, exiſti-

mationem, scientiam, & quæcunque laude digna præstiterit, dum legi obnoxius erat, se nihili ducere, & ùt damna ac impedimenta salutis potiùs reputare, imò ùt excrementa in sterquilinium projicienda. Aliam justitiam non agnoscit, quàm illam JEsu Christi, quâ decoratus esse desiderat, non simplici, & extrinsecâ imputatione, uti delirant hæretici, sed reali, verâ, ac intrinsecâ possessione. Addit se nondum perfectionis Apostolicæ culmen attigisse, ad illud tamen se quotidie aspirare, ac tendere, neque se retrò respicere ad præterita, sed ad ea, quæ durante adhuc hujus vitæ mortalis curriculo agenda supersunt. Tum seipsum in exemplar imitandum proponit, in eósque, qui novitiam doctrinam spargebant, acerrimè invehitur tanquam ventri suo unicè deditos, & inimicos crucis. Denique concludit hac demonstratione: Ille vobis omni obsequiô colendus atque demerendus est, qui vos plectere aut remunerari potest pro meritis, at verò soli Christo hæc potestas competit, quippe qui à dexterâ Dei olim descendens communicaturus est vobis cœlestem sui corporis gloriam, huic itaque vos convenit intemeratam fidem servare, hanc autem violatis, si eam Pseudoapostolis habetis ad Judaismum instigantibus. Nullam ergò his præstare vobis permissum est.

Cap. 4. Hortatur eos, ut gaudeant in Domino, & perseverent in bene cœptis. Commendat eorum denuo erga se curam ac sollicitudinem, muneráque sibi missa, & significat scire se abundare & pati. Postremò bene eis precatur.

PA-

PARAPHRASIS IN EPISTOLAM D. PAULI APOSTOLI

AD

PHILIPPENSES

CAPUT I.

1. PAulus & Timotheus collega meus chariſſimus huc evocatus ſervi JEſu Chriſti omnibus ejus ſectatoribus, qui ſunt Philippis, unà cum ſuis Epiſcopis ac diaconis ſalutem plurimam dicunt. 2. Gratia igitur, & pax à Deo Patre noſtro ac Domino JESU Chriſto profecta vos perpetuò tueatur ac ſervet.

3. Equi-

1. *Paulus & Timotheus ſervi JEſu Chriſti, omnibus ſanctis in Chriſto JEſu, qui ſunt Philippis, cum Epiſcopis & diaconibus.*

2. *Gratia vobis & pax à Deo Patre noſtro & Domino JEſu Chriſto.*

3. *Gratias ago Deo meo in omni memoria vestri.*

3. Equidem non solùm intimis animi mei medullis vos amantissimè complector, sed quoties vestra in Deum fides ac pietas mihi venit in mentem (venit autem frequentissimè) mirum in modum lætitiâ exilio, & pro tam eximio in vos collato beneficio immortales Deo gratias ago,

4. *Semper in cunctis orationibus meis pro omnibus vobis, cum gaudio deprecationem faciens.*

4. sempérque in omni precatione meâ pro vobis omnibus, vestráque incolumitate ac salute incredibili meo gaudiô vota faciens fausta vobis omnia à benignissimo Deo assiduè postulo,

5. *Super communicatione vestrâ in Evangelio Christi à prima die usque nunc*

5. eadémque operâ vobis item ex animo gratulor, tum quòd singulari Dei providentiâ facti sitis participes Evangelii JEsu Christi nimirum credendo, fidémque operibûs corroborándo, ídque perseveranter ab initio, quo nomen Christo dedistis ad hoc usque tempus, ita ut neque Pseudoapostolis aures præbueritis, nec ad pristinam superstitionem relapsi, nec persecutionibûs turbati fueritis, tum etiam, quòd divinâ inspiratione laborum meorum socii, & muneris penè collegæ evaseritis, dum per legatos etiam absenti vinctóque liberaliter necessària suppeditatis,

ditatis, ídque hucusque jam à primâ die, quâ nosse vos cœpi, & pro filius meis complecti. 6. Quocirca persuasum habeo ita planè fore, ut qui in vobis bonorum operum ac præcipuè beneficentiæ erga Ministros Evangelii veluti semina sparsit, is copiosam segetem ad maturitatem perducat, & quod illius munere tam feliciter inchoatum est, eodem auctore tandem ad exitum perducatur, nisi divinæ illius gratiæ defueritis donec mortalia vestra corpora Deo judici sistantur gloriâ & immortalitate coronanda in prœmium Christianæ perseverantiæ. 7. Sic enim æquum est me de vobis omnibus sentire, propterea, quòd infixa mihi semper in animo altissimè hæreat, tum salutis vestræ sollicita procuratio, tum humanitatis recordatio, quâ me tum absentem, tum etiam vinctum non modò non deseruistis, sed omnibus charitatis officiis perinde prosecuti estis, ac si unà mecum iisdem vinculis constricti pro Evangelii defensione ac propagatione decertassètis, atque omnino ejusdem beneficii participes essetis effecti, quod nobis divinitus concessum

6. Confidens hoc ipsum, quia qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet usque in diem Christi JEsu.

7. Sicut est mihi justum hoc sentire pro omnibus vobis: eò quòd habeam vos in corde, & in vinculis meis, & in defensione & confirmatione Evangelii, socios gaudii mei omnes vos esse.

sium est, ut pro Christi nomine adversa toleremus, quæ omnia extremum mihi gaudium afferunt atque solatium.

8. *Testis enim mihi est Deus, quomodo cupiam omnes vos in visceribus JEsu Christi:*

8. Testis enim mihi est Deus, qui intimos animi recessus intuetur ac cernit, quàm propensâ vos & in sincerâ in visceribus Christi JEsu charitate complectar, in quibus ut suaviter quiescatis, ejúsque misericordiam, compassionem, amorem induatis, & penitus in illum transformemini ex intimis præcordiis opto. Præter favores jam acceptos alios atque alios ab illo, unde omnia bona profluunt, munificentissimo Deo, pro vobis efflagito

9. *Et hoc oro, ut charitas vestra magis ac magis abundet in scientiâ, & in omni sensu:*

9. quem etiam obtestor, ut charitas vestra, quam benefaciendo declaratis, majora indies incrementa capiat, & exuberet per bona opera, ídque secundùm scientiam Christianam & cum exacto dictamine rectæ rationis, ne si temerè & sine delectu vos officiosos & largos præbeatis etiam erga pseudoapostolos, qui vos seducere nituntur, benignitas vestra degeneret in vitium, & charitas esse desinat: multiplici præterea mysteriorum fidei ac rerum ad salutem pertinentium intelligentiâ repleamini,

ni, 10. quâ planè perſpiciatis, & diſcernere valeatis, quæ præſtantiora ſint, & inter cætera emineant, quantáque ſit differentia inter Evangelium meum, & impoſturas Judaizantium, ut præterea animi candore ac ſincera mente præditi recto & inoffenſo greſſu curſum veſtrum peragatis, atque ad illum extremum judicii diem ſecuri perveniatis 11. & quidem juſtitiæ fructibûs pleni, quibûs nunc ad laudem & gloriam Dei per Chriſtum abundatis. 12. Nolim autem vos ignorare, fratres, ea quæ mihi aſpera & dura Romæ acciderunt, & nonnullâ forte triſtitiâ ac ſollicitudine animos veſtros perculerunt, non modô Evangelii curſum non retardâſſe, ſed magno potiùs ei emolumento fuiſſe, 13. ita ut vincula mea ad Chriſti optimi Maximi gloriam atque honorem non in Cæſaris regiâ ſolùm ac prætorio, ſed omnibus propemodum Romanæ urbis & Imperii locis vulgata mirum in modum celebrentur, cùm paſſim innotuerit, quòd non ob æs alienum, vel ſcelus aliquod, ſed propter ſolum Chriſtum ejúſque fidei promulgationem carcere detinear,

14. quô

10. *Ut probetis potiora, ut ſitis ſinceri, & ſine offenſâ in diem Chriſti,*

11. *Repleti fructu juſtitiæ per JEſum Chriſtum in gloriam & laudem Dei.*

12. *Scire autem vos volo fratres, quia quæ circa me ſunt, magìs ad profectum venerunt Evangelii:*

13. *Ita ut vincula mea manifeſta fierent in Chriſto in omni prætorio, & in cæteris omnibus;*

14. *Et plures è fratribus in Domino confidentes vinculis meis, abundantiùs auderent sine timore verbum Dei loqui.*

15. *Quidam quidem & propter invidiam & contentionem, quidam autem & propter bonam voluntatem Christum prædicant.*

16. *Quidam ex charitate, scientes, quoniam in defensionem Evangelii positus sum.*

17. *Quidam autem ex contentione Christum annuntiant, non sincerè, existimantes pressuram se suscitare vinculis meis.*

14. quô factum est, ut plerique ex fratribus nostris in Domino vinculis meis mirificè in fide confirmati, eò quòd viderent, me etsi vinctum religionis Christianæ causam intrepidè agere, majori animi magnitudine ac constantiâ absque ullo timore Evangelicam doctrinam audeant promulgare. 15. Neque verò sum nescius, quosdam quidem per invidiam & contentionem, quòd in primâ Romani Imperii sede novam doctrinam non absque copioso animarum fructu, & proprii nominis celebritate annuntiem, quosdam verò optimâ mente, & sincero alienæ salutis studiô Christi fidem ac doctrinam prædicare, 16. opinantes id, quod est verissimum, me ad Evangelii defensionem quasi in statione publicâ divinitus esse constitutum, nunc autem, cùm ab eâ per vincula nonnihil præpediar, tantò sibi ardentiùs meas vices supplendas. 17. Nonnullos verò improbâ æmulatione accensos animô minimè sincero, suæque potiùs, quam Christi gloriæ studioso Dei verbum evulgare, ratos nimirum, sese detentioni meæ novam molestiam ac vexationem afferre posse

ſe, quæ me quaſi ipſorum gloriæ invidentem graviùs urat, & affligat, quàm utcunque moleſta captivitas. 18. Quâ tamen in re vehementer falluntur. Quid enim meâ refert, quâ mente prædicent? nempe quovis modo, ſive per externam tantùm ſpeciem & inanis gloriæ ſtudiô, ſive etiam candidè ac ſincerè ex optimo zelo annuntietur Chriſtus, dummodo doctrina nullo errore inquinata ſit, fructúſque Evangelii ad quàm plurimos perveniat, equidem hoc nomine plurimùm gaudeo, ſempérque gaudebo. 19. Quamvis enim immiſcendo ſeſe meo miniſterio negotium ac moleſtiam mihi creari exiſtiment, anſam mihi tantummodo præbent majoris meriti, quin imò in Dei bonitate ac providentiâ confiſus propè certus ſum eorum machinationes mihi tandem ceſſuras in majorem gloriam ac ſalutem tum meam tum aliorum multorum veſtris præſertim precibûs ſuffragantibus, diviníque ſpiritûs afflante numine. 20. Etenim jam pridem hanc ſpem atque exſpectationem animô conceptam retineo, mihíque perſuaſum habeo, illam adeo firmus

18. *Quid enim? dum omni modô, ſive per occaſionem, ſive per veritatem Chriſtus annuntietur: & in hoc gaudeo ſed & gaudebo.*

19. *Scio enim, quia hoc mihi proveniet ad ſalutem, per veſtram orationem, & ſubminiſtrationem Spiritûs JEſu Chriſti.*

20. *Secundùm exſpectationem, & ſpem meam, quia in nullo* [c]*onfundar: ſed in omni*

fiduciâ sicut semper, & nunc magnificabitur Christus in corpore meo, sive per vitam, sive per mortem.

firmis radicibus niti, ut mihi minimè verendum sit, ne aliquo tempore pudefiam, sed sperandum potiùs fore, ut magnâ cum libertate non aliter atque aliàs semper, ita quoque nunc Christi gloria, noménque in meo corpore celebretur, sive mihi diutiùs vivendum sit, sive etiam mors oppetenda: si enim vivere pergam, ejus potentia, quæ me protexerit, cunctos in admirationem ac laudes rapiet, si verò è medio tollar, fieri haudquaquam potest, ut non illius doctrinæ æstimatio permagna concipiatur, pro cujus defensione ejus præcones mortem ipsam non expavescunt ùtùt terribilium omnium rem maximè terribilem.

21. *Mihi enim vivere Christus est, & mori lucrum.*

21. Nam, ut ingenuè fatear, mihi quidem ipsâ vitâ charior Christus est (sine quo ne vivere quidem velim) mors autem pro magno lucro. Itaque si vivo, uni Christo, ejúsque fidei promulgandæ vivo, si morior, meo magno commodo bonóque diem obeo. Prius si contigerit, glorificabitur Christus meâ prædicatione, laboribúsque apostolicis, si posterius, martyrio meo ac beatitudine in cœlis.

22. *Quòd si vivere in carne, hic mihi fru-*

22. Quòd si diutiùs hanc

hanc auram vitalem ducere operæ pretium ſit, nempe & mihi utile ad majus & prolixius meritum, & aliis quoque ad eorum converſionem, quorum ſalus tantopere Servatori meo pretioſa & chara eſt, adeo non præfero veſtris commodis atque rationibus utilitatem meam, ut quid è duobus eligam, ſtatuere planè nequeam. 23. Utrinque enim coarctor. Si enim ſpectem, quid meis rationibus proficuum & commodum ſit, mors mihi peroptanda videtur, quòd hinc migrare & cum Chriſto indiſſolubili unione vivere longè optimum ac jucundiſſimum cenſeam. 24. Cæterùm adhuc ſuperſtitem eſſe, & Evangelicis laboribus inſiſtere, quia vobis aliiſque magìs expedit, præferendum duco commodo meo privato. 25. Quamobrem non eſt, cur lugeatis orbitatem veſtram, non vos deſeram, ſed manebo vobiſcum, ùt in Domino confido, & prope certus ſum, me diutiùs ad veſtrum ſolatium, & fidei propagationem ſupervicturum, 26. ut veſtra de me Apoſtolo veſtro vinculis liberato, vobiſque reddito in Chriſto JEſu gloriatio ac conſolatio magìs ac

ctus operis eſt, & quid eligam, ignoro.

23. *Coarctor autem è duobus: deſiderium habens diſſolvi & eſſe cum Chriſto, multò magis melius:*

24. *Permanere autem in carne, neceſſarium propter vos.*

25. *Et hoc confidens ſcio, quia manebo, & permanebo omnibus vobis ad profectum veſtrum, & gaudium fidei:*

26. *Ut gratulatio veſtra abundet in Chriſto JEſu in me, per meum adventum iterum ad vos.*

ac magìs augeatur, si meâ rursus præsentiâ ac conspectu perfruemini.

27. *Tantùm dignè Evangelio Christi conversamini: ut sive cùm venero, & videro vos, sive absens audiam de vobis, quia statis in uno spiritu unanimes, collaborantes fidei Evangelii:*

27. Id unum modò in præsentiâ moneo, ut de rebus meis non ampliùs solliciti eam, quæ Evangelicam fidem maximè deceat, morum vitæque integritatem retineatis, ut sive vos iterum revisam, sive absens de rebus vestris certior fiam, verè intelligam, perstare vos in uno eodémque spiritu, uno pariter animo pro Evangelicâ veritate ubivis terrarum promovendâ decertantes,

28. *Et in nullo terreamini ab adversariis: quæ illis est causa perditionis, vobis autem salutis, & hoc à Deo.*

28. nulláque re penitus territos ab iis, qui vobis adversantur, qui dum id faciunt, sibi quidem exitium atque interitum, vobis autem salutem & gloriam pariunt sempiternam, ídque Deo ipso auctore ac rectore æquissimo.

29. *Quia vobis donatum est pro Christo, non solùm ut in eum credatis, sed ut etiam pro illo patiamini:*

29. Etenim Christi beneficiô ac merito divinitus vobis concessum est, non modò, ut in eum credatis, sed quod longè pluris æstimandum est, quia difficilius, ut pro nomine ejus exemplô meo adversa patiamini

30. *Idem certamen habentes, quale & vidistis in me, & nunc audistis de me.*

30. & nunc in partem ac societatem veniatis illius certaminis, cui olim me expositum præsentes ipsi Philippis spectastis, cùm virgis cæsus & in carcerem conjectus fuis-

fuissem, nunc autem de me absente aliorum narratione cognoscitis.

PARAPHRASIS

CAP. II.

1. SI quod igitur consolationis genus exspectandum mihi optandúmque est ab iis, qui Christo dederunt nomina, atque ejus fidem complexi sunt, si quod levamentum aut solatium à charitate profectum, si qua animorum consensio, ac veluti spiritûs sympathia, si quis denique intimæ dilectionis ac commiserationis erga Apostolum vestrum captivum affectus, 2. explete, quæso vos, gaudium meum, quod ex præclaris conversionis, ac conversationis vestræ initiis jam dudum concepi, datéque operam, ut omnes eodem planè modo animô sitis affecti, pari amoris vicissitudine præditi, unâ mente, eodémque sensu informati, ut non animorum modò ac voluntatum sit

1. Si qua ergò consolatio in Christo, si quod solatium charitatis, si qua societas spiritûs, si qua viscera miserationis:

2. Implete gaudium meum, ut idem sapiatis, eamdem charitatem habentes, unanimes, idipsum sentientes.

sit inter vos conjunctio, sed etiam doctrinæ eximius ac singularis consensus, uno verbo perfecta sententiarum concordia atque conspiratio, ut omnes idem sapiant, sentiant, credant, ament, idem velint, idem nolint.

3. *Nihil per contentionem, neque per inanem gloriam: sed in humilitate superiores sibi invicem arbitrantes,*

3. Nihil igitur per contentionem aut vanam gloriam agite, sed modestiam potiùs atque animi demissionem colite, ut mutuâ quadam humilitatis contentione alium quisque sibi præferat, sèque præstantiorem ac meliorem judicet, adeo ut alius alii sese sponte subjiciat, & infimum omnes locum, quantùm in vobis est appetatis.

4. *Non quæ sua sunt, singuli considerantes, sed ea, quæ aliorum.*

4. Nec quisquam in vobis reperiatur, qui privata sua emolumenta spectans sui duntaxat suorúmque commodorum rationem habeat, sed singuli potiùs communem omnium sollicitudinem gerant, & proximorum saluti atque utilitati maximè studeant.

5. *Hoc enim sentite in vobis, quod & in Christo JEsu.*

5. Omnino is sit affectus atque animi sensus in vobis humilitatis, misericordiæ, charitatis, qui fuit in Christo JEsu Domino nostro prototypo utique perfectissimo.

6. *Qui cùm in formâ Dei esset, non rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo;*

6. Qui cùm verè Deus esset, eâdémque omnino divinitate ac substantiâ cum

cum Patre præditus, ſciebat quidem ſibi jus fásque eſſe neglectâ humanæ fragilísque carnis aſſumptione magnificentiam illam Deô dignam non retinere modò, quod nunquam non fecit, ſed etiam præſeferre ídque citra ullam injuriam, cùm reverà Deo Patri prorſus naturâ æqualis eſſet. 7. Exinanivit tamen ipſe ſeſe, ac ſi ita loqui fas eſt, pene ad nihilum ſuam illam divinam Majeſtatem redegit, & quaſi eam non adeo magnifaceret, ejus ſplendorem tantiſper quaſi velô quodammodo obduxit abjectâ atque imbecilli hominis naturâ ac conditione ſervi ſuſceptâ ſimilis mortalibus factus, habitúque ac conſtitutione naturæ inter mortales verè compertus ùt homo, imò hominum omnium deſpicatiſſimus. 8. Submiſit itaque ſeſe factus ex Domino ſervus, ex Deo homo, ex creatore creatura, ſéque Deo Patri obſequentem præbuit usque ad mortem, qui auctor eſt vitæ noſtræ, & mortem quidem indigniſſimam ſimul & acerbiſſimam in cruce, per quem reges regnant, quíque innocentia ipſa & ſanctitas eſt. 9. Quapropter Deus immortalis hac

7. Sed ſemetipſum exinanivit formam ſervi accipiens, in ſimilitudinem hominum factus, & habitu inventus ùt homo.

8. Humiliavit ſemetipſum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis.

9. Propter quod & Deus exaltavit illum,

& donavit illi nomen, quod est super omne nomen.

hac tantâ animi demissione mirè delectatus illum in summam extulit sublimitatem à mortuis redivivum & gloriosum super omnes Angelos extollendo, ad dexteram suam collocando, noménque, titulum, ac dignitatem tum Judicis vivorum atque mortuorum, tum Mediatoris ac Salvatoris ei conferendo, quo nullum est toto universo majus & augustius,

10. *Ut in nomine JEsu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium & infernorum,*

10. ut videlicet, qui à terreno eóque iniquo judice feralem mortis sententiam acceperat, nunc in genua provolutos honoris ergò quoscunque cœli terræque principes atque ipsas inferorum potestates cerneret,

11. *Et omnis lingua confiteatur, quia Dominus JEsus Christus in gloriâ est Dei Patris.*

11. omnisque adeo barbara natio, & ignota lingua fateatur ac prædicet, JEsum Christum verè esse Angelorum, hominum, rerúmque creatarum omnium Dominum ac Deum ipsi parenti Deo æqualem, ídque ad ipsius Dei optimi Maximi gloriam tum celebrandam, tum etiam latissimè propagandam. Hoc exemplo omnino par est vos excitari ad profundam vestri despicientiam atque abjectionem.

12. *Itaque charissimi mei, (sicut semper obedistis) non ut in præ-*

12. Considerate illud, fratres mei, attentione majori, & quemadmodum dum

dum aliàs mihi pro veſtrâ in me benevolentiâ atque beneficentiâ ſemper obtemperaſtis, non tantùm cùm iſthìc præſens apud vos eſſem, ſed nunc multò magìs cùm longè abſum à vobis, ne aliàs ad oculum tantùm paruiſſe videamini; date diligenter operam, ut cum omni ſollicitudine ac timore, quæ ad ſalutem promovendam atque ſtabiliendam faciunt, ſtudiosè procuretis nec viribus veſtris, nec meritis hactenus congeſtis, neque præſentis voluntatis rectitudini nimiùm confiſi, 13. tantum enim abeſt, ut quidquam vobis arrogare poſſitis, ut Deus potiùs ſuâ vos cœleſti gratiâ ita antevertat, & comitetur, ut illo auctore & velitis, & perficiatis, quidquid boni peragitis, adeóque nec primam gratiam excitantem, neque finalis perſeverantiæ donum promereri valeatis, tametſi vobis aliíſque ſapientes, perfecti, ſancti videamini. Hoc ipſum itaque ſalutarem metum vobis incutere debet, quòd hæc omnia ex gratuitâ Dei voluntate dependeant, qui ſicut iſta ex puro beneplacito conceſſit, ita etiam juſtitiâ ita exigente propter ſocordiam,

ſentiâ mei tantùm, ſed multò magìs nunc in abſentiâ meâ, cum metu & tremore veſtram ſalutem operamini.

13. *Deus eſt enim, qui operatur in vobis & velle, & perficere pro bonâ voluntate.*

diam, ingratitudinem, occultam ſuperbiam ac præſumptionem denuo ſubtrahere poteſt, niſi hanc ipſam dependentiam ac neceſſitatem divinæ opis grato ſubmiſsóque animô agnoſcamus, imploremus, illíque gratias, utì par eſt, agamus. Atque hic metus, hæc ſollicitudo concepta tum ex profundâ notitiâ fragilitatis noſtræ, tum ex incertitudine perſeverantiæ, tum ex horrore offendendæ tantæ Majeſtatis nobis tam ſalutaris eſt,

14. *Omnia autem facite ſine murmurationibus & hæſitationibus:*

14. quàm perniciosâ eſt omnis arrogantia & inde orta indignatio, ac diſceptatio, quâ fit, ut in aliorum mores atque actiones ſuperbè & curiosè inquiratur, eâque acerbiori cenſurâ perſtringantur. Quæ proin vitia ut procul fugiatis, etiam atque etiam hortor, itaque in rebus omnibus ita vos gerite, ut aliorum ſtudia minimè reprehendatis, neque vos alienis rebus ac negotiis miſceatis, aut curioſiùs inveſtigetis (quod otioſi atque maligni proprium eſt) quid in iis probandum, quídque reprehendendum videatur,

15. *Ut ſitis ſine querelâ, & ſimplices filii Dei, ſine reprehenſione, in medio nationis pravæ &*

15. quò ſitis ipſi ab omni reprehenſione liberi, omníque labe prorſus puri, ſinceri, atque candidi filii Dei, nulli penitus

penitus affines culpæ, cùm tamen in medio nationis pravæ perversæque versemini, homines autem illos impios ac sceleftos intelligo, quos inter virtutum vestrarum splendore non aliter micatis, quàm cœlestia illa corpora, syderúmque lumina per noctis tenebras collucent. 16. Adeóque velut astra quædam vivifici sermonis atque Evangelicæ doctrinæ præfulgidâ luce magnam mihi gloriandi materiam præbetis coram tribunali divino, me non incassùm tot tantósque labores pro vobis exantlâsse in prædicando Evangelio, utpote qui per meam prædicationem tam egregiè profeceritis, ac cœlestia quædam mundi lumina facti sitis sempiterno quodam splendore coruscantia. 17. Quin etiam hoc verè vobis atque ex animo affirmare possùm, etiamsi me contingat immolari per mortem quamcunque à persecutore pro Christo inferendam, posteaquàm vos ac fidem vestram Deo ministrans atque sacrificans prius obtulero, non id me ullâ ratione conturbat, sed eo nomine plurimùm gaudeo, quòd ei offerar in sacrificium, vobísque majorem in modum

perversæ: inter quos lucetis sicut luminaria in mundo.

16. *Verbum vitæ continentes ad gloriam meam in die Christi, quia non in vacuum cucurri neque in vacuum laboravi.*

17. *Sed & si immolor supra sacrificium & obsequium fidei vestræ, gaudeo & congratulor omnibus vobis.*

modum gratulor & congaudeo, qui & ipsi per fidem reddimini sacrificium Deo acceptum.

18. *Idipsum autem & vos gaudete, & congratulamini mihi,*

18. Nolite hac verborum expressione offendi aut affligi, sed potiùs lætitiâ mecum perfundi tum ob supremum vitæ meæ sacrificium, quod votis omnibus exopto, tum ob divina charismata in vos effusa, quæ ut in vobis porrò conserventur & indies augeantur, nulli sanè labori aut curæ parcam.

19. *Spero autem in Domino JEsu, Timotheum me citò mittere ad vos: ut ego bono animô sim, cognitis, quæ circa vos sunt.*

19. Ideóque spero in Domino JEsu, brevì me ad vos missurum Timotheum mihi longè charissimum, ut per illum de vobis, rebúsque vestris certior fiam, cognitóque felici vestrûm omnium statu eam, quam par est, quámque optó ac spero, capiam animô voluptatem, donec enim hoc rescierо, metus me tenet atque anxietas, ne Ecclesia vestra aliquid damni vel mali passa sit.

20. *Neminem enim habeo tam unanimem, qui sincerâ affectione pro vobis sollicitus sit.*

20. Neminem sanè habeo ex iis, qui mecum sunt mecúmque vivunt, qui Timothei in vos omnes studium atque amorem assequatur, quíque persimili industriâ res vestras curaturus videatur.

21. *Omnes enim, quæ sua sunt, quærunt, non quæ sunt JEsu Christi.*

21. Nam, ut ingenuè fatear (quod tamen non sine aliquo pudore atque acerbo animi

animi ſenſu dicere cogor) omnes, quæ ſua ipſorum ſunt, non quæ JEſu Chriſti, appetunt, & quærunt de aliis parùm ſolliciti. 22. Quis autem & qualis hic ſit, de quo dixi, Timotheus, vos experimentô didiciſtis, qui probè noſtis, illum velut filium unà mecum tanquam parente Evangelicæ prædicationi operam ſtrenuè navâſſe. 23. Hunc igitur ſpero, me brevì miſſurum ad vos, ſimul atque rerum mearum ſtatum planiùs perſpexero, quò ſcilicet vergant mea vincula, an iis brevì eripiendus, an in illis manſurus diutiùs. 24. Quamquam non exiguam in Domino ſpem conceperim, quòd non ita multo pòſt tempore ipſe ad vos venturus ſim. 25. Interim tamen neceſſariò mihi faciendum exiſtimavi, ut Epaphroditum fratrem, collegam ac commilitonem meum, veſtrum autem ſive Epiſcopum ſive legatum, qui veſtro nomine victui meo neceſſaria ſubminiſtravit, ad vos quamprimùm remitterem. 26. Vehementer enim omnium veſtrûm conſpectum optabat, graviſſimé que angebatur proptèrea, quòd multorum ſermone, ac fortaſſe etiam nonnullorum litteris cog-

22. Experimentum autem ejus cognoſcite, quia ſicut patri filius, mecum ſervivit in Evangelio.

23. Hunc igitur ſpero me mittere ad vos, mox ut videro, quæ circa me ſunt.

24. Confido autem in Domino, quoniam & ipſe veniam ad vos citò:

25. Neceſſarium autem exiſtimavi, Epaphroditum fratrem & cooperatorem & commilitonem meum, veſtrum autem apoſtolum & miniſtrum neceſſitatis meæ mittere ad vos.

26. Quoniam quidem omnes vos deſiderabat: & mœſtus erat, propterea quòd audieratis illum infirmatum.

no- (X)

noverat, perveniſſe ad vos de ſuâ moleſtâ ægritudine nuncium, cunctísque peracerbum accidiſſe. 27. Et profectò negari non poteſt, eum tam gravi periculosóque morbô laborâſſe, ut nihil propiùs fuerit, quàm ut diem clauderet extremum, ſed Deus Optimus Maximus illius miſertus eſt, & neque tantùm illius, ſed, ut verum fatear, multò etiam magìs mei, ne ad eas moleſtias, quibûs quotidie Evangelicæ prædicationis causâ ſupra modum premor, is etiam dolor accideret, quem fuiſſem ex ejus obitu percepturus, ſi tali ac tanto paſtore vos orbatos vidiſſem. 28. Illum itaque eò citiùs, ut vos ejus præſentia, jucundiſſimóque conſpectu ac ſermone frueremini, & ego interim quadam gaudii veſtri anticipatione recrearer, qui certò ſcirem, ejus adventum vobis omnibus fore gratiſſimum. 29. Excipite igitur illum in Domino hilari lætóque vultu, & ſi qui ſunt apud vos ei ſimiles, illos magno in pretio habete, & omni officii genere complectimini. 30. Quoniam ut me vinctum ſublevaret, adeóque hac ratione rem Chriſtianam promoveret, atque amplificaret, non exiguum

27. Nam & infirmatus eſt usque ad mortem: ſed Deus miſertus eſt ejus; non ſolùm autem ejus, verùm etiam & mei, ne triſtitiam ſuper triſtitiam haberem.

28. Feſtinantiùs ergò miſi illum, ut viſo eo iterum gaudeatis, & ego ſine triſtitiâ ſim.

29. Excipite itaque illum cum omni gaudio in Domino, & ejusmodi cum honore habetote.

30. Quoniam propter opus Chriſti usque ad mortem acceſſit, tradens animam ſuam, ut

exiguum mortis diſcrimen adiit, ex prolixo itinere nimiíſque laboribus, nullámque vitæ ſuæ rationem habuit, ut ipſe per ſe præſtaret, quod veſtro in me officio propter locorum intercapedinem deeſſe videbatur, quódque haud dubiè præſentes ipſi mihi exhiberetis, ſi hac in urbe commorandum vobis foret.

impleret id, quod ex vobis deerat erga meum obſequium.

PARAPHRASIS

CAP. III.

1. QUod ſupereſt, fratres mei, qualiacunque ſint adverſa mihi perferenda, nolite eam ob rem affligi, aut ullâ ex parte turbari. Majoris momenti res noſtram requirunt ſollicitudinem atque attentionem. Quare æqui boníque conſulite, ſi eadem in hac epiſtolâ monita repetam, quæ ſæpe coràm propoſui, cùm apud vos agerem, vel etiam aliis inculcavi. Iterata hæc commonitio nullum mihi faſtidium creat, cùm eam non tantùm perutilem, ſed prope neceſ-

1. *De catero fratres mei, gaudete in Domino. Eadem vobis ſcribere, mihi quidem non pigrum, vobis autem neceſſarium.*

ceſſariam reputem pro majori ſalutis veſtræ ſecuritate, ut nimirum cautiores reddamini, & adversùs malorum inſidias vigilantiores. Cavete vobis ab hiſce pſeudoapoſtolis, qui doctrinam Evangelii aſperſo legis veteris jam abrogatæ fermentô corrumpere ſatagunt. 2. Canes ſunt impudentes, qui identidem nobis oblatrant, & aliud clamoribûs ſuis non quærunt, niſi ut ventrem ſuum expleant, rabidóque morſu Eccleſiam Dei dilacerent. Nullum vobis ſit commercium cum perverſis hiſce omnis malitiæ miniſtris ac hypocritis, qui Legis ac Circumciſionis ſtudium atque neceſſitatem jactitant, cùm tamen illis potiùs fatalem modò plagam inferat, alióſque ad exitiale ſchiſma inducat. 3. Nos etenim ſumus veræ circumciſionis, qualem Deus requirit, ſectatores, qui reſectis tum Judaicis ritibûs, tum ſæcularibus ſincerè atque ex animo mente ac ſpiritu religiosè Deum colimus, & gloriamur non in Moyſe, ſed in Christo, neque ſpem in rebus externis collocamus, quæ ad animum nihil pertinent, qualis eſt corporis & carnis circumciſio, vel potiùs

2. Videte canes, videte malos operarios, videte conciſionem.

3. Nos enim ſumus circumciſio, qui ſpiritu ſervimus Deo, & gloriamur in Chriſto JEſu, & non in carne fiduciam habentes:

tiùs inutilis modò post Christum concisio. 4. Quamquam ego, si quidquam in carne confidendum, habeo etiam, de quo in corpore meo & carne nonnihil gloriari possim, imò magis quàm plures alii. 5. Quippe octavo ab ortûs mei die circumcisus, ex gente Israeliticâ oriundus, è tribu Benjamin natus, hebræus vero hebræo sanguine progenitus, sectâ ac professione legis observantissimâ pharisæus, non est ergò, quòd existiment Judæi, me ex zelo, & invidiâ hisce detrahere, quasi inferior, sed sciant me id facere studiô veritatis, fidei, & salutis, ut carne omnes traducam ad spiritum, doceámque tam Judæos, quàm Gentiles adorare Deum in spiritu & veritate. 6. Quòd si studium paternæ religionis consideretur, tanto ardore ac zelo pro eâ pugnavi, & Ecclesiam Christi tunc temporis exurgentem persecutus sum, ut absque horrore ac pudore illius furoris reminisci non valeam: quod autem ad eam justitiam attinet, quæ pendet ex lege, eam tam studiosè sectatus sum, ut nullâ prorsus reprehensione dignus repertus sim. 7. Verùm sic sum in præsenti

4. Quamquam ego habeam confidentiam & in carne. Si quis alius videtur confidere in carne, ego magis.

5. Circumcisus octavo die, ex genere Israel, de tribu Benjamin, Hebræus ex Hebræis, secundùm legem Pharisæus.

6. Secundùm æmulationem persequens Ecclesiam Dei, secundùm justitiam, quæ in lege est, conversatus sine querela:

7. Sed quæ mihi fuerunt lucra, hæc arbitra-

tus sum propter Christum detrimenta.

ti comparatus, ut quæ pridem pro magno lucro & gloriâ ducebam, ea cum Christi doctrinâ atque Evangelicâ prædicatione collata pro ingenti nunc detrimento & dedecore habeam propter Christum, quia sunt impedimenta veritatis & salutis à Christo hauriendæ.

8. *Verumtamen existimo omnia detrimentum esse propter eminentem scientiam JEsu Christi Domini mei: propter quem omnia detrimentum feci, & arbitror ùt stercora, ut Christum lucrifaciam.*

8. Quin etiam ita mihi prorsus persuadeo, ea omnia, quæ me aliquando famâ clarum, & inter conterraneos meos valde æstimabilem reddiderant, uti est nationis sanctitas, nobilitas originis, gloria nominis, & aliæ Judaismi prærogativæ, imò bona mundi, terrena omnia, si cum eximiâ ac præstante Christi Domini mei cognitione componantur, magno dispendio habenda, vel nauci potius facienda esse, ut adeo non dubitem horum omnium tanquam vilissimarum rerum, imò sordium nos inquinantium jacturâ Christi Domini fidem quasi ingentis cujusdam thesauri inventionem facilè redimendam, quandoquidem lex Evangelica tantò præstat veteri, quantò Christus Dominus suo servo Moysi.

9. *Et inveniar in illo, non habens meam justitiam, quæ ex lege est, sed illam, quæ ex fide est*

9. Itaque mihi magnopere gratulor, quòd in illo & per illum veluti palmes in vite ad tantam dignitatem ac

ac felicitatem evectus sim non meâ confisus ac præditus justitiâ, hoc est, illâ, quæ pendet ex lege, & perexigui momenti est, sed illâ potiùs verâ ac solidâ, quam Christi fides & pollicetur, & prædicat, quæque ab immortali Deo fidei gratiæque cœlestis beneficiô tribuitur. 10. Hoc unum mihi in votis est, ut perfectam aliquando ejus scientiam & cognitionem assequar, quis nimirum, qualis, quantúsque sit, nempe Deus homo, Messias, Salvator mundi, mortísque domitor ac triumphator, eximiámque ejus resurrectionis vim atque efficaciam percipiam, & quod caput est, perpessionum ipsius fiam aliquâ ratione particeps, quò etiam in ejus gloriæ consortium veniam, & quoad fieri potest mortis ipsius in meipso similitudinem exprimam depositâ priori, & novâ postmodum divináque ejus vitâ animatus, 11. atque ita ereptus è miserâ regione mortis, quam incolimus, pertingam ad eam resurgentium corporum nostrorum gloriam, quam fidei lumine illustrati aliquando futuram exspectamus. 12. Neque tamen idcirco existimetis velim, quòd me jam aut metam attigisse, aut justitiæ apicem

Christi JEsu: quæ ex Deo est justitia in fide.

10. *Ad cognoscendum illum, & virtutem resurrectionis ejus, & societatem passionum illius: configuratus morti ejus:*

11. *Si quomodo occurram ad resurrectionem, quæ est ex mortuis:*

12. *Non quòd jam acceperim, aut jam perfectus sim: sequor autem,*

si quo modo comprehendam, in quo & comprehensus sum à Christo JEsu.

cem assecutum me confidam: considero me quasi in stadio constitutum, útque aliquâ ratione respondeam ineffabili benignitati Servatoris mei, qui me longiùs ab eo fugientem & Damascum contendentem eliciter apprehendit, suâque vocatione cepit, ex eo tempore omni studio conatúque curro & constanter persequor, ut ipsum, ipsius vitam, virtutes ac perfectionem quam unicè suspiro, attingam.

13. *Fratres, ego me non arbitror comprehendisse. Unum autem, quæ quidem retrò sunt oblivis-cens, ad ea verò, quæ sunt priora, extendens meipsum.*

13. Hoc igitur accipite fratres, neque me decursô jam stadiô pervenisse ad metam, neque Christianæ vitæ perfectionem attigisse, sed in id unum totis viribûs collimare, ut quæ à me olim pro Christo gesta aut tolerata sunt, tanquam à tergo seposita oblivioni tradam, (præteritorum enim memoria superbos reddit ac desides) ad ea verò, quæ ante oculos versantur, & in conspectu posita sunt, quantâ possum, maximâ diligentiâ contendam,

14. *Ad destinatum persequor, ad bravium supernæ vocationis Dei in Christo JEsu.*

14. & oculis semper in scopum præfixum defixis toto animo ferar ad illam nobilissimam cœlestis gloriæ palmam iis propositam ac destinatam, qui JEsum Christum cœlitùs vocantem prompto ac hilari animô, cursûque constante sequun-

quuntur. 15. Quotquot igitur perfectionis studium atque amorem profitemur, hoc sanè & sentiamus, & fateamur, necdum planè nos ad perfectionis culmen pervenisse, sed enitendum potiùs, ut majores quotidie progressus faciamus. Quòd si quis amore proprio fascinatus plura de se præsumit, equidem confido: illum Deo dante per internam inspirationem atque doctrinam huic ipsi veritati manus aliquando daturum demissè de se humilitérque sentiendo. 16. Interea, dum debitâ cum animi modestiâ ac moderatione exspectamus, quæ nobis adhuc revelare dignabitur de divinitatis suæ arcanis, nec non de carnis nostræ infirmitate, demus operam, ut quod jam Dei munere assecuti sumus, sedulò ac studiosè retineamus, & eundem porrò vitæ tenorem ac regulam sequamur, hoc est, ut idem prorsus sentientes eodem planè modo affecti simus. 17. Ne ergò deflectatis à recta, quam tenetis, semitâ, minimè vereor me vobis, fratres, in exemplum imitandum proponere, nec non eorum vitam ac mores, quos vidistis, cùm apud vos essem, se suámque vitæ rationem

15. *Quicunque ergò perfecti sumus, hoc sentiamus, & si quid aliter sapitis, & hoc vobis Deus revelabit.*

16. *Verumtamen ad quod pervenimus, ut idem sapiamus, & in eâdem permaneamus regulâ.*

17. *Imitatores mei este fratres, & observate eos, qui ita ambulant, sicut habetis formam nostram.*

tionem nostris tum exemplis tum præceptis conformare.

18. *Multi enim ambulant, quos sæpe dicebam vobis (nunc autem & flens dico) inimicos crucis Christi:*

18. Id quod tantò magìs vobis necessarium est periculoso hoc tempore, quantò plures nunc sunt falsiloqui Doctores, qui suorum studiorum studiosi, utì sæpe dixi, non absque lachrymis, & intimo doloris sensu iterare cogor, crucis Christi publici hostes, atque oppugnatores sunt.

19. *Quorum finis interitus: quorum Deus venter est: & gloria in confusione ipsorum, qui terrena sapiunt.*

19. Quorum extrema interitu atque exitiô clauduntur, quippe pro Numine gulam, atque abdominis cupedias ac genium colunt, terrena & caduca unicè sectantur, sibíque gloriosum ac honestum ducunt, de quo maximè erubescere atque confundi deberent.

20. *Nostra autem conversatio in cœlis est: unde etiam Salvatorem exspectamus Dominum nostrum JEsum Christum.*

20. Nos verò ab hac vivendi ratione alieni quasi cœlestis patriæ municipes de illo senatu & Beatorum cœtu assiduè cogitamus, atque ita nos gerimus in omni vitâ, ut appareat nos securo tranquillóque animô Christum nostrum liberatorem cœlitùs venientem exspectare,

21. *Qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ secundùm operationem, quâ etiam possit subjicere sibi omnia.*

21. qui pro eâ vi atque efficacitate, quâ sibi omnia subjicere potest, quáque rebus omnibus pro imperio dominatur, hæc humilia atque abjecta corpora nostra in aliam quandam for-

formam revocabit, ſuóque corpori immortalitatis gloriâ circumdato reddet quàm ſimillima.

PARAPHRASIS

CAP. IV.

1. TAnta eſt hæc remuneratio, ut ejus comparatione atrociſſima quævis ſupplicia leviuſcula vobis videri debeant. Inardeſcite ejus deſideriò fratres mihi perdilecti, & ſecundùm præſentiam veſtram exoptatiſſimi, quos gaudii & coronæ veluti ſegetem ac materiam agnoſco, & libens prædico. In illam ſemper defixos tenete oculos, & perſiſtite, utì cœpiſtis, in fide, ſpe, gratiâ & juſtitiâ, vóſque hac meâ tam ſingulari providentiâ & charitate præbete non indignos, ut meritò vos mihi præ cæteris charos, ac pene incredibili amore conjunctos profiteri valeam. 2. Evodiam ſanè obſecro, idémque Syntichen primarias apud vos matronas etiam atque etiam precor, ut ſepoſitis omnibus

1. Itaque fratres mei chariſſimi, & deſideratiſſimi, gaudium meum, & corona mea: ſic ſtate in Domino chariſſimi,

2. Evodiam rogo, & Syntychen deprecor, idipſum ſapere in Domino.

bus dissidiis unâ eadémque animi consensione idem in Domino, cui serviunt, sapiant, & loquantur.

3. Etiam rogo, & te germane compar, adjuva illas, quæ mecum laboraverunt in Evangelio cum Clemente, & cæteris adjutoribus meis, quorum nomina sunt in libro vitæ.

3. Te verò fidelis socie atque collega prædicationis Apostolicæ, qui mecum strenuè laborasti in vinea Domini, oro, atque obtestor, ut iis, quacunque poteris, ratione opituleris, quæ in promulgatione Evangelii me comitantes unà cum Clemente, cæterísque adjutoribus meis, quorum nomina in libro vitæ descripta sunt, multa itinerum fastidia pertulerunt, mihíque laboranti subsidio fuerunt.

4. Gaudete in Domino semper: iterum dico, gaudete.

4. Vos porrò gaudete in Domino semper, nempe non in iniquitate, sed in veritate, non in flore vanitatis, sed in spe æternitatis, tam tempore adversitatis, quàm prosperitatis, iterum repeto gaudete bonâ freti conscientiâ, & recolentes inæstimabilia beneficia partim hìc collata, partim conferenda in cœlis.

5. Modestia vestra nota sit omnibus hominibus: Dominus propè est.

5. Hoc tamen gaudium comitem habeat modestiam & moderationem omnium affectuum ac morum etiam externorum, quò sitis ædificationi proximo, vestrámque animi æquabilitatem tot inter adversa agnoscant universi, hæc enim brevì desinent, Dominúsque jam propè adest,

adeſt, ut ſuâ vos præſenti ope ſublevet, ac corroboret, vel ab omnibus malis ad ſe evocatos eruat, veſtrámque modeſtiam ac patientiam coronet, gaudiúmque cœptum compleat.

6. Nulla igitur vos ſollicitudo premat, nullóque animi angore perturbemini de rebus obventuris capitíque veſtro imminentibus, ſed in omnibus rebus fuſis ad Deum precibûs, ſupplicationibúſque unà cum gratiarum actione conjunctis vota veſtra atque indigentiam bonorum omnium largitori Deo omni cum fiduciâ, & reſignatione exponite.

7. Huic conſilio ſi morem geritis, cœleſtis ac divina pax, quæ magnitudine ac præſtantiâ ſuâ omnem mentis captum longè ſuperat, & per merita Chriſti Domini fidelibus ejus ſervis conceditur, animorum veſtrorum ſenſa & cogitationes ſuo veluti lumine illuſtrabit, corda verò liquidiſſimo gaudiô perfundet, atque in obſequio Dei ſingulari præſidiô firmabit ac tuebitur.

8. Quod autem reliquum eſt, fratres, hiſce non contenti ad majora ſemper virtutum incrementa aſpirate, datéque diligenter operam, ut quæcunque ſunt vera, & minimè fucata, quæcunque gravia

6. Nihil ſolliciti ſitis: ſed in omni oratione, & obſecratione cum gratiarum actione petitiones veſtræ innoteſcant apud Deum.

7. Et pax Dei, quæ exuperat omnem ſenſum, cuſtodiat corda veſtra, & intelligentias veſtras in Chriſto JEſu.

8. De cætero, fratres quæcunque ſunt vera, quæcunque pudica, quæcunque juſta, quæcunque ſancta, quæcunque amabilia, quæcunque bonæ

famæ, si qua virtus, si qua laus disciplinæ, hæc cogitate.

gravia ac verecunda, quæcunque æquitati consentanea, quæcunque pura & casta, quæcunque ad communem amorem & concordiam faciunt, quæcunque bonam famam atque existimationem parere possunt, si quid honestum, si quid studiosum ac laude dignum videtur, hæc, inquam, atque his similia mente ac cogitatione assiduè versetis & reipsâ sectemini.

9. *Quæ & didicistis, & accepistis, & audistis & vidistis in me, hæc agite: & Deus pacis erit vobiscum.*

9. Quæ verò didicistis & accepistis, auribûs denique ac oculis vestris à nobis hausistis, hæc porrò imitatione & actionibus vestris exprimite, & Deus pacis auctor vobis hæc meditantibus atque agentibus haud dubiè aderit, vobísque etiam pacem & gratiam gentilium conciliabit.

10. *Gavisus sum autem in Domino vehementer, quoniam tandem aliquando refloruistis pro me sentire, sicut & sentiebatis, occupati autem eratis.*

10. Magnopere sanè gavisus sum in Domino, quòd tandem, quæ nonnihil elanguisse videbatur, vestra de me bona persuasio ac benevolentia, denuo reviviscere, ac veluti frondescere cœperit, quamquam, ut opinor, non omnem de me penitus sollicitudinem deposueratis, sed nempe facultas vel opportunitas eam demonstrandi deerat.

11. *Non quasi propter penuriam dico: ego enim didici, in quibus sum, sufficiens esse.*

11. Neque verò hæc à me propterea commemorantur, quod de meâ inopiâ ejúsque subsidiis

diis procurandis magnopere sim sollicitus qui jam pridem ita sim animô comparatus, ut quæcunque accidant, æquo animô feram, & rei familiaris angustias non solùm patienter tolerem, sed etiam amem paucis contentus. 12. Quin etiam mihi perinde est, aut tenuitate deprimi, aut si rerum copia, & affluentia suppetat, bonis omnibus abundare. Quidquid mihi acciderit, quocunque rerum articulo statúque deprehendar, accidentia, si quæ superveniant famis & saturitatis, indigentiæ & opulentiæ pro mediis opportunis mihi serviunt resignatiônem & obedientiam Deo debitam exercendi. 13. Uno verbo nihil mihi arduum, atque difficile videri potest, dum Christi patrocinio, præsidióque sustentor, cujus amoris suavitate cùm perfusa sint, quæcunque tolerari necesse est adversa, incredibiliter dulcescunt. 14. Nihilo tamen secius vestram in me beneficentiam non solùm probo, sed laudo etiam vehementer, quòd hac maximè ratione præmii adversorum tolerantiæ debiti participes esse voluistis subveniendo meæ indigentiæ. 15. Meministi:

12. *Scio & humiliari, scio & abundare (ubique & in omnibus institutus sum) & satiari & esurire; & abundare & penuriam pati.*

13. *Omnia possum in eo, qui me confortat.*

14. *Verumtamen benefecistis communicantes tribulationi meæ.*

15. *Scitis autem & vos Philippenses, quòd*

in principio Evangelii, quando profectus sum à Macedoniâ, nulla mihi Ecclesia communicavit in ratione dati & accepti nisi vos soli:

nistis enim vos, opinor, Philippenses, cùm initiô meæ apud vos prædicationis Evangelicæ, è Macedoniâ isthuc proficiscerer, nullam aliam Ecclesiam afflicto mihi & egenti quidquam contulisse compensando spiritualia à me accepta donis temporalibûs, sed à vobis solis tunc accepi, quod referrem in codicem datorum & acceptorum.

16. *Quia & Thessalonicam semel & bis in usum mihi misistis.*

16. Ipsi enim Thessalonicam usque ad victum necessaria semel atque iterum ad me misistis.

17. *Non quia quæro datum, sed requiro fructum abundantem in ratione vestrâ.*

17. Quæ non idcirco commemoro, quòd vestram aut cujusquam liberalitatem iteratò requiram ac sollicitem, sed ut solatium, gaudiúmque meum vobis patefaciam ex copioso lucro, quod vestris rationibus in libro Dei pro tot eleemosynis aliísque piis obsequiis proximo præstitis adscribetur, ut creditores reddamini amplissimæ remunerationis ac mercedis cœlitùs redhibendæ.

18. *Habeo autem omnia & abundo: repletus sum, acceptis ab Epaphrodito, quæ misistis, odorem suavitatis, hostiam acceptam, placentem Deo*

18. Jam verò ut ad hæc recentia & postrema veniam, sic habetote, accepisse me omnia, méque iis abundè expletum esse, quæ à vobis per Epaphroditum ad me transmissa, ab eóque fideliter reddita sunt,

ſunt, fateórque me veluti ſuavi quo-
dam ſuffitu hac veſtrâ liberalitate
mirificè recreatum eſſe, nec dubi-
to illam fuiſſe quaſi victimam &
hoſtiam Deo cumprimis gratam, quæ
cum thure per ignem & fumum
odore ſuaviſſimo usque ad ejus thro-
num aſcendet, ac millenas inde bene-
dictiones in vos referet. 19. Non
poſſum tantæ liberalitati ex æquo re-
ſpondere, ſed Deum enixè rogo, ut
quod viribus meis deeſt, pro ſuâ im-
mensâ opulentiâ ac bonitate ſupple-
at, ídque cum magnâ & præclarâ
gloriæ veſtræ teſtificatione apud
omnes mortales, & quod magìs op-
tandum eſt, cum certâ futuræ feli-
citatis exſpectatione, quæ Chriſti
JEſu potiſſimùm meritis tribuetur.
20. Iſtius, noſtrúmque omnium
Patri amantiſſimo, cùm pares non
poſſimus pro tantis favoribus, ſal-
tem maximas quas poſſumus gratias
referamus votis omnibus exoptan-
tes, ut illi gloria immortalis tot ti-
tulis debita in omnem æternitatem
reddatur. Amen. 21. Salutate
omnes Sanctos, qui Chriſto JEſu
nomina dederunt. 22. Viciſſim
autem ſalutant vos omnes, qui me-
cum ſunt fratres, quin etiam omnes
ſancti,

19. *Deus autem meus impleat omne deſiderium veſtrum, ſecundùm divitias ſuas, in gloriâ, in Chriſto JEſu.*

20. *Deo autem & Patri noſtro gloria in ſæcula ſæculorum. Amen.*

21. *Salutate omnem Sanctum in Chriſto JEſu.*

22. *Salutant vos, qui mecum ſunt, fratres. Sa-*

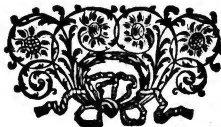
(Z)

lutant vos omnes sancti, maximè autem, qui de Cæsaris domo sunt.

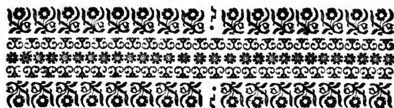
23. *Gratia Domini nostri JEsu Christi cum Spiritu vestro, Amen,*

sancti, Christíque fideles vobis salutem plurimam dicunt, præcipuè verò, qui sunt ex Cæsaris familiâ.

23. Gratia Domini nostri JESU Christi sit cum omnibus vobis. Amen. Ejus præsidiô possidebitis omnia, & in optimos usus vertetis sive opes sive inopiam, tranquillâ pace perfruemini, & quæ vobis dedi, salutis monita nec memoriâ, nec animis vestris excidant,

AR-

ARGUMENTUM
EPISTOLÆ D. PAULI APOSTOLI
AD
COLOSSENSES.

Colossenses, quibus Epistola inscribitur, non sunt Rhodii, uti aliqui opinabantur, tametsi enim daretur incolas insulæ Rhodi olim ita appellatos ob nobilem illum solis Colossum, qui inter septem mundi miracula numeratus insulam illam tam celebrem reddidit, aliunde tamen satis liquet, illos, ad quos hanc epistolam dedit Apostolus, longè ab iis diversos fuisse, sedésque suas fixisse in majori Phrygiâ haud procul Laodicea & Hierapoli. Jam verò Apostolus, quanquam Colossenses ne quidem viderat, uti colligitur ex cap. 2. quia tamen tanquam Gentium Apostolus peculiarem in se cu-

ram ſuſceperat omnium Eccleſiarum, cùm intellexiſſet, nonnullos pſeudodoctores labem aliquorum errorum Coloſſenſibus aſperſiſſe, ut huic quoque Eccleſiæ exinde periclitanti pro officio & zelo ſuo ſuccurreret, hanc ad illos epiſtolam dedit, quâ eos ad ſaniora conſilia, & priſtinæ fidei integritatem conatur revocare. Errores inter illos à diſcipulis Simonis Magi vel certè Cerinthi diſſeminati eò præcipuè collimabant, quòd non Chriſtus Dominus ob nimiam videlicet dignitatis ſuæ præcellentiam, ſed Angeli noſtræ ſalutis auctores ſint & mediatores. Judaicas prætereа ſuperſtitiones, ac nefaria Gentilium ſacra & obſervationes magnâ ex parte probabant hi novatores, denique quod purum ac nitidum à viris Apoſtolicis Archippo & Epaphrâ hauſerant Evangelium Chriſti Domini lacunarum ſeu opinionum exoticarum influxu inquinabant. Eorum doctrinam primis duobus capitibûs refutat Apoſtolus, ubi oſtendit, non niſi per Chriſtum filium Dei, per quem omnia condita ſunt, nos inſtaurari, & cum Deo reconciliari, per ejus unius merita nobis ad illum patere aditum, eum unicum eſſe Mediatorem noſtrum principalem, fontem omnium gratiarum, principium & finem noſtrarum actionum, & quemadmodum is corruptibilem hanc vitam, quam hactenus duxerat, in cruce exuit, ita & nos per baptiſmum peccato mortuos eſſe, nec non obſervationibus tum Judaicis tum philoſophicis, quas elementa terrena & hujus mundi nuncupat, id eſt, prima rudimenta craſſioris & imperfectæ notitiæ valde oppoſita clariori & ſublimi comprehenſioni, quam modò habemus poſt prædicationem Evangelii, quocum proinde miſceri non debeant, cùm ad ſanctificationem noſtram nihil conferant. Duobus ſubſequentibus capitibûs agit de moribus,

bus, & cuilibet pro ſuo ſtatu ac conditione ſalubria, & homine Chriſtiano digna monita tradit. Scripta eſt cum duabus præcedentibus eodem anno hæc epiſtola ex Romano carcere ab Apoſtolo, éſtque quoad materiam & ſententias perſimilis illi, quam ad Epheſios dedit, & inſtar illius grandiloqua ac ſublimis.

Caput 1. orditur à conſuetis apprecationibus gratiæ & pacis Domini JEſu Chriſti. Tum extollit Coloſſenſes ob fidei conſtantiam & rerum adverſarum ac moleſtarum tolerantiam pro defenſione Evangelii. Certos reddit, quòd pro illis conſtanter Deum Optimum deprecetur, ut eos indies magìs colluſtret & promoveat in intelligentiâ tum divinorum myſteriorum, tum obligationis eis incumbentis ſingulares Deo grates agendi, quòd illos vocare dignatus ſit in partem hæreditatis Sanctorum, nempe cœleſtis gloriæ non Angelorum operâ ac virtute, ſed Chriſti Domini, cujus plures eminentes prærogativas adducit, & imprimis, quòd per eum redempti ſimus, & acceperimus remiſſionem delictorum. 2. Quòd inviſibilis Dei imago ſit nón inanimis illa & muta, ſed eâdem vitâ ac ſubſtantiâ cum Deo Patre prædita. 3. Appellat illum primogenitum omnis creaturæ ad indicandum æternam ejus generationem, quæ præcedit creationem omnium rerum, & nullo fine clauditur, quemadmodum initium nullum habuit. 4. Aſſerit, quòd in ipſo, & per ipſum, & propter ipſum omnia condita ſint, & nominatim Dominationes, Principatus, Poteſtates ac Virtutes, eorúmque errorem refellit, qui contendebant, hunc terrarum orbem per Angelos procreatum. Ab his qualitatibus generalibus deſcendit ad particulares, quæ mortalium commoda concernunt, quas inter primo locô venit, quòd Caput ſit Corporis myſtici,

nempe Ecclesiæ. Tum observat, quòd primus à mortuis resurrexerit,& secundùm utramque naturam tam humanam, quàm divinam primatum habeat super omnia, quòd plenitudo divinitatis in ipso habitet, quòd per eum Deus cœlestia ac terrestria, Angelos ac homines per peccatum ab illis divulsos cœlóque exclusos inter se reconciliaverit uniendo ipsos tanquam unum corpus in Christo ùt capite,pace inter eos composita per sanguinem ejus in cruce effusum, quo peccatum, quod erat inimicitiæ causa, deletum est. Ostendit subin eo temporis articulo, quo hæc reconciliatio executioni data est, homines à Deo aversos & alienos fuisse & opere & mente, gratiæ itaque magnæ locô habendum, quòd eis pacem procurare voluerit, majoris, quòd eam procuraverit proprio sanguine, maximæ, quòd in cruce. Postmodum hortatur eos ad perseverantiam in fide & illibatâ doctrinâ, si tamen percipere velint fructus hujus pacificationis. Sanctè assèverat, ærumnas & insectationes, quas amore Christi Domini pertulit, sibi dulces & in deliciis fuisse, séque perlibenter adimplere, quæ desunt ejus passioni, ex quo loquendi modo tamen nequaquam sequitur, Apostolum sibi persuasisse, quasi ejus passio & merita ex se non suffecerint ad delenda omnia delicta,sibíque proin hanc sufficientiam supplendam fuisse propriis conatibûs ac meritis. Impia fuisset, & erronea hæc persuasio, sed longè sublimiorem ac reconditam veritatem detegere ac declarare voluit Apostolus, quam paucîs explico. Christus Dei Filius incredibili & longè majori zelo,quàm concipere possimus, pro honore Patris sui ter Optimi Maximi accensus reparare ejus læsionem statuerat, justitiæque divinæ satisfacere omni pœnarum ac suppliciorum genere, quæ excogitari poterant, cùm in terris degeret, atque hoc ipsum post mortem etiam modis omnibus

nibus expetit pro salute humani generis, si fidem habemus Divo Chrysostomo in expositione horum verborum: omnibus autem perspicuum est, quamvis longè acerbiora pertulerit, quàm omnes simul martyres, eum nihilominus tantummodò flagellatum fuisse, spinis coronatum, & cruci suffixum. Plura igitur pœnarum genera restant, quæ nec ei inflicta fuére, nec porrò infligentur, cùm vitâ nunc fruatur sempiternâ, nullísque ampliùs doloribus obnoxia. Quod autem in seipsó tolerare, aut persentiscere nequit, vult illud in suis membris admittere ac perferre, quibus tam admirabili nexu conjungitur, ut patiatur & ipse, cùm illi dolent, & in iis ratione quadam adeo arcanâ, & intimâ resideat, ut dici non abs re váleat, eum in S. Bartholomæo excoriatum, in S. Joanne discipulo suo perdilecto in ferventis olei dolium conjectum, in ipso Apostolo Paulo ærumnas carceris, vinculorum aliásque molestias sustinere. Hic meo quidem judiciô legitimus sensus est illorum verborum: *adimpleo ea quæ desunt &c.* Suas quoque, quas Christus in se suscepit, nuncupare potest afflictiones ac dolores Apostolus, cùm ejus Legatum agat: paulò post enim hunc characterem assumit, declarátque officii sui esse gentilibus revelare mysterium absconditum, & sanctioribus etiam præteritorum sæculorum Antecessoribus incognitum, nempe eorum vocationem ad fidem & gratias Christi Domini, tametsi enim Patriarchæ & Prophetæ non ignoraverint adventum Christi Domini, non omnibus tamen constabat, eum propter Gentes etiam aliquando venturum.

Cap. 2. significat Colossensibus, quanto studiô ac sollicitudine teneatur, pro eorum non minùs ac illorum, quos de facie noverat, institutione sincerâ, plenâque ac perfectâ notitiâ mysteriorum fidei, monétque, ut non patian-

tiantur se falsâ ratiocinatione decipi, neque subdolâ philosophorum versutiâ & calliditate à recto fidei tramite abduci, neque denique inani Judæorum superstitione, & multiplici dierum ac ciborum observatione & cultu quodammodo corrumpi & inquinari. Argumentum, quo dicta sua stabilit, est ejusmodi: Tali Magistro credendum est, in quo sunt *absconditi omnes thesauri* sapientiæ ac scientiæ, quíque adeo vos fallere nequit, hoc autem de alio cum veritate prædicari non potest, quàm de Christo Domino, ergo. Hæc vocula *thesauri* secundùm D. Chrysostomum denotat abundantiam, particula *omnes* plenitudinem, quódque nihil ei desit, verbô autem *absconditi* insinuatur esse secreta aliqua ipsi soli reservata cum tempore eructanda & patefacienda aliis. Tum singularem erga illos sollicitudinem iteratò declárat, religiosè testando, se tametsi corpore absentem, præsentem tamen illis esse spiritu assiduáque mentis cogitatione ac curâ, nec non auctoritate ac potestate spirituali. Gestientis postmodum animi sui lætitiam explicat, eósque collaudat, quòd in ordine gradúque suo singuli firmi persistant, veluti milites probè exercitati, & impensè obtestatur, ut profundas radices agant in fide JEsu Christi, & super illum tanquam fundamentum solidissimum suæ salutis ædificium erigant, quemadmodum instructi fuerant, inanem verò philosophiam, seu novum religionis systema ex diversis opinionibus Platonis aliorúmque plilosophorum conflatum explodant. Demum supremam Christi Domini dignitatem repræsentat, in quo dicit plenitudinem Divinitatis residere corporaliter, nempe tanquam in proprio corpore, adeo ut corpus à Verbo Patris per Incar-

Incarnationem assumptum non minùs sit corpus ejus proprium, quàm si id per naturam suam possideret. Caput ipsum nuncupat omnis Principatûs ac Potestatis, nempe Angelorum quibus imperat ùt rex, & inde arguit, cultum latriæ seu supremæ venerationis ipsis ùt subditis deberi minimè. Ex titulo Capitis ansam sumit Colossensibus declarandi, quibus quantisque nominibûs ipsi obstricti sint 1. Plenitudinis gratiarum per ipsum acceptarum. 2. Admirandæ circumcisionis factæ per internam virtutem Spiritûs Sancti, qui in eis veterem hominem destruit. 3. Sepulturæ cum ipso in baptismo. 4. Resuscitationis per fidem. 5. Remissionis peccatorum. 6. Rescissionis pacti illius funesti, quo obstricti erant ad mortem, & si fides habenda antiquis probatisque Sacrarum litterarum interpretibus, abolitionis legis Veteris, quâ supra modum gravati erant. 7. Submissionis & enervationis potestatum infernalium. 8. Victoriæ de illis feliciter relatæ. Ex favoribus hisce infert, nihil ampliùs deferendum esse priscis observationibus legis, & pseudophilosophorum somniis: superstitiosum dierum ac ciborum delectum carpit eâ ratione adductâ, quòd umbræ exorto solis lumine, & figuræ evanescere ac cessare debeant, ubi veritas ipsa sese clarè manifestat, atqui Christus Dominus est ipsa veritas, atque lux illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum. In fine iteratò monet, ut sibi diligenter caveant à falsâ & superstitiosâ ultra omne meritum angelorum religione.

(Aa) Tertio

Tertio quartóque capite adhortationem instituit pertinentem ad mores vitæque informationem, apertam illam quidem neque cognitu admodum difficilem, quam tamen præstare difficillimum videatur, nempe ad studium desideriúmque rerum cœlestium, renovationem mentis, charitatem, pacem, omnéque officium Christianum, ut instent orationi, & circumspectè agant inter gentiles, & salutent amicos suos, quos fusè & particulatim designat.

PA-

PARAPHRASIS IN EPISTOLAM D. PAULI APOSTOLI

AD

COLOSSENSES

CAPUT I.

1. PAulus Dei Optimi Maximi consiliô ac voluntate electus Apostolus JEsu Christi, non verò Angelorum, & Timotheus frater, 2. iis, qui sunt Colossis, fidelibus in Christo fratribus nuper ejus fidem, religionem, adeóque & sanctitatem complexis; 3. gratiam & pacem à Domino nostro JEsu Christo pre-

1. *Paulus Apostolus JEsu Christi per voluntatem Dei, & Timotheus Frater:*

2. *Eis, qui sunt Colossis, sanctis & fidelibus fratribus in Christo JEsu.*

3. *Gratia vobis & Pax à Deo Patre no-*

ſtro, & Domino JESU Chriſto. Gratias agimus Deo & Patri Domini noſtri JEſu Chriſti ſemper pro vobis orantes:

4. *Audientes fidem veſtram in Chriſto JEſu, & dilectionem, quam habetis in ſanctos omnes,*

5. *Propter ſpem, quæ repoſita eſt vobis in cœlis: quam audiſtis in verbo veritatis Evangelii:*

6. *Quod pervenit ad vos, ſicut & in univerſo mundo eſt, & fructificat, & creſcit, ſicut in vobis ex eâ die, quâ audiſtis & cognoviſtis gratiam Dei in veritate,*

7. *Sicut didiciſtis ab Epaphra chariſſimo conſervo noſtro: qui eſt fidelis pro vobis Miniſter Chriſti JEſu,*

precantur. Nos quidem aſſiduis precibûs gratias immortales bonorum omnium auctori Deo & Domini noſtri JEſu Chriſti Patri pro vobis agimus. 4. Libenter enim, liquidóque cum ſolatio audivimus, Epaphram multa ac magna narrantem de fide veſtrâ in Chriſto JEſu, & eximiâ charitate, charitatíſque officiis, quibûs omnes Sanctos complectimini, 5. ídque propter ſpem vobis ſepoſitam in cœlo, & certiſſimam exſpectationem æternæ retributionis, de quâ pridem multa cognoveratis percepto veritatis Evangelicæ non humano ſermone, ſed oraculo planè divino. 6. Quod quidem non ad aures modò veſtras pervenit, ſed potiſſimas mundi partes complevit, atque uberrimum ubique fructum profert, quemadmodum apud vos quoque contigiſſe gratulor jam inde ab eo die, quo primùm verè audiſtis & cognoviſtis gratuitam Dei beneficentiam, quâ ſalvare conſtituit genus humanum. 7. Quemadmodum, inquam, didiciſtis ab Epaphrâ conſervo olim noſtro nobíſque cumprimis charo, cui tanquam eximio & fideli Chriſti Miniſtro

niſtro pro veſtrâ omnium utilitate, magnopere ſollicito meritò fidem omnem adhibere poteſtis, 8. qui & coràm declaravit nobis, veſtram illam, de quâ dicere cœperam ſpiritu Dei animatam, ſinceram, ſolidam, & ex intimis viſceribus profectam charitatem, quâ me & alios Chriſtianos proſequimini, ejúsque puritatem ac præſtantiam ab omni ſimulatione & proprio emolumento alienam magnificentiùs deprædicavit. 9. Quapropter cùm probè ſciamus, ſatis non eſſe, cœpiſſe ferventer, niſi bene cœpta proſequamur conſtanter, nihílque humanâ voluntate eſſe mobilius, & nos ex quo die id primùm audivimus, nullum finem facimus pro vobis orandi ac ſummis votis à Deo contendendi, ut impleamini perfectâ & abſolutâ cognitione voluntatis ejus, nihílque vos lateat eorum, quæ Deus immortalis jure à fidelibus ſuis exigit, usque eò, ut omni ſapientiâ ac intelligentiâ non carnali aut litterali, ſed ſpirituali vera ac ſolidâ præditi ſitis ad diſcernendam à fuco veritatem. Obteſtamur, ut divinum ſuum ſpiritum in vobis diffundat, 10. quo agen-

8. *Qui etiam manifeſtavit nobis dilectionem veſtram in ſpiritu:*

9. *Ideo & nos, ex quâ die audivimus, non ceſſamus pro vobis orantes & poſtulantes, ut impleamini agnitione voluntatis ejus, in omni ſapientiâ & intellectu ſpirituali:*

10. *Ut ambuletis dignè Deo per omnia*

placentes: in omni opere bono fructificantes, & crescentes in scientiâ Dei:

agente incedatis eo planè modo, quo incedere par est eos, qui Deum agnoscunt, eúmque, quâ dignum est, pietate ac religione colunt, ut omnibus in rebus ei placeatis bonorum operum fructum copiosum proferentes, & majora indies in scientiâ Dei sive divinorum mysteriorum notitiâ incrementa capientes.

11. *In omni virtute confortati secundùm potentiam claritatis ejus in omni patientiâ,& longanimitate cum gaudio,*

11. Cœlesti præsidiô abundè corroborati adversùs assultus & impugnationes adversariorum per illustrem ac gloriosam Dei potentiam, per invictam patientiam & constantem animi erga omnes lenitatem semper vobis ipsis similes, & in adversis perinde ac prosperis hilares,

12. *Gratias agentes Deo Patri, qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine:*

12. demum gratias agentes debitas Patri cœlesti qui tantos favores vobis contulit. Cùm enim non nisi mortem commeriti essemus, ipse nos nullis nostris meritis, imò indignos, & malè de se meritos per solam gratiam suam idoneos fecit ut in album Christianorum relati divinæ illius sortis ac beatæ vitæ sanctis & electis suis promissæ participes esse possemus per lumen Evangelii ac fidei in terris, gloriæ verò in cœlis.

13. *Qui eripuit nos de potestate tenebrarum,*

13. Illum, inquam, Deum paren-

parentem bonorúmque omnium auctorem intelligo, qui nos eripuit à poteſtate tenebrarum, atque impio dæmonum imperio, & in regnum ſive Eccleſiam filii ſui unicè dilecti mira quadam ratione traduxit, 14. cujus beneficio ac munere per Chriſti ipſius ſanguinem redemptionem, hoc eſt, ſcelerum omnium ac flagitiorum plenam condonationem adepti ſumus, ut adeò non ampliùs, alio reparatore ſalutis noſtræ egeamus: Conſiderate, obſecro, attentiùs, quanta eum dignitas, atque præcellentia ſupra omnes Angelorum choros, & reliquos cœleſtis patriæ cives longiſſimè evehat. 15. Ipſe eſt imago Dei Patris perfectiſſima Patri per omnia ſimilis & æqualis, adeóque ejuſdem omnino eſſentiæ ac naturæ cum Patre, qui cùm ſit inaſpectabilis, per hanc ſui imaginem carne aliquando indutam nobis innotuit. Idem verò ſi cum rebus creatis conferatur, ante omnem creaturam ab æterno modô quodam ineffabili genitus meritò primogenitus omnium vel potiùs princeps nuncupabitur. 16. Nam ejus veluti operâ, vel potiùs vi atque effica-

& tranſtulit in regnum filii dilectionis ſuæ:

14. *In quo habemus redemptionem per ſanguinem ejus, remiſſionem peccatorum:*

15. *Qui eſt imago Dei inviſibilis, primogenitus omnis creaturæ.*

16. *Quoniam in ipſo condita ſunt univerſa*

in cælis & in terrâ, visibilia & invisibilia, sive throni, sive dominationes, sive principatus, sive potestates: omnia per ipsum, & in ipso creata sunt:

efficacitate condita sunt universa, sive quæ in æthereis globis omnium mortalium oculis conspicua cernuntur, sive quæ terræ ambitu continentur, quæcunque demum sub oculorum aspectum cadunt, aut solâ mente & cogitatione comprehenduntur, denique seu throni, seu dominationes, seu principatus, seu potestates, seu Angelorum supremi, uno verbo, omnia ejus vi & facultate & ejus unius respectu condita sunt,

17. *Et ipse est ante omnes, & omnia in ipso constant:*

17. ipse verò utì æternitate, ita & dignitate; causalitate, rerúmque omnium productione omnes præcellit, quoniam utì per ipsum & propter ipsum sive in ejus gloriam condita, ita & per ipsius potentiam, sapientissimámque gubernationem consistunt & conservantur universa: nos autem propiori atque arctiori vinculô ei devincti sumus.

18. *Et ipse est caput corporis Ecclesiæ, qui est principium, & primogenitus ex mortuis: ut sit in omnibus ipse primatum tenens.*

18. Est enim quoddam veluti Caput mystici corporis Ecclesiæ, cujus nos membra sumus accipientia ab eo omnem gratiæ & vitæ spiritualis influxum, sine quo nec activitas quædam, nec motus ullus in bonum nobis inesset. Propria charitas, quâ nos redemptos voluit, cum morti sponte

ſponte ſubjecit, ex ſuo tamen ſepulchro quaſi ex incunabulis glorioſus atque triumphabundus prodiit verè primus omnium mortuorum, regeneratus per reſurrectionem ad vitam immortalem. Quacunque ergò ex parte conſideretur, ſive ſecundùm Majeſtatem Divinitatis, ſive ſecundùm recentiorem ſtatum aſſumptæ naturæ humanæ, eminentiſſimè omnes præcellit tum Angelos tum homines, & in omnibus primas tenet. 19. Quandoquidem parenti Deo placuit omnem in ipſo plenitudinem ac perfectionem ſcientiæ, gratiæ, potentiæ & divinitatis veluti ſedem ac domicilium collocare, non tantùm per efficaciam & operationem, ſed per ipſam etiam eſſentiam. 20. Cœlum inter & terram, beatiſſimos inter ſpiritus ſempiterna ibi felicitate fruentes, & homines in hac lachrymarum valle acerbo ſervitutis jugô preſſos permagna erat & quodammodo hoſtilis animorum diſſenſio, nunc inter illos atque inter ipſum Deum pace per ſanguinem ejus in cruce effuſum compoſitâ, univerſa, ſive quæ in cœlo, ſive quæ in terrâ, cum Deo redierunt

19. *Quia in ipſo complacuit, omnem plenitudinem inhabitare:*

20. *Et per eum reconciliare omnia in ipſum, pacificans per ſanguinem crucis ejus, ſive quæ in terris, ſive quæ in cœlis ſunt.*

21. *Et vos cùm essetis aliquando alienati, & inimici sensu in operibus malis:*

22. *Nunc autem reconciliavit in corpore carnis ejus per mortem, exhibere vos sanctos, & immaculatos, & irreprehensibiles coram ipso:*

23. *Si tamen permanetis in fide fundati, & stabiles, & immobiles à spe Evangelii, quod audistis, quod prædicatum est in universâ creaturâ, quæ sub cœlo est, cujus factus sum ego Paulus Minister.*

runt in gratiam. 21. Itaque & vos quondam à se aversos & hostes, dum nimirum totâ mente vitia ac flagitia sectaremini, 22. Christus nunc quidem sibi Deóque Patri reconciliatos in suam benevolentiam admisit per multiplices vitæ suæ ærumnas, & mortis acerbissimæ ignominiam expiatos, ut vos tam opulentos redderet, quantùm priùs coram oculis Patris sui eratis pauperes, tam sanctos, quàm priùs scelestos, tam puros, quàm priùs inquinatos, tam omni commendationis genere dignos, quàm priùs reprehensione. 23. Modò permaneatis probè fundati, & altâ radice fidei nixi, stabiles, ut neque cadatis impostorum fraude vel astu seducti, vel cedatis gentilium minis à fidei constantiâ deterriti, neque dimoveamini ab eâ spe, quam in animis vestris insevit Evangelium, quod nunc quidem instar fulguris ab Oriente ad Occidentem, à Septentrione ad Meridiem plurimas gentes pervasit, ut adeò vobis summo dedecori esset ab eâ fide ac religione recedere, quæ toto terrarum orbe recepta est; hujus porrò Evangelii ego Paulus ministrum me

me factum esse profiteor 24. tanto gestientis animi solatiô, ut adversa omnia, quæ vestrâ & illius causâ sustineo, leviora mihi videantur & expetibilia. Inficias nemo iverit, JEsum Christum virum fuisse dolorum, quorum vehementia amoris ejus magnitudini aliquâ ratione responderit. Nihilominus non omnia sustinuit tormentorum genera, quæ hominum malitia excogitare valet, tametsi cùm in terris degeret, impensè desideraverit honorem offensi Patris modis omnibus resarcire, ejúsque justitiæ quocunque suppliciô excogitabili satisfacere. Jam verò status gloriæ, quem per resurrectionem suam adiit, omni illum doloris sensu eximit. Amor tamen illius erga nos ita ingeniosus est, ut quod in proprio corpore experiri ampliùs nequit, in membris suis sentiat (quæ utique Capiti suo patienti conformari æquum est) adeò ut siquando pro defensione ejus nominis quid patior, absque temeritate pronuntiare possim, Christum in me pati, quódque, quantum est in me, adimpleam ea, quæ deesse videntur non quidem sufficientiæ & efficaciæ

24. *Qui nunc gaudeo in passionibus pro vobis, & adimpleo ea, quæ desunt passionum Christi, in carne meâ, pro corpore ejus, quod est Ecclesia:*

ciæ Paſſionis illius amariſſimæ, quæ in ſe infinita eſt, ſed ut ea ſingulis Chriſti membris actu applicetur, divinâ providentiâ ſic diſponente, ut quemadmodum in proprio naturali corpore Chriſtus olim multa paſſus eſt, ita etiam in myſtico ſuo corpore nempe Eccleſiâ, ejúſque membris adhuc multa patiatur,

25. Cujus factus ſum ego Miniſter, ſecundùm diſpenſationem Dei, quæ data eſt mihi in vos, ut impleam verbum Dei.

25. cujus ſanè Eccleſiæ factus ſum Miniſter eam rationem agendi ſecutus, quâ veluti œconomiâ quapiam in adminiſtrandâ familiâ ſuâ utitur Deus, quâque me Gentium Apoſtolum conſtituit, ut non per Angelos, ſed per me vos, cæteræque Gentes ad fidem Chriſti adducantur, Evangeliique prædicationem ab ipſo cœptam ritè pro ratione officii mei compleam.

26. Myſterium, quod abſconditum fuit à ſæculis, & generationibus, nunc autem manifeſtatum eſt ſanctis ejus,

26. Quarum gentium vocatio myſterium planè eſt præteritis ſæculis abſconditum, & reconditum in ſinu Patris, quod per Filium revelavit Apoſtolis, iíſque quos per illorum prædicationem ad novum gratiæ ac ſanctitatis ſtatum dignatus eſt evehere,

27. Quibus voluit Deus notas facere divitias gloriæ ſacramenti hujus in Gentibus, quod eſt Chriſtus, in vobis ſpes gloriæ,

27. quibus ſcilicet Deus patefacere voluit, quanta ſit, quámque glorioſa magnitudo hujus beneficii, quod tam liberaliter ipſis Genti-

Gentilibus communicare voluit, ut ex dæmonum mancipiis eorum domitores, ex idolorum cultoribus servos redderet cœli terræque regis, ex filiis iræ filios gratiæ, ex hæredibus mortis, cœli hæredes non per multa extrinseca opera, non per observationes festorum, ciborum &c. uti faciunt Judæi; sed per fidem in JEsum Christum, qui quasi lux cœlitus missa emicat inter vos, éstque uti origo salutis, ita etiam & fiduciæ vestræ anchora, cùm ex ejus potissimùm meritis gloriam immortalem exspectare debeatis. 28. Quem quidem salutis nostræ reparatorem nos prædicamus, quemlibet admonentes, omníque sapientiâ imbuentes, ut quoad ejus fieri poterit, nullum non Deo sistamus non tantùm perfectè instructum in his, quæ ad fidem & cognitionem Christi pertinent, sed etiam quoad vitam & mores Christianos omni virtute præditum. 29. Atque ad hoc, quantùm possum enitor, omnibúsque nervis contendo, adversa quæque libenter perfero, orationi, vigiliis, jejuniis me totum impendo non humanis confisus viribus, sed vi & efficaciâ

28. *Quem nos annuntiamus corripientes omnem hominem, & docentes omnem hominem, in omni sapientiâ, ut exhibeamus omnem hominem perfectum in Christo JEsu.*

29. *In quo & laboro certando secundùm operationem ejus, quam operatur in me in virtute.*

ficaciâ ſpiritûs Chriſti, qui me identidem excitat & urget ſuggerendo animos, vires ac zelum, ut igneâ charitate & igneâ linguâ prædicem, omnibúsque hunc divini amoris ignem afflem & aſpirem.

PARAPHRASIS

CAP. II.

1. *Volo enim vos ſcire, qualem ſollicitudinem habeam pro vobis, & pro iis, qui ſunt Laodiciæ, & quicunque non viderunt faciem meam in carne:*

2. *Ut conſolentur corda ipſorum, instructi in charitate, & in omnes divitias plenitudinis intellectûs, in agnitionem myſterii Dei Patris, & Chriſti JEſu:*

1. NOlite mirari, quòd in calce ſuperioris capitis laborum meorum ac certaminum tam ſtudiosè meminerim, velim enim vos ſcire, quantâ ſollicitudine premor, quantúmque, ut ita dicam, capitis periculum ac dimicationem veſtrâ causâ ſuſtineam, itémque eorum, qui ſunt Laodiceæ, aliorúmque omnium, etiam illorum, qui me de facie non noverunt. 2. Ut eorum animi partem aliquam conſolationis accipiant, ipsíque adeo, tanquam ejusdem corporis membra mutuâ charitate conjuncti perfectam & pleniſſimam aſſequantur notitiam atque intelligentiam divinorum

norum myſteriorum, maximè circa ineffabile arcanum Sacroſanctæ Triados, & Incarnationis, ac paſſionis Filii Dei, 3. quem humanæ libertatis aſſertorem ac vindicem meritò vobis in Magiſtrum fallere fallíque neſcium propono, in quo ſolo, & non angelis reconditi ſunt omnes ſapientiæ veræque ſcientiæ theſauri, imò & divinitatis. 4. Hoc autem perinde à me dictum & à vobis accipi volo, ut omnem in eo fiduciam collocetis, neque extra eum ad humanas ſcientias incertas vanas ac fallaces aſpiretis, ſed potiùs diligenter caveatis, nequis verborum lenociniis & fucato dicendi genere artificiosâ deníque & ad fallendum idoneè comparatâ oratione vobis imponat, & à rectâ vos ſententiâ ad impietatem traducat. 5. Atque hæc pro meâ de vobis ſollicitudine. Tametſi enim locorum ſpatiis longè abſum à vobis, ſpiritu tamen ac mente vos ſemper aſpicio, nec latum quidem unguem à latere veſtro diſcedo, magnóque, mihi credite, gaudio ac voluptate afficior, dum veſtrum in rebus omnibus rectum ordinem tanquam gene-

3. *In quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſconditi.*

4. *Hoc autem dico, ut nemo vos decipiat in ſublimitate ſermonum.*

5. *Nam etſi corpore abſens ſum, ſed ſpiritu vobiſcum ſum: gaudens, & videns ordinem veſtrum, & firmamentum ejus, quæ in Chriſto eſt, fidei veſtræ.*

generoſorum militum in antiquâ ſtatione perſiſtentium, veſtræque in Chriſtum fidei conſtantiam ac ſoliditatem intueor.

6. Sicut ergò accepiſtis JEſum Chriſtum Dominum, in ipſo ambulate,

6. Quemadmodum ergò Chriſto liberatori nomina dediſtis, ùt Capiti ac Mediatori veſtro, ita ei adhærete fideliter. Nemo vobis pro illo Angelos mediatores obtrudat, ipſe enim via recta eſt, quæ ducit ad Patrem. In ipſo igitur ùt in viâ ambulate: ipſe ſit fundamentum totius converſationis veſtræ.

7. Radicati, & ſuperædificati in ipſo, & confirmati fide, ſicut & didiciſtis, abundantes in illo in gratiarum actione.

7. Fixas porrò in illo radices habetote, illíque veluti fundamento ſuperædificati ac in perceptâ fide confirmati eam retinete conſtanter, majoréſque indies in illâ progreſſus facere contendite, eóque nomine Deo immortali perennes gratias potiùs agite, quàm ut patiamini vos ab illâ ullo ſermonis artificiô avelli ac dimoveri.

8. Videte, ne quis vos decipiat per philoſophiam, & inanem fallaciam, ſecundùm traditionem hominum, ſecundùm elementa mundi, & non ſecundùm Chriſtum:

8. Videte, quæſo, ne quis vos philoſophicis argutiis à Chriſti grege avellat, & inſtar prædæ captos in ſua caſtra abducat, vel fidei veſtræ integritatem corrumpat vaniſſimorum hominum inventione ac traditione, aut mixturâ rituum Judaicorum, qui rudimenta quodammodo

modo ac prima crassiora principia fuerunt notitiæ perobscuræ Dei necessaria quidem pro statu legis, nunc autem perniciosa ac mortifera pro præsenti statu Evangelii jam passim diffusi, quandoquidem homines à verâ Christi religione abducunt, qui nobis modò ùt ipsa prima veritas unicè audiendus & sequendus est. 9. Nam in eo, nisi fallere, aut falli volumus, fateri necesse totam & plenam divinitatem cum omnibus suis attributis aut perfectionibus non adumbratè aut fictâ quadam rerum imagine ac similitudine, sicut olim in templo Salomonis, sed verè ac reipsâ tanquam in proprio corporeo domicilio residere non ex parte tantùm, sed perfectè & absolutè, non per solam operationem, aut rerum admirandarum efficientiam, sed per veram realem substantialem ac permanentem unionem cum carne humanâ in personâ Verbi. 10. Ex quâ plenitudine copiosæ in vos gratiæ defluunt tanquam ex fonte inexhausto fluenta præsertim scientiæ Sanctorum. Huic uni, si quidquam sapitis, adhærete tanquam Capiti & Principi non tantùm

9. *Quia in ipso inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter.*

10. *Et estis in illo repleti, qui est caput omnis principatûs & potestatis:*

tùm ſveſtro, ſed etiam omnium Ordinum Angelicorum, quantâcunque ſint poteſtate prædîti.

11. *In quo & circumciſi eſtis circumciſione non manu factâ, in exſpoliatione corporis carnis, ſed in circumciſione Chriſti:*

11. Per illum etiam circumciſi eſtis non carnali illâ, & externâ Judæorum circumciſione, quâ vilis tantùm particula ac pellicula carnis reſecatur, quæ ſignum eſt peccati, cum quo naſcimur, & inſtrumentum operum carnalium quæ ex eo ſequantur, ſed internâ ac ſpirituali, quæ fit absque manuum operâ vel molitione, quâque ipſa peccata ab animâ reſcinduntur, imò totum corpus quodammodo peccatorum, id eſt, totus vetus homo deponitur atque exuitur,

12. *Conſepulti ei in baptiſmo, in quo & reſurrexiſtis per fidem operationis Dei, qui ſuſcitavit illum à mortuis.*

12. quando Chriſto fuiſtis commortui, & conſepulti in baptiſmo, quatenus immerſio, quæ in eo fit, ita Chriſti ſepulturam repræſentat, ut ſimul efficiat in nobis id, quod ſepultura Chriſti ſignificabat, nimirum veteris hominis noſtri mortem ac ſepulturam, per quem etiam reſurrexiſtis in novam vitam, novos mores, novum ſpiritum mediante atque id efficiente fide, ut ſicut ille reſurrexit à mortuis ad novam vitam corporis, ita & vos reſuſcitati à morte peccati, & novi homines

mines facti deinceps in novitate vitæ ambuletis. Non possum non semel iterúmque dicta repetere, ut ea firmiùs animis vestris assiduâ consideratione imprimatis. 13. Flagitiorum omnium à communi omnibus carnis concupiscentiâ provenientium tabe jacebatis extincti, sed benignissimus Deus unà vos cum Christo redivivos ad Superos revocavit, vestráque vobis scelera liberaliter condonavit, & 14. postquam funestum chirographum, & obligationem ad mortem & pœnam æternam juxta decretum Dei & sententiam damnationis in peccatores latam, cui omnes subscripsimus primùm manu Adami nomine omnium delinquentis, deinde manu etiam propriâ, cùm actualiter Deum offendimus, postquam, illud, inquam, chirographum dæmoni ereptum, suóque sanguine deletis characteribûs abolitum, subin penitus discerptum de medio sustulit, crucíque velut unco in signum relatæ victoriæ affixit, 15. dæmones postmodum quantumcunque potentissimos exarmavit, & spoliavit suâ potestate ac dominio in homines sibi hoc pecca-

13. Et vos cùm mortui essetis in delictis, & præputio carnis vestræ, convivificavit cum illo, donans vobis omnia delicta.

14. Delens quod adversùs nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio affigens illud cruci:

15. Et exspolians principatus ac potestates traduxit confidenter, palam triumphans illos in semetipso.

peccati chirographo obnoxios, deinde etiam prædâ tot millionum animarum, quas in limbo tanquam carcere conclusas tenebant, eósque elato crucis trophæô triumphantis in morem tanquam captivos ignominiæ causâ circumvehens palàm Deo & Angelis ostentavit, omnibúsque spectandos exhibuit gloriosissimus sanè ex tantâ victoriâ suis viribus ac sanguine partâ.

16. *Nemo ergò vos judicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei festi, aut neomeniæ, aut Sabbatorum:*

16. Quæ cùm ita sint, videtis, quis quantúsque sit potentiâ ac Majestate Dominus, qui vos in suum servitium adlegit, quanto vos amore complexus sit, quid vestrâ causâ egerit. Nemo ergò vos audeat ùt reos damnare, quòd ei simplici sinceráque mente deserviatis absque superstitioso examine aut discrimine cibi, vel potûs, festorum sabbathorum, noviluniorum, quasi quidquam horum per se impurum sit, aut suapte naturâ conscientiam inquinet,

17. *Quæ sunt umbra futurorum: corpus autem Christi.*

17. quæ, si verum dicendum sit, umbram duntaxat continent rerum futurarum, cùm solidum corpus, quod umbræ illi respondet, ad unum Christum pertineat, cesset autem umbra præsente jam veritate.

18. *Nemo vos seducat, volens in humilitate,*

18. Attendi-

tendite etiam atque etiam, ne novatores isti, qui proposito vobis & per affectatam animi modestiam ultrò in se suscepto Angelorum supra meritum cultu sese temerè ingerunt in ea, quæ neque videre unquam, vel aliâ ratione perceperunt, dum de cœlestibus incolis & Angelorum œconomiâ tam audacter pronuntiant, ac si cœlos omnes pedibûs perambulassent, inani fastu turgidi ex scientiâ suâ non è cœlo haustâ, sed ex proprio cerebro confictâ, ne hi, inquam, palmam ac coronam vobis in conspectu Dei rectè hactenus ambulantibus fallaci suâ philosophiâ intervertant. 19. Non possunt illi sincerâ solidâque virtute esse præditi, cùm uniti non sint legitimo Capiti, quod est Christus, qui admirandâ conjunctione cum corpore suo mystico in omnia ejus membra spiritum gratiæ per juncturas mutuæ unionis ac charitatis virésque necessarias diffundit, ut quilibet ad perfectionem pertingat statui suo congruam, quemadmodum in corpore humano usuvenit, in quo spiritus vitalis, qui ad vitam, sensum, & motum pernecessarius est,

& religione Angelorum, quæ non vidit ambulans, frustra inflatus sensu carnis suæ,

19. Et non tenens caput, ex quo totum corpus per nexus & conjunctiones subministratum, & constructum crescit in augmentum Dei.

(Cc 3)

est, à capite in membra per nervos, venas, arterias, & articulos dividitur, itáque singulis facultatem sentiendi & movendi impertit.

20. *Si ergò mortui estis cum Christo ab elementis hujus mundi: quid adhuc tanquam viventes in mundo decernitis?*

21. *Ne tetigeritis, neque gustaveritis, neque contrectaveritis:*

22. *Quæ sunt omnia in interitum ipso usu, secundùm præcepta & doctrinas hominum:*

23. *Quæ sunt rationem quidem habentia sapientiæ in superstitione, & humilitate, & non ad parcendum corpori, non in honore aliquo ad saturitatem carnis.*

20. Quocirca si unà cum Christo, nempe ejus exemplum secuti mundo nuntium remisistis, ab eóque penitus recessistis, ut perinde ac vitâ functi nullum ejus gustum sensúmque retineatis, quid rursus eadem elementa, hoc est, Judæorum superstitiones ac delirantium philosophorum somnia sectamini? 21. Scilicet audiendi sunt illi, qui nescio quâ vanâ superstitione delusi tertio quoque verbô inculcant: cave, ne attingas, vide ne gustes, apage ne leviter attrectes. 22. Quæ sanè omnia pura sunt inventa hominum, dogmata heteroclita, cautelæ superstitiosæ, quæ ipso usu pereunt, & sempiternum illis exitium accersunt, qui ea recipiunt ac custodiunt tanquam adhuc necessaria ad salutem. 23. Nam si justa lance pendantur novitia hæc ùtùt magnifica Judaizantium aut Simonianorum dogmata & instituta, speciem quamdam nonnullam habent sapientiæ, rem ipsam ac medullam minimè. Affectata tan-

tantùm & simulata quædam sese prodit animi submissio, & probitas quædam ad externam speciem composita atque cum singulari vitæ austeritate conjuncta, quâ corpori minimè parcunt, sed illud immoderatè ac superstitiosè divexant, cùm illi tamen ùt laborum & ærumnarum socio secundùm discretionis exigentiam lenimen potiùs exhibere conveniret ea suppeditando, quæ ad justam ejus refectionem, viriúmque conservationem faciunt, ut juncta operâ spiritum adjuvet in functionibus suis absque impedimento ritè peragendis.

PARAPHRASIS

CAP. III.

1. Discreta hæc sollicitudo reprehendi jure merito nequit, quemadmodum vicissim, si nimia sit, probari non potest, si eò videlicet dementiæ pertingat, ut etiam ad superflua vitæ commoda

1. *Igitur, si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt, quærite, ubi Christus est in dexterâ Dei sedens:*

moda vel inconcessas delicias sese extendat. Quandoquidem enim veluti membra cum Capite vestro modò consurrexistis in alteram vitam translati, oportet sanè, ut superna spectetis, & contemptis terræ quisquiliis ad cœlestem patriam studia, cogitationes, ac vota vestra erigatis, ubi Christus Dominus ad æterni Patris dexteram sedem suam collocavit.

2. *Quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram.*

2. Superna, inquam, curare vos atque appetere æquum est, ea verò insuper habere, quæ infra cœlum posita humi repunt.

3. *Mortui enim estis, & vita vestra est abscondita cum Christo in Deo.*

3. Equidem præcepta hæc naturæ vitæque liberiori arrident minimè, meminisse tamen convenit, vos non tantùm mortuos esse cum Christo, sed & cum illo vivere, vitâ aliâ & meliori, spirituali scilicet & cœlesti, ad quam à morte resurrexistis, licèt hæc vita vestra abscondita sit ab oculis & sensu hujus mundi cum Christo in sinu Dei.

4. *Cùm Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos apparebitis cum ipso in gloriâ.*

Quando tot laboribûs pressi, tot calumniis lacessiti, instar hominum facinorosissimorum habiti, doloribûs & opprobriis supra modum onerati estis, aridis exteriùs arboribus hyberno tempore æquiparari potestis,

ſtis, quæ in radice ſuâ vivunt, tametſi ſi ramos, ſi truncum, ſi folia ſpectes, omnia videantur ſucco vitáque privata, quemadmodum autem ſub veris principium revireſcunt, & vigorem atque decorem amiſſum recuperant, ita cùm Chriſtus, quem noſtram quâdam ratione vitam appellare poſſumus, in quo vivitis, & qui in vobis vivit, ad judicium ſupremum venerit, tunc verò etiam vos immortalitatis gloriâ ac ſplendore circumfuſi cunctis mortalibus vos ſpectandos præbebitis. Tunc gratiarum ac meritorum veſtrorum theſauri hactenus abſconditi patebunt omnibus, vóſque florebitis in omnem æternitatem. Promiſſa hæc ſunt quidem illuſtria, ſi tamen eorum fructum percipere cupitis. 5. Quandoquidem pericula quotidie imminent, ne vetus ac terrenus homo reviviſcat, ejus membra, inſurgentes videlicet & repullulantes concupiſcentiæ motus ac deſideria ſtatim comprimite, & velut parvulos Babylonis ipſo in limine elidite ac necate: fornicationem intelligo, impudicitiam, mollitiem, pravam cupiditatem, inexplebilem exſaturan-

5. *Mortificate ergò membra veſtra, quæ ſunt ſuper terram; fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiſcentiam malam, & avaritiam, quæ eſt ſimulacrorum ſervitus.*

6. Propter quæ venit ira Dei super filios incredulitatis :

7. In quibus & vos ambulastis aliquando, cùm viveretis in illis.

8. Nunc autem deponite & vos omnia, iram, indignationem, malitiam, blasphemiam, turpem sermonem de ore vestro.

9. Nolite mentiri invicem, expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis,

10. Et induentes novum, eum, qui renovatur in agnitionem, secundùm

randæ libidinis appetitum, aut augendæ rei familiaris studium, quod reverà nihil est aliud, quàm nefarium & probrosum quoddam idololatriæ genus. 6. Quæ sanè omnia iræ divinæ fulmen in impios ac nefarios homines tanquam perfidos & contumaces jure optimo provocant, vósque peracerbo animi dolore afficere debent, si quando memineritis, vos iisdem fuisse inquinatos. 7. Satis autem non est, ut ab his abstineatis imposterum longissimè. 8. Sanctitas statûs vestri Christiani longè majorem puritatem, & integritatem exposcit, ut nimirum etiam alia in speciem leviora caveatis, quæ licèt tantâ fœditate non sint prædita, longè tamen absunt à Christianâ vivendi ratione, iram videlicet, excandescentiam, nequitiam, maledicentiam, verborum obscœnitatem. 9. Nemo vestrûm alteri mentiatur & imponat, sed reipsâ unusquisque vestrûm ostendat, veterem se hominem illum cum suis omnibus actionibus depravatis ex animo deposuisse, 10. & contrà induisse novum, qui quotidie instauratur, majorésque progressus facit in earum rerum

rerum ſcientiâ ac cognitione,quibûs accedente vitæ integritate & morum ſanctitate ad conditoris ſui imaginem mirificè conformatur. 11. Neque verò exiſtimare quisquam debet, ullam eſſe in his rebus generis aut ſanguinis habendam rationem, ſiquidem ſive Græcus quis ſit, ſive Judæus, ſive circumciſus, ſive præputiô adhuc præditus, ſive Barbarus, ſive qui hunc truculentiâ ac immanitate ſuperat Scytha, ſive ſervus denique ſive liber facilem poteſt ad Chriſtum habere acceſſum, qui æquè omnibus ex veræ fidei ac virtutis præſcripto viventibus absque ullo diſcrimine ſalutem & vitam pollicetur ac tribuit ſempiternam. 12. Conſideratâ itaque dignitate novi ſtatûs, ad quem elevati eſtis, date operam tanquam electi à Deo, ſancti, divináque benevolentiâ & charitate inſigniti, ut ſacro veluti indumentô ornemini omni virtutum genere, miſerationum viſceribus, benignitate, animi demiſſione, manſuetudine, lenitate; denique longanimitate. 13. Tolerantes alii alios, vobisque mutuas injurias, & reciprocas querimonias condonantes, ut vos

imaginem ejus, qui creavit illum.

11. *Ubi non eſt Gentilis & Judæus, circumciſio, & præputium, Barbarus & Scytha, ſervus & liber, ſed omnia, & in omnibus Chriſtus.*

12. *Induite vos ergò ſicut electi Dei, ſancti & dilecti viſcera miſericordiæ, benignitatem, humilitatem, modeſtiam, patientiam.*

13. *Supportantes invicem, & donantes vobismetipſis, ſi quis ad-*

versùs aliquem habet querelam: sicut & Dominus donavit vobis, ita & vos.

14. *Super omnia autem hæc charitatem habete, quod est vinculum perfectionis.*

15. *Et pax Christi exultet in cordibus vestris, in quâ & vocati estis in uno corpore: & grati estote.*

vos hac ratione veros Christi imitatores exhibeatis, qui suas vobis injurias tantâ facilitate remisit. 14. Præcipuè verò id agite, ut virtute charitatis præcellatis, est enim illa & virtutum omnium,& animorum inter se, atque cum Deo vinculum perfectissimum. 15. Quòd si aliquid incidat, quod charitati aliquâ ratione repugnet, nolite committere, ut impotenti aliquo animi impetu christiana pax, quæ Deo inprimis chara est, ullâ ex parte violetur, sed illa potiùs semper vincat, & primas ferat, ejúsque retinendæ & conservandæ studiô cæteris omnibus humanis cupiditatibus dominetur. Ea est enim vocationis vestræ ratio, ut mutuo charitatis vinculô quasi unius atque ejusdem corporis membra conjunctos & colligatos esse oporteat, mirâ comitate & morum facilitate in quotidianâ vestrâ consuetudine præditos. Talem ergò se quivis erga proximos exhibeat, qualem in se Deum expertus sit, quin etiam, si contumeliis afficiatur, pro magno beneficio Deo gratias agat, sèque omnibus amabilem & obsequiosum exhi-

exhibeat. 16. Sana porrò atque Evangelica doctrina non à Simone, aut Judæorum Magistris excogitata, sed à Christo Domino divinitùs tradita in mentibus vestris ita penitus infixa hæreat, ut inde avelli aut oblitterari diuturnitate temporis aut obivione deleri non queat, sed omni vos sapientiâ & multiplici rerum omnium cognitione expleat, ut alii alios partim docendo, partim commonefaciendo in fide ac religione confirmetis, & psalmodiâ, hymnis, & canticis spiritualibus corda vestra exhilarentur, & ad gratias Deo bonorum omnium auctori ritè peragendas excitentur. Ad illum tanquam scopum ac metam omnium vestrarum actionum respicere identidem & contendere vos oportet per ejus filium viam unicam atque certissimam, qua ad illum pervenitur. 17. Quare omnia vestra consilia, verba, actiones ad unius Dei gloriam & honorem & referantur ipsa, & perpetuam quandam gratiarum actionem contineant, quâ divina in nos beneficia per Christum Dominum collata ejusdem Christi gratâ commemora

16. Verbum Christi habitet in vobis abundanter, in omni sapientiâ, docentes, & commonentes vosmetipsos psalmis, hymnis, & canticis spiritualibus, in gratiâ cantantes in cordibus vestris Deo.

17. Omne quodcunque facitis in verbo, aut in opere, omnia in nomine Domini JEsu Christi, gratias agentes Deo, & Patri per ipsum.

18. *Mulieres ſubditæ eſtote viris, ſicut oportet, in Domino.*

moratione celebremus. 18. Hactenus, quæ Deum concernunt, in genere perſtrinxi, nunc ſingillatim, quæ ad mutua obſequia in quovis hominum ſtatu ac conditione pertinent, breviter commemorabo. Hoc primum matribus-familias præcipio, ut ſuis quæque viris dicto audientes ſint, eámque obſervantiam ac venerationem exhibeant, quæ decet Chriſtianas mulieres, quámque divina lex requirit.

19. *Viri diligite uxores veſtras, & nolite amari eſſe ad illas.*

19. Contrà viris divinâ auctoritate pro muneris mei ratione impero, ut uxores Chriſtianâ benevolentiâ proſequantur, non imperioſè illis præſint, ſed cum dulcedine charitatis, quâ temperetur ac levius illis reddatur onus poteſtatis virilis, non amarulentos, moroſos, difficiles adversùs eas, ſed commodos ac faciles ſe eis præbeant.

20. *Filii obedite parentibus per omnia: hoc enim placitum eſt in Domino.*

20. Filiis illud inprimis cordi eſſe debet, ut legitimis parentum præceptis, quæ videlicet ad diſciplinam morum, curámque domeſticam ſpectant, omni quâ poſſunt diligentiâ obtemperent, ſibíque perſuadeant hoc quidem obſequiô nihil ſe poſſe Deo rerum omnium parenti gratiùs præſtare.

21. *Patres, nolite ad indignationem provoca-*

21. Vos verò

verò patresfamilias etiam atque etiam cavete, ne dum erga liberos vos asperos, difficiles, & implacabiles exhibetis, illi despondeant animos, & paulatim ab officio vel etiam fide Christi susceptâ resiliant omni jugô tam Dei, quàm hominum præ desperatione excusso. 22. Jam verò servi dominis, qui vobis humano jure atque auctoritate imperant, omnibus in rebus auscultate, cavete verò, ne vestra obsequia hominibus duntaxat probare studeatis, eorúmque præsentiæ solùm atque oculis serviatis, sed animi potiùs singulari candore cum divino timore conjuncto omnes vestri muneris partes expleatis. 23. Quocirca quidquid feceritis, verè atque ex animo agite, certóque vobis persuadete, non vos hominibus sæpe ingratis aut incuriis, sed Deo potiùs bonorum omnium auctori ac remuneratori ita volenti ac disponenti servitutem servire. 24. Et quoniam vobis certum atque exploratum esse debet, sempiternam illam Beatorum sedem vestris laboribus atque conatibus utcunque modicis

re filios vestros, ut non pusillo animô fiant.

22. Servi obedite per omnia dominis carnalibus, non ad oculum servientes, quasi hominibus placentes, sed in simplicitate cordis timentes Deum.

23. Quodcunque facitis, ex animo operamini sicut Domino, & non hominibus:

24. Scientes, quòd à Domino accipietis retributionem hæreditatis. Domino Christo servite.

dicis tanquam palmam ac præmium esse propositum, æquum profectò est, ut unum Christum Dominum in personâ eorum, cui famulamini, agnoscatis, eique vos vestráque omnia promptô & alacri animo subjiciatis.

25. *Qui enim injuriam facit, recipiet id, quod iniquè gessit: & non est personarum acceptio apud Deum.*

25. Quemadmodum autem, fidelis est & liberalis remunerator tum patientiæ, tum obedientiæ heris vestris præstitæ, ita etiam severus erit vindex injuriarum, si quæ vobis illatæ fuerint; ea enim est divinæ justitiæ conditio, ut absque ullo personarum respectu æquâ lance cunctas mortalium actiones expendat, atque pro ratione & qualitate meriti vel demeriti compenset.

PARA-

PARAPHRASIS

CAP. IV.

1. Quod reliquum eſt, vos domini, diligenter curate, ut ſervis veſtris non modò de victu, veſtitu, aliiſque neceſſariis jure debitis ritè proſpectum ſit, verùm etiam ut æquos vos ac humanos eis exhibeatis ſervatâ etiam æquabilitate, ne quod ſervitutem reddit pene intolerabilem, alium in deliciis habeatis, alium iniquis conditionibûs prematis, ſed pares pari affectu ac benevolentiâ proſequamini. Si fortè vobis videmini longè elevati ſupra abjectam ſervorum conditionem, ſi dominationis prærogativa vobis ſuperbiæ ſpiritum atque faſtum afflat, ſcitote, in ſupremo illo cœlitum regno dominari alium, qui & poteſtate vos longè ſupereminat, viribúſque certò prævaleat ad frangendam vel plectendam pro meritis veſtram ferociam atque arrogantiam. 2. Atque ut hæc ſit poſtrema Epiſtolæ

1. Domini, quod juſtum eſt & æquum, ſervis præſtate : ſcientes, quòd & vos Dominum habetis in cælo.

2. Orationi inſtate, vigilantes in eâ in gratiarum actione.

(Ee)

læ meæ clauſula, vos omnes etiam atque etiam obteſtor, ut precandi ſtudium atque aſſiduitatem toties vobis commendatam neutiquam intermittatis, quin potiùs ei quàm maximè invigiletis, adhibitâ etiam, quæ mirificè Deo placet, gratiarum actione.

3. *Orantes ſimul & pro nobis, ut Deus aperiat nobis oſtium ſermonis ad loquendum myſterium Chriſti (propter quod etiam vinctus ſum)*

4. *Ut manifeſtem illud, ita, ut oportet me loqui.*

3. Memores etiam noſtri labores noſtros & conatus Deo diligenter commendate, ut oſtium nobis patefaciat, non illud ergaſtuli mei, quo egrediar, ſed Evangelii longè latéque propagandi, & annuntiandi myſteria fidei Chriſtianæ 4. debitâ cum libertate, fiduciâ & efficaciâ ad perſuadendum etiam in ipſo carcere, quo Domini mei causâ detineor, vel certè extra illum per alios in omnem terrarum partem emiſſos.

5. *In ſapientiâ ambulate ad eos, qui foris ſunt, tempus redimentes.*

5. Prudenter autem & circumſpectè vos gerite erga extraneos, nempe gentiles, ne aut ex eorum moribus vitium contrahatis, aut eos facto aliquo ſcandalizetis, atque ab Evangelio avertatis, quin vitæ veſtræ integritas exemplô ſit illis, & prædicationis locô. Nolite ullam temporis, quo nihil in rebus humanis pretioſius eſt, jacturam

cturam pati multum cum illis perperàm disceptando, vel otiosè confabulando, sed minimas illius particulas saluti vestræ studiosè impendite. 6. Habeant verò sermones vestri semper aliquid utilitatis & commodi, nec non comitatem ac modestiam cum prudentiâ ac discretione conjunctam, ut rebus ac personis accommodata sit responsio danda. 7. Rerum porrò mearum statum ac conditionem omnem copiosè cognoscetis ex Tychico charissimo fratre nostro, fidelíque Ministro, qui unà mecum Domino nostro, servit. 8. Quem hac de causâ ad vos misi, tum ut istius Ecclesiæ statum mihi renuntiaret, tum ut vobis nonnihil solatii & jucunditatis afferret. 9. Eíque comitem addidi Onesimum istinc oriundum charissimum & fidelem fratrem, qui vos de omnibus, quæ apud nos aguntur, reddet certiores. 10. Aristarchus, qui unà mecum detinetur in vinculis, & Marcus Barnabæ consobrinus plurimam vobis salutem dicunt: de hoc verò posteriore accepistis, opinor, litteras meas commendatitias, quare si eum contingat ad vos venire, eum quæ-

6. Sermo vester semper in gratiâ sale sit conditus, ut sciatis, quomodo oporteat vos unicuique respondere.

7. Quæ circa me sunt, omnia vobis nota faciet Tychicus charissimus frater, & fidelis minister, & conservus in Domino.

8. Quem misi ad vos ad hoc ipsum, ut cognoscat, quæ circa vos sunt, & consoletur corda vestra,

9. Cum Onesimo charissimo & fideli fratre, qui ex vobis est. Omnia quæ hic aguntur, nota facient vobis.

10. Salutat vos Aristarchus concaptivus meus, & Marcus consobrinus Barnabæ, de quo accepistis mandata: si ve-

nerit ad vos, excipite illum:

11. *Et Jesus, qui dicitur justus: qui sunt ex circumcisione: hi soli sunt adjutores mei in regno Dei, qui mihi fuerunt solatio.*

12. *Salutat vos Epaphras, qui ex vobis est servus Christi JEsu, semper sollicitus pro vobis in orationibus, ut stetis perfecti, & pleni in omni voluntate Dei.*

13. *Testimonium enim illi perhibeo, quòd habet multum laborem pro vobis, & pro iis, qui sunt Laodiciæ, & qui Hierapoli.*

14. *Salutat vos Lucas medicus charissimus, & Demas.*

15. *Salutate fratres, qui sunt Laodiciæ, & Nympham, & quæ in domo ejus est Ecclesiam.*

16. *Et cùm lecta fuerit apud vos epistola hæc, facite, ut & in*

quæso, quâ decet, humanitate ac benevolentia excipite. 11. Salutat item vos Jesus, qui dicitur Justus, qui quidem tres soli ex Judæis in hoc prædicandi munere mihi adjutores fuerunt, & præsentiâ suâ ac nomine vestro non mediocre auxilium atque subsidium mihi in his meis vinculis attulère. 12. Salutem item vobis adscribit Epaphras, qui isthinc ortum ducit, egregius sanè Christi JEsu servus, sollicitúsque pro vobis apud Deum deprecator, ut perfectè, omníque ex parte divinæ vos voluntati subjiciatis, atque in eâ subjectione plenissimâ perseveretis. 13. Possum verò hoc vobis affirmare, strenuè pro vobis illum, próque iis, qui Laodiciæ, quíque Hierapoli degunt, semper laborâsse. 14. Salutat vos Lucas medicus mihi charissimus, & Demas. 15. Rogo autem vos, ut meo nomine salvere jubeatis fratres, qui sunt Laodiciæ, & Nympham, ejúsque totam familiarem Ecclesiam. 16. Porrò cùm apud vos hæc epistola perlecta fuerit, per mihi gratum facietis, si eam ad Laodicenses legendam transmiseritis, & eam, quæ est Laodicensium ad me,

me, vos quoque publicè recitari curetis, ut divino amore ac virtutum ſtudio magìs magìsque indies accendamini. 17. Archippum verò monitum volo, ut diligenter attendat, quale ſibi miniſterium à Domino traditum ſit, détque operam ſedulò, ut ei pro dignitate reſpondeat. 18. Ego denique Paulus adhibito meo chirographô ſalutationem hîc adſcribo ad calcem epiſtolæ per amanuenſem me dictante conſcriptæ. Obteſtor vos, ut vinculorum meorum memoriam ex animis veſtris excidere ne patiamini, & conſtanter perſeveretis in profeſſione fidei, cujus causâ hæc vincula ſuſtineo. Gratia Domini noſtri vos tueatur ac ſervet incolumes.

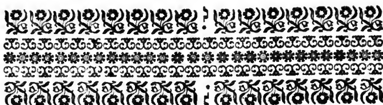
A M E N.

Laodicenſium Eccleſiâ legatur, & eam, quæ Laodicenſium eſt, vos legatis.

17. *Et dicite Archippo: vide miniſterium, quod accepiſti in Domino, ut illud impleas.*

18. *Salutatio, meâ manu Pauli. Memores eſtote vinculorum meorum. Gratia vobiſcum. Amen.*

ARGUMENTUM
EPISTOLÆ PRIMÆ
AD
THESSALONICENSES D.PAULI APOSTOLI.

PAulus Apostolus unà cum Silâ comite suo Philippis egressus, Amphipoli, & Apolliniâ trajectâ Thessalonicam appulerat Macedoniæ metropolim. Ubi comperit Synagogam inibi esse Judæorum, tribus continuis Sabbathis in eam se contulit, & sacras Scripturas, quæ de Christo JEsu mentionem frequentiorem faciebant, illis explicuit. Nonnulli ex Judæis, longè plures autem ex Gentilibus doctrinæ Evangelicæ, Christóque dedêre manus, reliqui verò Judæi tantis támque inopinatis progressibûs mirum quantùm exacerbati seditiosam plebem in eum concitârunt, unde urbe excedere compulsus, &

Athenas

Athenas digressus inde Timotheum Thessalonicam misit, ut opus à se cœptum perficeret, fideliúmque animos erigeret, ac in fide semel susceptâ stabiliret. Exploratæ hic fidei discipulus eum postmodum Corinthi convenerat, ubi illum longiori tempore commorari sciebat, eíque à se gesta, & statum Ecclesiæ illius diligenter exposuerat, id quod Apostolum mirè pro eâ sollicitum impulit ad exarandam hanc epistolam, quæ ordine scriptionis inter omnes prima habetur, eóque universim dirigitur, ut illos confirmet in professione & constantiâ veræ fidei, & circa mysterium resurrectionis copiosiùs instruat, quò tum præsentes, tum imminentes à Judæis & Gentilibus insectationes Christianâ fortitudine, invictóque animô faciliùs perferant.

Cap. 1. eos mirificè commendat, quòd tantos in verâ sanctáque religione progressus fecerint, famam inde longè, latéque propagatam, eósque aliis Ecclesiis in exemplum esse constantiæ propositos.

Cap. 2. In memoriam eis revocat & ostendit sinceritatem, sanctitatem, & zelum prædicationis suæ 8. argumentis. 1. Ex illius fructu. 2. Ex persecutionum tolerantiâ. 3. Ex doctrinâ sanâ & purâ, quam docuit. 4. Ex sanctâ intentione ab omni emolumento proprio alienâ, quâ non quærens favores & opes, nec gloriam hominum, sed unius Dei prædicarit. 5. Ex eo, quòd eos tam tenerè educârit in fide, quàm tenerè mater amat & educat filios suos, quódque pro eis vitam suam tradere voluerit. 6. Quòd ne illis oneri esset, sibi victum parârit, nocte & die laborando, quamvis ùt Apostolus JEsu Christi necessariam vitæ sustentationem jure exigere potuisset. 7. Quòd sanctè & absque offensione inter eos vixerit. 8. Ex testimonio ipsorum Thessalonicensium, qui Evangelium Pauli acceperant

ceperant ut verbum non hominum, ſed Dei, ideóque dira ab impiis & invidis Judæis paſſi fuerant. Denique ut eos ad ſe, & fidem Chriſti magìs alliciat, declarat ſubinde maternæ in eos pietatis viſcera, ideóque illos vocat ſuam ſpem, gaudium, coronam, & gloriam. Itaque Apoſtolus hoc capite in ſeipſo veram prædicatoris & paſtoris Eccleſiæ ideam exhibet, quam ſibi aſſiduè alii quoque paſtores ob oculos ponant per omnia imitandam.

Cap. 3. Ingens deſiderium eos reviſendi explicat, quantóque ex reditu Timothei perchari ſui diſcipuli gaudio fuerit exhilaratus, cognitâ eorum conſtantiâ in fide.

Cap. 4. Pudicitiam & continentiam mirum in modum extollit, hortatur verò Theſſalonicenſes ad beneficentiam, liberalitatem, & manuum opificium, tum verò addit, non eſſe amicorum, aut propinquorum obitum immoderatè lugendum, quaſi qui omnino periiſſent, cùm dormire potiùs videantur, & brevì ſuſcitandi ſint, atque hinc acceptâ occaſione de morte ac reſurrectione luculenter diſſerit.

Cap. 5. Inane quorundam ſtudium reprehendit, qui de tempore futuri judicii, quod in unius Dei ſcientiâ certò comprehenditur, multa temerè ac falsò comminiſcebantur, revocàtque Theſſalonicenſibus in mentem, quânam ratione ab inſcitiæ tenebris ad lucem veritatis traducti ſint, & vitam morésque huic vocationi congruentes exigit, vigilandum idcirco admonens, ſanctísque operibus, mutuæ inprimis charitati aſſiduè incumbendum, ne judicii dies incognitus imparatos opprimat. Demum omnimodam ſanctitatem eis apprecatus, atque epiſtolam ſalutatione concludit.

PA-

PARAPHRASIS
IN EPISTOLAM I. D. PAULI
APOSTOLI
AD
THESSALONICENSES
CAPUT I.

1. PAulus & Silvanus (Hebræis Silas) & Timotheus Ecclesiæ Thessalonicensium, quæ ex ineffabili Dei Patris, & Domini nostri JESU Christi miseratione collecta est, copiosam gratiarum abundantiam, pacémque animi inde consequentem precantur. 2. & 3. Adversa plurima, quæ tam fortiter pertulistis, ex-

1. Paulus, & Silvanus, & Timotheus, Ecclesiæ Thessalonicensium in Deo Patre & Domino nostro JEsu Christo.
2. Gratia vobis & pax. Gratias agimus Deo semper pro omnibus vobis, memoriam vestri facientes in orationibus

(Ff)

nostris sine intermissione,

3. *Memores operis fidei vestræ & laboris, & charitatis, & sustinentiæ spei Domini nostri JEsu Christi, ante Deum & Patrem nostrum.*

4. *Scientes, fratres dilecti à Deo, electionem vestram:*

5. *Quia Evangelium nostrum non fuit ad vos in sermone tantùm, sed & in virtute, & in Spiritu sancto, & in plenitudine multâ, sicut scitis, quales fuerimus in vobis propter vos.*

6. *Et vos imitatores nostri facti estis, & Do-*

experimenta sinceræ fervidæque charitatis palàm data, omnibúsque perspecta, constantia infractæ vestræ fiduciæ in Christo Domino nostro probè locatæ, eximia virtutum opera fidei vestræ associata mente nostrâ nunquam excidunt. Satis nobis non est ad ea quandoque reflectere pro nostro solatio. Nunquam præsentem nobis Deum immortalem, ac parentem nostrum optimum cogitatione repræsentamus, quin ei demissisſimas grates agamus pro iis, quæ in vos divinitùs collata sunt, precibúsque instemus assiduis, ut suos in vos favores continuare ac multiplicare dignetur, 4. quippe qui probè sciamus, fratres dilecti, vos esse à Deo eximio planè ac singulari beneficiô electos. 5. Quoniam Evangelium nostrum constitit apud vos non inani duntaxat verborum sonitu, sed etiam vi atque mirificâ agendi facultate idque accedente divinitùs Spiritûs sancti energiâ atque efficacitate cum plenâ certâque persuasione veritatis, quæ vestris animis penitus inhæret, cùm probè noveritis ipsi, quales nos exhibuerimus vestrâ causâ, cùm apud vos ageremus, 6. adeò ut exemplô nostro

nostro permoti imitatores nostri vel potiùs Domini JESU Christi facti sitis quippe Evangelicam doctrinam non tantùm avidis excepistis auribûs, sed quod caput est, multa, quæ ejus causâ tolerare necesse fuit, ingenti cum gaudio, quod à Spiritu Sancto promanat, fortiter subiistis, 7. adeo, ut eodem prope tempore & discipuli fueritis & Magistri, & in Achaiâ ac Macedoniâ veluti exemplaria patientiæ ac virtutis omnibus credentibus ad imitandum proposita. 8. A vobis enim non modò Evangelicæ doctrinæ fama in memoratas provincias penetravit, verùm etiam vestra ad Deum fides, constantia ac zelus ad omnes quamvis remotas gentes ac nationes permeavit, ut nobis necesse non sit de vobis verba facere 9. siquidem ipsi potiùs, qui de virtutibus vestris notitiam unde unde accepère, nostros apud vos labores prædicant, palámque arguunt, qualis apud vos nostra consuetudo, & agendi ratio fuerit, quàm fructuosam, quàm utilem operam posuerimus, quâ denique ratione abjectâ nefariâ idolorum servitute Deo nomina dederitis, ut ei tanquam vivo veró-

mini, excipientes verbum in tribulatione multâ, cum gaudio Spiritûs Sancti:

7. Ita ut facti sitis forma omnibus credentibus in Macedoniâ, & in Achaiâ.

8. A vobis enim diffamatus est sermo Domini, non solùm in Macedoniâ & in Achaiâ, sed & in omni loco fides vestra, quæ est ad Deum, profecta est, ita ut non sit nobis necesse quidquam loqui.

9. Ipsi enim de nobis annuntiant, qualem introitum habuerimus ad vos: & quomodo conversi estis ad Deum à simulachris, servire Deo vivo & vero.

veróque Deo religiosum cultum, ac venerationem exhiberetis.

10. *Et exspectare filium ejus de cœlis (quem suscitavit ex mortuis) JEsum, qui eripuit nos ab irâ venturâ.*

10. Et ut filium ejus JEsum, quem à morte suscitavit, spe certâ interim exspectaretis de cœlo venturum denuo, scilicet fidei vestræ remuneratorem, qui nos à morte promeritâ aliísque pœnis cervici nostræ imminentibus clementiâ suâ infinitâ eripuit, & in supremo judicio ab omni miseriâ, persecutione, afflictione plenè liberatos coronâ æternæ gloriæ donabit in cœlis.

PARAPHRASIS

CAP. II.

1. *Nam ipsi scitis, fratres, introitum nostrum ad vos, quia non inanis fuit.*

2. *Sed antè passi, & contumeliis affecti (sicut scitis) in Phi ippis, fiduciam habuimus in Deo nostro, loqui ad vos Evan-*

1. SEd quid opus est fusiùs perscribere, quod alii de vestrâ obedientiâ nostrâque vobiscum conversatione commemorant? reflectite vos ipsos, non enim alios testes desidero. Non ignoratis, fratres mihi charissimi, post superatas Philippis ingentes rerum difficultates, & contumelias sexcentas devoratas eandem vobis doctrinam à nobis magnâ

magnâ animi libertate, fiduciâ, ac contentione annuntiatam conatu sanè non inani, fructúque non exiguo, eam enim tam promptè benevoléque complexi estis, ut gauderemus ex animo, nos tam ingens operæ laborísque impensi tulisse fructum. 3. Neque abs re tantâ cum confidentiâ ac contentione prædicavimus. Quid enim metuendum nobis erat, cùm adhortatio nostra nullâ prorsus imposturâ admixta fuerit, neque ex impurâ vel sordidâ animi affectione profecta, neque cum dolo & fallendi calliditate conjuncta. 4. Sed ut elegit nos Deus, dignósque fecit, quibus Evangelicæ prædicationis munus crederetur, ita congruenter huic electioni, nempe cum omni fide, sinceritate atque integritate prædicavimus, ut qui non hominibus placere studeamus, sed Deo immortali, cujus ministri sumus, quem fallere non possumus, quippe cui nostra, omniúmque mortalium corda, & penitus abditi animi nostri recessus ab omni æternitate patent, qui cuncta etiam justâ lance perpendens æquissimo jure aut probat, aut improbat.

5. Neque

gelium Dei in multâ sollicitudine.

3. *Exhortatio enim nostra non de errore, neque de immunditiâ, neque in dolo.*

4. *Sed sicut probati sumus à Deo, ut crederetur nobis Evangelium: ita loquimur non quasi hominibus placentes, sed Deo, qui probat corda nostra.*

5. Neque enim aliquando fuimus in sermone adulationis, ſicut ſcitis: neque in occaſione avaritiæ: Deus teſtis eſt:

6. Neque quærentes ab hominibus gloriam, neque à vobis, neque ab aliis.

5. Neque enim unquam ſermone aſſentatorio uſi ſumus, ut vos arbitror non latere, neque cupiditatis aut lucri causâ quidquam prætexuimus. Ita me Deus amet mentium omnium inſpector. 6. Neque verò popularem auram aut inanem gloriam ſectantes ad aures vulgi veſtrâ aut aliorum causâ mentem aut linguam ullo unquam tempore accommodavimus, ſed unam Dei Maximi gloriam ſpectavimus, eóque tanquam ad metam propoſitam conſilia omnia ac ſtudia noſtra retulimus.

7. Cùm poſſemus vobis oneri eſſe ùt Chriſti Apoſtoli: ſed facti ſumus parvuli in medio veſtrûm, tanquam ſi nutrix foveat filios ſuos.

7. Cùm poſſemus jure noſtro vi muneris apoſtolici neceſſaria quædam pro ſuſtentatione noſtrâ petere, noluimus tamen vobis oneri eſſe, aut imperiosè cum ſupercilio faſtúque vobiſcum agere, ſed potiùs placidè, ſuaviter, ac ſubmiſſè inter vos vitam degere, vósque more nutricis tanquam teneros fœtus ſinu complexúque noſtro blandè fovere.

8. Ita deſiderantes vos cupidè volebamus tradere vobis non ſolùm Evangelium Dei, ſed etiam animas noſtras: quoniam chariſſimi nobis facti eſtis.

8. Ita incredibili pene ſalutis veſtræ ſtudiô inflammati in votis habebamus non modò Evangelii lucem vobis impertiri, ſed etiam ſi opus eſſet, aut fieri poſſet, ipſum pro vobis ſanguinem vitámque profundere, quòd ſuprà, quàm

quàm credi posset, meus in vos amor atque benevolentia exarsisset. 9. Meministis enim, opinor, fratres laboris nostri, & defatigationis, dum noctes atque dies nostris ipsi manibûs semper operis aliquid facientes id unum curavimus, ne quem vestrûm gravaremus, atque ita nostro sumptu prædicavimus apud vos Evangelium Dei. 10. Vos ipsos, Deúmque inprimis rerum omnium conscium testem appello innocentiæ meæ, quam modestè, justè & inculpatè vixerim inter vos, qui Christi fidem complexi estis. 11. Nec enim ignorare potestis, me quasi parentem charissimos liberos unumquemque vestrûm 12. hortari, consolari, atque obtestari consuevisse, ut tales vos exhiberetis, quales decet esse servos & cultores supremi Numinis, & sanctitate vitæ responderetis inæstimabili, quâ vocati estis operâ nostrâ ad ejus regnum & gloriam. Neque id successu caruit. 13. Cœlestis siquidem doctrinæ præcepta, quæ vobis tradidimus, excepistis non ùt hominum decreta, sed sicut verè est, tanquam ab ipso ore Dei missam orationem, qui etiamnum vires suas exerit, & ostentat in vobis,

9. Memores enim estis, fratres, laboris nostri, & fatigationis: nocte ac die operantes, ne quem vestrûm gravaremus, prædicavimus in vobis Evangelium Dei.

10. Vos testes estis, & Deus, quàm sanctè & justè, & sine querelâ vobis, qui credidistis, fuimus:

11. Sicut scitis, qualiter unumquemque vestrûm (sicut pater filios suos)

12. Deprecantes vos, & consolantes testificati sumus, ut ambularetis dignè Deô, qui vocavit vos in suum regnum & gloriam.

13. Ideo & nos gratias agimus Deo sine intermissione: quoniam cùm accepissetis à nobis verbum auditûs Dei, accepistis illud non ùt ver-

bum hominum, sed (sicut est verè) verbum Dei, qui operatur in vobis, qui credidistis:

vobis, qui fidei præceptis aures, & assensum præbuistis. Actus, quos hodiedum ex virtutis præscripto exercetis, fructus sunt illius sementis, pro quâ gratias semper impensissimas divinæ bonitati agimus, quæ plantat, rigat, & incrementum dat.

14. *Vos enim imitatores facti estis fratres Ecclesiarum Dei, quæ sunt in Judæâ in Christo JEsu: quia eadem passi estis & vos à contribulibus vestris, sicut & ipsi à Judæis:*

15. *Qui & Dominum occiderunt, JEsum, & Prophetas, & nos persecuti sunt, & Deo non placent, & omnibus hominibus adversantur;*

16. *Prohibentes nos Gentibus loqui, ut salvæ fiant, ut impleant peccata sua semper: pervenit enim ira Dei super illos usque in finem.*

14. Quanta porrò fuerit illius in vobis operantis virtus, & efficacia, haud difficile erit ex eo colligere, quòd vos fratres similes reddiderit fidelibus Ecclesiarum in Judæa, qui Christo JEsu jam pridem nomina dederunt, quippe vos eadem à vestris contribulibus passi estis, quæ ipsi pertulerunt à Judæis. 15. Qui quidem & Dominum JEsum, & veteres olim Prophetas è medio sustulerunt, nósque finibus suis ejectos exilio damnarunt, existimantes, se hac suâ ferociâ ingens præstare Deo obsequium, cui tamen exosi sunt, cùm ejus Evangelio atque Ministris sese obstinatissimè opponant, & gentiles despectui habeant quasi à Deo penitus reprobatos, 16. atque idcirco nos prohibeant eis Evangelii lucem inferre, eámque doctrinam tradere, quâ salutem consequantur sempiternam. Hac verò cæcâ agendi ratione scelera cumulant novis scele-

ſceleribûs quaſi hæreditariâ impietate, donec tandem eorum menſuram impleant, irámque Dei in ſe provocent, cujus effectus jam in hac vitâ perſentiſcunt ſempiternis poſtmodum in alterâ cruciatibûs torquendi. Exemplum fratrum veſtrorum, quos ita divexant, & affligunt, ſit vobis pro ſolatio & patientiæ ſtimulo. 17. Nos verò, fratres, qui à vobis ad temporis momentum avulſi & tanquam chariſſimis pignoribûs orbati corporis tantùm conſpectu, non animô tantisper abſumus, eò vehementiùs majoríque deſideriô veſtrum conſpectum expetebamus, & coràm vobiſcum miſcere ſermonem, quò magìs de veſtro periculo metuendum videbatur: 18. Ideóque voluimus venire ad vos, ídque ego Paulus ſemel iterúmque tentavi, ſed irrito conatu, quòd ſuis mihi ſemper inſidiis obſtiterit ſatanas per ſuos emiſſarios, qui vel turbas adversùs me paſſim in civitatibus concitârunt, vel alia quæcunque obſtacula ſtudiosè ac malitiosè objecerunt, ut adeo conſolationem illam vos reviſendi obtinere non potuerim, quæ ſanè mihi fuiſſet optatiſſima, quippe

17. *Nos autem, fratres, deſolati à vobis ad tempus horæ, aſpectu, non corde, abundantiùs feſtinavimus faciem veſtram videre cum multo deſiderio:*

18. *Quoniam voluimus venire ad vos: ego quidem Paulus, & ſemel & iterum, ſed impedivit nos ſatanas.*

19. *Quæ est enim nostra spes, aut gaudium aut corona gloriæ? nonne vos ante Dominum nostrum JEsum Christum estis in adventu ejus?*

20. *Vos enim estis gloria nostra & gaudium.*

pe vos affectu prosequor nullis verbis explicabili. 19. 20. Nam quæ mihi, obsecro, vestro ipsorum judiciô reliqua est spes? quale gaudium? qualis corona gloriæ meæ, quâ regum propemodum in morem gloriemur? Ita vivam. Profectò vos ipsi, fratres mei, horum omnium instar estis. Interea spe plenus vivo, fore, ut Dominus noster JEsus Christus remuneraturus sit labores à me susceptos pro vestrâ institutione, quódque eo præsente cum Angelis suis in supremo judicio, cùm advenerit redditurus unicuique secundùm opera sua, lætitiâ complendus sim maximâ ob vestram salutem, & felicitatis vestræ reddendus particeps, quòd denique corona vestra immortalis meritura & paritura sit mihi aliam peculiarem ab æquissimo illo judice, cujus adventum & præstolamur, & vehementer expetimus.

PARA-

PARAPHRASIS

CAP. III.

1. INterea cùm præſentiâ veſtrâ frui non liceret, deſiderióque ad vos redeundi ſatisfacere, ſolus remanere conſtitui Athenis, & per alium mihi conjunctiſſimum, ac velut alterum me ſupplere, quod Evangelii ac generis humani hoſtis hactenus præpedierat. 2. Miſimus itaque Timotheum fratrem noſtrum egregium Miniſtrum, adjutorémque noſtrum in Evangelii Chriſti promulgatione. Fateor hanc ſeparationem mihi perquàm acerbam ac difficilem accidiſſe, veſtræ tamen ſalutis cura prævaluit arctiſſimis ùtùt amicitiæ vinculis, maluíque hoc ſolatio carere, ut vos meo nomine ſtabiliret contra verſutas dæmonis inſidias, ſedulóque hortaretur ad conſtantem in ſuſceptâ fide ad extremum usque ſpiritum perſeverantiam. 3. Ut ne quis veſtrûm turbis iſtis apud vos nuper excitatis, quæque nos ubique fermè comitantur, ultra modum turbetur, terreatur, commovea-

1. Propter quod non ſuſtinentes ampliùs placuit nobis remanere Athenis ſolis:

2. Et miſimus Timotheum fratrem noſtrum, & Miniſtrum Dei in Evangelio Chriſti ad confirmandos vos, & exhortandos pro fide veſtrâ:

3. Ut nemo moveatur in tribulationibus iſtis: ipſi enim ſcitis, quòd in hoc poſiti ſumus.

veatur, nostis enim ipsi, hanc esse Christianæ professionis rationem divinitùs constitutam.

4. Nam & cùm apud vos essemus, prædicebamus vobis passuros nos tribulationes, sicut & factum est, & scitis.

4. Etenim cùm essemus apud vos, id præcipuè vobis prædicebamus, fore ut plurimis rebûs adversis vexaremur, & maximis premeremur angustiis, quod reipsâ evenisse certò vos & proprio documentô didicistis.

5. Propterea & ego ampliùs non sustinens, misi ad cognoscendam fidem vestram: ne fortè tentaverit vos is, qui tentat, & inanis fiat labor noster.

5. Quamobrem ob id ipsum, quod non amplius ferrem, ut antè dixi, vestri desiderium, continuò misi eum tum ob eam causam, quam suprà indicavi, tum ut cognoscerem fidem vestram, quam firmam ac stabilem esse cupiebam, nonnihil interea metuens, ne quâ ratione impius ille adversarius, qui assiduè intentus est in exitium animarum, illisque laqueos ex omni parte struit, & mille technas adornat ad eas supplantandas, vestram fortè fidem labefactâsset, atque ita omnis labor ac industria nostra in nihilum recidisset.

6. Nunc autem veniente Timotheo ad nos à vobis, & annuntiante nobis fidem & charitatem vestram, & quia memoriam nostri habetis bonam semper, desiderantes nos videre, sicut & nos quoque vos:

6. Nuper autem cùm Timotheus à vobis ad nos rediisset, vestræque pietatis ac religionis constantiam atque charitatem narrâsset, atque addidisset, vos benevolam nostri memoriam retinere, cupidósque esse nos videndi, non aliter ac nos vestro quoque con-

conſpectu frui peroptamus, 7. maximam profectò ex eâ re conſolationem accepimus, fratres, mirificéque in ſummâ rerum perturbatione & moleſtiarum noſtrarum cumulo recreati ſumus propter ea, quæ de vobis fideíque veſtræ firmitate atque conſtantiâ prolixè nobis Timotheus jucundéque narrabat. Habeo quidem oculis aſſiduè meis obverſantem mortis imaginem, cui quolibet momento ſum proximus & accinctus, vitáque, quam duco, mors potiùs appellanda eſt. 8. Nihilominus reviviſcere nos, atque ſpiritum reſumere exiſtimamus, ſi vos, qui mihi vitâ ipsâ chariores eſtis, in vero Dei cultu ac Chriſtianâ religione perſtatis. 9. Quam enim parem gratiam veſtrâ causâ Deo referre poſſumus pro eo præſertim, quo perfuſi ſumus in Domino, dum ea de vobis perciperemus auribus, quæ mente animóque concepta aſſiduè vobis à Deo precabamur, 10. id etiam enixè poſtulantes, ut veſtro conſpectu frui, vósque coràm alloqui liceat, & quæ deſunt fidei veſtræ pleniùs ac diligentiùs explicandæ numeris omnibus abſolvere atque perficere. 11. Ego quidem paratiſſimus ſum

7. Ideo conſolati ſumus fratres in vobis in omni necesſitate & tribulatione noſtrâ per fidem veſtram,

8. Quoniam nunc vivimus, ſi vos ſtatis in Domino.

9. Quam enim gratiarum actionem poſſumus Deo retribuere pro vobis in omni gaudio, quo gaudemus propter vos ante Deum noſtrum,

10. Nocte ac die abundantiùs orantes, ut videamus faciem veſtram, & compleamus ea, quæ deſunt fidei veſtræ?

11. Ipſe autem Deus, & Pater noſter, & Do-

minus noſter JEſus Chriſtus dirigat viam noſtram ad vos.

ſum ad hoc iter ſuſcipiendum, ſupplico autem Deo Patri & Domino JEſu Chriſto, noſtrum ad vos adventum fortunet, ea removendo, quæ me in varias partes veluti diſtractum à veſtro congreſſu aſpectúque divellunt, ſitque ipſe nobis viæ auctor, & director.

12. *Vos autem Dominus multiplicet, & abundare faciat charitatem veſtram in invicem & in omnes, quemadmodum & nos in vobis:*

12. Idémque faxit, ut vos interea numero creſcatis, & mutua inter vos charitas ac benevolentia majora indies capiat incrementa, adeóque latè pateat ac diffundatur, ut omnes omnino mortales complectatur eo modo, quo noſter in vos amor ſingularis extenditur, flagrátque continuò,

13. *Ad confirmanda corda veſtra ſine querelâ, in ſanctitate ante Deum & Patrem noſtrum in adventu Domini noſtri JEſu Chriſti cum omnibus ſanctis ejus. Amen.*

13. ut hac ratione omni prorſus labe puri atque innoxii altiores veluti radices agatis in omni virtute ac ſanctitate, ut nemo habeat, quod de vobis conqueri poſſit non ſolùm coram hominibus, ſed etiam in conſpectu Dei, quem nihil poteſt latere, ſanctitate, inquam, non brevi, non momentaneâ, non caducâ, ſed ſolidâ, ſtabili, firmâ, quæque duret inconcuſſa ad extremum usque ſpiritum, ſeu usque ad Chriſti adventum, quando cum electis ſuis cœlô deſcenderit ad ultimam decretoriam ſententiam ſempiternæ vel remunera-

nerationis, vel damnationis in mortales pronuntiandam. Amen.

PARAPHRASIS

CAP. IV.

1. QUod supereſt igitur, fratres, rogamus vos atque obteſtamur per Dominum JEſum, ut ſemper memores tremendi illius judicii præſcriptam à nobis tum credendi, tum rectè vivendi formam atque legem retineatis, atque ita coram Deo ubique præſente ambuletis, quemadmodum à nobis edocti eſtis, adhibitâ videlicet omni diligentiâ, ut ei ſemper placere, magiſque indies proficere atque excellere poſſitis in virtute & ſanctitate. 2. Noſtis enim, quænam præcepta non noſtrâ, ſed Domini noſtri JEſu Chriſti auctoritate dederimus vobis. Quando ejus Evangelium complexi eſtis, in ſtatum penitus alium tranſiiſtis, amori proprio renuntiaſtis, vóſque Dei ſervitio cultuíque ex integro conſecrâſtis; libertas veſtra peccato hactenus

1. *De cætero ergò fratres, rogamus vos, & obſecramus in Domino JEſu, ut quemadmodum accepiſtis à nobis, quomodo oporteat vos ambulare, & placere Deo, ſic & ambuletis, ut abundetis magis.*

2. *Scitis enim, quæ præcepta dederim vobis per Dominum JEſum.*

nus subjecta nunc gratiæ divinæ famulatur, mundus despoticum exercet imperium, & in clientes suos illiberalis est & immemor ùt plurimùm præstiti sibi - obsequii, Deus verò benignus, aditu facilis, atque mirum in modum munificus aliud à vobis non postulat, nisi quod vestrâ ipsorum plurimùm interest, & sana ratio à vobis exigit.

3. *Hæc est enim voluntas Dei, sanctificatio vestra: ut abstineatis vos à fornicatione,*

3. Nempe ut sanctitati comparandæ sedulam ac diligentem operam detis, vósque ab omni impurâ libidine, quâ nimium quantum naturæ quodam impetu, vel cœco potiùs cupiditatis furore humana imbecillitas rapitur, quoad ejus fieri possit, cohibeatis,

4. *Ut sciat unusquisque vestrûm vas suum possidere in sanctificatione, & honore:*

4. ut unusquisque vestrûm suis membris intra honestatis & castimoniæ fines præesse noverit, sanctè, honorificè & decenter pro necessitate iis utendo.

5. *Non in passione desiderii, sicut & Gentes, quæ ignorant Deum:*

5. Nullo autem modo patiatur se effrœnatis concupiscentiæ motibûs in eas libidinum sordes pertrahi, à quibus natura ipsa non penitus corrupta abhorret, ùtùt gentes in eas cæco impetu ruant, quippe quæ Deum pudicitiæ amatorem non noverunt, adeóque nec flagitiorum illi repugnantium vindicem metuunt, sed omnia

omnia ad corporis voluptatem referunt. 6. Illud verò inprimis sedulò cavendum vobis est, ne quis impotenti, atque inexplebili cupiditate victus alterius thorum sibi violandum, aut alienam & peregrinam voluptatem sectandam existimet: est enim Deus horum omnium flagitiorum vindex acerrimus atque ultor, quemadmodum pridem annuntiavimus vobis, & multis, si meministis, testati sumus. 7. Non enim hac lege nos in filios suos adoptavit, & vocavit, ut impuræ libidini habenas laxaremus, corpúsque nostrum, quod in templum suum elegit, omni genere sordium inquinaremus, sed potiùs ad continentiam & puritatem animi corporísque assequendam, castéque ac religiosè colendam. 8. Itaque qui hæc monita rejicit, atque contemnit, non se putet hominem aut hominum consilia, sed Deum ipsum divináque ejus imperia repudiare, cujus divino spiritui in baptismate accepto gravissimam injuriam atque ignominiam irrogat eum per hujusmodi flagitia expellendo. 9. Crediderim neminem vestrûm tanti sceleris reum esse, de fraternâ autem

6. *Et ne quis supergrediatur, neque circumveniat in negotio fratrem suum: quoniam vindex est Dominus de his omnibus, sicut prædiximus vobis & testificati sumus.*

7. *Non enim vocavit nos Deus in immunditiam, sed in sanctificationem.*

8. *Itaque qui hæc spernit, non hominem spernit, sed Deum: qui etiam dedit Spiritum suum sanctum in nobis.*

9. *De charitate autem fraternitatis non*

(Hh)

necesse habemus scribere vobis: ipsi enim vos à Deo didicistis, ut diligatis invicem.

autem charitate atque in alios beneficentiâ nihil vobis scribere necesse est, ipsi námque divinitùs edocti mutuâ vos charitate complectimini, réque ipsâ ostenditis, vos ejus esse discipulos, qui reciprocæ charitatis velut tesserâ suos voluit auditores ab aliis internosci.

10. *Etenim illud facitis in omnes fratres in universâ Macedoniâ. Rogamus autem vos fratres, ut abundetis magis,*

10. Nam vos quidem liberalitatem ac munificentiam in fratres omnes exercetis, qui in totâ istâ Macedoniæ provinciâ vitam degunt, obsecramus autem, ut istra vestra beneficentia augescat in dies magìs & excellat,

11. *Et operam detis, ut quieti sitis, & ut vestrum negotium agatis, & operemini manibus vestris, sicut præcepimus vobis: & ut honestè ambuletis ad eos, qui foris sunt: & nullius aliquid desideretis.*

11. unáque detis operam, ut placidè & sine tumultu agatis, aliorum quietem non turbetis; vestris rebus intenti aliorum officiis & negotiis per noxiam curiositatem vos non ingeratis, neque nostri præcepti unquam obliviscamini, quo vobis coràm imperavimus, opificia manuum non negligere. Ita enim fore dicebamus, ut omnes vitæ vestræ actiones etiam exteris probarentur, vósque ideo nullâ rerum necessariarum indigentiâ laboraretis, ne per otium, & segnitiem inopes facti cogamini res alienas expetere vel emendicare, & tum fratribus oneri sitis, tum gentilibus ob inertiam & impor-

importunitatem ſtipem corrogandi faſtidio & offenſioni. 12. Illud etiam vos monitos volo, fratres, ne tanto afficiamini dolore propter eos, qui diem clauſerunt extremum, quemadmodum faciunt, qui immortalitatis ſpe atque exſpectatione deſtituti animam unà cum corpore impiè putant interire. Mors illorum, qui in fide & charitate JEſu ſupremum emittunt ſpiritum meritò haberi poteſt pro ſomno placido, unde aliquando evigilabunt vitâ fruituri deinceps cum ipſo immortali. 13. Nam ſi certâ fide credimus, Chriſtum Dominum diem ſuum obiiſſe, & redivivum ad ſuperos remeâſſe, nefas planè eſt dubitare, fore, ut Deus eos, qui in Chriſto mortalitatem exuerunt, rurſus unà cum illo tanquam membra cum Capite immortalitatis luce perfundat. 14. Enimverò hoc vobis non ex propriâ imaginatione vel opinione, ſed ipſius Domini verbis atque auctoritate denuntio, quotquot circa diem judicii ſuperſtites & vivi erimus, non ſolùm non glorificandos, nec regnaturos cum Chriſto ſine illis, qui jam pridem mortui computruerunt, ſed nec eos ad Chriſti

12. Nolumus autem vos ignorare fratres, de dormientibus, ut non contriſtemini, ſicut & cæteri, qui ſpem non habent.

13. Si enim credimus, quòd JEſus mortuus eſt, & reſurrexit: ita & Deus eos, qui dormierunt per JEſum, adducet cum eo.

14. Hoc enim vobis dicimus in verbo Domini, quia nos qui vivimus, qui reſidui ſumus in adventum Domini, non præveniemus eos, qui dormierunt.

15. *Quoniam ipse Dominus in jussu & in voce Archangeli, & in tubâ Dei descendet de cœlo: & mortui, qui in Christo sunt, resurgent primi.*

Christi occursum præveniemus. 15. Ipse enim Dominus de cœlo veniet comitatu omnium Angelorum stipatus, qui ejus imperia executioni danda præstolabuntur, & insonante ac per mundum universum clangente tubâ terribili & maximè sonorâ sepulchra mortuorum statim patebunt, ut corpora apud se deposita reddant.

16. *Deinde nos, qui vivimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obviam Christo in aera, & sic semper cum Domino erimus.*

16. Tum illi, qui ad eum usque diem vitam extraxerint, commune naturæ & peccati originalis debitum persolvent dissolutâ ad brevissimum tempus conjunctione corporis cum animâ sive per ignem universalem conflagrationis, sive subtracto concursu Dei, & resurgent unà cum prioribus, ac mirâ quadam celeritate rapientur obviàm seu in occursum Christo in æthera tum Angelorum suorum custodum ministeriô, tum propriâ agilitatis virtute, tum magneticâ quasi vi Capitis nostri, ut ibi in præparatis cuique thronis suo singuli ordine, gradu, & loco consideant à dextris judicis, reprobis humi ad sinistram relictis, & postmodum nubium mirè resplendentium quasi vehiculô subvecti Christum triumphantem comitentur in cœlum, ubi sempi-

sempiternâ, & omnem captum excedente felicitate ac gloriâ perfruentur. 17. Itaque consolamini vos invicem rerum istarum, quas modò explicavi, recordatione atque commemoratione, mutuámque fidem ac spem excitando lenite eorum dolorem, qui sanguine vel amicitiâ junctos morte sublatos acerbiùs lugent.

17. *Itaque consolamini invicem in verbis istis.*

PARAPHRASIS

CAP. V.

1. OPortet vos quidem nunquam absque metu vivere diei hujus supremæ, quando autem futura sit, nolo, ut superfluâ curiositate investigetis, cùm Dominus id latere voluerit, adeò ut dicat illum ac horam ne Angelis quidem cognitam esse. 2. Satis est, de quo vos sæpius monui, illud animô recolere, diem illum Domini quasi nocturnum furem subitò ac minimè ante prævisum esse aliquando venturum, cùm homines alto somnô sepulti illum neutiquam præstolabuntur.

1. *De temporibus autem & momentis, fratres, non indigetis, ut scribamus vobis.*

2. *Ipsi enim diligenter scitis, quia dies Domini sicut fur in nocte, ita veniet.*

3. *Cùm enim dixerint pax, & securitas; tunc repentinus eis superveniet interitus, sicut dolor in utero habenti, & non effugient.*

3. Cùm enim sibi videbuntur tranquilla pace frui, tutáque omnia sperabunt, tum verò repentinum eis imminebit exitium, non aliter ac dolores partûs mulierem uterum ferentem, dum aliud agit, ex improviso occupare solent. Ita undique obsessi nequaquam effugient, nec vi, nec astu subducere se poterunt tremendo huic judicio, de quo tam parùm solliciti erant.

4. *Vos autem, fratres, non estis in tenebris, ut vos dies illa tanquam fur comprehendat:*

4. At vos, fratres, quibus jam pridem fidei lux atque Evangelii splendor affulsit, nullis opinor tenebris ignorantiæ aut flagitiorum implicamini, ut dies ille subitò atque occultè tanquam nocturnus fur vos somno vinóque sepultos deprehendat.

5. *Omnes enim vos filii lucis estis & filii diei: non sumus noctis, neque tenebrarum.*

5. Siquidem jam pridem vos claram solis & Evangelii lucem aspexistis, & pulsis cœcæ superstitionis tenebris unà omnes meridiana luce perfruimini sanctiore vitâ piísque operibûs tempestivè comparati ad fatalem illum diem quandocunque venturum.

6. *Igitur non dormiamus, sicut & cæteri, sed vigilemus, & sobrii simus.*

6. Igitur haud dormire nos decet, vel reliquorum more veterno languescere, sed vigiles potiùs & sobrios esse oportet tanquam filios lucis in exspectatione venturi Judicis, & omni curâ intentos in procuratione nostræ

noſtræ ſalutis. 7. Nam quamdiu nocturnæ tenebræ mundum occupant, ejus clientes tempus illud eligunt tanquam ſibi commodum, ut ſtertant, & vel ebrietatem interdiu conceptam edormiant, vel nefandis luxuriæ ſordibûs ſeſe contaminent. 8. At nos, qui in clarâ luce, meráque meridie vivimus, non tantùm ſobrietatem colere & vigilare neceſſe eſt, ſed etiam ad pugnam ſpiritûs contra inviſibiles hoſtes ſtrenuè accingi, ſcutô ſcilicet fidei & charitatis thorace, & pro galeâ ſalutis ſpe atque exſpectatione cœleſtium bonorúm conceptâ. 9. Etenim non ut impios hoſtes ſuos, ita etiam nos filios ſuos nos vocavit aut conſtituit Deus ad iram juſtúmve ſupplicium promerendum deſtinando nos æternis pœnis ac damnationi, ſed ad ſempiternam potiùs ſalutem ac gloriam JEſu Chriſti Domini noſtri divino planè beneficiô ac meritis conſequendam. 10. Qui vitam pro nobis forti conſtantíque animo poſuit, ut & qui aurâ ſpirabili etiamnum fruuntur, & qui jam in Domino obdormierunt, in eo, cum eo, & propter eum perpetuò vivamus ſpiritu, hic per gratiam, in futu-

7. *Qui enim dormiunt, nocte dormiunt: & qui ebrii ſunt, nocte ebrii ſunt.*

8. *Nos autem, qui diei ſumus, ſobrii ſimus, induti loricam fidei & charitatis, & galeam ſpem ſalutis:*

9. *Quoniam non poſuit nos Deus in iram, ſed in acquiſitionem ſalutis per Dominum noſtrum JEſum Chriſtum,*

10. *Qui mortuus eſt pro nobis; ut ſive vigilemus ſive dormiamus, ſimul cum illo vivamus.*

futuro etiam per gloriam. Nec tamen solis vobis vivere ac vigilare debetis.

11. *Propter quod consolamini invicem, & ædificate alterutrum, sicut & facitis.*

11. Mutuis vos quoque adhortationibus atque consiliis alii alios erigite & confirmate, quin etiam, quod vos reipsâ perficere magnopere gaudeo, singuli singulos excitate, & ad optima quæque sanctioris vitæ exemplo, & exspectatione prædictæ gloriosæ immutationis promovete.

12. *Rogamus autem vos, fratres, ut noveritis eos, qui laborant inter vos, & præsunt vobis in Domino, & monent vos.*

12. Rogamus autem vos fratres, & quantâ quantâ possumus contentione obsecramus, ut præpositos vestros diligenter observetis ac revereamini, qui strenuam vobis operam navant docendo, Christi Sacramenta administrando, & cætera, quæ salutis vestræ sunt, procurando, vósque monitis & consiliis ad omne virtutis studium informant, quin eo nomine propensiùs vobis honorandi sunt, quòd ita sincerè secundùm rationem sui officii vobiscum agant, ut nec gratiâ cujusquam, nec offensione moveantur, quò minus ea, quæ salutaria cuique sunt, impendant.

13. *Ut habeatis illos abundantiùs in charitate propter opus illorum: pacem habete cum eis.*

13. Item rogamus vos, ut eos summopere æstimetis, & magno habeatis in pretio, eorúmque diligentiæ ac labori parem gratiam referatis, ídque non metu

metu aut simulatione, sed ex amore, quo potestis, maximo, mutuámque cum illis & inter vos pacem perpetuò colatis. 14. Vos verò, qui Evangelico ministeriô fungimini, in Domino obtestor, ut turbulentos disciplinæ violatores compescatis, & si fieri possit, suavi correptione in ordinem redigatis, & consolatione erigatis illos, qui in suis ærumnis dejecto sunt animô, ne graviori tentatione pulsati victoriam desperent, infirmos in fide sublevetis ac foveatis, cum omnibus denique patientiam & longanimitatem retineatis. 15. Illud autem inprimis cavendum vobis censeo, ne quis malefacta malefactis compenset, sed cuncti potiùs beneficentiam tum inter vos mutuò, tum verò etiam, si opus sit, in infideles perinde ac fideles omni genere officii colatis. 16. Suadeo verò ut animi lætitiam hilaritatémque in rebus adversis atque angustiis quoad ejus fieri potest, servetis, quam ut præter alia vobis necessaria præsidia obtineatis, precandi studium, ne quæso, intermittite. Effundite corda vestra in ejus conspectu, atque præsentiâ laudando illum, benedicendo, necessitates vestras cum omni fiduciâ atque animi demissione suppli-

14. *Rogamus autem vos fratres, corripite inquietos, consolamini pusillanimes, suscipite infirmos, patientes estote ad omnes.*

15. *Videte, ne quis malum pro malo alicui reddat: sed semper quod bonum est, sectamini in invicem, & in omnes.*

16. *Semper gaudete.*

17. *Sine intermissione orate.*

18. *In omnibus gratias agite: hac est enim voluntas Dei in Christo JEsu, in omnibus vobis.*

supplicitier exponendo. 18. Quæcunque vobis accidunt sive prospera sive adversa, Deo bonorum omnium auctori immortales gratias agite, id enim est divinæ voluntati, Christique in vos omnes liberalitati ac munificentiæ quàm maximè consentaneum.

19. *Spiritum nolite extinguere.*

19. Cavete porrò, ne divini Numinis afflatus, illustrationes, & impulsus, quibus quasi lampadibus illuminamini in caliginosâ nocte hujus sæculi, vestra aliquando socordia, tarditas, aut nimia rerum temporalium cura quasi injectâ aquâ extinguat.

20. *Prophetias nolite spernere.*

20. Vos verò, qui aliorum directioni præestis, eos, qui gratias gratìs datas, veluti donum linguarum, prophetiæ, aut intelligentiæ sacrarum litterarum acceperunt, nolite in universum contemnere, & impedire, ne charismata ista in aliorum bonum proferant, ex eo fortè capitè, quòd impostores aliqui & pseudoprophetæ se illis immisceant à dæmone inducti ad vos supplantandos, sed

21. *Omnia autem probate: quod bonum est, tenete.*

21. potiùs omnia, quæ dicuntur à fratribus tanquam prophetantibus, diligenter expendite, discutite, dijudicate, qualia sint, scilicet per eos, qui etiam donô prophetiæ, vel similibûs præcellunt, veritatem à fuco discernite, & quod ex omnibus optimum

mum, sanæque doctrinæ consentaneum visum fuerit, constantissimè retinete. 22. Satis autem non est evitasse malum, nisi etiam omnis mali species, atque ansa cujuspiam scandali ab integritate vitæ vestræ quàm longissimè absit, ne fortè Christiana Religio apud Gentes malè audiat, & contemptui habeatur. 23. Fateor præcepta hæc suâ difficultate non carere, meminisse autem oportet, omnia per Dei gratiam reddi facilia, levia, suavia. Deus omnia, quæ præcipit, in nobis ipse operatur, eadémque manu, quâ metam ostendit cursu à nobis assequendam, vires suppeditat, ut ad eam tandem perveniamus. Illum itaque tanquam veræ pacis auctorem etiam atque etiam obtestor, ut vos omni ex parte germanâ ac solida sanctitate compleat, ut mens animúsque vester unà cum corpore innocentiam in baptismate acceptam, morúmque integritatem ab omni prorsus labe puram, & non tantùm coram Deo, sed etiam coram hominibus irreprehensam usque ad Christi Domini nostri adventum feliciter conservet. 24. Spero me votis damnandum, cùm sciam illum esse longè benignissimum atque fidelem

22. *Ab omni specie malî abstinete vos.*

23. *Ipse autem Deus pacis sanctificet vos per omnia: ut integer spiritus vester & anima & corpus sine querelâ in adventu Domini nostri JEsu Christi servetur.*

24. *Fidelis est, qui vocavit vos: qui etiam faciet.*

25. *Fratres, orate pro nobis.*

26. *Salutate fratres omnes in osculo sancto.*

27. *Adjuro vos per Dominum, ut legatur epistola hæc omnibus sanctis fratribus.*

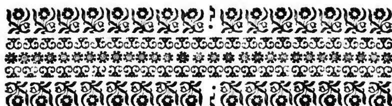
28. *Gratia Domini nostri JEsu Christi vobiscum, Amen.*

lem in adimplendis suis pollicitationibus, quare cùm vos ad cœlestem hæreditatem vocaverit, certò vobis ejus opem implorantibus aderit, & quidquid facto opus erit, perseverantiam tribuendo reipsâ efficiet. 25. A vobis porrò fratres aliud non peto, neque desidero, nisi ut vestris apud Deum precibûs pios conatus nostros sedulò promoveatis, 26. nostro item nomine fratribus omnibus adhibito sancto osculô salutem dicere ne gravemini. 27. Obtestor autem vos per Dominum JEsum, ut quàm diligentissimè curetis hancnostram epistolam omnibus fidelibus Ecclesiæ vestræ prælegi. 28. Gratia Domini nostri JEsu Christi vos perpetuò comitetur ac servet.

A M E N.

AR-

ARGUMENTUM
EPISTOLÆ SECUNDÆ
AD
THESSALONICENSES
D. PAULI APOSTOLI.

Cùm Apoſtolus priore epiſtolâ Theſſalonicenſibus pollicitus fuiſſet, ſe paulò poſt ad eos inviſendos venturum, variisque negotiis, ac fortè etiam periculis impeditus ac prohibitus fuiſſet, ne id faceret, alterâ nunc vice ad eos reſcribit, ut illos confirmet ac ſtabiliat in profeſſione doctrinæ Evangelicæ, in adverſis tum præſentibus, tum imminentibus corroboret, & demum inanem metum eximat, quem conceperant ex inſtante adventu Filii Dei propter verba quædam Apoſtoli minùs rectè intellecta, & rumores quospiam eadem de re temerè ſparſos à malevolis quibusdam Novatoribus.

Cap. 1. à Thessalonicensium laudibus orditur, & eorum sibi benevolentiam ac studium conciliat, ut ea, quæ deinceps dicturus est, faciliùs in eorum animos insinuet ac penitus persuadeat. Proponit eis tam horrendas persecutorum pœnas, quàm condigna patientiæ præmia ipsis, & Sanctis omnibus obventura in adventu Domini, cujus circumstantias póstmodum describit, 1. quòd de cœlo descensurus sit. 2. Formâ aspectabili. 3. Comitantibus Angelis omnibus. 4. Qui ejus imperia exequentur. 5. Præcedente conflagratione universali totius mundi terraquei. 6. Quòd sola Majestas ex aspectu Judicis promicans reprobos ob confusionem publicam supremi supplicii locô futura sit. 7. Quòd in electis suis gloriosus, & prorsus admirandus apparitures sit.

Cap. 2. Quoniam superiùs nonnulla de judicio futuro dixerat, inanem & fabulosam eorum sententiam refellit, qui diem mundi supremum jam imminere dictitabant, atque in eam fictas nescio quas revelationes, & commentitiam Pauli Apostoli epistolam in confirmationem adducebant, quos nil ipse in tanto periculo cunctandum ratus proin monet, ut in perceptâ Evangelii doctrinâ perseverent, adversa forti & constanti animô perferant, certi, non ante venturum supremum mundi diem, quàm Antichristus regnare incipiat, cujus vitam ac mores & præcurrentia futuri judicii indicia paucis graphicè describit. Subin congratulatur Thessalonicensibus, quòd sint primitiæ fidelium, & salvandorum: confirmat eos in fide, hortatur ut persistant in traditionibus acceptis, ac tandem Dei gratiam eis apprecatur.

Cap.

Cap. 3. rogat, ut pro ſe orent, veteratores ac fraudulentos Divini verbi Miniſtros, inquietos, otioſos, turbulentos, contumaces cavendos admonet, vel coërcendos ſuóque exemplô propoſito eos tacitè perſtringit, omnia denique Theſſalonicenſibus fauſta & felicia optans epiſtolæ finem imponit.

PA-

PARAPHRASIS IN EPISTOLAM II. D. PAULI APOSTOLI

AD

THESSALONICENSES

CAPUT I.

1. *Paulus & Silvanus, & Timotheus, Ecclesiæ Thessalonicensium in Deo Patre nostro & Domino JEsu Christo.*

2. *Gratia vobis, & pax à Deo Patre nostro, & Domino JEsu Christo.*

1. PAulus & Silvanus ac Timotheus Ecclesiæ Thessalonicensium, quæ est in Deo Patre nostro, & Domino JEsu Christo collecta, salutem dicunt, 2. & gratiam ac pacem à Deo Patre nostro, & Domino JEsu Christo vobis omnibus, qui Thessalonicæ estis, ex animo precantur, cujus vi ac præsidiô confirmati omnia possiti

ſitis pericula incolumes evadere. Quid enim illis grave aut moleſtum poſſit videri, qui Dei gratiam ſint aſſecuti? 3. Tam multa de vobis, fratres, támque læta quotidie ad nos perferuntur, ut Deo bonorum omnium auctori aſſiduas, ut par eſt, gratias agere cogamur ob eam potiſſimùm cauſam, quòd fides veſtra magna accipiat incrementa, magíſque in dies exuberet ac floreat mutua uniuscujusque veſtrûm inter vos charitas, 4. adeò, ut nos ipſi cognitis iis, quæ apud vos aguntur, quæque omnium ſermone celebrantur, magnam inde nobis gratulandi & gloriandi occaſionem nacti apud omnes Eccleſias Dei veſtram eximiam tolerantiam fideíque conſtantiam in omnibus perſecutionibus atque oppreſſionibus, quas fortiter perfertis, non absque inſigni ſolatio gaudióque prædicemus. 5. Quæ res magno argumentô eſt æquiſſimi ſimul ac rigidiſſimi judicii Dei, quod aliquando exercebit in impios, nam qui bonis non parcit in hoc ſæculo, cogitandum relinquit, quâ ſeveritate malos plectet in futuro judicio. Prudenter itaque dura quæque, & acerba ſuſtinetis fortiter, ut hac ratione

3. *Gratias agere debemus ſemper Dei pro vobis, fratres, ita ut dignum eſt, quoniam ſupercreſcit fides veſtra, & abundat charitas unius cujusque veſtrûm in invicem:*

4. *Ita ut & nos ipſi in vobis gloriemur in Eccleſiis Dei, pro patientiâ veſtrâ, & fide, & in omnibus perſecutionibus veſtris, & tribulationibus, quas ſuſtinetis.*

5. *In exemplum juſti judicii Dei, ut digni habeamini in regno Dei, pro quo & patimini.*

tione à levioribus noxis purgati & mundati tanquam aurum in camino purgationis efficiamini digni regnô Dei, in quod nihil intrat, quod non omni ex parte mundum ſit atque purum.

6. Si tamen juſtum eſt apud Deum retribuere tribulationem iis, qui vos tribulant:

6. Rigor ille, quo vobiſcum cultoribus ſuis atque electis nunc agit Deus aliàs benigniſſimus, indicio eſt & documento non obſcuro, quanto olim rigore ulturus ſit hoſtium ſuorum impietatem, rationi enim & æquitati maximè convenit, ut qui vos nil tale promeritos indignis modis premunt atque divexant, premantur ipſi ac ſentiant ſuo tempore poſt impletam flagitiorum menſuram vindicem manum æquiſſimi Judicis, qui utì nullam noxam impunitam relinquit, ita neque virtutem ſuâ remuneratione deſtituit.

7. Et vobis, qui tribulamini, requiem nobiſcum in revelatione Domini JEſu de cœlo cum Angelis virtutis ejus,

7. Rationi, inquam, & æquitati convenit, ut poſt labores exantlatos optatam capiatis quietem, & poſt ſuperata tot pugnæ non incruentæ diſcrimina victoriæ nobiſcum percipiatis fructum ampliſſimum, id quod demum eveniet, quando Dominus noſter JEſus, qui nunc ab hominum aſpectu remotus eſt, palàm omnibúſque conſpicuus apparebit de cœlo veniens cum Angelis

gelis potentiæ ac justitiæ suæ administris, per eos videlicet separaturus malos à bonis, & suam adversùs reprobos executurus sententiam 8. flammeo incendiô præeunte & in eos deſæviente, qui ſuperbiâ elati Deum noiuerunt agnoſcere ac revereri, vel pervicaciâ prævalente credere Evangelio Domini noſtri JEſu Chriſti ſibi prædicato, aut vitam ſuam illi conformare. 9. Sed quid opus igne illo ad eos torquendos? Fulgura ex oculis exaſperati Judicis in reprobos emiſſa, graviſſima indignatio, quæ in ejus vultu divinâ Majeſtate pleno promicabit, pompa magnificentiſſima totius cœleſtis curiæ, quæ ſupremum vivorum atque mortuorum judicem circumdabit, inimicos ejus tanto terrore percutiet, ut optaturi ac rogaturi ſint montes ac colles, ingentis beneficii locô dignentur ſuâ ruinâ eos opprimere, atque abſcondere à tremendo conſpectu Numinis irati. Si enim dæmones præſentiam Chriſti verſantis in terris non ſuſtinebant, quantò minùs præſentiam ejus cum tantâ Majeſtate, gloriâ, & oſtenſione fortitudinis ac potentiæ venientis ad judicium

8. In flammâ ignis dantis vindictam iis, qui non noverunt Deum, & qui non obediunt Evangelio Domini noſtri JEſu Chriſti:

9. Qui pœnas dabunt in interitu æternas à facie Domini, & à gloriâ virtutis ejus:

10. *Cùm venerit glorificari in sanctis suis, & admirabilis fieri in omnibus, qui crediderunt: quia creditum est testimonium nostrum super vos in die illo.*

dicium sustinere poterunt impii? 10. Tum verò Dei judicia, quæ nunc occulta sunt, nostrámque imbecillitatem latent, palàm fient, cunctíque mortales agnoscent admirabilem quidem divinæ providentiæ rationem, longè tamen abesse ab acceptione personarum, perspicuéque reprobi intelligent, se suâ culpâ damnari: tum etiam gloriosus, & verè admirandus apparebit Christus Dominus non tantùm in se ipso, sed & in omnibus membris suis mysticis, nempe Sanctis suis, & illis quibúscunque, qui Christianam religionem complexi sunt, evehens & collocans illos ad dexteram suam, propriâque manu cœlestis gloriæ coronam eis imponens, qui priùs in mundo, doloribûs, contumeliis, & rerum inopiâ pressi abjecti erant & miseri, adeò ut justi ipsi tum suam, tum aliorum omnium gloriam ac felicitatem sint admiraturi, quippe quæ omnium hominum & Angelorum opinionem, ingenium & captum longè superabit, ex quo numero eritis & vos, fratres mei dilectissimi, qui Evangelii lucem tantâ animi promptitudine recepistis, tantáque integritate etiamnum servatis,

11. *In quo etiam oramus semper pro vobis:*

11. cujus etiam rei gratiâ

gratiâ veſtrâ causâ aſſiduas preces fundimus, ut vos omnes clementiſſimus Deus excellenti illâ beatitudine, ad quam vos vocavit, dignos efficiat, omniáque ſua bona de vobis conſilia pro ſuâ in vos gratuitâ benevolentiâ ad exitum perducat, opúsque fidei veſtræ divinâ ſuâ vi ac poteſtate per donum perſeverantiæ vobis collaborantibûs perficiat, atque abſolvat, 12. ut illuſtretur & glorificetur nomen Domini noſtri JEſu Chriſti in vobis, & vos viciſſim in illo, ídque ſingulari beneficiô ac munere cœleſtis gratiæ Dei noſtri ac Domini JEſu Chriſti, cui omnia debemus, quippe qui præpotenti ſuâ virtute ex arundinibus quovis ventô mobilibus, quales naturâ ſumus, in firmas & ſolidas columnas nos transmutat, & in corde humano meritis JEſu Chriſti Domini noſtri mira & prorſus divina operatur.

ut dignetur vos vocatione ſuâ Deus noſter, & impleat omnem voluntatem bonitatis, & opus fidei in virtute.

12. *Ut clarificetur nomen Domini noſtri JEſu Chriſti in vobis, & vos in illo ſecundùm gratiam Dei noſtri, & Domini JEſu Chriſti.*

PARA-

PARAPHRASIS

CAP. II.

1. *Rogamus autem, vos fratres, per adventum Domini nostri JEsu Christi, & nostræ congregationis in ipsum,*

1. ROgamus autem vos, fratres, per Christum Dominum venturum ad judicium, & per vestram met salutem, quando tunc congregabimur invicem, ipsíque occurremus gloriosi, utì vobis omnibus exoptatis,

2. *Ut non citò moveamini à vestro sensu, neque terreamini neque per spiritum, neque per sermonem, neque per epistolam tanquam per nos missam, quasi instet dies Domini.*

2. ut ne tam facilè patiamini ab eâ, quam mente concepistis nobis auctoribûs fidei sententiâ dimoveri, neque ullam omnino admittatis animi perturbationem, quasi supremus mundi dies instet proximè, utì vobis persuadere conantur pseudodōctores sive per confictam revelationem Spiritûs Sancti, sive per vivæ vocis oraculum quasi ex ore nostro haustum, sive per supposititiam epistolam tanquam per nos missam,

3. *Ne quis vos seducat ullo modo: quoniam nisi venerit discessio primùm, & revelatus fuerit homo peccati, filius perditionis,*

3. neque ullâ ratione, non enim, mihi credite, dies Domini aderit, quin priùs magna quædam & prope universalis defectio & secessio fiat plurimarum nationum tum à Christo, ejúsque Ecclesiâ, tum à Romano imperio,

perio, & ſceleratiſſimus ille omniúmque mortalium perditiſſimus & æternæ perditioni deſtinatus ob plurimorum ſuis præſtigiis perverſionem in lucem prodeat, & tanquam univerſalis Monarcha toto orbe imperium obtineat. 4. Ille, inquam, adverſarius, qui Chriſtiani nominis omníſque religionis ac pietatis infenſiſſimus hoſtis, quidquid ſacroſanctum uſpiam, pedibûs conculcabit, ſeséque efferet atque extollet adversùs ipſam Dei Majeſtatem, omnémque religioſum cultum ſive verum ſive falſum eliminabit, ut ipſe ſolus in Eccleſia tanquam templo Dei adoretur & colatur pro Numine à cunctis nationibus vi ſubjugatis, accedente ſignorum & prodigiorum exhibitione, per quæ Deum ſeſe imperitis probabit & oſtentabit. 5. An non meminiſtis, cùm adhuc eſſem apud vos, me hæc vobis coràm non ſemel denuntiâſſe. 6. Nunc verò quid obſtet aut remoretur adventum Antichriſti, & conſequenter extremum judicium probè noſtis, nempe quia nondum facta eſt prædicta regnorum atque populorum diſceſſio. 7. Quamvis autem hic impiorum omnium anteſignanus non-

4. Qui adverſatur & extollitur ſupra omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita ut in templo Dei ſedeat, oſtendens ſe, tamquàm ſit Deus.

5. Non retinetis, quòd, cùm adhuc eſſem apud vos, hæc dicebam vobis?

6. Et nunc, quid detineat, ſcitis, ut reveletur in ſuo tempore.

7. Nam myſterium jam operatur iniquitatis:

tantùm ut, qui tenet nunc, teneat, donec de medio fiat.

nondum in personâ venerit, jam tamen adest in emissariis ac prænuntiis suis, hæreticis videlicet, velut in mysterio iniquitatis occultè, qui eodem spiritu aguntur & feruntur, quo olim feretur & agetur verus Antichristus, cujus illi symbola sunt & præcursores, dum prætenso Christi nomine ejus veram Ecclesiam totis viribûs oppugnando ac persequendo Antichristo ad manifestam impietatem viam sternunt. Nolite interea curiosiùs inquirere, quæ Deus latere voluit, & pluribûs hac de re incassùm contendere, sed fidem potiùs, quam accepistis illibatam servate absque ulteriori indagine, ecquando futura sit universalis hæc defectio.

8. *Et tunc revelabitur ille iniquus, quem Dominus JEsus interficiet spiritu oris sui, & destruet illustratione adventûs sui eum,*

8. Hac porro suo tempore subortâ veniet sceleratus ille atque sacrilegus legum omnium eversor, atque rebellium primipilus, veniet, inquam, & in apertum se magnâ cum ostentatione proferet, quem Christus Dominus solo jussu ac imperiô suo quasi afflatu mortifero sideratum interimet ac disperdet præcipitando illum è sublimi aëre deorsùm, unde terrâ dehiscente à dæmonum satellitio in Tartara abripietur, atque ita pestiferum

ferum hoc superbiæ, atque impietatis mónstrum splendore adventûs sui quasi fulmine tactum perimet atque destruet Christus Dominus, quemadmodum oriente sole fugantur tenebræ, noctuæ atque vespertiliones dissipantur. 9. Priusquàm autem ista eveniant, serviet ille Principi tenebrarum pro ministro & instrumento idoneo perficiendi exe-cranda ejus consilia ac molimina, in quem finem plura signa & adeò speciosa & miranda prodigia edet, 10. ut illi in fraudem & errorem facilè sint inducendi, & miserè perituri, qui doctrinam Christi salutis nostræ amantissimi ac studiosissimi ipsis annunciatam recipere noluerunt, quâ tamen salutem consequi poterant sempiternam. Propterea enim Deus ita exigente justitiâ laxando habenas satanæ & AntiChristo, permittet incredulos illos, rebelles, atque obstinatos fallacibus signis ac præstigiis reipsâ decipi & mendacio præbere assensum, 11. ut in divino tribunali perduellionis ac læsæ Majestatis rei pro meritis judicentur, damnentur, in infernum præcipitentur, qui neglectâ veritate, quam complecti par erat, iniquitatem

9. *Cujus est adventus secundùm operationem satanæ, in omni virtute, & signis, & prodigiis mendacibus.*

10. *Et in omni seductione iniquitatis iis, qui pereunt: eo quòd charitatem veritatis non receperunt, ut salvi fierent. Ideo mittet illis Deus operationem erroris, ut credant mendacio,*

11. *Ut judicentur omnes, qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati.*

12. *Nos autem debemus gratias agere Deo semper pro vobis, fratres dilecti à Deo, quòd elegerit vos Deus primitias in salutem, in sanctificatione spiritûs, & in fide veritatis:*

13. *In quâ & vocavit vos per Evangelium nostrum in acquisitionem gloriæ Domini nostri JEsu Christi.*

14. *Itaque fratres state: & tenete traditiones, quas didicistis, sive per sermonem, sive per epistolam nostram.*

15. *Ipse autem Dominus noster JEsus Christus, & Deus & Pater noster, qui dilexit nos, & dedit consolationem æternam, & spem bonam in gratiâ,*

tem ac impietatem sectati sunt. 12. Nos verò, fratres Deo dilecti, cogimur vestrâ causâ bonorum omnium largitori Deo perennes gratias agere, quòd vos ex corruptâ totius gentilitatis massâ ab initio tanquam selectas primitias destinaverit ad salutem per sanctificationem spiritûs, veræque fidei professionem, 13. atque ad illam ministeriô nostræ prædicationis perquàm efficaciter vocaverit, ut aliquando tandem JEsu Christi Capitis ac Principis vestri immortalem gloriam assequamini. 14. Quæ cùm ita sint, persistite fratres firmi & constantes in fide & vocatione, quâ vos per gratiam suam dignatus est, & per quam viam ingressi estis, in eâdem ad finem usque incedite, & quidquid æmuli obganniant, sanctè retinete doctrinam & instituta religionis Christianæ, quæ pridem à me cæterísque Apostolis accepistis, sive voce tantùm vobis tradita sint, sive etiam scriptis epistolis imperata. 15. Ipse verò Dominus noster JEsus Christus Deúsque ac Pater noster, qui dilexit nos ut filios, quos constituit per adoptionem in suos hæredes ac filii sui naturales cohæredes, spémque certam

tam ac consolatione plenam æternæ felicitatis per gratiam sanctificantem tanquam semen illius nobis indulsit, 16. excitet & augeat prædictam consolationem in cordibus vestris abstersâ omni tristitiæ ac pusillanimitatis fuligine, vósque in perceptâ veræ fidei doctrinâ, bonarúmque actionum studio in dies magìs confirmet, atque stabiliat.

16. *Exhortetur corda vestra, & confirmet in omni opere & sermone bono.*

PARAPHRASIS

CAP. III.

1. QUod superest, vestrarum vicissim precum suffragium nobis inprimis optandum est, fratres, ut divini verbi promulgatio absque impedimento, & remorâ felicem cursum teneat, & apud omnes gentes ac nationes non aliter ac apud vos maximo auditorum profectu illustris & gloriosa evadat. 2. Utque ab improbis, protervis, & molestis hominibus liberemur, qui nos, quocunque pergimus, insequuntur, quò variis technis & difficultati-

1. *De cætero fratres orate pro nobis, ut sermo Dei currat, & clarificetur, sicut & apud vos:*

2. *Et ut liberemur ab importunis, & malis hominibus: non enim omnium est fides.*

tatibûs objectis fructum Evangelii præpediant, non enim omnes Deo vocanti ad fidem pari ſtudiô & contentione pro virili reſpondent, aut ſi eam receperint, ſecundùm ejus principia pacificè vivunt, ut adeò inimici domeſtici turbas tricásque ciendo non minùs nobis negotii faceſſant, quàm extranei: nolite tamen propterea angi.

3. *Fidelis autem Deus eſt, qui confirmabit vos, & cuſtodiet à malo.*

3. Deus enim, qui verax & conſtans eſt in ſuis promiſſis, noverit vos ſtabilire & confirmare in fide, ne ab eâ excidatis, & protegere contra omnes inſultus ſatanæ, cui equidem minimè deſunt executores ac Miniſtri impietatis.

4. *Confidimus autem de vobis in Domino, quoniam, quæ præcipimus, & facitis, & facietis.*

4. Id tamen per gratiam Domini noſtri JEſu Chriſti mihi pene de vobis polliceri audeo, ut ei non deſitis, præſtituros vos omnia, imò jam nunc perficere, quæ olim præcepimus, aut nunc facienda præſcribimus.

5. *Dominus autem dirigat corda veſtra in charitate Dei, & patientiâ Chriſti.*

5. Porrò Dominus corda veſtra eò impellat ac dirigat, ut Dei charitatem, quâ mundum ſic dilexit, ut pro ejus ſalute filium ſuum unigenitum in terras nobis ſubmitteret carne noſtrâ induendum probè animô concipiatis, & Chriſti Domini patientiam, qui ſemetipſum pro nobis in mortem dedit,

quoad

quoad ejus fieri poteſt, imitemini adverſa quæque invicto animô perferendo, neque exſpectatione ejus adventûs multùm turbemini, ſed ad illum quovis tempore optimè præparati ſitis. 6. Denuntiamus autem vobis, fratres nomine & auctoritate Chriſti Domini, cujus vicarii ſumus, & poteſtate ab eo accepta, ne converſemini cum hujusmodi fratre ſeu Chriſtiano, ſed ab ejus conſortio vos ſubtrahatis, qui receptum in Eccleſiâ ordinem turbat, nec eam vitæ rationem ſequitur, quam non voce tantùm, ſed ipſo etiam exemplo accepit à nobis. 7. Quod adhuc recentiſſimum eſt, vobíſque non ignotum, quomodo omnem dederimus operam, ut nulli moleſti, non inquieti, non otioſi, non alienis laboribus & menſis inhiantes, ſed potiùs vitæ noſtræ actionibûs ad omnem pietatem vos informaremus, ut nihil prorſùs à nobis ageretur, quod non ritè ac rectè factum videri poſſet. 8. Neque gratis ullius impendiô vel onere vitam toleravimus, ſed victum noſtro nobis labore ſudoréque comparavimus, noctu, diúque opificiô manuum noſtris neceſſitatibus conſulen-

6. Denuntiamus autem vobis, fratres, in nomine Domini noſtri JEſu Chriſti, ut ſubtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinatè, & non ſecundùm traditionem, quam acceperunt à nobis.

7. Ipſi enim ſcitis, quemadmodum oporteat imitari nos: quoniam non inquieti fuimus inter vos:

8. Neque gratis panem manducavimus ab aliquo; ſed in labore & in fatigatione noctè & die operantes, ne quem veſtrûm gravaremus.

ſulentes, ne cui veſtrûm graves, aut moleſti eſſemus.

9. *Non quaſi non habuerimus poteſtatem, ſed ut nosmetipſos formam daremus vobis ad imitandum nos.*

9. Non quòd Evangelii præconibus non liceat fidelium ſumptu vitam tolerare, ſed ut veſtræ imbecillitati conſuleremus, & nosmetipſos tanquam probitatis, & ſedulitatis exemplar vobis ad imitandum proponeremus.

10. *Nam & cùm eſſemus apud vos, hoc denuntiabamus vobis: quoniam ſi quis non vult operari, nec manducet.*

10. Etenim cùm eſſemus apud vos, hoc erat noſtrum peculiare præceptum & dogma, ut ſi quis otiari vellet, nihilque prorſus agere, huc illuc circumcurſitans ac ſpectatorem ſe faciens cenſorémque alienorum operum, is ne cibum quidem ſumat, alimentis quippe dignus non eſt, qui in otio vitam tranſigit.

11. *Audivimus enim inter vos quosdam ambulare inquietè; nihil operantes, ſed curiosè agentes.*

11. Quod quidem nonnulli inter vos, utì fama refert, inſuper habent, otio deſidiæque dediti, & aliorum rebus curiosè exquirendis magìs intenti, quàm propriis negotiis ritè, & diligenter expediendis.

12. *Iis autem, qui ejusmodi ſunt, denuntiamus, & obſecramus in Domino JEſu Chriſto, ut cum ſilentio operantes, ſuum panem manducent.*

12. Iis, qui ſunt hujusmodi, non tantùm præcipimus, ſed etiam in nomine Domini noſtri JEſu Chriſti illos obſecramus, ut mutatâ vivendi ratione quietè, modeſtè, absque ſtrepitu, & rerum ad ſe minimè pertinentium disquiſitione inutili & obtrectatione cenſoriâ operantes ſuo

ſibi

ſibi labore atque induſtriâ victum comparent. 13. Vos porrò fratres nolite quæſo ſegneſcere, nec verè indigentibus benefaciendo defatigari. 14. Quòd ſi quis huic meæ epiſtolæ, monitíſque non auſcultat, hunc notate, mihíque denuntiate, ejúsque interea convictum ac conſuetudinem fugite, ut hac maximè ratione pudore ſuffundatur, & pœnitentiâ ductus reſipiſcat. 15. Eum tamen non idcirco quaſi inimicum duriùs aſperiúsque habete, ſed ùt fratrem potiùs amicè & benignè corripite & caſtigate, id unum ſpectantes, ut ad ſanam mentem reducatur. 16. Ipſe autem Dominus pacis auctor vobis cum omnibus pacem largiatur omni locô, omni tempore, vobíſque aſſiſtat in omni negotio. 17. Ego verò Paulus meo chirographô ſalutem adſcribo, quod eſt omnium mearum epiſtolarum familiare indicium in hanc formam: 18. Gratia Domini noſtri JEſu Chriſti cum omnibus vobis, atque ex hoc ſigno poteritis meas diſcernere ab aliis adulterinis ac ſuppoſititiis, quibus earum ſcriptores alia vobis principia ac dictamina noſtris contraria inſtillare pro more ſuo ſatagunt.

13. *Vos autem fratres nolite deficere benefacientes.*

14. *Quòd ſi quis non obedit verbo noſtro per epiſtolam, hunc notate, & ne commiſceamini cum illo, ut confundatur:*

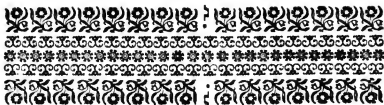
15. *Et nolite quaſi inimicum exiſtimare, ſed corripite ùt fratrem.*

16. *Ipſe autem Dominus pacis det vobis pacem ſempiternam in omni loco: Dominus ſit cum omnibus vobis.*

17. *Salutatio meâ manu Pauli: quod eſt ſignum in omni epiſtolâ: ita ſcribo.*

18. *Gratia Domini noſtri JEſu Chriſti cum omnibus vobis. Amen.*

ARGU-

ARGUMENTUM
EPISTOLÆ PRIMÆ D.PAULI APOSTOLI *AD* TIMOTHEUM.

Cùm D. Paulus Ephesô discedere constituisset, primum urbi illi celeberrimæ Episcopum dedit ac post se reliquit Timotheum demandatâ ei curâ, ut adversùs Judaizantes, aliósque Evangelicæ doctrinæ corruptores, qui partim exorti jam erant, partim exorituri ab ipso prævidebantur, sedulò vigilaret, & semina prædicationis à se jacta foveret & excoleret. Ex actis Apostolorum habemus discipulum hunc ùtùt juvenem; ob egregias tamen animi dotes longè Apostolo charissimum atque conjunctissimum fuisse quidem ex patre græco & gentili, matre tamen Judæâ & Christianâ susceptum, piéque educatum,

tum, incolis & accolis illius civitatis ob insignem morum probitatem æstimatissimum, quem idcirco Apostolus in laborum socium adlegit. In epist. ad Philipp. asserit, neminem sibi illo chariorem esse, & alibi sæpe in ejus laudes luculenter excurrit: præcipuè verò in hac ipsâ, ubi illum tanquam Christianæ plebis Antistitem atque doctorem, & in eo omnes Ecclesiarum præsules circa officii sui rectè administrandi partes diligenter instituit, qualem se scilicet gerere debeat erga Deum, erga seipsum, erga diaconos, viduas, & reliquam plebem, nec non erga disseminatores errorum.

Cap. 1. admonet muneris sui Episcopalis, ut sollicitè semper invigilet gregi suo, cúmque defendat à Novatoribus quibusdam, qui dogmata Evangelica miscebant novellis doctrinis, fabulosis inventis, & genealogiis in infinitum prope excurrentibus ad primos quasi mortales, ut originem suam longissimâ serie inde deductam tantò illustriorem redderent, quod neque ad publicam ædificationem quidquam conferebat, sed ansam potiùs & materiam continuam præbebat inutilibus disceptationibus. Ne tamen haberetur pro contemptore legis, bonam esse asseverat, & utilem his, qui ritè eâ uti noverint, nempe qui agnitâ suâ imbecillitate observandi accuratè tot ejus præcepta recurrunt ad gratiam Domini nostri JEsu Christi, cujus demum præsidiô eam adimplere valeant, atque ita per legem tanquam pædagogum sensim in notitiam veniunt Christi Domini, qui scopus est omnium figurarum & auctor veræ justitiæ ac sanctitatis. Addit eam pro justis non esse conditam, sed pro injustis, pro peccatoribus non eo sensu, quòd justi nullâ lege indigeant ad dirigendas suas actiones, cùm Propheta regius ps. 118. eam à Domino postulet dicendo: *Legem*

pone mihi Domine. & S. Auguſtini teſtimonio lib. 3. cont. 2. epiſt. Pelag. c. 40. lex decalogi ſit juſtis neceſſaria. Ad explicandum igitur hunc textum oportet advertere, legem poſſe accipi vel ſecundùm omnia officia, vel ſecundùm ea tantùm, quæ illi conveniunt, ùt à fide & gratiâ Mediatoris diſtinctæ & abſtractæ, nempe prout minas intentat, plectit, & reos facit violatores ſuorum mandatorum. In poſteriori hoc ſenſu lex non eſt poſita juſto, quandoquidem comminatio & punitio eos ſolummodò concernit, qui eam promeriti ſunt perperàm agendo: atque in hoc ſenſu intelligendus eſt Apoſtolus, cùm ad Romanos cap. 6. dicit: *Non eſtis ſub lege, ſed ſub gratiâ.* cap. 7. *mortificati eſtis legi per corpus Chriſti.* ad Gal. 3. *Chriſtus nos redemit de maledicto legis.* Poſtmodum fatetur, ſe fuiſſe perſecutorem, infidelem, blasphemum, divinæque benignitati ſingulares grates agit, quòd nihilominus illum per Chriſtum in Apoſtolum adſciverit, qui peccatorum tamen primus erat adeóque maximus. Hic rurſus, ne in alium ſcopulum ſiniſtrâ interpretatione impingamus, dum ait, ſe miſericordiam Dei conſecutum (*quia ignorans feci in incredulitate*) non in eam partem accipiendus eſt, quaſi innueret ſuam ignorantiam & zelum præpoſterum dignum reddidiſſe miſeratione optimi Dei, eámque per modum alicujus meriti excitâſſe in ſuum favorem, ſed præcisè, quòd in hoc miſero ſtatu materiam & anſam præbuerit convenientem manifeſtiùs oſtendendæ, & uberiùs exercendæ divinæ clementiæ, ita ut quemadmodum infirmus, qui morbi qualitatem & periculum non animadvertit, ſibíque videtur bene habere, vel ideò commiſeratione magìs dignus eſt, magíſque indiget medicamentorum applicatione, ſic etiam

etiam ipſe in ſuâ cœcâ ignorantiâ & obſtinatâ incredulitate majori ſalutis diſcrimini expoſitus fuerit, ideóque divinæ illuſtrationi ac miſerationi longè magìs obſtrictum ſe profiteatur. Voluit nimirum Deus ter Optimus Maximus illuſtri hoc exemplo omnibus in eum credituris palàm facere, ſpem veniæ nunquam deponendam, ſed maximos quosque peccatores non tantùm, ſi ſeriò reſipiſcant, gratiam ab eo conſecuturos, ſed etiam aſſumendos quandoque ad præcelſam dignitatem Miniſterii Evangelii, multorúmque ſalutem. Poſtremò Timotheo commendat fidem, & conſcientiam bonam, malam enim aſſerit cauſam eſſe naufragii in fide, & hæreſeos.

Cap. 2. precandi ſtudium commendat Timotheo pro omnibus, præcipuè Regibus aliíſque in eminenti dignitate conſtitutis 1. ut Eccleſia ſub eorum regimine pace fruatur. 2. Quia id acceptum eſt Domino. 3. Quia Deus vult omnes homines ſalvos fieri, & venire ad agnitionem veritatis. 4. Quia omnium unus tantùm eſt mediator. 5. Quia dedit ſanguinem ſuum in redemptionem omnium hominum, tanti autem pretii applicatio, & mediatio, & ipſa ſalus æterna ab orationis ſtudio vel maximè dependet. Poſtmodum præſcribit viris modum orandi, ut nempe id fiat non tantùm in ſynagogis aliisve locis ſingulariter ad publicas preces deputatis, ſed ſi fortè gentiles negotium faceſſerent, ubivis, modò id ſecundò fiat puris, nullóque ſcelere contaminatis manibûs, ac proin & mentibus in Deum elevatis, & ultimò ſine irâ atque vindictæ cupiditate. Jubet pariter orare mulieres, ſed in habitu & ornatu modeſto, docere illis in Eccleſiâ neutiquam permittit, ſed diſcere in ſilentio 1. quia fœmina

nascitur, ut sit, & maneat viro subdita, qualis autem subjectio, si docere, si instruere ausit? 2. Docere actio est primatum quendam significans, in ordine autem primæ creationis præcessit vir fœminam. 3. Quæ intellectum habent infirmiorem ac proin errori magis obnoxium, eas non convenit sibi arrogare docendi provinciam, tales sunt fœminæ, id quod probat exempló primæ parentis Evæ, quæ per callidum serpentem utpote Adamo mentis sagacitate minimè par facilè decepta fuit, & in errorem ac peccatum inducta.

Cap. 3. de Episcopis, Diaconis, aliisque Ministris Ecclesiæ initiandis atque instituendis agit, & qualis quisque eligendus sit, graphicè describit, nullâ factâ mentione presbyterorum, quippe quos in personâ episcoporum satìs instruit. Timotheum denique admonet, ut secundùm hæc præcepta in Ecclesiâ Dei conversetur.

Cap. 4. Futura schismata & hæreses tanquam divino afflatus spiritu prædicit: rejectis curiosis & inutilibus disquisitionibûs pietatem ante omnia sectandam Timotheo præcipit, & exempla optima præbenda fidelibus, ne quis eum fortè despiciat ob ætatem teneriorem, demum hortatur, ut sibi ac studio sacrarum litterarum sedulò intendat, & gratiam non negligat, quam in suâ ordinatione per impositionem manuum accepit.

Cap. 5. docet Episcopum, quâ ratione omnibus Ecclesiæ statibus providere debeat: tum monet, ne nimis facilem se præbeat ordinandis ac promovendis Ecclesiæ Ministris, quod consilium imò præceptum novissimis hisce temporibus perquàm necessarium est, à cujus observatione

vatione reformatio Ecclesiasticæ disciplinæ magnâ ex parte pendet.

Cap. 6. servos instruit, quid dominis debeant, avaritiam insectatur tanquam malorum omnium radicem, nec non hæresum novitatem, fidem denique quasi depositum servari jubet.

PARAPHRASIS
IN EPISTOLÆ I. D. PAULI APOSTOLI
AD
TIMOTHEUM
CAPUT I.

1. *Paulus Apoſtolus JEſu Chriſti ſecundùm imperium Dei Salvatoris noſtri & Chriſti JEſu ſpei noſtræ:*

2. *Timotheo dilecto filio in fide. Gratia, miſericordia, & pax à Deo Patre, & Chriſto JEſu Domino noſtro.*

1. PAulus divinâ delegatione atque imperio Apoſtolus Salvatoris noſtri ac Domini JEſu Chriſti, qui eſt unica ſpes noſtra, 2. Timotheo germano & ingenuo in fide filio gratiam, miſericordiam & pacem optat à Deo Patre, Chriſtóque JEſu Domino noſtro. 3. Cùm in Macedoniam proficiſcerer, rogavi te, ut

ut remaneres Ephesi, simúlque quibusdam, qui isthìc sunt, apertè denunciares ne diversam ab eâ, quam nos ubique tradere consuevimus, doctrinam doceant, id quod iterum iterúmque repeto, 4. uti etiam ne animum adjiciant ad fabulosa commenta, & disquisitiones genealogicas, quibûs origines suas altissimè repetunt, & referunt ad ipsos Reges, Prophetas, Patriarchas, ut generis sui ac familiæ antiquissimam nobilitatem palàm ostentent, atque ita inutiles quæstiones in infinitum multiplicant, ac contentionum materiam suggerunt, quàm divinam fidem ac pietatem ullo modo promoveant, atque idcirco, qui hæc curiosè sectantur, non Evangelio modò, sed etiam Legi, quam tamen magnopere prædicant, multis modis repugnant. 5. Finis enim, quo unicè lex atque præceptorum multitudo tanquam ad ultimam suam perfectionem refertur, atque collimat, est charitas, quæ ex puro corde omni scilicet pravâ cupiditate vacuo, conscientiâ rectâ ideóque fiduciæ plenâ, & fide minimè simulatâ, sed verâ, sincerâ, solidâ ortum ha-

3. Sicut rogavi te, ut remaneres Ephesi, cùm irem in Macedoniam, ut denuntiares quibusdam, ne aliter docerent.

4. Neque intenderent fabulis & genealogiis interminatis: quæ quæstiones præstant magis quàm ædificationem Dei, quæ est in fide.

5. Finis autem præcepti est charitas de corde puro, & conscientiâ bonâ, & fide non fictâ.

6. A quibus quidam aberrantes conversi sunt in vaniloquium.

habet. 6. A quibus cùm veluti à scopo quidam aberrarint, ad inanem quandam & ampullatam loquacitatem, ad vanam eruditionis ostentationem, ad opiniones heteroclitas, ad futiles & frivolas disputationes deflexerunt,

7. Volentes esse legis Doctores, non intelligentes neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant.

7. cùm interim legis periti atque magistri haberi velint, nec tamen intelligant, quæ temerè effutiunt, ac ne illa quidem, de quibus tam affirmatè, & prolixè garriunt. Neque verò idcirco eorum studium reprehendo, quòd in lege pervestigandâ versentur.

8. Scimus autem, quia bona est lex, si quis eâ legitimè utatur;

8. Scimus enim nobisque persuasum habemus bonam esse legem, siquis eâ legitimè utatur, cùm habeat auctorem Deum, & optima præcepta præscribat ad vitam sanctè instituendam. Sed, inquies, quomodo ergò eâ ritè & cum fructu utendum. R. in eâ minimè sistendum, neque reponendam fiduciam, neque eam sat virium præbere ad observantiam integram præceptorum, sed eâ quasi manuducente ad Christum Dominum tendendum esse, in ejus gratiâ spem omnem collocandam, opem ipsius præpotentem contra quoscunque hostiles assultus implorandam,

dam, 9. qui enim ejus ſanguine ac meritis conſecuti ſunt juſtitiam, ejus diſpoſitione non ampliùs arctantur, ſed eam longè tranſcendunt longè præſtantiores actus exercendo ex motivis atque principiis altioribus. Tales non timore ſupplicii abſterrentur à flagitiis, non ſpe temporalis mercedis excitantur ad virtutis ſtudium, ſed amore ac timore Dei, qui & hanc diligit, & quidquid ei repugnat, execratur ac perſequitur, neque etiam comminatione moventur, quæ perinde ac pœna transgreſſores tantùm reſpicit, qui nolunt ullâ ratione ſubeſſe, cultúmque ac obſervantiam, quam Deo debent, perinde reſpuunt, ac obedientiam, quàm hominibus ſibi præpoſitis præſtare tenentur, quales ſunt impii, flagitioſi, nefarii, qui manus ſuas contaminare non verentur parentum & aliorum ſibi propinquitate ſanguinis vel amicitiâ junctorum ſanguine, 10. ſcortatores, mollitiei ac pollutioni dediti, plagiarii, mendaces, perjuri, & quicunque quacunque aliâ ratione leges violant doctrinæ Evangelicæ, 11. cujus ad maximam Dei immortalis gloriam cedentis prædicatio mihi divinitùs commiſſa

9. *Sciens hoc, quia lex juſto non eſt poſita, ſed injuſtis, & non ſubditis, impiis, & peccatoribus, ſceleratis, & contaminatis, parricidis, & matricidis, & homicidis,*

10. *Fornicariis, maſculorum concubitoribus, plagiariis, mendacibus, & perjuris, & ſi quid aliud ſanæ doctrinæ adverſatur,*

11. *Quæ eſt ſecun-*

dùm Evangelium gloriæ beati Dei, quod creditum est mihi.

12. *Gratias ago ei, qui me confortavit, Christo JEsu Domino nostro, quia fidelem me existimavit, ponens in ministerio:*

13. *Qui priùs blasphemus fui, & persecutor, & contumeliosus: sed misericordiam Dei consecutus sum: quia ignorans feci in incredulitate,*

missa est. 12. Cui quidem impensissimas gratias ago, quòd me ad tam difficilem provinciam assumpserit, ac præsidiis necessariis abundè instruxerit, ad eam fideliter fortitérque administrandam, 13. qui priùs tot in eum, ejúsque cultores probra & convitia evomueram, tantóque furore eos insectatus fueram. Profectò si Deus, prout, proh dolor, promeritus eram, in me animadvertere voluisset, perieram, & dignus eram, ut ab eo gravissimè offenso dererer penitus, ultimóque supplicio destinarer, veniam tamen & misericordiam ob id maximè consecutus sum, quòd per inscitiam & mentis obstinatæ præcipitantiam tam imprudenter egerim, nesciens me verum Messiam persequi. Misertus est mei Deus optimus tanquam hominis phrenetici gressum suum accelerantis ad se præcipitandum. Quò major ergò fuit mea cœcitas ac miseria, tantò benigniorem se ostendit divina clementia, mihíque mirificâ præpotentis gratiæ suæ præventione salutem attulit, cùm eâ me indigere minimè intelligerem, crederémque eum potiùs impostorem esse pessimum,

mum, quàm Medicum adeò propitium ac necessarium. 14. Postquam ex profundissimâ caligine, & peccati abysso emersi, torrente insuper gratiarum & cœlestium charismatum me obruit tantâ copiâ & exuberantiâ, quam satis mirari ipse & deprædicare non possum. Incredulitati successit fides, furori, quo Ecclesiam Christi insectatus sum, ardentissima dilectio Dei & proximi, nota videlicet & propria Christianorum tessera. Exemplum hoc, quòd ex lupo me fecerit oviculam, ex persecutore propugnatorem Evangelii & Apostolum, meritò excitare potest aliorum fiduciam, cùm hæc ipsa gratia etiam aliis omnibus pateat. 15. Certa siquidem atque explorata veritas est, modísque omnibus digna, quam ùt solatiô plenissimam avidissimè amplectamur, unicum Christi votum ac studium esse, peccatores, propter quos in mundum venit, si consentire & obsequi voluerint, salvos facere, quorum me facilè principem agnosco, ac libens fateor, cùm antesignanus fuerim persecutorum Christi, auctor & incentor tot malorum, tantâ perversitate & in malum

14. *Superabundavit autem gratia Domini nostri cum fide, & dilectione, quæ est in Christo JEsu.*

15. *Fidelis sermo, & omni acceptione dignus: quòd Christus JEsus venit in hunc mundum, peccatores salvos facere, quorum primus ego sum.*

lum proclivitate, ut ſi cœleſti gratiâ deſtituerer, longè ſceleratior eſſem aliis etiam maximis peccatoribus tantâ gratiâ non præventis.

16. *Sed ideo miſericordiam conſecutus ſum: ut in me primo oſtenderet Chriſtus JEſus omnem patientiam, ad informationem eorum, qui credituri ſunt illi, in vitam æternam.*

16. Idcirco tam benignè mei miſertus eſt, ut in me tanquam præcipuo & indigniſſimo peccatore omnem ſuam clementiam oſtenderet ac longanimitatem, méque in exemplum ac ſpeculum iis proponeret, qui ſempiternæ beatæque vitæ cupiditate inflammati ipſi fidem adjungerent, & quodam velut paradigmate ſignificaret, qualem ſe Deus erga peccatores exhibeat, ut nemo quantumvis graviſſimis ſceleribûs obſtrictus de ſalute ſuâ deſperet.

17. *Regi autem ſæculorum immortali, inviſibili, ſoli Deo honor & gloria in ſæcula ſæculorum. Amen.*

17. Quid jam referre viciſſim poterimus in memorem pro tanto favore grati animi conteſtationem? Quid retribuemus bonorum omnium auctori ac largitori Deo, qui nec muneribûs noſtris redditur opulentior, neque per ſuam liberalitatem indigentior? Laudibûs illum pro viribus proſequamur ampliſſimis, gratulemur ei de tantâ, quam poſſidet felicitate & gloriâ, cúmque aliâ ratione pro tantis beneficiis ex æquo reſpondere non valeamus, dicamus omnes non ſolùm

orete-

oretenus, ſed & animitus: Regi ſæculorum æterno, immortali, & inviſibili, qui ſolus eſt verus Deus, honor ſit & gloria in omnem æternitatem. Amen. 18. Ex noſtrâ verò parte demus operam, ut vota iſta exequamur, quantâ poſſumus diligentiâ invigilando animabus fidei curæque noſtræ commiſſis, ut per noſtram inſtitutionem ac directionem hoſtiæ laudis fiant in conſpectu Domini Dei noſtri. Hoc præceptum & hanc, quam pauló ante explicui doctrinam ſive de legis naturâ ac fine, ſive de Chriſti beneficio in peccatores etiam atque etiam tibi commendo fili mi Timothee, ut antegreſſis de te revelationibus, quibûs mihi divinitus ſignificatum eſt, te utilem atque idoneum fore Eccleſiæ Dei Miniſtrum pro virili parte reſpondeas, præbeáſque te tanto munere dignum, & in inchoatâ Chriſti militiâ ſtrenuum ac fortem exhibeas. Dimicandum tibi eſſe noveris aſſiduè cum hoſtibus tam robore, quàm calliditate præditis, vigilandum diu noctúque, ne illis ex improviſo irruentibus ſuccumbas, oſtende ſis ergò veram fuiſſe præ-

18. *Hoc præceptum commendo tibi fili Timothee, ſecundùm præcedentes in te prophetias, ut milites in illis bonam militiam.*

19. *Habens fidem, & bonam conſcientiam, quam quidam repellentes, circa fidem naufragaverunt:*

prædictionem, oſtendes autem, 19. ſi indueris armaturam conſtantis & intrepidæ fidei, perfectæque veritatum divinarum notitiæ, ut eas & docere, & contra quoſcunque propugnare, item conſcientiæ nullius ſibi ſceleris conſciæ, quâ ſive rejectâ ſive contemptâ non pauci facto veluti fidei naufragio perierunt,

20. *Ex quibus eſt Hymenæus, & Alexander: quos tradidi ſatanæ, ut diſcant non blasphemare.*

20. inter quos ſunt Hymenæus & Alexander, quos anathemate percuſſos & Eccleſiæ communione privatos tradidi Satanæ, ut diſcant non ampliùs de rebus divinis impiè loqui, & ſalubri pudore metúque compulſi ad mentem redeant, revocéntque errores paſſim à ſe diſſeminatos.

PARAPHRASIS

CAP. II.

1. *Obſecro igitur primùm omnium fieri obſecrationes, orationes, poſtulationes, gratiarum actiones, pro omnibus hominibus:*

1. PAri ſollicitudine declinandum eſt iſtorum conſortium, utpote periculi plenum, quàm faciendæ ab omnibus deprecationes, obſecrationes, interpellationes, gratia-

gratiarum actiones pro cunctis mortalibus. 2. Et primùm quidem pro regibus cæterísque omnibus supremum dignitatis fastigium tenentibus, tametsi aliam à nobis profiterentur religionem, ut sub eorum pacifico, prudente, justóque regimine tranquillam & quietam vitam agamus non deliciis otióve deditam, sed cum omni pietatis genere, & morum honestate conjunctam. 3. Hoc enim cùm per se bonum atque laudabile est, tum verò Christo Domino liberatori ac Deo nostro gratum inprimis & acceptum. 4. Qui quidem suâpte naturâ pro suâ in omne genus hominum propensâ ac benevolâ voluntate cunctos mortales vult seriò & efficaciter ex parte suâ, non tamen absolutè, sed ex hypothesi, si & ipsi velint & præstanda præstent, salvos fieri, & ad notitiam veri Numinis, veræque religionis pervenire, & hoc ipsum desiderium ac studium omnium salutem pro viribus procurandi in nobis excitat & urget. 5. Quemadmodum enim unus est Deus omnium tam infidelium quàm fidelium creator ac dominus, qui summè bonus omnes homines

2. Pro regibus & omnibus, qui in sublimitate sunt, ut quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate, & castitate.

3. Hoc enim bonum est, & acceptum coram Salvatore nostro Deo,

4. Qui omnes homines vult salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire.

5. Unus enim Deus, unus & mediator Dei & hominum homo Christus JEsus:

homines quasi filios suos tenerrimè amat, ac salvos esse cupit, ita unum quoque nobis mediatorem primarium ac principalem dedit Christum JEsum filium suum, qui inter ipsum & homines, inter creditorem & debitores, offensum & offendentes cum auctoritate sese medium interposuit, 6. & semetipsum nimirum vitam sanguinémque suum pro redimendo universo humano genere in pretium ac lytrum Deo Patri obtulit ac persolvit eo fine, ut scilicet hæc ipsa mors & redemptio futuris temporibus testimonium esset tum divini amoris erga omnes homines in hac vitâ, pro quorum salute sanguinem suum pretiosissimum dedit, tum justitiæ divinæ in futuro judicio, tunc enim Christi passio & redemptio testabitur ex parte Dei nihil defuisse, quò minùs omnes quantumvis impii salvarentur, sed ex parte eorum obstitisse, eò quòd noluerunt Christo obsequi, sanguinémque pro se effusum liberè cooperando & applicando amplecti, & in propriam salutem convertere. 7. Ad quod testimonium sive beneficium redemptionis toto orbe promul.

6. *Qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus, testimonium temporibus suis:*

7. *In quo positus sum egop rædicator & Apostolus*

mulgandum veluti præco atque apostolus deputatus sum, verè enim & absque ullo fuco affirmare possum, doctorem me fuisse non Judæorum modò, sed & Gentium constitutum, & fidei ac veritatis magistrum. 8. Sed ut redeam, unde digressus sum, preces à viris peragi velim in quovis loco opportuno, decenti ac tuto, purásque ab omni flagitio manus in cœlum attolli absque injuriarum memoriâ, mentis exulceratione, & vindictæ cupiditate. 9. Si mulieres ad Ecclesias orationis causâ venire contingat, idipsum religiosè observent, ac præterea amictu non sordido, aut lascivo, sed gravi, honesto ac moderato compareant, qui matronam Christianam deceat, non cincinnis & calamistrato capillo, non auro, non margaritis vestéque nimis pretiosâ splendidæ, sed singulari modestiâ ac verecundiâ præditæ, 10. prout illis convenit, quæ pietatem colunt, eámque non linguâ tantùm & ad speciem, sed moribûs ipsis ad omnem honestatem compositis, operibúsque Deo gratis, proximo utilibus profitentur. 11. Porrò me quidem auctore atque magistro necesse est mulierem cum silentio, quæ

lus, (veritatem dico, non mentior) doctor Gent.um in fide & veritate.

8. *Volo ergò viros orare in omni loco, levantes puras manus sine irâ & disceptatione.*

9. *Similiter & mulieres in habitu ornato, cum verecundiâ, & sobrietate ornantes se, & non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veste pretiosâ:*

10. *Sed quod decet mulieres, promittentes pietatem per opera bona,*

11. *Mulier in silentio discat cum omni subjectione.*

sunt ad rectè & christianè vivendum
necessaria, perdiscere, & viro omni
ex parte subesse. 12. Neque enim
fas esse duco, aut ullâ ratione pa-
tior, fœminam docendi munere pu-
blicè perfungi, aut auctoritatem de-
spoticam in virum exercere, tametsi
is privatâ admonitione me non invi-
to leniter instrui vel corrigi posset,
cùm eam silere potiùs oporteat, sé-
que viro obsequentem ac subjectam
præbere. Hæc non in eum finem
dicta velim, ut supra meritum ac
modum absque ratione dignitatem
sexûs virilis extollam. Scriptura sa-
cra quæ ab omni erroris periculo &
acceptione personarum aliena est,
mihi suffragatur perspicuè. 13.
Nam si ad prima naturæ primordia
animum referas, hunc viri in fœmi-
nam principatum non obscurè per-
cipies, etenim prior Adamus effor-
matus est tanquam princeps humani
generis, tum ex illo jam condito
Eva tanquam ex trunco surculus pro-
diit, neque vir propter mulierem,
sed mulier propter virum creata est,
meritò ergò vir dignitate, aucto̊ri-
tate ac potestate præferendus mu-
lieri in ordine creationis posteriori.
14. Præterea Adamus nequaquam
se-

12. *Docere autem mulieri non permitto, neque dominari in virum; sed esse in silentio.*

13. *Adam enim primus formatus est, deinde Eva:*

14. *Et Adam non est*

seductus dicitur à serpente, quippe qui eum alloqui & sollicitare ad transgressionem præcepti non est ausus, cùm probè sciret eum majori sagacitate præditum, ac proin deceptioni minùs obnoxium esse, quàm mulierem, ideóque callidè partem tentavit judiciô infirmiorem, eámque, utì ipsâmet se excusavit, reipsâ decepit, existimabat enim, re non satis excussâ, serpentem vera dicere, neque fuisse propriè ac tanto rigore vetitum fructum ipsum, utpote in speciem bonum, aspectu pulchrum, & perutilem ad majorem sapientiam sibi comparandam, sed credebat mysterium aliquod latere in hoc præcepto, neque fortè se aut virum suum satìs assecutos mentem verborum Dei, atque ita seducta comedit, & virum, ut & ipse comederet, blandiendo induxit, non seduxit fallendo, qui tandem inordinato conjugis amore, ne delicias scilicet suas recusando contristaret, morē gessit roganti & blandienti, ex quo manifestè consequitur, mulierem esse inferiorem prudentiâ, ut quæ se passa sit seduci, neque hoc contenta etiam virum & omnes posteros in ruinam pertraxerit; cùm itaque semel

seductus, mulier autem seducta in prævaricatione fuit.

(Oo 2)

mel docuerit sed tam malè, ut prima fuerit origo & occasio tam fatalis trangressionis, ergò imposterum non doceat, sed sileat, & à viro benè & loqui & agere discat ejus imperio ac gubernationi subjecta.

15. *Salvabitur autem per filiorum generationem, si permanserit in fide & dilectione & sanctificatione cum obsrietate.*

15. Verumtamen tametsi mulier non permittatur docere publicè, non deerit tamen occasio impendendi dotes, quas habet, in procurandâ promovendâque salute tum suâ, tum alienâ, partim per privatas instructiones, partim per liberorum genitorum rectam in pietate ac probis moribus institutionem, si non permiserit se exemplô primæ Evæ per satanam decipi,& à recto virtutis tramite deduci, si fidem, si charitatem, si sanctitatem si modestiam studiosè constantérque coluerit, curaverítque quantùm in se est, debitâ cum discretione ac moderatione suo sexui congruâ, ut & liberi in susceptâ fide Christi, in dilectione Dei & proximi, in pietatis studio & pravarum cupiditatum refrœnatione perseverent, sic enim mercedem consequetur amplissimam vitam scilicet immortalem omnibus illis promissam, qui secundùm statum ac conditionem suam vita-

vitam duxerint Christianæ fidei ac disciplinæ consentaneam.

PARAPHRASIS

CAP. III.

1. Cuilibet incumbit, ut probè noverit, quæ sibi in suo statu, in quo à divinâ providentiâ collocatus est, præscripta & observanda sint; quandoquidem autem præsulum status sanctitate ac dignitate alios omnes longè præcellit, accuratiùs de illo mihi agendum video, ac proin majorem à vobis attentionem postulo, cùm doctrina, quam hac de re modò proponere constitui, longè certissima sit maximíque momenti.

Quicunque zelô potiùs divinæ gloriæ, & salutis animarum accensus, quàm studiô aliis imperandi, & venerationem sibi ab iis procurandi Episcopi munus appetit, siquidem id faciat prædictâ intentione, quæ sola desiderium illud utcunque licitum reddere valet, opus præclarum planè

1. *Fidelis sermo: si quis episcopatum desiderat, bonum opus desiderat.*

2. *Oportet ergò Episcopum irreprehensibilem esse, unius uxoris virum, sobrium, prudentem, ornatum, pudicum, hospitalem doctorem.*

néque eximium optat, sed ponderis simul onerísque gravissimi, quódque tot tamque eximias dotes requirit, ut non nisi rárissimè omnes in unam personam conveniant. 2. Inprimis enim tanta in eo morum integritas requiritur, ut ne quidem ullius criminis umbra, vel prudens suspicio in eum cadere debeat: ut adeò instar angeli nulli perturbationi vitióve sit obnoxius, quin tantâ virtutis gloriâ excellat, ut solis instar cæteros tanquam stellas fulgore suo obscuret. Si dum eligitur, jam matrimonii vinculo illigatus sit, vel uxorem jam amiserit, unicam tantùm habuisse oportet, non viduam, aut successivè duas, quacum etiam post susceptos sacros ordines tanquam cum uxore sibi cohabitandum & ab omni conjugii usu deinceps abstinendum noverit, Christum enim Dominum repræsentare debet, tanquam pastorem, cujus vices agit, & sponsum unius tantùm sponsæ, nempe Ecclesiæ suæ. Uxorum pluralitas sive successiva sive simultanea manifestum indicium est incontinentiæ, quæ perfectæ puritati è diametro opponitur, cùm tamen ista vel maximé refulgere debeat in eo, qui alios

os ad eam excitare debet tam exemplô, quàm verbô. Ad istam verò plurimùm conducit sobrietas, ne cibi potúsque intemperantia mentem ejus hebetet, atque prægravet, illúmque minùs idoneum reddat ad invigilandum pro ratione muneris oviculis suis. Hæc porrò sobrietas ac moderatio non tantùm in victu servanda est, sed etiam in vestitu, in famulitio, in supellectile, & quacunque aliâ re ad œconomiam & decorum extrinsecum pertinente. Prudentiæ ac modestiæ virtus ita omnes rationi obluctantes cupiditates coërceat, ut nulla in verbis, in gestibus, in vultu levitas appareat, sed gravitas potiùs & decentissima quædam morum compositio ubique eluceat, quæ decorum servet in incessu, convenienti habitu, sermone, & omni motu. His accedat verecundiæ ac pudicitiæ gratia sanctitatem quandam præferens. Hospitalitatem præterea amet, atque exhibeat peregrinis & advenis, majori eos charitate quàm superfluo luxu excipiens, & salutaribus potiùs monitis, quàm exquisito ciborum delectu pascens. Doctrinâ Christianâ probè instructus sit, ut eam aliis luculenter

ter communicare possit, quorum utilitatem ac fructum potiùs pro fine sibi propositum habeat, quàm vanam gloriam, vel emolumentum aliquod exinde à se percipiendum.

3. *Non vinolentum, non percussorem, sed modestum; non litigiosum, non cupidum, sed*

3. Largiori vini potui nequaquam deditus sit, neque ad contumelias, convitia, aut etiam ad verbera infligenda pronus, propter affinitatem & connexionem violentiæ cum vinolentiâ, manus enim Ecclesiastici præsulis non facilè moveri debet nisi ad benedictionem aliis impertiendam, vel beneficentiam exhibendam. Sed modestus sit, comis, & mansuetus, qui non rigidè jus suum exigat, sed quantum res patitur, aliorum se moribus & affectibus accommodare noverit. A jurgiis & contentionibus alienus sit, utì & ab avaritiæ sordibus, liberalis potiùs & munificus in pauperes.

4. *Suæ domui benè præpositum, filios habentem subditos cum omni castitate.*

4. Domui suæ benè & cum laude prudentiæ ac moderationis præsit, liberósque in officio contineat, ut eorum oratio, vita, morésque modestiam, gravitatem, temperantiam, omnémque virtutem redoleant, atque ita à domesticâ Episcopi disciplinâ recta ad informandam Ecclesiam petantur exempla.

5. *Si quis autem do-*

5. Nam siquis familiæ suæ præ-

præesse nescit, nec inter privatos parietes disciplinam retinet, quâ quæso ratione Ecclesiasticæ gubernationi, quæ multò est tum difficilior, tum laboriosior, par esse poterit? 6. Neque etiam neophytum Ecclesiæ præficiendum censuerim, neque enim is satis Christianæ religionis præceptis atque institutis imbutus erit, neque sufficiencia constantiæ suæ specimina dederit, neque condignâ auctoritate in populum prævalebit, ut taceam, quòd ea res invidiæ & obtrectationi sit obnoxia, si prætermissis veteranis assumatur novitius, maximúmque sit periculum, ne talis ex oviculâ subitò pastor, ex discipulo magister persuasus Ecclesiam suâ operâ indigere, atque inde sibi complacens, nimióque fastu turgidus in eandem damnationis sententiam cum Lucifero incidat, pereátque. 7. Satis etiam non est, si ejus vivendi ratio utcunque probetur Christianis, exterorum quoque seu Gentilium honorifico testimoniô suffragio commendabilis esse debet, ut nemo anteactæ vitæ sordes ipsi exprobrare valeat, eúmque idcirco contemptui habere, unde omni auctoritate exciderer

mui suæ præesse nescit, quomodo Ecclesiæ Dei diligentiam habebit?

6. Non neophytum: ne in superbiam elatus, in judicium incidat diaboli.

7. Oportet autem illum & testimonium habere bonum ab iis, qui foris sunt, ut non in opprobrium incidat & in laqueum diaboli.

ret, & facilè in infamiam, aliorum odium, vel ipsam desperationem incideret, cujusmodi laqueis jam plures cepit, ac in exitium præcipitavit humani generis hostis. Hactenus de dotibus necessariis Episcopi egimus, transeamus nunc ad ejus ministros diaconos.

8\. *Diaconos similiter pudicos, non bilingues, non multo vino deditos, non turpe lucrum sectantes:*

8\. Istos pariter oportet esse honestis moribus præditos, graves, compositos, non in sermone duplices, ac inconstantes, sed sinceros, candidos, nec vino supra modum deditos, neque præter status sui decentiam turpiter ac sordidè lucro inhiantes.

9\. *Habentes mysterium fidei in conscientiâ pura.*

9\. Sed contrà potiùs ejusmodi, qui exactam mysteriorum fidei notitiam cum vitæ probitate conjunctam habeant.

10\. *Et hi autem probentur primùm: & sic ministrent nullum crimen habentes.*

10\. Experimento non uno diligenter explorati, & non nisi multorum testimoniô probati, ut planè innoxii, nullíque culpæ affines deprehendantur.

11\. *Mulieres similiter pudicas, non detrahentes, sobrias, fideles in omnibus.*

11\. Eadem ratione diaconissas seu uxores diaconorum templi ministeriis addictas honestate ac gravitate morum conspicuas esse convenit, non garrulas, & calumniis deditas, non vinosas, non furaces sed fideles in dispensatione rei domesticæ & omni negotio sibi commisso.

12\. *Diaconi sint*

12\. Jam verò diaconi unius tantùm con-

conjugii conſcii ſint, qui liberis rectè præſint, & familiam ſuam ad omnem pietatem inſtituant. 13. Nam qui ritè ſuo munere functus fuerit, ad altiorem magiſque honorificum gradum non tantùm promovebitur, ſed etiam magnâ cum confidentiâ ac libertate ea docebit & exequetur, quæ fides Chriſti exigit; ejuſmodi fiduciam gignit vita inculpata, ménſque ſibi conſcia recti. 14. Hæc ad te paucis ſcribenda duxi, quia propediem me iſthuc ad te venturum confido. 15. Quòd ſi tardiùs venero, hæc breviter indicare volui, ne ignorares, quam vivendi rationem in domo Dei gubernandâ, & idoneis miniſtris inſtruendâ tenere debeas, domum autem cùm dico, Eccleſiam Dei vivi intelligo, columnam & fulcimentum veritatis, ſicut enim columna ſuppoſita ſuſtentat, firmat, & fulcit ædificium, ne corruat, ita Eccleſia veritatem, hoc eſt, doctrinam fidei Chriſtianæ ſibi concreditam ſuſtentat & conſervat, ne corrumpatur, aut pereat. 16. Illa docet, explicat, nobíſque communicat magnum illud divinæ erga homines benevolentiæ myſterium atque argumentum, quod nos cunctis Gentibus

unius uxoris viri: qui filiis ſuis benè præſint, & ſuis domibus.

13. *Qui enim benè miniſtraverint, gradum bonum ſibi acquirent, & multam fiduciam in fide, quæ eſt in Chriſto JEſu.*

14. *Hæc tibi ſcribo, ſperans me ad te venire citò.*

15. *Si autem tardavero, ut ſcias, quomodo oporteat te in domo Dei converſari, quæ eſt Eccleſia Dei vivi, columna & firmamentum veritatis.*

16. *Et manifeſtè magnum eſt pietatis ſacramentum, quod manifeſtatum eſt in carne, juſtificatum eſt in ſpiritu, ap-*

paruit angelis, prædicatum est Gentibus, creditum est in mundo, assumptum est in gloriâ.

tibus proponimus, Deum scilicet immortalem corporeæ molis assumptione & objectu cunctis mortalibus conspicuum factum, divinísque testimoniis confirmatum ac declaratum, ut agnum sine maculâ ad tollenda mundi peccata oblatum, ùt verum quoque Messiam ac fontem omnis gratiæ ac sanctitatis, in nativitate, in baptismo suscepto, per tot stupenda signa ac prodigia in hunc finem passim edita ad declarandam ejus divinitatem, ipsis Angelis admiratione defixis ad omnium gentium etiam barbarorum pervenisse notitiam, quas idolorum cultus profundissimâ caligine involverat, & ubique pronas aliquorum mentes, aurésque invenisse, qui eum à morte ignominiosissimâ redivivum & sedentem modò ad dexteram Dei Patris omnipotentis, ingentíque gloriâ circumfusum religiosissimè depositâ omni superstitione adorarent, ejúsque Ecclesiæ sese obedientissimè subjicerent, spe pleni, in partem quoque ac consortium sempiternæ felicitatis se aliquando venturos, quo enim præcessit gloria Capitis, eò spes vocatur & corporis.

PA-

PARAPHRASIS

CAP. IV.

1. TAlis, inquam, eſt ſublimis illa, præcellens atque veneratione digniſſima veritas, quam Eccleſia per modum pretioſi depoſiti diligenter cuſtodit, in quâ ſolidiſſimè fundatam habet totam propemodum religionis ſubſtantiam, & promiſſionum ſpem collocatam. Quidquid in eam machinetur & attentet antiquus ille humani generis hoſtis, quamcunque tempeſtatem excitet, ſubruere illam neutiquam valet. Interea tamen excubandum ſtrenuè in omnem partem, curáque omnis ac induſtria Miniſtris Evangelii eò dirigenda, ut ſemper parati & inſtructi ſint ad errores, qui graſſari paulatim incipiunt, clarè, ſolidéque refellendos, ne ſimpliciores inducantur in fraudem, & fatale toxicum imprudenter hauriant, dum exiſtimant ſibi propinari ſalubria pharmaca. Spiritus ſanè divinus fallere ne-

1. *Spiritus autem manifeſtè dicit, quia noviſſimis temporibus diſcedent quidam à fide attendentes ſpiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum,*

nescius, & futura, antequam sint, certâ notione præcipiens apertè nobis denunciat, fore, ut sequentibus ac pene postremis mundi temporibûs non pauci à fide descifcant, & nefariis impostorum doctrinis dæmonum operâ ac suggestione disseminatis aures nimis credulas præbeant,

2. *In hypocrisi loquentium mendacium, & cauteriatam habentium suam conscientiam,*

2. qui licèt, ut meliùs fallant, sanctitatem mentiantur ac præseferant, conscientiam tamen gerunt impurissimæ vitæ maculis indelebiliter notatam, & veluti candenti ferrô inustam.

3. *Prohibentium nubere, abstinere à cibis, quos Deus creavit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & iis, qui cognoverunt veritatem.*

3. Quorum impudentia eò provehitur, ut matrimonia damnent, eorúmque ciborum usum reprehendant, quos tamen Deus idcirco creavit, ut utilitati eorum serviant, qui divinam veritatem sibi annuntiatam acceptarunt, Deóque bonorum omnium auctori quantas maximas possunt gratias agunt.

4. *Quia omnis creatura Dei bona est, & nihil rejiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur:*

4. Quidquid enim àDeo conditumest, id profectò omnino bonum & magnopere probandum videtur, nec prorsus quidquam rejiciendum, si cum gratiarum actione percipiatur.

5. *Sanctificatur enim per verbum Dei & orationem.*

5. Esto etiam non quidem creatione, sed aliquo eventu quidpiam sit inquinatum, quale putatur esse, quod fuerit idolis immolatum, id profectò

ctò sac. â ante mensam adhibitâ precatione ac benedictione sanctum redditur. 6. Porrò si hæc fratribus proposueris, fidelem te utique ac strenuum JEsu Christi servum exhibebis, pascens eos solidâ veræ fidei doctrinâ, eámque diu noctúque assiduâ meditatione recolens, ut eam postmodum probè digestam aliis tuæ curæ commissis dispertiaris. 7. Cæterùm profanas, frivolas & aniles fabulas rejice, quin potiùs te in omni pietatis genere quàm diligentissimè, quámque accuratissimè exerce. 8. Nam corporis quidem exercitatio per luctam, cursum &c. aliquid quidem utilitatis habet ad sanitatem corporis conservandam, ad aliquod bravium seu præmium temporale obtinendum, pietas autem ad omnia perutilis est, neque hujus vitæ finibus inclusa futurorum bonorum amplissimam certissimámque pollicitationem complectitur. 9. Indubitata est hæc veritas, dignáque omnino, quam magnâ cum approbatione lætitiáque complectamur. 10. Quis enim nos in laboribus, ærumnis, & miseræ vitæ angustiis consolatur? quis facit, ut ludibria insuper habeamus, ut hilari animô opprobria & calumnias perferamus, ut adversa quæ

6. Hæc proponens fratribus, bonus eris minister Christi JEsu, enutritus verbis fidei, & bonæ doctrinæ, quam assecutus es.

7. Ineptas autem, & aniles fabulas devita, exerce autem te ipsum ad pietatem.

8. Nam corporalis exercitatio ad modicum utilis est: pietas autem ad omnia utilis est, promissionem habens vitæ, quæ nunc est, & futuræ.

9. Fidelis sermo, & omni acceptione dignus.

10. In hoc enim laboramus, & maledicimur, quia speramus in Deum vivum, qui est Salvator omnium hominum, maximè fidelium.

quæque ac dura in silentio & absque ullâ querimoniâ tolleremus? nisi quòd omnes spes nostras in Deo vivo sitas, & collocatas habemus, qui est conservator omnium hominum generali providentiâ, speciali verò & præcipuè fidelium, eos, dum premuntur, corroborans, faciénsque, ut res prosperæ ac sinistræ, confusio, & gloria, indigentia & opulentia, cuncta denique ad eorum salutem plurimùm conferant, gradúsque sint ad thronum in regno cœlorum eis præparatum. 11. Atque hæc omnia pro ratione muneris tui eis palam denuntia ac præcipe. 12. Ne quis verò juventutem tuam despiciat, da operam, ut in sermone, convictu, charitate, in spiritu, in fide, & puritate cæteris omnibus exemplô præluceas. 13. Interim verò, dum meus ad te adventus differtur, sacræ lectioni diligenter incumbe non curiositatis, aut propriæ delectationis gratiâ, sed ut oviculas tibi commissas pabulô cælestis doctrinæ pascere, & ad omnem pietatem excitare valeas. 14. ingratus esses, quàm qui maximè, si gratiam, quam pridem assecutus es revelante & jubente Deo per manuum sacerdotalium impositionem

11. *Præcipe hæc, & doce.*

12. *Nemo adolescentiam tuam contemnat: sed exemplum esto fidelium in verbo, in conversatione, in charitate, in fide, & castitate.*

13. *Dum venio, attende lectioni, exhortationi & doctrinæ.*

14. *Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum presbyterii.*

positionem ad tuam aliorúmque sanctificationem, negligeres. 15. Hæc assiduâ tibi meditatione versanda sunt, in his omnis tua debet desudare industria, ut quantùm quotidie profeceris, facilè ab omnibus cognoscatur. 16. Tui sanè primùm, deinde etiam doctrinæ aliis tradendæ & benè imprimendæ curam habeto, in his sedulò persiste, hac enim ratione & tuæ ipsius, & eorum, qui te audierint, saluti optimè consulueris.

15. *Hæc meditare, in his esto: ut profectus tuus manifestus sit omnibus.*

16. *Attende tibi & doctrinæ: insta in illis, hoc enim faciens & teipsum salvum facies, & eos, qui te audiunt.*

PARAPHRASIS

CAP. V.

1. Vitiis invalescentibus haud dubiè parcendum minimè, sed ubicunque locorum sese produnt, persequenda sunt fortiter, prudentiâ tamen hîc opus & discreta moderatione. Seniorem, si quid reprehensione dignum commiserit, citra necessitatem noli acerbiùs & duriùs objurgare, sed modestè suavitérque hortare, ùt patrem, junio-

1. *Seniorem ne increpaveris, sed obsecra, ùt patrem: juvenes ùt fratres:*

res verò quasi fratres commonefacito.

2. *Anus, ùt matres: juvenculas ùt sorores in omni castitate:*

2. Mulieres autem natu grandiores observa ùt matres, adolescentiores quasi sorores per omnia castè, quia earum allocutio illecebrosà est, & facilè sinistram parit suspicionem. Quare si res postulat, ut cum eis loquendum sit, id brevissimè fiat, & cum eâ animi, & oculorum custodiâ, vultûs, & sermonis gravitate, loci & temporis cautelâ, ut non solùm intùs servetur corporis munditia, sed etiam exteriùs ab omni specie mali caveatur.

3. *Viduas honora, quæ verè viduæ sunt.*

3. Viduas, quæ verè omni humano subsidiô ac solatio etiam filiorum, aut nepotum destituuntur, uníque Deo intentæ ac dicatæ sunt, quo decet, honore & auxilio prosequere, & si tuâ ope indigent, ex communi Ecclesiæ proventu adjuva, ùt potes.

4. *Si qua autem vidua filios, aut nepotes habet, discat primùm domum suam regere, & mutuam vicem reddere parentibus: hoc enim acceptum est coram Deo.*

4. Quòd si vidua filios aut nepotes habeat, à quibus ali possit, discat primùm te magistro ita cum illis agere, ut grata chaáque sit omnibus, eósque vicissim pietate sic imbuat, ut mereatur ab eis accipere omnia necessária, discat & progenitoribus suis, si superstites sint, parem gratiam reddere eis inserviendo, opitulando, alendo,

alendo, quemadmodum in tenellâ ætate áb illis alita atque adjuta fuit: sin parentes sint mortui, reddat illis vicem in filiis & nepotibus, ut & isti ejus exemplò discant, quibus officiis familia ritè administretur, parentíque suæ aut aviæ parem benevolentiam præstent, id enim non humana tantùm ratio postulat, tanquam honestum aut laudabile, sed est Deo vel maximè gratum. 5. Porrò quæ verè vidua est, & humanis destituta præsidiis, spes suas omnes in uno Deo fixas ac locatas habeat, atque adeò dies noctésque precibûs & supplicationibus illum sibi quàm diligentissimè conciliare studeat. 6. Contra verò quæ deliciis ac voluptatibus indulget, quæque nimio luxu diffluens vitæ suavitate perfruitur, ea sanè quamvis spiret, atque hanc auram vitalem ducat, re tamen verâ nihil præter monstrum & spirans cadaver censeri debet vivens corpore, mortua spiritu utpote gratiâ Dei privata. 7. Inter cætera igitur præcepta non postremum locum hoc habeat, quo illis denunties, ut eam vivendi rationem ineant, quæ nulli probro, aut justæ reprehensioni pateat. 8. Quòd

5. Quæ autem verè vidua est, & desolata, speret in Deum, & instet obsecrationibus, & orationibus nocte ac die.

6. Nam quæ in deliciis est, vivens mortua est.

7. Et hoc præcipe, ut irreprehensibiles sint.

8. Si quis autem suorum, & max mè dome-

ſticorum curam non habet, fidem negavit, & eſt infideli deterior.

Quòd ſi qua ſit, quæ ſuis ac præcipuè domeſticis ac familiaribus non eâ, quâ decet ſollicitudine ac providentiâ proſpiciat, ea profectò fidem non quidem verbô, ſed opere abnegâſſe videtur eíque derogâſſe, dum factô ſuo inhumano Gentes à fide ſuſcipiendâ avertit, imò quovis infideli deterior atque deteſtabilior eſt ex hac parte, cùm Gentes naturali inſtinctu ac pietate curam ſuorum gerant.

9. *Vidua eligatur non minùs ſexaginta annorum, quæ fuerit unius viri uxor,*

9. Vidua ſanè non minor annis ſexaginta in ſacrum viduarum collegium vel ad præfecturam adlegatur, illúdque caveatur inprimis, ne primo conjugiô ſoluta ſecundis fuerit nuptiis illigata.

10. *In operibus bonis teſtimonium habens, ſi filios educavit, ſi hoſpitiô recepit, ſi ſanctorum pedes lavit, ſi tribulationem patientibus ſubminiſtravit, ſi omne opus bonum ſubſecuta eſt.*

10. Utque in ſtudioſis honeſtiſque actionibus cum laude atque idoneâ approbatione verſata ſit, quippe quæ liberos honeſtè educârit, peregrinos atque advenas hoſpitió excepérit, ſanctorum pedes abluerit, afflictos erexerit, omnia denique pietatis officia ſtudioſè complexa & aſſiduè ſectata ſit.

11. *Adoleſcentiores autem viduas devita. Cùm enim luxuriatæ fuerint in Chriſto, nubere volunt.*

11. Juniores porrò viduas ne in viduarum collegium admittito, ſic enim ferè uſuvenire ſolet, ut poſtquam tanquam vitulæ bene ſaginatæ ex Eccleſiæ proventibus recalcitrare & laſcivire cœperint,

perint, Christi jugum & professionem continentiæ excutiant, ruptísque votis, quibus quasi vinculis coërcebantur, in maximam Christi injuriam rursus nubere velint. 12. Ex eo potissimùm non accusandæ modò, sed justè prorsus damnandæ, quòd primam fidem, quâ se Deo obstrinxerant, impiè, nefariéque violarint. 13. Quòd si eò malitiæ nondum devenerint, saltem otiô desidiáque languentes alienas solent domos obire non absque scandalo & periculo impudicitiæ, curiosiùs hinc inde vagari, & explorare, quæ ad ipsas non pertinent, garrire perpetuò, & effutire, quæ minimè oportet, sive, quia secreta, quæ audierint, produnt, sive quia detrahunt famæ aliorum, sive verba non nunquam proferunt parùm honesta & pudica. 14. Si me igitur audies, volo juniores illas, quibus periculum est luxuriæ ac damnationis, connubio jungi, liberos procreare, domum administrare, ita denique se gerere, ut nullam adversariis malè loquendi materiam vel occasionem præbeant de religione & instituto Christianorum. 15. Jam enim, quod magnopere

12. *Habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.*

13. *Simul autem & otiosæ discunt circuire domos: non solùm otiosæ, sed & verbosæ, & curiosæ, loquentes, quæ non oportet.*

14. *Volo ergò juniores nubere, filios procreare, matresfamilias esse, nullam occasionem dare adversario maledicti gratiâ.*

15. *Jam enim quædam conversæ sunt retrò satanam.*

nopere dolendum est, nonnullæ à recto tramite deflexerunt, atque improbis satanæ consiliis obsecutæ sunt prolapsæ in sordes luxuriæ, atque vel ideo indignæ publicis eleemosynis.

16. *Si quis fidelis habet viduas, subministret illis: & non gravetur Ecclesia: ut iis, quæ verè viduæ sunt, sufficiat.*

16. Ne igitur Ecclesia nimis oneretur sustentatione quarumcunque viduarum, si quis fidelis aut siqua fidelis mulier aliquas habet viris orbatas sibi sanguinis propinquitate conjunctas, eis quæso necessaria ad victum suppeditet, nec patiatur Ecclesiam supra vires gravari, ut iis, quæ verè viduæ, omnique ope destitutæ sunt, opitulari queat.

17. *Qui benè præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur: maximè, qui laborant in verbo & doctrinâ.*

17. Jam verò si fœminarum, quæ modicum Ecclesiæ obsequium præstant, tanta habetur cura, qui benè præsunt presbyteri, quíque aliorum institutioni ac piæ educationi suam operam strenuè gnavitérque impendunt, non simplici modò honore atque observantiâ digni erunt, sed etiam liberalitate atque beneficentiâ singulari.

18. *Dicit enim Scriptura: non alligabis os bovi trituranti. Et dignus est operarius mercede suâ.*

18. Siquidem in sacris litteris scriptum est: non alligabis os bovi trituranti, cujus nempe typum gerunt prædicatores verbi Dei: & rursus alibi: dignus est operarius mercede suâ.

19. *Adversùs presbyterum accusationem no-*

19. Præterea adversùs presbyterum accusationem ne

ne facilè admiseris, nisi crimen duobus vel tribus testibus probetur, cujus privilegii ratio reddi potest tam ex parte presbyterorum, quàm subditorum, nam illorum magna dignitas est, ac totius Cleri interest, ne facilè eorum existimatio lædatur, isti verò plerúmque erga pastores suos iniquiores, & lapsus eorum justò graviùs solent exaggerare, præsertim si eorum severitate, aut correptionibûs exasperati sint. 20. Reliquos, qui publicè deliquerint, palàm coram omnibus argue, ut & cæteri inde timorem concipiant, & à flagitiis cohibeantur. 21. Te verò in conspectu Dei ac Domini nostri JEsu Christi, supremi Judicis, & electorum Angelorum, qui actionum nostrarum assidui spectatores sunt & ad judicium cum eo venturi, etiam atque etiam obtestor, ut hæc omnia serves, caveásque inprimis, ne præoccupatâ sententiâ temerè quidquam definias, neque propensione animi aut personarum respectu in alteram partem declines. 22. Nemini verò citò manum imposueris sacros Ordines conferendo, ne exinde alienorum delictorum ex inconsultâ & teme-

li recipere, nisi sub duobus aut tribus testibus.

20. *Peccantes coram omnibus argue: ut & cæteri timorem habeant.*

21. *Testor coram Deo, & Christo JEsu, & electis angelis, ut hæc custodias sine præjudicio, nihil faciens in alteram partem declinando.*

22. *Manus citò nemini imposueris, neque communicaveris peccatis alienis. Teipsum castum custodi.*

temerariâ ordinatione pullulantium ullo modô particeps fias. Teipsum integrum semper atque purum servato.

23. *Noli adhuc aquam bibere, sed modico vinô utere propter stomachum tuum, & frequentes tuas infirmitates.*

23. Quia verò me non latet vinô liberaliùs hausto suscitari luxuriam, illo permodicè utere, ut imbecillitati stomachi consulas, cui frigidæ puræ potus non parum nocet.

24. *Quorundam hominum peccata manifesta sunt praecedentia ad judicium: quosdam autem & subsequuntur.*

24. Non possum non sæpius tibi inculcare, quanti referat idoneas ad ministerium Evangelii selegisse, & ordinâsse personas. Sic ergò habeto, quorundam hominum flagitia omnibúsque perspecta esse, ut non indigeant multâ indagine & examine, aliorum autem, qui callidè fortè occultant vitia sua, vivendi rationem non statim damnandam, nisi factâ diligenti inquisitione, ne ipsis injuria fiat.

25. *Similiter & facta bona manifesta sunt: & quæ aliter se habent, abscondi non possunt.*

25. Simili ratione laudabiles quorundam actiones sese ultrò ita produnt, ut judicium examinis præveniant, de quibus proinde assumendis consultatione non sit opus, quæ verò secus habent, latere diu non possunt, si ritè discutiantur, quocirca in his sive ad Ordines admittendis, sive rejiciendis etiam atque etiam vide, ne quid per imprudentiam aut negligentiam pecces, atque ita alienæ fias particeps

malitiæ,

malitiæ, ſi quos vel noveris improbos, vel meritò ſuſpectos habeas, ſacrîs initiare non verearis.

PARAPHRASIS

CAP. VI.

1. HActenus quæ dominos ac præpoſitos concernunt, nunc à capite quodammodo ad pedes deſcendo, & ſubditorum officia explicare aggredior. Quicunque ſervitutis jugô premuntur, ſic in animo ſuo ſtatuant, dominos ſuos utùt ſuperſtitionis tenebris etiamnum involutos vel moribûs improbos, omni tamen honore colendos, modò eorum imperia exequenda legi divinæ non repugnent, ne aliàs Dei nomen Chriſtianæque religionis malè audiat, & odio habeatur, quaſi quæ diſſolvat ordinem politiæ juſtitiæque humanæ, indulgendo ſervis, ut dominos ſuos debito honore obſequióque fraudent.

2. Quòd ſi qui Chriſtiani ſervi in ejuſdem profeſſionis dominos inciderint,

1. *Quicunqe ſunt ſub jugo ſervi, dominos ſuos omni honore dignos arbitrentur, ne nomen Domini & doctrina blasphemetur.*

2. *Qui autem fideles habent dominos, non con-*

(Rr)

temnant, quia fratres sunt: sed magis serviant, quia fideles sunt & dilecti, qui beneficii participes sunt. Hæc doce, & exhortare.

derint, perperàm sanè agunt, seque indignos felici hac sorte & suaviori jugô ostendunt, si illos minùs revereantur, ac prope despiciant, quòd Christianæ fidei beneficiô pro fratribus agnoscantur, & mitiùs habeantur, sed potiùs hoc ipso tanquam fidelibus Deóque dilectis omnia obsequia quàm diligentissimè præstent, memores, ejusdem illos beneficii ac gratiæ participes esse, quam ipsi divinitùs consecuti sunt. Hæc quæso studiosè tuis exhortationibûs cunctis observanda propone.

3. *Si quis aliter docet, & non acquiescit sanis sermonibus Domini nostri JEsu Christi, & ei, quæ secundùm pietatem est, doctrinæ:*

4. *Superbus est, nihil sciens, sed languens circa quæstiones & pugnas verborum: ex quibus oriuntur invidiæ, contentiones, blasphemiæ, suspiciones malæ,*

3. Quòd si quis diversam tradit vel sectatur doctrinam, neque obtemperat JEsu Christi Domini nostri præceptis, eíque doctrinæ, quæ pietati est inprimis consentanea, 4. is profectò nimio animi tumore inflatus, veræque scientiæ planè expers planè delirat atque insanit, dum futiles quæstiones, ac frivolas altercationes, pugnásque verborum movet, ex quibus ortum habent pessimorum vitiorum genimina, acerbæ invidiæ vanæ contentiones, imprudentes calumniæ, & temerariæ suspiciones.

5. *Conflictationes hominum mente corruptorum, & qui veritate pri-*

5. Supervacaneæ item disputationes hominum mentis emotæ, quibus lux veritatis aut non affulsit, aut subducta

ducta est, qui vanam religionis ac pietatis speciem pravis suis cupiditatibus studiisque obtendunt, & negotiatorum more ad sordidum quæstum ac lucrum omnia referunt. 6. Est sanè quæstus omnino magnus pietas, sed aliâ ratione, præsertim si conjuncta sit cum animo suâ sorte & conditione contento, qui nimirum aliena & superflua non requirat. 7. Et cur obsecro Christianus veræ fidei luce collustratus ea requirat, cùm non ignoret, neminem nostrûm ortu suo quidquam in mundum intulisse, nihilque adeo digressu efferre posse. 8. Itaque rationi inprimis consentaneum est, ut præter victum moderatúmque corporis cultum nihil ultra quæramus. 9. Ita enim usu compertum est, eos, qui ditescere amant, eos miserè tentationibus, & laqueis implicari, plurimísque væsanis ac noxiis cupiditatibus constringi, quæ nisi cohibeantur, miseros mortales exitiô obruunt atque interitu sempiterno. 10. Siquidem malorum omnium radix & veluti fons est & origo improba auri argentique corradendi cupiditas, quia vitiis omnibus alimentum ac materiam præstat, dum pecuniæ causâ

vati sunt, existimantium quæstum esse pietatem.

6. *Est autem quæstus magnus pietas cum sufficientiâ.*

7. *Nihil enim intulimus in hunc mundum: haud dubium, quòd nec auferre quid possumus.*

8. *Habentes autem alimenta, & quibûs tegamur, his contenti simus.*

9. *Nam qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & desideria multa inutilia, & nociva, quæ mergunt homines in interitum, & perditionem.*

10. *Radix enim omnium malorum est cupiditas, quam quidam appetentes erraverunt à fi-*

de, & inseruerunt se doloribus multis.

causâ nihil non audent homines committere, quâ infrunitâ cupiditate dum nonnulli abripi se passi sunt, tum à fide aberrarunt, tum multis magnísque flagitiis atque inde consequentibus angustiis, curis, periculis ac peracutis conscientiæ remorsibus sese implicuerunt.

11. *Tu autem ô homo Dei, hæc fuge: sectare verò justitiam, pietatem, fidem, charitatem, patientiam, mansuetudinem.*

11. Tu verò vir Deo inprimis chare, si sapis, ista quàm diligentissimè fuge, sectare verò & quanto potes studiô complectere justitiam alienam ab omni cupiditate rei alienæ, fidem, spémque cœlestis hæreditatis probè fundatam, charitatem in omnes benefaciendi occasiones intentam, invictam in rebus adversis non tantùm patientiam, sed etiam mansuetudinem erga eos, qui bona nostra nobis eripiunt.

12. *Certa bonum certamen fidei, apprehende vitam æternam, in quâ vocatus es, & confessus bonam confessionem coram multis testibus.*

12. Cœptum in stadio ministerii Evangelici cursum generosè prosequere, & ita certa, ut palmam ac coronam vitæ sempiternæ victoribus propositam assèquaris, cujus causâ ad fidem Christianam primùm vocatus es per baptismum, & mox insignem illam coram multis testibus professus es vitæ rationem atque institutum, cùm sacrìs initiatus hoc veluti authoramento huic te militiæ sacramentô ob-

obstrinxisti. 13. Neque simplici commonitione contentus insuper tibi præcipio coram Deo immortali vitæque auctore, itémque JEsu Christo Domino nostro, qui coram Pontio Pilato te‿tatam fecit non tantùm verbô, sed effusô etiam postmodum omni sanguine mirificam illam professionem interrogatus & respondens quis esset, præcipio, inquam, ut hæc cæteráque omnia divinæ legis præcepta & complectaris animô, & reipsâ perficias omnis prorsus maculæ ac labis expers. 14. Quemadmodum enim testis est verborum quæ scripsi, ita judex erit, & vindex severissimus, nisi promissis steteris, quando illustris ille & extremus ejus adventus illucescet nobis quidem incognitus, non autem Deo, 15. qui se solo beatus est, & infinitâ potestate præditus rex regum & dominus dominantium, 16. quíque ab omni æternitate circumfusam undique lucem nullis creatis obtutibus perviam quasi proprium domicilium incolit, quem & nemo unquam mortalium vidit, ac ne propriis viribûs cernere quidem potest, cui honor ab omnibus impendatur, & imperium sit per omnium confessio-

13. Præcipio tibi coram Deo, qui vivificat omnia, & Christo JEsu, qui testimonium reddidit sub Pontio Pilato, bonam confessionem:

14. Ut serves mandatum sine maculâ, irreprehensibile usque in adventum Domini nostri JEsu Christi:

15. Quem suis temporibus ostendet beatus & solus potens Rex regum, & Dominus dominantium.

16. Qui solus habet immortalitatem, & lucem inhabitat inaccessibilem: quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest: cui honor & imperium sempiternum. Amen.

17. *Divitibus hujus sæculi præcipe non sublimè sapere, neque sperare in incerto divitiarum, sed in Deo vivo (qui præstat nobis omnia abundè ad fruendum)*

18. *Benè agere, divites fieri in bonis operibus, facilè tribuere, communicare,*

19. *Thesaurizare sibi fundamentum bonum in futurum, ut apprehendant veram vitam.*

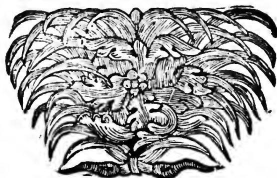
20. *O Timothee, depositum custodi, devitans profanas vocum ...tates, & oppositiones falsi nominis scientiæ,*

fessionem sempiternum. 17. Porrò his, qui in vitâ hac mortali divitiis affluunt, præcipe, ne in superbiam propterea & arrogantiam efferantur, aliósque indigentiores despiciant, nec spes suas in caducis, fluxis terrenísque bonis, quæ invitis etiam possessoribus facilè subduci possunt, sed in uno eorum auctore Deo sitas & locatas habeant, eúmque impensissimè ament, qui pro suâ bonitate tam copiosè nobis hæc omnia támque liberaliter ad usus vitæ suppeditat, longéque majora promittit in cœlis, 18. si & aliis prompto ac hilari animô de facultatibus nostris subveniamus, & opibûs non contenti bonorum quoque operum ac meritorum cumulum nobis quàm studiosissimè comparemus tanquam fundamentum futuri ædificii quod nobis præparatur in cœlis, 19. & certum pignus sempiternæ felicitatis. 20. Thesaurum hunc ô Timothee sanæ & sacræ doctrinæ, intelligentiæ Scripturarum & mysteriorum fidei, quam tu tuopte ingeniô non invenisti, nec propriâ industriâ tibi comparâsti, sed Deus & ego tibi quasi depositum integrè servandum & tutandum tradidimus, fideli-

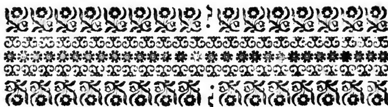
fideliter cuſtodi: prophanos de rebus inanibus clamores, & novatorum deliramenta devita, neque frivolis eorum argumentis ac ſophiſmatis, 21. quibûs vanam fallacis ſcientiæ exiſtimationem glorioſuli non absque veræ fidei diſpendio aucupantur, refellendis longiùs immorare. Felicem tibi interea in fide & gratiâ Chriſti perſeverantiam ex animo precor.

A M E N.

21. *Quam quidam promittentes circa fidem exciderunt. Gratia tecum. Amen.*

ARGU-

ARGUMENTUM
EPISTOLÆ SECUNDÆ D. PAULI APOSTOLI *AD* TIMOTHEUM.

IDem ferme eſt, quod prioris: Timotheum enim diſcipulum ſuum paternis conſiliis, eccleſiaſticiſque præceptis informat, eúmque ad ſe primo quoque tempore venire jubet, rogátque ut ad ſe quædam perferat, quæ ſibi partim neceſſaria, partim utilia futura eſſent. Hæreticos interim, & quoſdam inprimis, quos nominatim deſignat, cavendos monet, quoſdam item, quos adverſarios expertus erat, non leviter perſtringit, quoſdam poſtremis ſæculis exorituros prædicit, quorum errores ac mores ad vivum depingit. Hortatur denique, ut Evangelio promulgando ſtrenuum ſe atque impigrum oſtendat, nulli labori parcat,

parcat, nullum periculum reformidet, & magnitudine atque nobilitate præmii propositâ ad explendas omnes muneris sui partes vehementiùs inflammat.

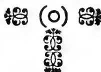
Cap. 1. præmissâ consueta salutatione pacísque apprecatione suam in Timotheum benevolentiam & amorem declarat, quòd fidem & pietatem à matre & aviâ cum lacte suxerit: tum commendatâ ejus constantiâ hortatur illum, ut vigore resumpto intrepidè prædicet sanam Christi doctrinam, ejúsque depositum arctè custodiat non obstante quorundam, qui à se defecerant, aversione & insectatione. Demum Onesiphori erga se vinctum fidem ac charitatem miris laudibûs effert, eíque benè precatur.

Cap. 2. veram apostolicæ doctrinæ formam præscribit monendo inprimis Timotheum, ut relictis negotiis sæcularibus prædicationi Evangelii totus incumbat, quasi strenuus miles, pugil, & agricola Christi. Tum spe resurrectionis & gloriæ cœlestis eundem animat, ut pro fide quævis adversa, ipsámque mortem subeat, hortatur subin, ut rectè, & ad singulorum captum atque utilitatem exponat verbum veritatis, profanas verò novitates, & hæreticos resurrectionem inficiantes, ut tuo exemplô & alii devitent, ac respuant, cura, & quandoquidem correctionem non admittunt, eorúmque malesána principia gangrænæ instar paulatim serpunt, & saniora quoque membra inficiunt ac perimunt. Quòd si aliqui à fide excidant, non ideo turbari nos oportere, cùm reliqui in fide fundati persistant, qui nimirum signati sunt ex parte Dei per ejus præscientiam, ex parte nostrâ per odium fugámque peccati, esse enim in Ecclesiâ Dei quemadmodum in palatio magni Principis diversa vasa, pretiosa quædam, alia vilia. Denique juveniles impetus cohibendos docet, contentiones in-

utiles fugiendas, leniterque errantes corrigendos ac instruendos.

Cap. 3. extrema mundi tempora, quæ Christi adventum consecuta sunt, describit, hominúmque ejus sæculi mores, & perditam vivendi rationem, doctrinámque corruptissimam ob oculos ponit, suo verò exemplô proposito Timotheum ad constantiam, animíque firmitatem excitat, monétque, ut sacrarum litterarum studio se totum quantum impendat ob uberrimos fructus exinde tum in se tum in alios redundaturos.

Cap. 4. obtestatur Timotheum, ut quæ ex sacrorum voluminum lectione, atque attentâ meditatione didicerat, instanter prædicet, moneat, arguat suos ídque propter imminentia ab hæreticis perversionis ac defectionis pericula, se enim id ampliùs facere non posse, cùm prævideat mortem sibi instare pro Christo obeundam, ac prædicationis laborúmque coronam sibi jam dudum apud fidelem judicem repositam: jubet postmodum, ut ad se ab omnibus pene derelictum cum penula & libris Romam properet ultimos amplexus excepturus. Recenset deinde, quomodo à Nerone & primis vinculis Deus eum liberaverit, à secundis porrò se liberandum sperat glorioso martyrii triumphô. Demum epistolam claudit amicos salutans, & aliorum salutationes adscribens.

PARA-

PARAPHRASIS
EPISTOLÆ II. D. PAULI APOSTOLI
AD
TIMOTHEUM
CAPUT I.

1. PAulus Apoſtolus ſeu Legatus ac Miniſter JEſu Chriſti id muneris non ſuis meritis, ſed Dei voluntate ſortitus ad annuntiandam, quæ per Chriſtum promiſſa eſt hominibus in eum credituris ſalutem ac vitam æternam. 2. Timotheo dilecto filio gratiam, miſericordiam, & pacem à Deo Patre & Chriſto JEſu

Domino

1. Paulus Apoſtolus JEſu Chriſti per voluntatem Dei, ſecundùm promiſſionem vitæ, quæ eſt in Chriſto JEſu:

2. Timotheo chariſſimo filio, gratia, miſericordia, pax à Deo Pa-

tre, & Christo JEsu Domino nostro.

Domino nostro ex animo precatur.

3. *Gratias ago Deo, cui servio à progenitoribus in conscientiâ purâ, quòd sine intermissione habeam tui memoriam in orationibus meis, nocte ac die*

3. Continuatio novàque accessio coelestium donorum, quæ divinâ liberalitate consecutus es, adeò tibi necessaria est ad explendas omnes muneris tui partes, eàque ab auctore bonorum omnium immortali Deo, cui paternâ majorum meorum institutione castâ puràque mente eum, quem debeo, cultum atque obsequium exhibeo, adeò absolutè dependet, ut ei gratiam habeam vel maximè obstrictus, quòd diu noctúque assiduam tui in precibus meis memoriam retineam.

4. *Desiderans te videre, memor lachrymarum tuarum, ut gaudiô implear.*

4. Tuum interim conspectum vehementer opto, memor lachrymarum, quibûs me abeuntem & à te avulsum prosecutus es, & licèt longioris moræ impatiens spe tamen tui adventûs non mediocriter recreor, cùm non dubitem fore, ut tua mihi præsentia magnam gaudii accessionem allatura sit.

5. *Recordationem accipiens ejus fidei, quæ est in te non ficta, quæ & habitavit primùm in aviâ tuâ Loide, & matre tuâ Eunice, certus sum autem, quòd & in te.*

5. Hæret enim mihi in animo ejus minimè fictæ aut simulatæ sed sinceræ solidæque fidei, quâ te præditum esse à longâ experientiâ certò scio, recens recordatio, quam haustam primùm ab aviâ tuâ Loide, deinde etiam à matre Eunice constantissimè retines, unde

unde non eſt, quòd de hac quidquam moneam, ſolùm opto, 6. ut gratiam ſeu donum Dei tibi manuum mearum impoſitione collatum, cùm te in Epiſcopum ordinâſſem, reſuſcites, illíque quanto potes, ſtudiô ſedulò reſpondeas: habet ſe illa ignis inſtar ſub cineribus repoſiti ac ſopiti, qui ne partim deſidiæ, partim timoris frigore à ſatanâ vel rebelli carne penitus extinguatur, flatu indiget vel flabellô, quo ſuſcitetur ac reardeſcat, ad hunc porrò ardorem perpetuò fovendum & adaugendum pro follibus & flabellis tibi ſerviant oratio, pia lectio, rerum ſacrarum ſtudium, vigilantia animi, exercitatio virtutum, ac præſertim renovatio zeli ad ſalutem populi tibi commiſſi diligentiùs ac ferventiùs procurandam. Non dubito, quin multa quotidie perferenda & ſuperanda occurrant in tuo miniſterio, animum tamen ne deſpondeas, 7. memor, ſpiritum, quem à Deo accepimus, non eſſe ſpiritum ignaviæ & timiditatis, ut in perſecutionibus & tentationibus trepidemus, & animô contrahamur, ſed magnanimæ potiùs charitatis, ut dura quævis & ardua animoſè ac forti-

6. Propter quam cauſam admoneo te, ut reſuſcites gratiam Dei, quæ eſt in te per impoſitionem manuum mearum.

7. Non enim dedit nobis Deus ſpiritum timoris; ſed virtutis & dilectionis, & ſobrietatis.

fortiter aggrediamur, & vincamus, aliorum onera ac infirmitates portemus, eorúmque salutem vitæ nostræ præferamus, & ut uno verbo dicam, spiritum sanæ omnino, intrepidæ atque nulli perturbationi obnoxiæ mentis.

8. *Noli itaque erubescere testimonium Domini nostri, neque me vinctum ejus: sed collabora Evangelio secundùm virtutem Dei:*

8. Cave igitur, ne te unquam pudeat professionis, ac ministerii tui, quo Christum Dominum nostrum prædicas, eúmque crucifixum Judæis scandalum, gentibus stultitiam, neque etiam te mei præceptoris tui aut vinculorum meorum pudeat, non enim ob maleficium aliquod vel scelus perpetratum illis constringor, sed propter nomen Christi Domini nostri. Esto potiùs particeps laborum atque discriminum, quæ Evangelii causâ non propriarum virium fiduciâ, sed divinâ ope ac potestate subeunda & perferenda sunt.

9. *Qui nos liberavit, & vocavit vocatione suâ sanctâ, non secundùm opera nostra, sed secundùm propositum suum, & gratiam, quæ data est nobis in Christo JEsu ante tempora sæcularia,*

9. Is enim est, qui nos hactenus à peccato, potestate dæmonis, & morte æternâ liberavit, vocavitque admiranda planè ad veram vitæ sanctitatem vocatione, non ullo quidem actionum nostrarum meritô, sed gratuito liberalíque divinæ suæ voluntatis beneplacitô, gratiæque beneficio, quæ nobis ab omni æternitate meritorum

Christi

Christi intuitu destinata & præpara-
ta fuit, sed abscondita in Deo, 10.
nunc autem illustri Liberatoris no-
stri adventu cunctis mortalibus per
apostolorum prædicationem palàm
facta est, qui mortem abolevit, no-
vámque ac immortalem vitam in lu-
cem & cognitionem quodammodo
protulit, ac certam ejus spem nobis
fecit per Evangelium toto orbe di-
vulgatum. 11. Cujus quidem con-
stitutus sum ego præco, & Aposto-
lus, & gentium doctor ac Magister.
12. Quamobrem nullam aliam ob
causam in hæc vincula conjectus sum,
nec tamen propterea erubesco aut
conturbor, novi enim, cui credidi,
& cujus fidei ac potestati commi-
serim depositum meum, nempe
thesaurum laborum, ærumnarum
ac persecutionum, quas pro Evan-
gelio subivi, hunc enim multis an-
nis collectum in Dei sinu probâ &
fidâ custodiâ deposui, ut in illo die
magno die judicii non modò inte-
grum illum, sed magno etiam
cum fœnore recipiam. 13. Sola-
tio tibi pariter sit hæc fiducia, dá-
que operam ut altâ mente retineas
integræ sanæque doctrinæ, quam ti-
bi tradidi vivam imaginem ac for-
mam

10. *Manifestata est autem nunc per illuminationem Salvatoris nostri JEsu Christi, qui destruxit quidem mortem, illuminavit autem vitam, & incorruptionem per Evangelium:*

11. *In quo positus sum ego prædicator, & Apostolus, & Magister gentium.*

12. *Ob quam causam etiam hæc patior, sed non confundor. Scio enim cui credidi, & certus sum, quia potens est depositum meum servare in illum diem.*

13. *Formam habe sanorum verborum, quæ à me audisti in fide, & in dilectione in Christo JEsu.*

mam unà cum fide & dilectione christianâ.

14. *Bonum depositum custodi per Spiritum sanctum, qui habitat in nobis.*

14. Hunc pretiosum doctrinæ thesaurum diligenter custodi ope, gratiáque Spiritûs sancti, qui suam in mentibus nostris sedem ac domicilium collocavit ad confirmandos nos & corroborandos contra assultus dæmonum, hæreticorum, persecutorum, qui omnes machinas adhibent ad eripiendum nobis isthunc thesaurum sanæ fidei, nec mireris, eam tam paucos habere constantes asseclas, eadémque, quâ acquiritur facilitate, amitti.

15. *Scis hoc, quòd aversi sunt à me omnes, qui in Asiâ sunt, ex quibus est Phygellus, & Hermogenes.*

15. Scis utique, omnes pene Asianos fuisse animô à me penitus averso & alieno, mihíque terga vertisse, cùm viderent, in quas angustias & discrimina incidissem, parémque sortem, si mihi ùt Magistro adhærerent, metuerent, quos inter fuère Phygellus & Hermogenes.

16. *Det misericordiam Dominus Onesiphori domui: quia sæpe me refrigeravit, & catenam meam non erubuit:*

16. Minimè tamen Onesiphorus, ejúsque familia, cui Deus idcirco benedicat, suáque illum beneficentiâ ac clementiâ complectatur, ille námque sæpe me recreavit, & quod maximi faciendum est, vincula mea non erubuit.

17. *Sed cùm Romam venisset, sollicitè me quæsivit, & invenit.*

17. Quin potiùs cùm Romam venisset, me quàm diligentissimè perquisivit, nec conquievit, donec invenisset.

18.

18. Faxit Deus, ut in extremo judicii die, ubi & justi trepidabunt, divinæ misericordiæ, quam vivens promeritus est, fontes illi quàm maximè pateant, quàm multa enim mihi Ephesi ministraverit, neminem latere puto, te verò inprimis meorum sive bonorum, sive malorum conscium atque participem.

18. *Det illi Dominus invenire misericordiam à Domino in illâ die. Et quanta Ephesi ministravit mihi, tu meliùs nosti.*

PARAPHRASIS

CAP. II.

1. TU igitur, fili mi, dum Evangelicam fidem promulgas, exemplô meo animatus fac forti & robusto animô sis, non tuis viribûs, sed divinâ potissimùm gratiâ nixus, quæ nunquam deest eam ardenter implorantibus. 2. Quæ porrò à me audisti multorum tunc præsentium testimoniô firmata, fidelibus diligenter propone & commenda iis præsertim, qui aliis instituendis apti idoneíque videbuntur progressu temporis, ut hac ratione apostolica doctrina ad alios aliósque successo-

1. *Tu ergò, fili mi, confortare in gratiâ, quæ est in Christo JEsu:*

2. *Et quæ audisti à me per multos testes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere.*

cessores quasi per manus transeat & propagetur ulteriùs.

3. Labora sicut bonus miles Christi JEsu.

3. Quidquid Evangelii causâ laborum, molestiarum, periculorum occurrat, intrepido, ac constanti feras animô tanquam strenuus miles sub Imperatore Christo, qui te castris suis præfecit.

4. Nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus: ut ei placeat, cui se probavit.

4. Tuis te non alienis impende totum negotiis, nemo quippe qui se Christi militiæ sacramentô addixit, terrenis miniméque necessariis curis ac rebus implicatur, sed eò unicè consilia studiáque sua dirigit, ut Imperatori suo, qui se militum numero adscripsit, omni ex parte probet.

5. Nam & qui certat in agone, non coronatur, nisi legitimè certaverit.

5. Contemplare paulisper athletas, qui in arenam descendunt: nunquam profectò laureâ vel coronâ donantur, nisi legitimè atque ex militari disciplinâ strenuè certaverint, ita & tu ne tibi satis esse putes, quòd Episcopum agas quocunque modo, nisi enim legitimè nempe secundùm leges à Deo præscriptas, & à me dudũ tibi propositas eo certamine perfunctus fueris, nunquam immortalem lauream consequêris.

6. Laborantem agricolam oportet primùm de fructibus percipere.

6. Hoc ipsum Evangelii ministerium, quo animæ excoluntur, laboribus quoque proventibúsque agricolæ assimilari potest, quemadmodum enim

hunc

hunc multa priùs perferre, & non exiguo sudore madere necesse est, antequam primus fructuum ubertatem atque affluentiam recipiat, naturæ enim lege primi fructus suo debentur cultori, sic & tu, si diligenter ac fideliter in culturâ agri dominici perseveraveris, in præmio percipiendo primus ac præcipuus eris, & quasdam laborum tuorum primitias non absque ingenti solatio à Deo recipies. 7. Fac porrò, ut hæc, quæ à me commemorantur, tecum ipse quàm diligentissimè recolas, Deúmque supplex roga, ut tibi hactenus à me dictorum pleniorem intelligentiam conferat. 8. Nunquam verò pro tuâ consolatione, aliorúmque institutione ex animo tuo vel memoriâ labi permittas, Christum Dominum veram Davidis sobolem post mortem acerbissimam ab inferis ad superos remeâsse, uti ex me didicisti, cùm Evangelium prædicarem. 9. Cujus nunc causâ, quasi maleficus essem aut scelestus quispiam, divexor, plurimísque malis premor ad vincula usque & carceres, sed benè habet, quòd verbum Dei catenîs adstringi ac vinciri nequeat, neque enim idcirco cesso evangelizare tum verbô

7. *Intellige, quæ dico: dabit enim tibi Dominus in omnibus intellectum.*

8. *Memor esto, Dominum JEsum Christum resurrexisse à mortuis ex semine David, secundùm Evangelium meum.*

9. *In quo laboro usque ad vincula, quasi malè operans: sed verbum Dei non est alligatum.*

verbô cum ſcripto, eſto quòd corpus ferrô onuſtum non ampliùs ſit liberum, lingua tamen adhuc ſoluta & libera intrepidè ac fidenter verbum Domini annuntiare pergit.

10. *Ideo omnia ſuſtineo propter electos, ut & ipſi ſalutem conſequantur, quæ eſt in Chriſto Jeſu cum gloriâ cœleſti.*

10. Eam ob cauſam, ut electorum ſaluti conſulam, qui ad ovile ſalutis noſtris laboribûs & induſtriâ perducendi ſunt, omnia mihi non ſolùm libenti ſed etiam hilari animô perferenda duco, ut illi eam aliquando beatam vitam adipiſcantur, quam Chriſtus Dominus unà cum ſempiterna gloriâ nobis ſuo ſanguine peperit.

11. *Fidelis ſermo: nam ſi commortui ſumus, & convivemus.*

11. Certũ enim fixúmque illud omnino eſſe debet, ſi dura quæque & aſpera pro Chriſto patiamur, ipſíque per continuam ſenſuum noſtrorum & appetituum abnegationem commoriamur, nos ſimul cum ipſo reſurrecturos ac regnaturos æternùm.

12. *Si ſuſtinebimus, & conregnabimus: ſi negaverimus, & ille negabit nos.*

12. Si unà cum illo crucem nobis impoſitam æquo animô portemus, glorioſè nos poſtmodum ad cœleſtem ejus thronum elevandos, quòd ſi metu perſecutionum, vel amore terrenarum ſive illecebrarum ſive dignitatum ejus ejurabimus, nos illius judiciô pro ovibus ſuis minimè agnoſcendos, ſed beatorum cœtu penitus excludendos. Nihil quidem ipſi decedit per jacturam

ram suorum servorum ac clientum, nobis autem quàm plurimùm, si tali magistrô ac Domino orbari contigerit. 13. Nos quidem contra fidem datam deficere ab eo possumus quod promisimus, ipse verò minimè, cùm sanctitas ac firmitas divinarum promissionum nullâ ratione dependeat ab incredulitate vel inconstantiâ nostrâ, neque enim ullo modo potest à se ipso deficere, ac immutabilem divinæ majestatis naturam à se abjicere, quidquid agant instabiles quocunque momento mortales, cùm sibi ipsi solus sufficiat ad plenam felicitatem.
14. Hæc tu salutaria momenta identidem fidelibus proponito, declarans, te de istis eos commone facere coram Christo Domino, qui in judicio testis esse poterit præstiti à te officii, & vindex contemptæ admonitionis. Illud etiam diligenter inculca, ut inutiles ac supervacaneas contentiones evitent, ubi de verbis potiùs, quàm rebus disceptatur, ubi non tam veritas quæritur, quàm ostentatio scientiæ, non tam aliorum utilitas, quàm propria gloria, imò auditorum mentes turbantur, dubiis implicantur, & à fide avertuntur. 15. Neque ita tamen aliorum saluti te impendito, ut propriam

13. Si non credimus, ille fidelis permanet, negare seipsum non potest.

14. Hæc commone: testificans coram Domino. Noli contendere verbis: ad nihil enim utile est, nisi ad subversionem audientium.

15. Sollicitè cura te ipsum probabilem exhibere

Deo, operarium inconfusibilem, rectè tractantem verbum veritatis.

propriam negligas, ſed potiùs da operam, ut te quàm probatiſſimum Deo ſiſtas, dignum verbi Dei præconem, ſtrenuum in vinea Domini operarium, qui nullo dedecore vel ignominiâ pudefiat, nullis minis vel ſuppliciis commoveatur, qui denique veram Evangelicæ doctrinæ ſententiam pro dignitate muneris Epiſcopalis & aliorũ utilitate aptè concinnéque enucleet. Neque in unam nec in alteram partem deflectas ſed veritati traditæ ad amuſſim adhæreſce.

16. *Profana autem, & vaniloquia devita: multùm enim proficiunt ad impietatem:*

17. *Et ſermo eorum, ut cancer ſerpit: ex quibus eſt Hymenæus & Philetus,*

16. Profanas dogmatum novitates & importunas vociferationes prætermittendas noveris, neque cum ejuſmodi ſciolis atque thraſonibus multùm agendum, 17. eorum enim oratio doctrináque corruptiſſima medelam nullam admittit, ſed unam ex alterâ propoſitionem impiam protrudens gangrænæ inſtar latiùs ſerpit, venenum ſuum diffundit, cuncta depaſcitur & abſumit, quorum de numero ſcito eſſe exitiales hæreticos Hymenæum & Philetum.

18. *Qui à veritate exciderunt, dicentes, reſurrectionem eſſe jam factam, & ſubverterunt quorumdam fidem.*

18. Qui quidem cùm à veritate Evangelicâ aberrâſſent, tum eò devenêre dementiæ, ut affirment, mortuorum anaſtaſin jam præteriiſſe, quippe quæ præcisè conſiſtat in tranſitu è peccato in ſtatum gratiæ atque hac im-

impoſturâ plurimorum fidei fucum faciunt. 19. Neque tamen idcirco quis ſibi perſuadeat, electorum quoque fidem proximam eſſe periculo ruinæ, probè illa fundata eſt in vocatione ac prædeſtinatione Dei, quæ labefactari & ſubrui non valet: novit quippe Dominus perbenè, quos ipſe elegerit, ſuæque prædeſtinationis arcano decretô tanquam ſigillô firmaverit. Noli profundam hujus myſterii caliginem ingredi & curioſiùs ſcrutari, ſed ſcito non tantùm ſignum electionis ad gloriam certiſſimum, ſed etiam cauſam efficaciſſimam eſſe, ſi vita ſanæ fidei reſpondeat, & ſicut ore invocamus nomen Domini, ita & corde ac opere ſectemur obſervantiam divinorum præceptorum, & ab omni iniquitate longiſſimè recedamus. 20. Quòd autem fideles iſque non pauci ſubinde ſeducantur, atque à fide ſuâ ſponte, non verò Dei voluntate prædeterminante deficiant, quid mirum? nam in magnâ & locupleti domo, nempe Eccleſia Dei ſunt vaſa omnis generis, quædam aurea & argentea, nempe illuſtres ac conſtantes in fide ac ſanctitate perſonæ, quædam lignea & fictilia, fragiles ſcilicet & infirmæ, quædam

19. *Sed firmum fundamentum Dei ſtat, habens ſignaculum hoc: cognovit Dominus, qui ſunt ejus, & diſcedat ab iniquitate, omnis, qui nominat nomen Domini.*

20. *In magnâ autem domo non ſolùm ſunt vaſa aurea, & argentea, ſed & lignea, & fictilia: & quædam quidem in honorem, quædam autem in contumeliam.*

quædam in nobiles & honorificos usus, quædam in sordida & vilia ministeria, è quorum numero non utique mirum, quædam subinde etiam quoad fidem frangi, & è domo projici.

21. Si quis ergò se emundaverit ab istis, erit vas in honorem sanctificatum, & utile Domino, ad omne opus bonum paratum.

21. Sed ne putes, conclamatum penitus esse de talibus, nam si quis cum auxilio divinæ gratiæ nunquam sibi defuturo seipsum à peccatorum sordibus probè ac diligenter perpurgârit, erit vas ad decus & ornamentum ritè exornatum gratiâ sanctificante, atque ad omne opus bonum & obsequium cœlestis patrisfamilias accommodatum. Cujus voluntatem ut ante omnia perspectam habeas, & exactè adimpleas, tibi maximæ curæ sit.

22. Juvenilia autem desideria fuge, sectare verò justitiam, fidem, charitatem, & pacem cum his, qui invocant Dominum de corde puro.

22. Huic mentem tuam ex integro subjice atque conforma, studia atque vitia, quibus juvenilis ætas obnoxia esse solet, ut superbiam, levitatem, contentionem, inanem gloriam ac temeritatem fuge, sectare verò justitiam, quæ neminem lædit, sed cuique quod suum est, tribuit, fidem, quæ sine curiosâ disquisitione recipit mysteria à Deo revelata, charitatem, quæ non inflatur, non æmulatur, non est ambitiosa, non quæ sua sunt quærit, sed quæ aliorum,

pacem

pacem denique cum iis, qui Deum sincerâ mente colunt. 23. Ineptas verò & frivolas quæstiones, ex quibus nulla ad veram sapientiam & christianam doctrinam speranda accessio, sed metuenda potiùs contentionum multiplicatio, ita respue, ut neque ipse eas agites, neque ab aliis agitari sinas. 24. Servum enim Domini, qui inter filios hominum mitissimus fuit & pacificus, minimè oportet absque ratione aliis contradicere, sed placidum se potiùs comémque & vultu & verbis erga omnes se exhibere, aptum & idoneum ad docendum, ita tamen ut ratione potiùs ac suavitate persuadere velit quàm imperiosa auctoritate, 25. quique non præfervidè sed modestè & cum omni lenitate eos redarguat, qui doctrinæ suæ pertinaciùs obluctantur, fortè enim illos Deus potentiori gratiâ collustratos ad salubrem pœnitentiam excitabit, ut veritatem agnoscant & complectantur, 26. et elapsi aliquando à diaboli laqueis resipiscant, séque ad Dei voluntatem omni ex parte componant.

23. Stultas autem, & sine disciplinâ quæstiones devita: sciens, quia generant lites.

24. Servum autem Domini non oportet litigare: sed mansuetum esse ad omnes, docibilem, patientem,

25. Cum modestiâ corripientem eos, qui resistunt veritati: ne quando Deus det illis pœnitentiam ad cognoscendam veritatem.

26. Ut resipiscant à diaboli laqueis, à quo captivi tenentur ad ipsius voluntatem.

PARAPHRASIS

CAP. III.

1. *Hoc autem ſcito, quòd in noviſſimis diebus inſtabunt tempora periculoſa:*

1. TEmpeſtivè te accingi oportet ad imminentem luctam cum adverſariis, quorum genuinum characterem vivis tibi coloribûs repræſento, ut ab his hominum ac ſcelerum monſtris cavere noveris, & mala devitare, quæ ſenſim quidem jam nunc erumpunt, majoráque indies incrementa capient, ſed ſub mundi finem latiùs uberiúsque ſeſe effundent.

2. *Erunt homines ſe ipſos amantes, cupidi, elati, ſuperbi, blasphemi, parentibus non obedientes, ingrati, ſceleſti.*

2. Siquidem in lucem prodibunt homines ſui duntaxat amantes, & privatorum commodorum ſupra quàm dici poſſit, ſtudioſi, avaritiâ atque auri cupiditate corrupti, faſtu elati, jactabundi, ſuæ, non divinæ gloriæ ſectatores, maledictis & conviciis Superos, Principes terræ, & quemcunque probitate conſpicuum laceſſentes, erga parentes, atque præpoſitos immorigeri, refractarii, ingrati denique atque impii.

3. *Sine affectione, ſine pace, criminatores, in-*

3. Omni prorſus humanitatis ſenſu carentes, fœ-

fœdifragi, perfidi, calumniatores improbi, fœdis voluptatibus ad insaniam dediti, crudeles, turbulenti, bonorum omnium contemptores atque osores. 4. Proditionibûs infames, præcipites ac effrontes, arrogantiâ & superbiâ supra modum inflati, quíque impuras ac petulantes libidines sancto Dei amori timoríque longè anteponant. 5. Speciem quandam vel larvam potiùs pietatis ac honestatis præsferentes, intra se verò & in occulto nequissimi; primi legum, quas aliis præscribunt, violatores. Hæc hominum pestis, quorum jam præcursores & emissarii quidam apparent, fugienda tibi maximè, neque hæc cautela quasi nimia ordinatæ charitati ullo modo repugnat. 6. Ex hac colluvie videre est nonnullos, qui mille artibûs in aliorum familias atque amicitiam se callidè insinuant, & mulierculas sceleribûs jam coopertas & infames non tantùm ab iis non revocant, sed abominandis suis persuasionibûs in graviora flagitia pertractas suis faciunt servire & obtemperare cupiditatibus instar jumenti omni ratione carentis. 7. Quæ tamen vanæ scientiæ studiô atque glo-

continentes, immites, sine benignitate.

4. *Proditores, protervi, tumidi, & voluptatum amatores magis quàm Dei.*

5. *Habentes speciem quidem pietatis, virtutem autem ejus abnegantes. Et hos devita.*

6. *Ex his enim sunt, qui penetrant domos: & captivas ducunt mulierculas oneratas peccatis, quæ ducuntur variis desideriis;*

7. *Semper discentes, & nunquam ad scienti-*

am veritatis pervenientes.

riâ tumidæ, licèt sibi supra modum sapere videantur, nunquam tamen solidam veritatem edocentur ab his sycophantis & falsariis.

8. *Quemadmodum autem Jannes & Mambres restiterunt Moysi: ita & hi resistunt veritati, homines corrupti mente, reprobi circa fidem,*

8. Hi ipsi enim exemplô Jannis & Mambris, qui suis præstigiis Moysi obstiterant, suis fallaciis technísque veritatem palàm oppugnant, simplicioribus fucum faciunt, mentéque corrupti saniorem fidei doctrinam velut noctuæ lucem respuunt. Quid aliud ab hoc hominum genere expectes, qui vitiosis affectibûs depravati cœcâ mentis obstinatione sibi ipsis viam ad veritatem ac salutem præcluserint?

9. *Sed ultra non proficient: insipientia enim eorum manifesta erit omnibus, sicut & illorum fuit.*

9. Neque tamen idcirco animum despondeas, sed pro tuo solatio scito, venenô hoc non universa Ecclesiæ membra inficienda, divinâ enim providentiâ ac bonitate istorum amentia maximo eorum probrô in lucem proferetur, & detectâ pietatis larvâ fraus & falsitas orbi palàm innotescet, quemadmodum illorum improbitas omnibus perspecta fuit & cognita.

10. *Tu autem assecutus es meam doctrinam, institutionem, propositum, fidem, longanimitatem, dilectionem, patientiam,*

10. Deo sint laudes, quòd meliore tu saltem consilio ductus meam pridem doctrinam sectatus sis, sociúsque ac testis fidelis mearum actionum in itineribus integritatem vitæ, quídque in munere meo aposto-

apoſtolico & in omni actione ſpectaverim ac ſpectem, ſcilicet non privata mea commoda, ſed gloriam Dei per Chriſtum, conſtantiam in rebus adverſis, lenitatem erga perſecutores & veritatis adverſarios, charitatem erga proximum, omnem denique vivendi rationem perſpectam habeas. 11. Quin etiam probè nôſti, cujusmodi & quàm graves fuerint perſecutiones ac moleſtiæ, quas Antiochiæ, Iconii, & Lyſtrîs perpeti coactus ſum, ex quibus tamen omnibus Dei beneficiô evaſi. 12. Sic enim velim tibi perſuadeas, omnibus qui piè ac religiosè volunt vivere ex præſcripto ac conſilio Chriſti, multa adverſa & moleſta perferenda eſſe. 13. Nullæ dantur in hujus vitæ militiâ induciæ, improbi enim & impoſtores, dum florent, & ſecundo ventô navigant, mala malis cumulabunt, fraudes fraudibus innectent, ut incautos decipiant, pacémque nunquam inibunt aut ſervabunt cum iis, quos probitatis ac veritatis noverint eſſe perquàm ſtudioſos. 14. Tu verò dum illi impietatem ſuam ulteriùs promovent, in virtutum ſtudio aliorúmque ad omnem pietatem inſtitutione novos e-contra

11. Perſecutiones, paſſiones: qualia mihi facta ſunt Antiochiæ, Iconii, & Lyſtris: quales perſecutiones ſuſtinui, & ex omnibus eripuit me Dominus.

12. Et omnes, qui piè volunt vivere in Chriſto JEſu, perſecutionem patientur.

13. Mali autem homines, & ſeductores proficient in pejùs, errantes, & in errorem mittentes.

14. Tu verò permane in iis, quæ didiciſti, & credita ſunt tibi, ſciens à quo didiceris.

contra progressus facito, tenacissimè ea retinens, quæ pridem instar depositi à me tibi credita ac commissa sunt, memor semper, à quo illa didiceris, de cujus scilicet ùt Apostoli Christi Domini auctoritate dubitare non potes.

15. *Et quia ab infantiâ sacras litteras nôsti, quæ te possunt instruere ad salutem, per fidem, quæ est in Christo JEsu.*

15. Cúmque à primis annis sacrarum litterarum studio te addixeris, habes inde adjumentum opportunissimum ad alios erudiendos circa fidei ac disciplinæ Christianæ capita.

16. *Omnis scriptura divinitùs inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitiâ:*

16. Hoc enim possum ingenuè profiteri omnem scripturam divino Numine traditam utilem esse & efficacem ad doctrinam aptè & accommodatè explicandam, ad errores refellendos, ad pravos mores corrigendos, denique ad eam eruditionem comparandam, ex quâ vera justitia sanctitásque consequatur.

17. *Ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.*

17. At qui pastorali ac episcopali munere ritè fungi, atque vir esse velit secundùm cor Dei, qui ejus, quem repræsentat, gloriam, nec non animarum sibi commissarum salutem pro viribus promoveat, sit numeris omnibus absolutus, & ad omnes sui muneris partes explendas sit probe comparatus atque instructus.

PARA-

PARAPHRASIS

CAP. IV.

1. HAbenda tibi præ oculis assiduè fratrum tuorum salus, & tametsi hac in re te minimè suspectum habeam de tepore aut languore aliquo, attamen non possum non te obtestari coram Deo cuncta cernente, eodémque humanarum actionum judice Christo JEsu, qui judicaturus est aliquando cunctos mortales, sive qui jam pridem vitâ functi sunt, sive qui etiamnum hac spirabili atque vitali aurâ fruuntur, tum videlicet, cùm illustri & magnifico illo adventu suo regnum sibi suísque immortale comparabit, obtestari, inquam, 2. ut in benè cœptis strenuè pergas, divinum verbum Christíque legem constanter prædices, & quæ didicisti, aliis sedulò explanes, aliàs ab eo certò certiùs puniendus graviter, si hac in re te negligentem invenerit. Nullo non tempore seu commodo volentibus seu

1. *Testificor coram Deo & JEsu Christo, qui judicaturus est vivos, & mortuos, per adventum ipsius, & regnum ejus:*

2. *Prædica verbum, insta opportunè, importunè: argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrinâ.*

ſeu incommodo nolentibus inſta operi, nec ceſſa quacunque difficultate aut moleſtiâ abſterritus, multò minùs cura aliorum dicteria te importunum ac moleſtum hominem vocitantium. Ubique tam publicè quàm privatim, turbulentis perinde ac tranquillis Eccleſiæ temporibûs te fortiter oppone perverſæ doctrinæ magiſtris, objurga illos, ac increpa, qui diſſolutâ vivendi ratione innocuis atque ingenuis mentibus ſcandalum præbent, ſeniores obſecra & hortare quacunque ratione poteris ad mores incorruptos, ad vitæ ſanctimoniam omni tamen tam lenitate quàm ſoliditate doctrinæ adhibitâ, ut obſtinatiſſimi quoque ratione convicti longâ patientiâ flectantur & ſanentur. Non abs re tam ſollicitè támque inſtanter te adhortor, ut munere tuo magnâ cum fide ac ſolertiâ fungaris, præparandus tibi enim eſt animus contra tempeſtatem periculoſam Eccleſiæ imminentem, & præſervandæ tibi erunt oviculæ à contagione illis afflandâ.

3. *Erit enim tempus, cùm ſanam doctrinam non ſuſtinebunt, ſed ad ſua deſideria coacerva-*

3 Proſpicio enim futurum, & quidem brevì, ut multi eorum, qui Chriſtum profeſſi ſunt, à ſinceritate fidei recedant, imò ſanam

nam doctrinam audire non sustineant, sed quò pravis suis cupiditatibus, corruptisque affectibus liberiùs indulgeant, sibique auctoritatem aliquam concilient, magno numerô, sed temerè & sine delectu adsciscent & congerent magistros non ab Episcopis vel Ecclesiâ missos ac ordinatos, sed ultrò sese ingerentes aut obtrusos, qui sibi suisque vitiis adblandiantur, aures prurientes scalpant, & sibi nova, curiosa, mollia, & voluptati faventia loquantur.

4. Hi tales ab integritate ac veritate sanæ doctrinæ prorsus alieni aures avertent, ad fabulas autem audiendas insanâ quadam curiositate sese convertent. 5. Tu verò ut malis his omnibus occurras, sta semper in excubiis, ne improvisò obruaris, accinge te ad pugnam paratus adversa quæque fortiter perpeti, strenuum te Evangelii Ministrum exhibe integram Evangelii doctrinam cum omni sinceritate annunciando nec tua quærens, nec auribus serviens, ita demum te gere, ut omnes intelligant, nunquam te muneri tibi imposito defuisse. 6. Tempus enim, utì mihi præsagit animus, prope est, ut sanguinem meum tanquam gratum

bunt sibi magistros, prurientes auribus,

4. *Et à veritate quidem auditum avertent, ad fabulas autem convertentur.*

5. *Tu verò vigila, in omnibus labora, opus fac Evangelistæ, ministerium tuum imple. Sobrius esto.*

6. *Ego enim jam delibor, & tempus resolutionis meæ instat.*

tum Deo libamen offeram, & per martyrium immoler in sacrificium, atque ita mortalis hæc vita cum beatâ illâ ac sempiternâ permutanda sit.

7. Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi.

7. Neque propterea affligi animô ac turbari te volo, namque quasi bonus Christi miles Dei beneficiô ac singulari munere strenuè decertavi, cursum ad extremum usque feliciter confeci, fidem integram inviolatámque servavi.

8. In reliquo reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus in illâ die justus judex: non solùm autem mihi, sed & iis, qui diligunt adventum ejus. Festina ad me venire citò.

8. Aliud modò non restat, quàm ut repositam mihi pro justis operibus coronam recipiam, quam certò scio mihi reddendam extremo illo vitæ die à Christo Domino justo omnium Judice, nec mihi solùm, sed iis etiam omnibus, qui illustrem illum ipsius adventum rectè factorum sibi conscii piis votis expetierint, séque bonis operibûs quasi accensis lampadibûs excubantes præparaverint ad illum excipiendum. Alia non habeo, quæ te moneam, da tantùm operam, ut ad me quàm citissimè venias, indigeo enim tuâ præsentiâ.

9. Demas enim me reliquit, diligens hoc sæculum, & abiit Thessalonicam:

9 Siquidem Demas animadversô capitis mei periculô me penitus deseruit, ut securitati ac quieti suæ consuleret, profectus Thessalonicam.

10. Crescens in Galatiam, Titus in Dalmatiam.

10. Crescens verò in Galatiam, Titus in Dalmatiam

matiam abiit. 11. Lucas mecum solus est, Marcum quoque ad me adducito, statui enim illo uti in ministerium prædicationis. 12. Tychicum porrò Ephesum misi, ut tuas isthic, o Timothee, absentes vices suppleat tantisper, dum tu mihi aderis, nolo enim Ecclesias maximâ etiam urgente necessitate suis pastoribûs destitui, nisi vicariis idoneis substitutis. 13. Penulam, seu vestem hyemalem, quam Troade apud Carpum reliqui, cùm veneris, tecum afferto, itémque libros sacros, præcipuè verò membranas in memoriæ subsidium, vel ad scribendas epistolas propriâ manu meâ exaratas. 14 De Alexandro fabro ærario hoc tibi possùm affirmare, multis me ab illo divexatum molestiis: paria illi faciat Deus. 15. Tu verò tibi ab illo diligenter cave, vehementer enim nostris sermonibus atque doctrinis sese opposuit. 16. Scito autem in primâ meâ defensione, cùm ante novennium primò vinctus Hierosolymis Romam venissem, neminem mihi auxilium aut patrocinium præstitisse, sed omnium amicorum ope fuisse destitutum, tantus enim invaserat omnes communis

11. Lucas est mecum solus. Marcum assume, & adduc tecum: est enim mihi utilis in ministerium.

12. Tychicum autem misi Ephesum.

13. Penulam, quam reliqui Troade apud Carpum, veniens affer tecum, & libros, maximè autem membranas.

14. Alexander ærarius multa mala mihi ostendit: reddet illi Dominus secundùm opera ejus:

15. Quem & tu devita: valde enim restitit verbis nostris.

16. In primâ mea defensione nemo mihi affuit, sed omnes me dereliquerunt: non illis imputetur.

munis periculi metus, ut captivi causam nullus auderet commendare. Opto autem id nemini fraudi esse. Ingratus profectò essem & perperàm agerem, si in querelas idcirco contra illos effunderer.

17. *Dominus autem mihi astitit, & confortavit me, ut per me prædicatio impleatur, & audiant omnes Gentes: & liberatus sum de ore leonis.*

17. Cùm Christus Dominus mihi præsto fuerit eorum locô, méque corroborârit, ne succumberem in meâ defensione, ac ne metu mortis quidquam dicerem aut facerem, quod esset præter dignitatem causæ susceptæ, itaque pro illâ vice ereptus sum faucibus mortis, ut postmodum operâ meâ divini verbi promulgatio omni ex parte compleretur, & ad omnes gentes ac nationes etiam remotissimas felici progressu extenderetur.

18. *Liberavit me Dominus ab omni opere malo: & salvum faciet in regnum suum cœleste, cui gloria in sæcula sæculorum. Amen.*

18. Non stabit divina beneficentia intra hos terminos, postquam enim ab externis hostibus me liberavit, non dubito me à domesticis quoque, qui longè crudeliores sunt, & intra viscera mea hærent, præservandum: Præpediet me, utì spero, Dominus, ne verbo, aut opere ob ullos terrores aut supplicia in fide & constantiâ vacillem. Quòd si permittere velit, ut graviores adhuc ærumnas & ipsam mortem subeam, immortalem utique

utique coronam in regno suo cœlesti mihi tribuet. Sit igitur benignissimo Deo sempiterna gloria in sæcula sæculorum. Amen. 19. Priscæ & Aquilæ, & Onesiphori familiæ salutem quæso meo nomine dicito. 20. Erastus mansit Corinthi, Trophimum autem ægrotantem reliqui Mileti. 21. Da porrò operam, ut ante hyemem venias. Salutant te Eubulus, Pudens, Linus, Claudia, omnésque fratres. 22. Dominus JEsus Christus menti tuæ penitus hæreat, sicque vobiscum Dei gratia.

A M E N.

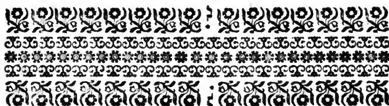
19. *Saluta Priscam, & Aquilam, & Onesiphori domum.*

20. *Erastus remansit Corinthi. Trophimum autem reliqui infirmum Mileti.*

21. *Festina ante hyemem venire. Salutant te Eubulus, & Pudens, & Linus, & Claudia, & fratres omnes.*

22. *Dominus JEsus Christus cum spiritu tuo. Gratia vobiscum. Amen.*

ARGUMENTUM
EPISTOLÆ
D.PAULI APOSTOLI
AD
TITUM.

Hujus epiſtolæ, quam ad Titum ſuum ex gentilitate diſcipulum ſcripſit Apoſtolus, idem ferè argumentum eſt cum duabus ad Timotheum, præſertim cum priore. Nam ſicut Timotheum Aſiæ minori præfecerat, ita Titum Cretæ celeberrimæ & antiquiſſimæ Inſulæ, quæ nunc vulgò Candia vocatur. Erat igitur uterque de iis, quæ ad regimen Eccleſiarum pertinerent, etiam per litteras ritè inſtruendus, tum ut præcepta oretenus data memoriæ magìs inhærerent, tum ut etiam poſteritati ſubſequentibus ſervirent temporibûs. Quòd autem multò breviùs ſcribat ad Titum, quàm ad Timotheum, ea redditur

ditur ratio, quia Titus ùt ætate provectior, ita etiam Ecclesiasticis rebûs gerendis erat exercitatior, Timotheus verò junior, atque recentior, ideóque pluribûs informandus. Titus ob insignem morum innocentiam, sanctitatem atque castimoniam Apostolo percharus fuit, unde & filium suum vocat & fratrem, qui etiam in Dalmatiâ multísque aliis provinciis Evangelium promulgavit, ac tandem in suâ Cretâ sanctitate illustris excessit è vivis annô ætatis 94.

Capite primo discipulum pro veteri suâ consuetudine & Apostolico instituto salvere jubet, & commemoratâ obiter gratiâ Christi & Evangelii, cujus ministerium sibi divinitùs commissum ait ad veram fidem spémque æternæ vitæ annuntiandam, accuratissimè explicat, quales Episcopos & pastores urbium sibi commissarum ordinare & instituere debeat: quomodo item Cretenses compescendi, ne in Judaismum delabantur occasione commercii cum nobilibus Judæis, quorum plurimi in Cretâ morabantur. Demum cavendas monet istorum fabulas, imposturas, & superstitiosas observantias in ciborum delectu.

Cap. 2. instruit Titum, quid senes, anus, adolescentulas, servos verbô, & exemplô docere debeat: mox verò commemorato singulari planéque divino Christi ad nos adventu omnes ad pietatem hortatur, & in spem erigit sempiternæ felicitatis. Postremò Titum confirmat, & quasi pro imperio jubet, ut suo munere strenuè & magnâ cum auctoritate fungatur.

Cap. 3. commendat obedientiam atque observantiam magistratibus etiam ethnicis debitam, modestiam item ac mansuetudinem. Tum inculcat gratiam Christi per quam

quam renovati ſint ac juſtificati: contentioſas & inutiles ſubin quæſtiones vitari jubet, & hæreticum hominem poſt unam alterámve admonitionem rejici, quòd ſubverſus ſit. Denique conſuetâ ſalutatione & apprecatione epiſtolam concludit.

PA-

PARAPHRASIS EPISTOLÆ D. PAULI APOSTOLI

AD

TITUM

CAPUT I.

1. PAulus Dei ſervus, Apoſtolus autem JEſu Chriſti, miſſus, ut electos inſtruam in fide, quâ pulſis errorum tenebrîs cognoſcant veritatem Evangelicam, quæ docet piè ſanctéque vitam inſtituere, 2. & pro fundamento ſpem habet vitæ ſempiternæ, quam jam inde à mundo condito pollicitus eſt, qui nec fallere, nec

falli

1. Paulus ſervus Dei, Apoſtolus autem JEſu Chriſti ſecundùm fidem electorum Dei, & agnitionem veritatis, quæ ſecundùm pietatem eſt,

2. In ſpem vitæ æternæ, quam promiſit, qui non mentitur, Deus, ante tempora ſæcularia:

falli potest Deus. Veritas ista jam ante omnia sæcula abscondita erat in sinu Patris cœlestis,

3. *Manifestavit autem temporibûs suis verbum suum in prædicatione, quæ credita est mihi secundùm præceptum Salvatoris nostri Dei:*

3. præfinito verò per sapientiam suam congruo & opportuno tempore manifestata est, cùm videlicet Verbum caro factum est, & habitavit in nobis, per publicam Evangelii prædicationem, cujus officium post alios Apostolos etiam mihi delegatum & demandatum fuit Christi Salvatoris nostri jussu atque imperio.

4. *Tito dilecto filio secundùm communem fidem, gratia, & pax à Deo Patre, & Christo JEsu Salvatore nostro.*

4. Ego, inquam, Paulus Tito vero ac germano filio suo non secundùm carnem, sed secundùm communem omnibus Christianis fidem, ac spiritum, quo ego illum in Christo genui, gratiam & pacem à Deo Patre, & Christo JEsu Servatore nostro precor.

5. *Hujus rei gratiâ reliqui te Cretæ, ut ea, quæ desunt, corrigas, & constituas per civitates presbyteros, sicut & ego disposui tibi.*

5. Nosti profectò fili, cùm in plures orbis provincias ratione muneris mei Apostolici avocatus essem, te hoc consilio Cretæ insulæ, in quâ prædicare cœperam, à me fuisse præfectum, ut Ecclesiam à me institutam rudem adhuc atque informem absentis locô perficeres, atque absolveres, & si quæ superessent, Christianæ religioni minùs consentanea, corrigeres, denique per urbes

bes præcipuas Præsules constitueres eâ, quam tibi præscripseram, ratione. 6. Sic autem, si benè meministi, præceperam tibi, quærendum & deligendum Episcopum non modò omnis prorsus labis expertem, sed ab omni etiam criminis suspicione alienum, & quidem monogamum, cujus liberi, si quos habet, non modò Christianæ fidei præceptis ritè imbuti sint, sed nulli penitus intemperantiæ culpæ affines, nullóque modo contumaces, ac refractarii. 7. Cùm enim omnium oculi in eum intenti sint tanquam Dei Vicarium ac Ministrum in dispensatione Evangelii ejúsque Sacramentorum, oportet eum integritate vitæ instar solis prælucere omnibus, non superbiâ elatum, non aditu & alloquiô difficilem ac morosum, non præfractum, suíque sensûs ac judicii plus æquô tenacem, non iræ impotentem, non temulentiæ deditum, non ad jurgia & contumelias proclivem, non denique fœdum in modum lucri appetentem, 8. sed contrà hospitalitatis amatorē, proborum hominum studiosum, modestiâ & comitate spectabilem, prudentem, justitiæ

6. Si quis sine crimine est, unius uxoris vir, filios habens fideles, non in accusatione luxuriæ, aut non subditos.

7. Oportet enim Episcopum sine crimine esse, sicut Dei dispensatorem: non superbum, non iracundum, non vinolentum, non percussorem, non turpis lucri cupidum:

8. Sed hospitalem, benignum, sobrium, justum, sanctum, continentem,

ſtitiæ obſervantiſſimum, pietate ac temperantiâ cunctis venerabilem,

9. *Amplectentem eum, qui ſecundùm doctrinam eſt, fidelem ſermonem: ut potens ſit exhortari in doctrinâ ſanâ, & eos, qui contradicunt, arguere.*

9. qui omni ſtudiô ac conatu doctrinam Apoſtolicam complectatur, eámque fideliter ſolidéque ita aliis explanet, ut non ſolùm eam facilè perſuadeat, ſed etiam, ſi res poſtulet, ſanæ doctrinæ obloquentes tum Scripturæ teſtimoniis, tum firmis rationibus devincere noverit, ac confundere.

10. *Sunt enim multi etiam inobedientes, vaniloqui, & ſeductores: maximè, qui de circumciſione ſunt:*

10. Sunt enim non pauci intractabiles, contumaces, qui diſciplinam Chriſtianam non ferant, qui inania frivoláque loquantur ac doceant, & fabuloſis narrationibus, pravíſque dogmatis mentes hominum inficiant ſeminando errores inter fideles, quorum de numero præcipuè cenſentur, qui ſunt ex Judæorum natione.

11. *Quos oportet redargui: qui univerſas domos ſubvertunt, docentes, quæ non oportet, turpis lucri gratiâ.*

11. His minimè parcendum eſt, ſed imponendum ſilentium, & os quodammodo redarguendo obturandum, cùm integras paulatim familias perverſis ſuis principiis ac fallaciis ſubvertant, turpis lucri gratiâ ea paſſim tradendo, non quæ veritati ac honeſtati conſentanea ſunt, ſed quæ populari licentiæ ac diſſolutioni conformia.

12. *Dixit quidam ex illis proprius ipſorum*

12. Verè omnino ex ipſorum vatibus nonnemo olim pronuntiavit:

tiavit: Cretenses semper mendaces, malæ bestiæ, ventres pigri, fallaciæ nimirum, maledicentiæ &. desidiæ vitia in illis sugillans. 13. Testimonium hoc ùtùt à Cretensi profectum verissimum esse comperi non solùm famâ publicâ, sed etiam propriâ experientiâ. Unde & sæpius de his increpandi sunt & arguendi rigidè, severè & ad vivum sine ambagibus aut involucris, sed & curandum enixè, ut à corruptione sanæ doctrinæ præserventur, 14. neque inanibus Judaizantium commentis faciles aures præbeant, eorúmque præcepta sequantur, qui veritatem quàm maximè oderunt, ac pro eâ fabellas substituunt v. g. de cæremoniis legis Mosaicæ, de delectu ciborum &c. 15. Cùm tamen fidelibus Christi sanguine per baptismum mundatis, & rebûs benè ac sanctè utentibûs omnia munda sint, ut omnibus vesci vel uti sine scrupulo possint, infidelibus verò, qui vel ex perversâ voluntate ac intentione Dei creaturîs abutuntur, vel ex erroneâ persuasione, quasi impuræ essent; non utuntur, vel eâ non obstante fruuntur, nihil sit mundum, sed omnia immunda, non quòd ejusmodi

propheta, Cretenses semper mendaces, malæ bestiæ, ventres pigri.

13. *Testimonium hoc verum est. Quam obcausam increpa illos durè, ut sani sint in fide,*

14. *Non intendentes Judaicis fabulis & mandatis hominum, adversantium se à veritate.*

15. *Omnia munda mundis: coinquinatis autem & infidelibus nihil est mundum, sed inquinatæ sunt eorum & mens & conscientia.*

modi res indifferentes veram contrahant immunditiam per malum usum, aut falsam opinionem hominum, sed partim, quia conscientia hominis existimantis aliquid immundum esse, facit, ut quamdiu hac erroneâ persuasione laborat, eâ re sine peccato uti nequeat, non secus, ac si res verè immunda esset, partim verò, quia sicut res simpliciter bona fit mala malè utenti, ita res simpliciter munda immunda fieri dicitur abutenti per depravatam intentionem.

16. *Confitentur se nôsse Deum, factis autem negant: cùm sint abominati, & incredibiles, & ad omne opus bonum reprobi.*

16. Denique ut appareat, cujus farinæ aut surfuris sit hoc hominum genus, si ipsorum orationem audias, nihil illis videtur religiosius, se Abrahæ filios prædicant, Moysis discipulos, veri Dei cultores, sin autem mores & vitam spectes, veræ sunt religionis expertes, & à legitimo Dei cultu prorsus alieni. Projecti sunt in omnia scelera ad abominationem usque, pervicaces sunt, nec ullam admittunt rationem, quâ eis possit veritas persuaderi. Adeò denique mente corrupti sunt, ut quidquid pietatem aut sanctitatem spirat reprobent, & nulla ferme honesta ac ve-

rè

rè laudabilis actio ab iis in hoc miserrimo statu expectari possit.

PARAPHRASIS

CAP. II.

1. Fabulas ejusmodi novatores in medium afferunt, tu verò Tite, tanquam sincerus Evangelii minister ea doce, tuísque auditoribus explica, quæ conveniunt solidæ ac incorruptæ doctrinæ Catholicæ, & quemlibet sui officii admone.
2. Senes cumprimis, ut sobrietatem, gravitatem, modestiam, fidei integritatem, sinceram charitatem ac patientiam complectantur, & colant. 3. Eâdem ratione præcipe provectas ætate matronas habitu cultúque corporis uti decenti, qui sanctimoniam, religiosámque modestiam redoleat, abstinere ab intempestivâ garrulitate, & maledicentiâ, à largiore vini potu, honesta denique, & quæ ad ædificationem serviunt, proloqui, non fabulosa, non amatoria, non sordida, non superstitiosa

1. *Tu autem loquere, quæ decent sanam doctrinam:*

2. *Senes ut sobrii sint, pudici, prudentes, sani in fide, in dilectione, in patientiâ:*

3. *Anus similiter in habitu sancto, non criminatrices, non multo vino servientes, benè docentes;*

ſtitioſa. 4. Ut hac ratione uxores juvenculas benè inſtituant, & ad omnem modeſtiam, ad caſtum ſuorum conjugum amorem cum debitâ ſubmiſſione conjunctum, 5. ad prudentiam, ad verecundiam, ad ſobrietatem, ad diligentem familiæ & liberorum curam & comitatem erga domeſticos informent, ne doctrina ac religio Chriſtiana malè audiat apud infideles, & in invidiam vocetur, quaſi impia vel abſurda doceat. 6. Haud aliter adoleſcentes hortare, ut modeſtiam ac temperantiam palàm profiteantur. 7. Ut porrò obſequentes tuis monitis alios habeas, da operam, ut in rebus omnibus te ipſum veluti exemplar virtutum omnium, ſanctæque converſationis exhibeas, in doctrinâ verò cura, ut integritatem illius cum debitâ gravitate conjungas. 8. Utque oratio tua ſit ejusmodi, ut nullum ex levitate, oſtentatione, alióve defectu reprehenſioni locum relinquat, ita fiet, ut is, qui ex adverſo nos impugnat, rubore ſuffundatur, nihilque habeat, quod nobis objiciat mali. 9. Jam verò ſervis perſuade, ut dominis ſuis dicto ſint obſequentes, omnibúsque in rebus illorum voluntati

4. *Ut prudentiam doceant adoleſcentulas, ut viros ſuos ament, filios ſuos diligant,*

5. *Prudentes, caſtas, ſobrias, domûs curam habentes, benignas, ſubditas viris ſuis, ut non blaſphemetur verbum Dei:*

6. *Juvenes ſimiliter hortare ut ſobrii ſint.*

7. *In omnibus te ipſum præbe exemplum bonorum operum, in doctrinâ, in integritate, in gravitate,*

8. *Verbum ſanum, irreprehenſibile: ut is, qui ex adverſo eſt, vereatur, nihil habens malum dicere de nobis.*

9. *Servos dominis ſuis ſubditos eſſe, in omnibus placentes, non contradicentes,*

tati sese accommodent nec refragentur, ut eorum placitis verbulô obmurmurent. 10. A furtis prorsus abstineant, nec quidquam unquam intervertant, sed sinceram fidelitatem in re qualibet præstent, ut suâ integritate, obedientiâ, & promptitudine Salvatoris nostri doctrinam cœlitùs traditam, cujus professionem faciunt, etiam aliis commendatam reddant, quò plures ad eam complectendam alliciantur. 11. Istorum quoque ùtùt conditione infimorum mentio mihi facienda erat, quandoquidem istis perinde ùt aliis gratia Christi Domini Liberatoris nostri in adventu suo seu Incarnatione illuxit. 12. Erudiens nos instar pædagogi, ut rejectâ impietate, & pravis omnibus cupiditatibûs edomitis moderatè erga temetipsum, justè erga proximum, piè erga Deum in præsenti sæculo vitam instituamus, 13. exspectantes beatam illam atque sempiternam vitam, quam speramus, & illustrem illam gloriáque circumfusum adventum Dei & Salvatoris nostri JEsu Christi. 14. Qui semetipsum sponte obtulit neci, ut suo pretiosissimo sanguine litaret, nósque ab omni scele-

10. *Non fraudantes, sed in omnibus fidem bonam ostendentes: ut doctrinam Salvatoris nostri Dei ornent in omnibus.*

11. *Apparuit enim gratia Dei Salvatoris nostri omnibus hominibus,*

12. *Erudiens nos, ut abnegantes impietatem & sæcularia desideria, sobriè, et justè, et piè vivamus in hoc sæculo,*

13. *Exspectantes beatam spem, & adventum gloriæ magni Dei & Salvatoris nostri JESU Christi:*

14. *Qui dedit semetipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniqui-*

tate & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum.

scelerũ labe prorsus expiaret, sibíque adsciscerer in populum peculiarem, sibíque præ cæteris dilectum, magnis animis, magnâ alacritate, studio, fervore virtutis exercitia capessentem.

15. *Hæc loquere, & exhortare, & argue cum omni imperio. Nemo te contemnat.*

15. Fac igitur, ut hæc doceas, eáque quantum in te erit omnibus persuadeas, nulli verò periculo aut timori cede, sed refractarios, argue, increpa, compesce cum plenâ potestate atque auctoritate, & ne ullus te ausit vilipendere quasi infra se positum, eâ integritate atque gravitate omnes actiones tuas compone, ut fidelibus omnibus pro speculo & prototypo sanctitatis servire valeant.

PARAPHRASIS

CAP. III.

1. *Admone illos principibus, & potestatibus subditos esse, dicto obedire, ad omne opus bonum paratos esse:*

1. Suggere porrò illis, ut principibus, & iis, qui publicâ potestate prædi ti sunt, se intelligant esse subjectos, útque magistratibus ex animo obtemperent ad omne opus licitum & divinâ lege non prohibitum

tum parati. 2. Adde, ut nemini obtrectent, aut quamquam maledictis incessant, nec pugnas aut contentiones excitent, aut sectentur, sed potiùs sese præbeant placidos, comes, affabiles, omnémque erga quoscunque exhibeant mansuetudinem ac humanitatem. 3. Etenim nos etiam non ita pridem deliravimus, fuimúsque immorigeri & contumaces, errones, variis cupiditatibus ac voluptatibus impliciti atque mancipati, malitiâ, invidentiâque pleni, cunctis exosi, & mutuo odio ac malevolentiâ in alios veluti tabe quadam ac peste corrupti. 4. At ubi immensa bonitas & eximius amor Christi Domini, ac liberatoris nostri in omne genus hominum veluti sol exoriens mundo illuxit, 5. non ex merito operum nostrorum justorum (cùm nulla talia præcesserint fidem & justitiam) sed singulari planéque divino immensæ suæ misericordiæ beneficiô salutem tum nobis attulit per baptismum, quo exteriùs abluimur, & interiùs per infusam Spiritûs sancti gratiam renovamur ac regeneramur in filios Dei, & hæredes vitæ ac gloriæ æternæ. 6. Quem quidem Spiritum

2. Neminem blasphemare, non litigiosos esse, sed modestos, omnes ostendentes mansuetudinem ad omnes homines.

3. Eramus enim aliquando & nos insipientes, increduli, errantes, servientes desideriis, & voluptatibus variis, in malitiâ & invidiâ agentes, odibiles, odientes invicem.

4. Cùm autem benignitas & humanitas apparuit Salvatoris nostri Dei:

5. Non ex operibus justitiæ, quæ fecimus nos, sed secundùm suam misericordiam salvos nos fecit per lavacrum regenerationis, & renovationis Spiritus sancti,

6. Quem effudit in

nos abundè per JEsum Christum Salvatorem nostrum:

7. Ut justificati gratiâ ipsius hæredes simus secundùm spem vitæ æternæ.

8. Fidelis sermo est: & de his volo te confirmare, ut curent bonis operibus præesse, qui credunt Deo. Hæc sunt bona, & utilia hominibus.

9. Stultas autem quæstiones, & genealogias, & contentiones, & pugnas legis devita; sunt enim inutiles & vanæ.

10. Hæreticum hominem post unam & secun-

tum eximia Liberatoris nostri beneficentia liberaliter & copiosè in nos effudit. 7. Ut illius gratiæ munere omne meritum nostrum prævenientis justificati per ipsam justitiam nobis donatam, quam spe certissimâ conceperamus, hæreditatem vitæ sempiternæ assequeremur; gratiâ enim Dei justificamur & filii Dei efficimur, adoptati autem in filios jam hæredes sumus, quibus eo nomine vita æterna debeatur. 8. Certa planè atque omnis dubitationis expers oratio hæc est, quam tibi in animo hærere percupio, ut cum omni asseveratione jubeas eos, qui fidem complexi fuerint, studiosis actionibus operibúsque quàm obligantissimè operam dare, quòd hæc non modò honesta sint, sed magnam etiam aliis afferant utilitatem, præsertim si eos ad eadem studia tum oratione tum exemplô excitent, atque inflamment. 9. Futiles porrò & inanes quæstiones, genealogias, contentiones ac disceptationes, quæ legis occasione excitantur, cohibe, & coërce, sunt enim inutiles, & in absurdos ac vanos clamores desinunt. 10. Hæreticum necdum tibi sat perspectum atque exploratum admone

admone, instrue, corripe, sed si post unam alterámve admonitionem pertinax & obstinatus maneat, rejice illum, atque à tua consuetudine convictúque penitus repelle, 11. certò persuasus, eum qui hujusmodi malô laboret, excidisse gratiâ, fide, spe & omnibus bonis, talis enim non peccat ex ignorantiâ vel animi imbecillitate, sed sciens, prudens, atque ex malitiâ & obstinatione in malo, adeóque suâ sponte & suopte judiciô condemnatus est, quòd nolit ea audire, quæ ipsum ab errore, & in rectam veritatis semitam revocarent. 12. Tu verò Tite cùm Artemam aut Tychicum ad te misero, pro tuis videlicet interim vicariis, ad me Nicopolim quamprimùm venias, siquidem ibi hyemem decrevi traducere. 13. Zenam legisperitum, & Apollo sollicitè præmittito, eísque necessaria curato, ne quâ fortè rerum inopiâ premantur. 14. Discant autem qui nos sequuntur aut imitantur, quíque fidem complexi sunt, ita bonis operibûs excellere, ut cùm res postulaverit, divini verbi præconibus usui possint esse & adjumento, eorū indigentiam sublevando, ut sic etiam

dam correptionem devita.

11. *Sciens, quia subversus est, qui ejusmodi est, & delinquit, cùm sit proprio judiciô condemnatus.*

12. *Cùm misero ad te Artemam aut Tychicum, festina ad me venire Nicopolim: ibi enim statui hyemare.*

13. *Zenam legisperitum, & Apollo sollicitè præmitte, ut nihil illis desit.*

14. *Discant autem & nostri bonis operibus præesse ad usus necessarios, ut non sint infructuosi.*

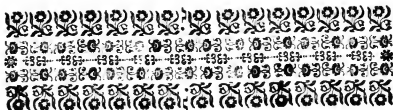
ipsi in vineâ Evangelicâ non sint, aut operentur absque fructu, sed singuli pro modulo suo rem communem promoveant.

15. *Salutant te, qui mecum sunt, omnes: saluta eos, qui nos amant in fide. Gratia Dei cum omnibus vobis. Amen.*

15. Qui mecum sunt, omnes tibi salutem dicunt, tu vicissim salvere eos jube meo nomine, qui nos diligunt eo modo, quem præcipit ab iis suscepta fides. Gratiâ Dei sit cum omnibus vobis. Amen.

ARGU-

ARGUMENTUM
EPISTOLÆ
D. PAULI APOSTOLI
AD
PHILEMONEM.

PHilemon, ad quem hæc ſcribitur epiſtola, Pauli diſcipulus vir nobilis erat apud Coloſſenſes, atque ùt potentiâ & opibus, ita & pietate ac liberalitate conſpicuus erga pauperes & peregrinos, quos hoſpitiô benevolè ſuſcipiebat, atque copioſis elemoſynis ſublevabat. Habuit is inter cæteros ſervum Oneſimum, Phrygem genere, qui utì natio illa furaci eſt indole, compilatis nonnullis domini ſui rebûs Coloſsis Romam profugerat (ubi tunc Paulus Philemonis amicus in vinculis detinebatur) captandæ fortaſſis libertatis gratiâ: ab eo benignè ſuſceptus, ejúsque ad-

adhortationibûs utriusque criminis, fugæ furtíque pœnitentiâ ductus, Christi fidem edoctus atque baptizatus saniora consilia suscepit, Paulóque, dum in custodiâ detineretur, strenuè ac fideliter operam suam detulit, donec satìs in pietate confirmatum remittere eum Philemoni visum fuit. Remisit autem illum cum his litteris commendatitiis, in quibus miro studiô id agit, ut servum domino reconciliet, præteritam culpam deprecans,& meliora imposterum ejus nomine spondens. Nec verò dubium, quin Pauli precibus Philemon annuerit, ac, plus etiam præstiterit, quàm rogatus essèt; Onesimus enim libertate haud dubiè donatus Timotheo postmodum in episcopatu Ephesi successit, & denique Romæ gloriosum subiit martyrium. Argumentum epistolæ utcunque primo aspectu humile & abjectum videatur, indignum tamen non est spiritu Dei, & charitate Apostoli, quam extremæ sortis hominibus impensam voluit. Divus sanè Chrysostomus in tanta brevitate ac simplicitate quatuor insignia & perutilia documenta annotavit: primum est, Ministris Evangelii nihil omnino ùt minùs dignum sollicitudine pastorali negligendum esse, sed vilium quoque hominum, servorum ac profugorum habendam curam. Si enim vas electionis, Doctor gentium, vir in tertium usque cœlum raptus non dedignatus est curam in se suscipere fugitivi ac furacis mancipii, quis nostrûm jure erubescat & respuat ejusmodi personarum ac negotiorum patrocinium? Alterum est, quòd servi in conversione tam promptâ atque mirificâ Onesimi non absque solatio paríque fiduciâ agnoscere possint, nulli mortalium, ac ne servo quidem fugitivo & improbo aditum ad gratiam,& vitam æternam esse præclusum, neque de ullius, quantumvis fraudulenti & perditi hominis salute unquam desperandum.

Ter-

Tertium est, pietatis prætextu servos non esse avellendos à dominis. Si enim Apostolus non obstante veteri suâ necessitudine, & gratiâ, quâ pollebat apud amicum suum Philemonem, Onesimum tamen sibi tantopere utilem invito dominô retinere noluit, longè minùs id nobis licebit quibus nec eadem auctoritas, nec par ratio patrocinatur. Si servi probi & frugi, persistendum illis in obsequio domini, ut & aliis exemplo sint, si verò improbi, graviùs delinquunt excutiendo & respuendo servitutis jugum, hac enim ratione adversariis religionis Christianæ præbetur ansa eam sugillandi ac persequendi tanquam perniciosam regimini ac bono publico, quod exigit, ut servi servire pergant, quamdiu id dominis libuerit. Ultimum est, servos à dominis non ita inclementer & durè habendos, sed si fidelitate ac diligentiâ præstent, fovendos potiùs & debitâ humanitate complectendos, quod hoc maximè tempore, quo servitutis Romanæ antiquus rigor sublatus & abolitus est inter Christianos, maximè observandum, quandoquidem etiamnum plures est invenire dominos, qui in famulos & ancillas suas non despoticè solùm, sed etiam barbarè ac more tyrannico deseviunt, cùm tamen eodem sanguinis Christi pretiô redempti sint. Porrò epistolæ hujus admirandum artificium Græci expositores satis commendare nequeunt, summa enim in illâ dexteritas ac suavitas auctoris, vísque persuadendi incredibilis & invicibilis apparet, cui vix parem inveneris in celeberrimis oratoribus. Operæ pretium videtur, ut eam per partes succincto commentariô enucleemus, atque mirificam Paulinæ eloquentiæ energiam ostendamus.

Paulus vinctus JEsu Christi. Initiô statim vincula sua, quibûs pro Christi nomine constringitur, prætendit, & quodammodo ostentat, ut Philemonem pro Onesimo supplicaturus

 turus

turus ad misericordiam commoveat. Quis amabò potentior titulus viro Christianæ religioni addictissimo, & erga tantum Apostolum observantissimo allegari potuit?

Et Timotheus frater tam tuus, quàm meus in Christo, id est Christianus, omnes enim Christiani in symbolum eximiæ charitatis mutuæ omnes viros christianos vocabant fratres, omnes fœminas sorores, tanquam ex eodem patre, scilicet Christo, & matre scilicet Ecclesiâ genitos & genitas. Hunc ergò Timotheum tanquam deprecatorem sibi adjungit, ut duorum intercessio plus valeat.

Philemoni dilecto & adjutori nostro. Non ergò vitio verti poterat tanquam imprudens & temeraria sollicitatio hujus gratiæ, cùm confidentia ista ex arctissimâ necessitudine profecta fuerit. Præterea si Philemon pro suo zelo sociam operam Paulo jungit ad Evangelii promulgati amplissimam dilatationem, quomodo eidem repulsam dare poterit deprecanti pro Onesimó ejusdem Ministro? nunquid potiùs Apostolus rogandus erat, ut eum ad fidem conversum remitteret, quàm ut se difficilem ostenderet ad eum in gratiam recipiendum?

Et Appiæ sorori charissimæ, & Archippo commilitoni nostro. Uxorem quoque Philemonis Appiam, ejúsque singularem amicum Archippum salutando tacitè in partem supplicationis tanquam deprecatores quodammodò trahit, ùt eò promptiùs illi annuat ob charam eorum memoriam. Tanta erat charitas & sollicitudo Apostoli, ut unum homuncionem fugitivum domino suo reconciliaret.

Et Ecclesiæ, quæ in domo tuâ est. Etiam ad alios domesticos se convertit, quos non servos appellat, ne auditâ hac voce Philemon excandesceret ex recordatione fugitivi mancipii. Nuncupat illos Ecclesiam domesticam, siquidem professio Christianæ religionis, quantum attinet ad gratiarum & merito-

ritorum communionem, & unionem cum Chriſto Domino, qui ſemetipſum exinanivit formam ſervi accipiens, omnem inter dominos ac ſervos differentiam tollit.

Gratia & pax. Si vis, ut Deus tibi ignoſcat, tecúmque in gratiam redeat, ad eandem admitte ignoſcendo, & reconciliando te Oneſimum.

Atque hoc eſt artificium tituli, quo benevolentiam captat: non minus autem eſt ipſius epiſtolæ. Ante omnia ſignificat, ſe illius ſemper meminiſſe in orationibus ſuis: commendat illum à fidei conſtantiâ, & charitate, quam exhibet inopiâ, vel miſeriâ corporali preſſis Chriſtianis, atque hac ratione ſeſe inſinuat, benevolúmque ſibi reddere ſtudet Philemonem, quaſi diceret: cùm tantæ ſis in omnes charitatis, eam in tuum Oneſimum quoque oſtende, eúmque in gratiam recipe. Poſtmodum oſtendit, ſe tantam de illius probitate omnibus perſpectâ concepiſſe æſtimationem, ut ſibi ferme polliceri auſit, ſe poſſe ab illo abſque offensâ exigere per Chriſtum, cujus legatum egit, quidquid æquitati, rationi, & legi Chriſtianæ conſentaneum judicarit, malle ſe tamen eum obteſtari, ùt fratrem, cujus eſt rogare, non imperare, per canos ſuos & vincula, ut pœnitentem ſervum in gratiam recipiat. Hæc fiducia, ſuíque quodammodo correctio atque demiſſio Philemonem magnopere devinciendi & permovendi vim habet, & terminum *imperandi* emollit, qui aliàs videri ei poterat paulò durior & aſperior. Verbum *obſecro* à ſene & captivo pro nomine JEſu Chriſti profectum magnam quoque energiam habet, & non modicum authoritati pondus adjicit.

Pro meo filio poſt longas inſinuationes quaſi paratâ jam viâ tandem hic proponit ſuam petitionem, & diſſimulato

ſervi nomine ex prædicato, quod Oneſimo tribuit, ſatis oſtendit, quàm ſibi charus ſit & acceptus.

Quem genui in vinculis, nempe per fidem, circumſtantia hæc novam ſignificat amicitiæ acceſſionem, ac neceſſitudinem, cujus intuitu non ſolùm veniam promereatur, ſed etiam ratione tam chari ſimúlque afflicti, ſollicitíque parentis aliquam obſervantiam.

Qui tibi aliquando inutilis fuit. Fatetur hìc ejus culpam, eámque hoc termino quodammodo extenuat non ſilendo damnum, quod ipſi fugâ, furtóque intulerat.

Nunc autem mihi & tibi utilis, ſi enim Apoſtolo in carcere detento obſequium præſtitit, multo magìs id præſtabit domino ſuo tanquam Chriſtianus, adeóque liberaliùs fideliúſque ſerviturus.

Quem remiſi tibi. Tum ut ejus indignationem penitus ſopiat, peræg è enim domini ferunt, ſi rogentur pro gratiâ ſervis fugitivis necdum reverſis præſtandâ, tum ut oſtendat, ſervos fugitivos jure juſtitiæ heris ſuis eſſe reſtituendos, ſéque ſuam prope neceſſitatem Philemonis utilitati poſthabere.

Tu autem illum, ut mea viſcera ſuſcipe. Poſtquam illum filium ſuum appellaverat, nunc viſcera propria nuncupat (ſunt enim filii pars viſcerum matris) ut maternum atque tenerrimum amoris affectum luculentiùs exprimeret, & Philemonem ita induceret ad eum benignè & depoſitâ indignatione recipiendum: quaſi diceret: tu illum tanquam meipſum ſuſcipe, jam enim illum per intimam charitatem in mea viſcera recepi, ut unus mecum factus ſit, ut proinde & tibi tanquam alter ego pari charitate ſuſcipiendus ſit, & amplectendus, in quibus verbis mira ſanè eſt efficacia.

Non

Non enim utique poterat in Pauli viſcera ſævire Philemon, aut durius aliquid committere.

Quem ego volueram mecum detinere, ut pro te mihi miniſtraret in vinculis. Itaque tibi poterit impoſterum deſervire me in vinculis relictô,& ejus obſequiis deſtituto, quamvis enim non dubitem, quin ipſe, ſi Romæ eſſes, hoc officium mihi libenter eſſes impenſurus, majorem tamen tui, quàm mei rationem habere volui.

Sine conſilio autem tuo nihil volui facere. Iterum innuit, ſe jure potuiſſe ob ſuam imò Eccleſiæ neceſſitatem ex præſumptione ejus conſensûs Oneſimum retinere, ſed noluiſſe, quia videbat non expedire, ut hac ſuâ poteſtate quodammodo abuteretur, præſtare enim, ut quidquid de eo remiſſo ac recepto boni ſtatuerit, id non tam ex neceſſitate profectum, quàm ſpontè ac liberâ voluntate factum, adeóque magìs meritorium ſit.

Forſitan enim ita diſceſſit ad horam à te, ut æternùm illum reciperes. Denuo Oneſimi culpam his verbis extenuat,quaſi non tam fugâ fugerit, quàm ſeceſſu modici temporis, quò ita diſponente provido Deo ſeſe recolligens, & in alium hominem mutatus ad dominum, longè melior atque utilior rediret, tibi pepetuò ſpiritu Chriſtiano adhærens non tantùm ùt ſervus temporaneus, ſed ùt frater chariſſimus & mihi & tibi non tantùm in hoc mundo, ſed & in Domino, quem ùt communem nunc parentem agnoſcimus, adeóque ut cohæres æternùm in cœlis.

Si ergò me habes, ùt ſocium, nempe amicum, *ſuſcipe illum ſicut me.* Concludit petitionem cum appoſitâ conditione ſanè perquam efficaci, ut ſi poſtulationi annuere nolit, periclitari videatur ſocietas amicitiæ, quæ Philemoni erat cum Paulo. Addit, *ſicut me*, non quòd velit eum tanto honore ſuſcipi, quanto

to ipse à Philemone susciperetur, sed ut significet, eam rem tam sibi gratam fore, atque si in ipsius personam collatum fuisset beneficium, aut certè rogat, ut in Onesimo recipiendo non consideret, qualis antè fuerit, sed qualis jam sit, nempe filius & frater Pauli, & quodammodo ipse Paulus. Addit: ***Si autem aliquid nocuit tibi, aut debet, hoc mihi imputa***, id est, damnum omne ac debitum in me transcribe, in me illud recipio, à me volo reposcas, me pro illo sponsorem facio. Studiô abstinet terminô *furti*, sed mitiori & generali voce debiti utitur, quasi amico amicus ingenuè noxam admissam ab Onesimo fassus. Demum indicat, se præter morem hanc epistolam propriâ manu exarasse, cùm aliàs amanuensibus uteretur ob negotiorum molem, tum ut chirographum suæ fidejussionis haberet Philemon, tum ut ostenderet, quàm sibi cordi hoc negotium haberet, quantúmque Philemonem honoraret & diligeret tantus Apostolus.

Ut non dicam tibi, id est, sileo jam & sepono validiorem machinam, quâ possem elidere, quidquid hic est debiti, imò ex creditore possem te mihi debitorem ostendere, nam *& te ipsum mihi debes* per me conversus ad Christum. Quantillum verò est, quod ab Onesimo tibi debetur, præ hoc debito tuo, quo totus tu ipse mihi obstringeris?

Refice viscera mea in Domino. Quasi diceret: me intimè refice, & recrea hoc beneficio, quo nullum mihi accidet jucundius. Si hoc mihi præstiteris, cor meum miro gaudiô delinies in Domino, si tu Onesimum reficias in Domino, seu propter Dominum.

Confidens in obedientia tuâ non utitur verbô imperandi aut auctoritate superiori, sed precibûs, quasi diceret: promptitudo tua mihi probè cognita facit, ut planè confidam me impe-

impetraturum, quod his litteris efflagito, quoniam etsi præciperem, obedires.

Sciens, quoniam & super id, quòd dico, facies. Sic secundùm Deum laudatus ex merito à tanto viro Philemon, quid aliud poterat facere, nisi ut placatus annueret tam blandis & eloquentibus postulatis?

Simul autem & para mihi hospitium. Ultimum nunc arietem admovet, spem nimirum adventûs sui utique gratissimi, quâ eum disponit, ut tantò promptiùs suis precibûs moveri se sinat, ne aliàs Onesimo ansam præbeat conquerendi, & ipse propterea dominus reprehensionem & offensionem incurrat Apostoli. Prolixiùs aliquantùm immoratus sum enucleando artificio hujus epistolæ, ut illi, qui in Divi Pauli epistolis majorem facundiam, & ornatum ac splendorem requirunt, vel ex hac unicâ colligant, illum artem ac vim persuadendi minimè ignorâsse.

PARA-

PARAPHRASIS EPISTOLÆ D. PAULI APOSTOLI

AD

PHILEMONEM.

CAP. I.

1. *Paulus vinctus Chriſti JEſu, & Timotheus frater: Philemoni dilecto, & adjutori noſtro.*

2. *Et Appiæ ſorori chariſſimæ, & Archippo commilitoni noſtro, & Eccleſiæ, quæ in domo tuâ eſt.*

3. *Gratia vobis, &*

1. PAulus vinctus ob fidem Chriſti JEſu, & Timotheus frater Philemoni dilecto & collegæ noſtro in fidei & religionis chriſtianæ promotione.
2. Et Appiæ mihi percharæ, & commilitoni noſtro Archippo, & univerſæ tuæ domeſticæ familiæ.
3. Gratiam & pacem à Deo Patre noſtro, & Domino JEſu Chriſto precan-

precantur. 4. Equidem Deo immortali, quem religiosè colo, ingentes gratias ago, tuíque in meis precibus assiduam mentionem facio, 5. cùm præsertim multorum sermone celebrari audiam charitatem tuam singularem ac fidem, cujus non vulgaria erga Dominum JEsum, omnésque fideles ac sanctos documenta præbes excellentissimis operibûs misericordiæ, in dies magis magísque passim inclarescentis, ut nemo dubitare possit de fidei soliditate, unde ea proveniunt sanè quàm plurima per Christi gratiam, & ex singulari in eum affectu, quâ in re tibi perinde ac aliis tuis in vineâ Domini adjutoribus adoranda venit Liberatoris nostri ineffabilis bonitas tanquam scaturigo omnis honestæ ac laudabilis actionis. 7. Equidem quando meipsum pro ejus nomine vinctum ac patientem considero, vincula mea exosculor non absque liquido animi solatio, quod mirum in modum aliunde augetur, dum intelligo tuam in Deum charitatem inprimis excellere, tuæque beneficentiæ ac liberalitatis fontes sanctis omnibus semper patère, quo fit, ut illi incredibili te benevolentiâ complectantur,

pax à Deo Patre nostro, & Domino JEsu Christo.

4. Gratias ago Deo meo, semper memoriam tui faciens in orationibus meis,

5. Audiens charitatem tuam, & fidem, quam habes in Domino JEsu, & in omnes sanctos:

6. Ut communicatio fidei tuæ evidens fiat in agnitione omnis operis boni, quod est in vobis, in Christo JEsu.

7. Gaudium enim magnum habui, & consolationem in charitate tuâ: quia viscera sanctorum requieverunt per te, frater.

plectantur, & mihi non sibi de tuâ munificentiâ polliceantur.

8. *Propter quod multam fiduciam habens in Christo JEsu imperandi tibi, quod ad rem pertinet:*

8. Quapropter tametsi non ignorem, multâ me posse confidentiâ atque libertate uti, próque meo munere, quod æquitatis, & officii ratio postulat, præcipere atque imperare,

9. *Propter charitatem magis obsecro, cùm sis talis, ut Paulus senex, nunc autem & vinctus JEsu Christi;*

9. ut tamen discretæ charitatis officio satisfaciam, rogare atque obsecrare malo non tantùm ùt frater fratrem, sed etiam ùt ætate gravis, & quod caput est, ob Christi JEsu nomen fidémque vinculis adstrictus: da ergò hoc senio meo levando, da leniendis vinculis meis Christi causâ injectis.

10. *Obsecro te pro meo filio, quem genui in vinculis, Onesimo.*

10. Neque verò qualibet de causâ, sed pro filio meo Onesimo, quem dum in carcere detinerer, Christo Domino aggregavi, hoc ipso nomine te etiam atque obtestor.

11. *Qui tibi aliquando inutilis fuit, nunc autem & mihi, & tibi utilis,*

11. Qui tibi aliquando, ut fateor, parùm utilis fuit & commodus, nunc autem talis est, ut ab eo tanquam in alium mutato utilitatem meritò exspectes, mihi autem utilis per obsequia, levamen ac solatium, quod carcere detento præstitit.

12. *Quem remisi tibi. Tu autem illum, ut mea viscera suscipe:*

12. Illum igitur ad te remisi, ne ex merito aliàs conqueri posses, unà cum hac epistolâ commendatitia: tu fac illum benignè, amicéque excipias, ut qui nôris,

noris, eum mihi intimè in animo infixum hærere, ut eum possis meum cor, meam animam appellare.
13. Quem ego quidem vehementissimè cupiebam apud me retinere, ut pro te mihi Evangelii causâ in vincula conjecto, uti hactenus fecit, sedulò ministraret. 14. Sed absque scitu consensûque tuo nihil ausus sum facere, ne hoc à te beneficium velut necessitate quadam extorquerem, sed sponte potiùs tuâ amicéque impetrem. 15. Veniebat etiam in mentem, divino fortasse consiliô factum esse, ut ad breve tempus à te recederet, quò illum ad te redeuntem perpetuò retineres, 16. et quidem non jam ùt servum, sed longè præstantiori conditione, quàm servum, nempe fratrem dilectum & mihi præcipuè charum, quantò autem magìs tibi, cui humano divinóque jure obstrictus degit, cujus etiam fidei rerum temporalium curam longè securiùs nunc comittere vales, tanquam fratri ex affectu & spiritu Christiano fidelissimè tibi adhæsuro.
17. Itaque si me amas, sique putas, Christianam fidem, & nostræ religionis sacra nobis esse communia, illum quæso, tanquam meipsum, suscipe.

13. Quem ego volueram mecum detinere, ut pro te mihi ministraret in vinculis Evangelii:

14. Sine consilio autem tuo nihil volui facere, utì ne velut ex necessitate bonum tuum esset, sed voluntarium.

15. Forsitan enim ideò discessit ad horam à te, ut aeternùm illum reciperes:

16. Jam non ùt servum, sed pro servo charissimum fratrem, maximè mihi: quantò autem magis tibi, & in carne, & in Domino?

17. Si ergò habes me socium, suscipe illum sicut me:

cipe.

18. Si autem aliquid nocuit tibi, aut debet, hoc mihi imputa.

18. Quòd si quâ ratione te aut fortunas tuas læsit, ac propterea tibi aliquid debet, damnum omne ac debitum à me repete, méque pro illo sponsorem accipe.

19. Ego Paulus scripsi meâ manu: ego reddam ibi, ut non dicam tibi, quod & te ipsum mihi debes:

19. Cujus sponsionis hoc chirographum has litteras manu meâ propriâ perscriptas tibi mitto. Noli itaque diffidere. Debitum omne præstabo integrum: ut nihil dicam, quod tamen verè possum affirmare, debere te mihi etiam teipsum, utpote prædicatione meâ factum Christianum, & è servitute diaboli ereptum ac libertate filiorum Dei donatum.

20. Ita frater. Ego te fruar in Domino: refice viscera mea in Domino.

20. Sic profectò res se habet. Pro tanto autem debito tuo illud unum postulo, hanc consolationem mihi in vinculis indulgere velis, ut amore Dei ter Optimi Maximi, quem ambo veneramur, ignoscere digneris Onesimo mihi longè charissimo.

21. Confidens in obedientiâ tuâ scripsi tibi: sciens, quoniam & super id, quod dico, facies.

21. Equidem cùm mihi plurimùm de tuâ in me benevolentiâ atque obsequendi studio pollicerer, fidenter ad te scripsi, ratus me plura abs te impetraturum quàm ausus essem postulare,

22. Simul autem & para mihi hospitium: nam spero per orationes vestras donari me vobis.

22. simul autem moneo, ut apud te mihi pares hospitium, spero enim fore, ut vestris precibûs non ita multò post vinculis solutus vestro jucundissimo

fruar conspectu. 23. Salutat te Epaphras, qui unà mecum pro Christi nomine detinetur in vinculis, 24. Marcus, Aristarchus, Demas, Lucas adjutores mei. 25. Gratia Domini nostri JEsu Christi sit cum spiritu vestro.

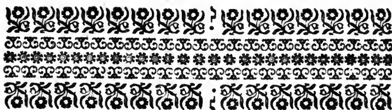
AMEN.

23. Saluta te Epaphras concaptivus meus, in Christo JEsu,

24. Marcus, Aristarchus, Demas, & Lucas adjutores mei.

25. Gratia Domini nostri JEsu Christi cum spiritu vestro. Amen.

ARGUMENTUM
EPISTOLÆ
D. PAULI APOSTOLI
AD
HEBRÆOS.

INtentio Apostoli in hac Epistolâ ad Hebræos inscriptâ, qui Christo nomina dederant, & adhuc in Judæâ degebant, eò potissimùm collimat, ut inprimis cum lege Domini nostri JEsu Christi Legem Mosaicam, ejúsque observantias ne commisceant, neque internam sanctificationem ac perfectam justitiam à victimis legalibus, sed à solo sacrificio Christi Domini exspectent, & quò majorem de istius dignitate atque efficacia, quo vetera abolita erant, concipiant æstimationem, luculenter agit de novo sacerdotio filii

filii Dei, ejúsque prærogativas, & excellentias præ illo Melchisedechi & Aaronis diligenter enucleat, eum nimirum in finem, ut Hebræi Mose, legéque veteri penitus omissis uni Christo adhærescerent, à quo non modò gratiam & justitiam, sed ipsam etiam beatam vitam aliquando essent consecuturi. Parte alterâ hortatur eos ad perseverantiam in fide Christi semel susceptâ, qui quòd à suis magistratibus permissum Romanorum præsidum propter Christi fidem, & à lege Moysis defectionem quasi apostatæ bonis suis spoliarentur, variisque modis divexarentur, consolandi, & erigendi erant tum exemplis suorum Majorum, qui extrema quæque passi fuerant, tum commemoratione divinitatis Christi, cui tanquam magistro de cœlo misso adhæserant, tum etiam excellentiâ supernæ remunerationis, ipsis destinatæ, ne fortè animos despondentes aut prementibus, aut impendentibus malis ab instituto se revocari paterentur.

Epistola hæc nomen Pauli non præfert, utì reliquæ, quod nonnullis ansam præbuit suspicandi, quasi Paulina non esset: sed prudenter illud omissum magni viri observant, eò quòd cùm Hebræis scriberet, qui sinistram de eo opinionem imbiberant, quasi nimis præfervido persecutore atque adversario legis antiquæ, quam ipsi ob reverentiam antiquitatis mordicus adhuc propugnabant, eos appositâ nominis sui minùs grati inscriptione absterrere noluerit à lectione. Altera ratio datur, quia Paulus non Hebræorum, sed Gentium Apostolum ac magistrum se profitetur, ideóque noluit pro more sic incipere epistolam. Paulus Apostolus, sed absque titulo nudam exponere doctrinam. Tertiam adjiciunt, quoniam Paulus Christum

ſtum Dominum appellaturus erat Apoſtolum novi Teſtamenti, noluiſſe illum eundem titulum ſibi aſſumere, ne videretur ſeipſum aliquâ ex parte cum Chriſto conferre, quem etiam Angelis longè ſuperiorem eſſe deprædicabat. Poſtremò dici poteſt, ideò omiſſam ſalutationem vel nominis inſcriptionem, quòd illa ob ſuam prolixitatem ſcripta ſit per modum libri, non per modum epiſtolæ, quæ tamen ratio tribûs prioribus minùs videtur efficax & probabilis.

Cap. 1. Divinæ Chriſti perſonæ dignitatem atque excellentiam declarat, multáque ſacrarum litterarum teſtimonia de illius divinitate interpretatur, unde manifeſtè conſequitur, eum Moyſi, Prophetis, ipsíſque Angelis, adeóque legem illius legi Moyſis per Angelos datæ longè præſtare, ut enim alia teſtimonia brevitatis causâ prætercam, an non Angeli Chriſtum Dominum recèns natum adorârunt ut filium Dei unigenitum, ejus hæredem ac vivam imaginem, ùt conditorem, & gubernatorem ſæculorum, rerúmque omnium creatarum, ùt regem ſuum infinitâ majeſtate ac poteſtate præditum, qui etiam ùt homo primogenitus eſt omnis creaturæ, redemptor generis humani, ſedétque à dextris Dei, cùm Angeli ſint tantùm ejus miniſtri, unde concludit legem ejus religiosè ſervandam, alioquin illius ipſius ùt ſupremi Judicis vindicem manum non effugiemus.

Cap. 2. oſtendit, legem Chriſti confirmatam eſſe multis miraculis, & donis Spiritûs ſancti. Deinde Eccleſiam tum militantem, tum triumphantem non Angelis, ſed Chriſto Domino ùt Capiti ſubjectam eſſe. Denique ut ab Hebræorum mentibus ſcandalum crucis Chriſti omnino amoveat,

amoveat, iisque non adeò mirum & absurdum videatur, Christum mortalem Angelis impassibilibus longè præferri, multis docet, omnino decuisse illum pati & mori, atque ita fratribus per omnia assimilari, & compati, tum ut homines in peccatum prolapsos à dæmonis, ipsiúsque peccati servitute in libertatem filiorum Dei assereret, tum ut gloriam Patris cœlestis satisfactione condignâ exaltaret, ejúsque tum justitiæ rigorem, tum bonitatis infinitæ divitias tantâ sui demissione, obedientiâ, ac patientiâ luculentiùs ostenderet, tum ut arctissimâ utriusque in unâ personâ naturæ divinæ & humanæ conjunctione apud eum mediatorem pro nobis idoneum ageret, quippe per omnia tentatum, ac miseriis nostris eò magis condolentem, dignissimúmque qui pro reverentiâ infinitæ suæ dignitatis exaudiatur.

Cap. 3. Christus ùt Dominus præ Moyse famulo audiendus est ultor alioquin futurus incredulis: Moyses enim in synagogâ fidelis tantùm servi partes explevit, exequendo diligenter & edocendo voluntates Domini, Christus autem in Ecclesia est, ùt filius in domo suâ, in quo solo ùt auctore omnis gratiæ ac gloriæ collocandæ sunt spes nostræ, si velimus cum ipso triumphare in cœlis, secùs inde certò certiùs excludendi, si à fide Christi deficiamus, quemadmodum patres nostri jam ægyptiacâ servitute prodigiosè liberati ob incredulitatem suam terrâ promissâ exclusi sunt.

Cap. 4. id ipsum argumentum prosequitur, & requiem promissæ olim Palæstinæ cum cœlesti ac perenni beatitudine comparat, quam die septimo quieti destinato significari affirmat, & ad illius possessionem invitat alludens ad Jesum Nave, qui terram populo distribuit: id mul-

tò meliùs factum esse à JEsu Christo docet, qui primus ad illam cœlestem patriam aditum suo sanguine reseravit. Postmodum deficientibus à Christo iteratò minatur exclusionem à requie æternâ, quæ comminatio non inanis & vana est, sed efficax ac penetrabilior acutissimo gladiô, vindéxque apostasiæ. Demum hortatur, ut Christum Dominum æquè imò magis ac ipsos tentatum per omnia, ipsísque propterea tenerrimè compatientem fidenter adeant, & invocent.

Cap. 5. transit ad explicandum uberiùs Christi sacerdotium, docétque eum & à Deo Patre constitutum Pontificem fidei, quam profitemur, & verè ea præstitisse, quæ sunt sacerdotis præsertim in cruce, ubi preces & supplicationes pro se & pro salute nostrâ Patri obtulit, & ratione suæ dignitatis tanquam filius ejus dilectissimus exauditus est, consummatúsque per mortem crucis, factus omnibus obtemperantibus causa salutis æternæ, & sempiternum habens sacerdotium secundùm ordinem Melchisedech longè præstantius illo veteri uni tribui Leviticæ permisso. Sub finem digreditur ad increpandum eos, quòd in primis fidei rudimentis adhuc hærerent ùt pueri, nec ad perfectiora contenderent.

Quod argumentum acriùs prosequitur cap. 6. denuntians periculum, ne penitus abjiciantur, nisi majori studiô connitantur ad profectum fidei, divinámque gratiam in baptismo acceptam, quo velut imbre animus aliàs exsuccus, ac sterilis irroratur, diligentiùs custodiant: magnopere enim Deo injuriosos, & invisos esse, qui post tot tantáque ejus beneficia in flagitia rursus prolabuntur, Deíque filium denuo in seipsis crucifigunt ac despectui habent, quasi eadem vis esset pœnitentiæ, quæ baptismi; eadém-

eadémque facilitate remittantur culpæ pœnæque gravissimæ iteratis peccatis debitæ. Subin fideles ad constantiam, spem, patientiam, longanimitatem animat, neque enim de divinâ pollicitatione & auxilio diffidendum, cùm Abraham longanimi patientiâ ac spe firmissimâ ea exspectans, quæ sibi promiserat, & juraverat Deus, ea tandem adeptus sit.

Cap. 7. Sub finem præcedentis capitis docuerat, Christum esse Pontificem secundùm ordinem Melchisedech, idcirco, quæ de isto in sacris litteris traduntur, Christo elegánter accomodat, ostendens, quibus in rebus Melchisedech gesserit typum Christi, 1. quia Abraham, qui fuit Pater Levi & Aaronis, decimas dedit Melchisedech, quasi suo Pontifici, adeóque superiori & typo Christi. 2. Quia Melchisedech benedixit Abrahæ, & consequenter Aaroni. 3. Quia Melchisedech sine patre & matre, quasi æternus inducitur, cùm Aaronici sint temporanei. 4. Quia sacerdotium Christi tanquam perfectius efficaciúsque successit Aaronico, ut expleret ea, quæ illi deerant. 5. Non Aaronis sed Christi sacerdotium promissùm est à Deo cum solennitate jurisjurandi. 6. Christus est immortalis, & sempiternus, Aaronici non item. 7. Christus uno sacrificio omnia expiavit, Aaronici multis sacrificiis ne unum quidem peccatum expiant. Novi porrò sacerdotii ratio ac præstantia legis quoque mutationem sibi adjunctam habet, major enim pars legis occupatur in iis decernendis, quæ sacerdotes concernunt v. g. de qualitatibus sacerdotum, de ritibus initiationis & expiationis, de victimis, de victu, de amictu de ministris, de opibus eorundem &c. quæ si abrogentur legem quoque abrogari necesse est, *translato igitur sacerdotiô necesse est, ut legis quoque fiat translatio*;

 siquidem

ſiquidem hæc duo, lex & ſacerdotium indivulsè conjuncta ſunt, neque à ſe invicem ſeparantur, ac proinde non jam ampliùs à Moyſe, ſed à Chriſto ſupremo tum Pontifice tum Legiſlatore legem accipimus, quæ cordibus noſtris per Spiritum ſanctum inſcribitur.

Cap. 8. eidem argumento inſiſtit ſacerdotem cum ſacerdote, ſacrificium cum ſacrificio, tabernaculum cum tabernaculo componens. A ſacerdotio tranſit ad Teſtamentum, ſeu legem, docétque veterem æquè ac ipſum ſacerdotium antiquatam eſſe propter ſuam imperfectionem atque inſufficientiam ſubſtitutâ novâ lege longè nobiliori, quæ non in tabulis lapideis ſcripta ſit, ſed in corde & mente, & à Deo ipſo condiſcatur ſecretâ & ineffabili unctione Spiritûs ſancti.

Cap. 9. Hactenus ex Pontifice, ſacerdotio, & teſtamento veteri demonſtravit Apoſtolus legem antiquam ceſſare debuiſſe, & cedere Chriſto, ejúsque legi ſanctiſſimæ tanquam umbram corpori, nunc idem comprobat ex fabricâ & ſignificatione tabernaculi, quod erat figura Eccleſiæ Chriſti. Primò ergò deſcribens formam & vaſa tabernaculi docet, Pontificem veterem ſemel in anno cum ſanguine hircorum introeuntem in ſancta ſanctorum ſignificâſſe Chriſtum, qui per ſanguinem ſuum ingreſſus in cœlum, illud reſeravit, & redemptione copioſiſſimâ nobis æternam gloriam comparavit. Poſtmodum oſtendit Chriſtum eſſe mediatorem novi Teſtamenti, ſive fœderis & pacti inter Deum & homines Chriſtianos initi, cùm in eo tam partes Dei, quàm hominum egerit, Dei quidem, ejus juſtitiæ per peccata noſtra læſæ per proprium ſanguinem & mortem ſatisfaciendo, hominum verò, eorum cauſam agendo tanquam advocatus, ac legatus ob naturam communem à ſe amore noſtri aſſumptam

tam majori utique efficaciâ, quàm in veteri testamento, ubi illud sanguine tantùm hircorum sancitum & confirmatum fuit. Tertiò docet Christum peractâ hîc in cruce redemptione nostrâ debuisse cœlum ingredi & reserare, ut ibi ad dexteram Dei residens interpellet pro nobis, eloquentissimâ quinque suorum vulnerum exhibitione advocatus perpetuus, & impetratâ tot noxarum remissione locum nobis in cœlo præparet.

Cap. 10. ostendit, non Aaronicas vel legales hostias etsi innumeras, sed unicam Christi in cruce oblationem tollere & expiare quæcunque etiam gravissima mortalium omnium flagitia. Tum à dogmatibus ad mores transiens graviter eos admonet, ne talem ac tantum Pontificem per infidelitatem abjiciant, ut ne divinam adversùm se provocent ultionem tantò utique graviorem, quantò majora sunt in eos collata beneficia. Mox tamen eos in spem ac fiduciam rursus erigit, commemoratione bonorum operum, quæ per Dei gratiam hactenus exercuère, ac promissione secuturæ post modicum tempus æternæ retributionis.

Cap. 11. Sub finem præcedentis capitis dixerat, justum ex fide victurum: jam docet, quid sit fides, qui illius fructus, quanta efficacia allatis in medium exemplis antiquorum Patrum ac heroum Veteris Testamenti, qui per fidem ac spem cœlestis gloriæ excitati, & animati magna planè & mira vel egerunt vel sustinuerunt.

Cap. 12. Exemplô tot sanctorum, præcipuè verò Christi Domini hortatur Hebræos ad tollerantiam ac patientiam in adversis, útque persecutiones, quasi disciplinam Dei paternam libenter excipiant. Tum exemplô Esau, qui vili escâ vendidit sua primogenita, & reprobatus est, urget eos, ne ob lucra temporalia fidem gratiámque Christi deserant &

quodammodo vendant, ideóque reprobentur tantò graviùs puniendi, quantò lex nova data in Sion prævalet ac præſtat legi veteri datæ in monte Sinâ. Denique minas iteratò iis intentat aſſimilando Deum vindicem igni devoranti & conſumenti celerrimè omnia.

Cap. ultimo morum doctrinam proſequitur, ad charitatem & miſericordiam præcipuè excitat, temperantiam & caſtitatem comendat, avaritiam deteſtatur, & id genus alia præcepta tradit, quibûs ad benè beatéque vivendum Hebræos inſtituit de eorum in fide Chriſti conſtantiâ præſertim ſollicitus. Denique imploratis eorum pro ſe orationibûs benè eis precatus ſalutationibûs de more epiſtolam claudit.

PA-

PARAPHRASIS EPISTOLÆ D. PAULI APOSTOLI AD HEBRÆOS

CAPUT I.

1. DEus ter Optimus Maximus, qui neque Angelorũ ministeriô, neque hominum cultu indiget, in Majores ac Progenitores nostros multos favores contulit suæ Majestatis propemodum oblitus, ut non dubiis argumentis suum in eos singularem amorem, ac benevolentiam testaretur. Si tamen rem æquâ lance ponderare velimus,

1. *Multifariàm multisque modis olim Deus loquens patribus in Prophetis novissimè,*

limus, longè pluribus nos sibi nominibûs obstrinxit, majorique nobiscum munificentiâ ac propè familiaritate egit: si quando enim illis suam mentem ac voluntatem significare, vel cum illis in alloquium quoddam sese demittere dignabatur, non nisi per submissos sui locô prophetas tanquam ministros suos id præstare consueverat, quibus neque omnia uno eodémque tempore, neque eâdem perspicuitate ac claritate, neque iisdem ænigmatibus ac figuris involuta, sed multis variísque modis, rerum simulacris ac formis, per partes & vices, nunc his ista, nunc aliis alia progressù temporis mysteria pandebat ac mandata perferenda dabat.

2. Diebûs istis locutus est nobis in Filio, quem constituit hæredem universorum, per quem fecit & sæcula:

2. Postremis autem hisce temporibûs, quibûs nos in filios clementissimè adoptare dignatus est, non ampliùs per somnia, nec per visiones, nec per ænigmata, sed clariùs & apertiùs locutus est nobis per ipsum filium suum unigenitum mortalitate nostrâ indutum, arcanorum omnium conscium, & abscondita à constitutione mundi eructantem, legem Evangelicam totam simul & semel per unum illum nobis consignans, quæ gratia adeò eximia est,

ut

ut omnem intelligentiam ac æstimationem nostram superet, & menti nostræ assiduè obversari debeat tanquam causa nostræ salutis, ac fundamentum perennis felicitatis. Ut porrò de ejus præstantiâ altiorem ac perfectiorem ideam concipiamus, considerandа nobis est attentiùs dignitas illius, cujus adventum priscorum vatum veluti cohors præcurrere debebat, filii, inquam, cælitùs ad nos delati, per quem illam consequimur, quo de argumento luculentiùs vobiscum agam in hac epistolâ. Scitote ergò, huic divino suarum voluntatum interpreti Deum supremum dominium ac potestatem in omnes gentes ac nationes contulisse secundùm humanam naturam, secundùm divinam verò per illum condidisse omnia, quæ cœli terræque ambitu continentur, ac tempori subjiciuntur. 3. Cogitate Deum solem esse nulli eclypsi vel occasui obnoxium, JEsum Christum tanquam Verbum Patris increatum & æternum suapte naturâ splendorem illius esse nec tempore nec dignitate posteriorem, in quo tanquam lucidissimo speculo non similitudine purâ, sed unitate naturæ identicâ

3. Qui, cùm sit splendor gloriæ, & figura substantiæ ejus, portánsque omnia verbô virtutis suæ, purgationem peccatorum faciens, sedet ad dexteram Majestatis in excelsis:

ticâ refulgeat divina Patris Majeſtas alioqui immenſa & inaſpectabilis, & veluti character, atque inſculpta forma, & imago viva illius divinæ hypoſtaſis, quíque omnia tanquam verus Deus præpotenti ſuâ virtute præcontineat, támque diverſa corpora, ex quibus orbis univerſus componitur, gubernet, moveat, ſuſtentet, absque ullâ ſollicitudine, moleſtiâ, & difficultate, ſolo nutu juſsúque, ſicut ea ſolâ potentia è nihilo procreavit, quo fulcrô ſublato omnia ſtatim in nihilum ſuum reverterentur. At verò pluris ipſi conſtitit expiatio noſtrorum ſcelerum, nempe & aſperrimis vitæ ſuæ mortalis moleſtiis, atque incommodis, & acerbiſſimis paſſionis ac mortis ſuæ doloribus, anguſtiis, opprobriis; hæc autem omnia ceſſerunt in ampliſſimam ejus gloriam ac felicitatem, síque olim ſtare viſus eſt ùt reus coram tribunalibus impiorum & iniquorum judicum, at nunc ad dexteram excellentiſſimæ illius divinæ Majeſtatis ſedet in excelſis cœlorum palatiis. Hæc ſedes, quæ nobis ob oculos ponit ſtabilitatem regni ſui, & immenſitatem ſuæ potentiæ, debetur ejus dignitati abs-

que

que omni controversiâ, neque ullâ unquam vi ac potestate convelli poterit. 4. Ipse siquidem tantò præstantior ipsis etiam beatissimis mentibûs effectus est (in quantùm homo) ac declaratus, quantò excellentius præ illis adeptus est nomen ac dignitatem jure hæreditario nempe naturalis & unigeniti filii Dei ratione personæ, 5. eccui enim ex Angelis dixit unquam Deus: filius meus es tu, ego genui te. Intellige generationem primam ab æterno, ac rursum; ego ero ei pater, & ipse erit mihi filius, loquendo de alterâ generatione in tempore secundùm carnem, secundùm quam non desinit esse Dei filius. 6. Ne autem ulli exceptioni aut replicæ detur locus, en alterum argumentum: cùm Deus in orbem terrarum induceret primogenitum suum, qui ut plures haberet fratres, immenso divini amoris excessu carnem nostram mortalem, pluribúsque infirmitatibus obnoxiam assumere voluit, secundùm Prophetam regium: adorent, inquit, eum omnes Angeli Dei, utique ùt Deum ac Dominum suum, præcellentior enim est, qui adoratur, quàm qui adorare jubetur.

7. Jam

4. Tantò melior Angelis effectus, quantò differentius præ illis nomen hæreditavit.

5. Cui enim dixit aliquando Angelorum: filius meus es tu, ego hodie genui te? Et rursum: ego ero illi in patrem, & ipse erit mihi in filium? ps. 2.

6. Et cùm iterum introducit primogenitum in orbem terræ, dicit: & adorent eum omnes Angeli Dei. ps. 96.

7. Et ad Angelos quidem dicit: qui facit Angelos suos spiritus, & ministros suos flammam ignis. ps. 103.

7. Jam verò quid de angelis dicat, audiamus: qui mentes illas beatas ac corporis expertes ventis agilitate ac velocitate, igni verò subtilitate atque vi operandi persimiles quasi internuntias suas facit, & divinorum suorum consiliorum administras ut nimirum summâ cum promptitudine mandata ejus quoquoversum perferant, & efficacissimè exequantur.

8. Ad filium autem: thronus tuus Deus in saeculum saeculi: virga aequitatis virga regni tui. ps. 44.

8. Ad filium autem ea pertinet oratio: thronus tuus, O Deus in saeculum saeculi, sceptrum regni tui est omni ex parte aequissimum, sive proemies, sive punias, quae sanè omnia non ministro cuipiam, sed ipsi supremo coeli terraeque principi conveniunt.

9. Dilexisti justitiam, & odisti iniquitatem: propterea unxit te Deus, Deus tuus oleô exultationis prae participibus tuis.

9. Tum subdit: dilexisti justitiam, & odisti iniquitatem, propterea unxit te, O mi Deus, Deus tuus, pater nimirum aeternus oleô exultationis, gloriae nimirum ac divinitatis suae ultra consortes tuos, ac cohaeredes.

10. Et: tu in principio Domine terram fundasti: & opera manuum tuarum sunt coeli. ps. 101.

10. Quò autem magìs stabiliatur & elucescat ejus divinitas ac praecellentia supra omnes Angelos, novum argumentum sacra Scriptura suppeditat ex creatione coeli ac terrae, quae utique soli Deo non Angelis competit: tu initiô Domine ut immobi-

immobilis esset ac stabilis terram fundâsti, & opera manuum tuarum sunt cœli. 11. Ipsi peribunt (non quidem secundùm substantiam, sed qualitates innovandas, utì ex seqq. patebit) tu autem permanes, & omnes ùt vestimentum (quo operitur terra, longo usu ac motu attritum) veterascent, 12. ac velut amictum circumvolves illos, & mutabuntur nempe novo splendore, & elegantiori formâ extrinsecâ; tu autem idem es, ab æterno, & anni tui non deficient in æternum, quibus verbis haud obscurè indicatur divini Verbi, per quod omnia facta sunt, cuíque assumptio naturæ humanæ nihil adimere vel derogare potuit, excellentia infinita supra omnes res creatas. 13. Ad quem enim Angelorum dixit unquam: sede ad dexteram meam, usque dum ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum, quod sanè fiet extremo die judicii universalis. Alloquitur in hoc psalmo 109. Pater cœlestis Filium suum nostrâ mortalitate circumdatum, eíque supremum quemdam honorem ac dignitatis gradum pollicetur, ut secum videlicet regnet, & Ecclesiæ cum summo imperio

11. ***Ipsi peribunt, tu autem permanebis, & omnes ùt vestimentum veterascent:***

12. ***Et velut amictum mutabis eos, & mutabuntur: tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient.***

13. ***Ad quem autem Angelorum dixit aliquando: sede à dextris meis, quoadusque ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum?***

14. *Nonne omnes sunt administratorii spiritus, in ministerium missi propter eos, qui hæreditatem capient salutis?*

perio præsit, quod nulli planè Angelorum convenit. 14. Quippe qui tantùm spiritus sunt ad obsequia Christi deputati, ut tanquam ejus administratores, & officiales aulæ cœlestis, si quando mittantur in terras (mittuntur autem omnes sine exceptione) mortalium ad æternam & immortalem gloriam vocatorum salutem procurent, illísque quà consiliô quà auxiliô opportuno adsint decertantibus cum suis adversariis, donec coronam cœlestem victoribus promissàm atque ab æterno destinatam consequantur.

PARAPHRASIS

CAP. II.

1. *Propterea abundantiùs oportet observare nos ea, quæ audivimus, ne fortè pereffluamus.*

1. QUæ cùm ita sint, vel sola dignitas, & excellentia illius, per quem nos erudire Deus voluit, suámque voluntatem declarare, ritè considerata nobis sufficere debet pro efficacissimo stimulo ad excipienda maximâ cum reverentiâ & attentione ac retinenda, quæ à divino illo

illo Magiſtro tradita ſunt, ne fortè quaſi in vas pertuſum & rimarum plenum illapſa mente effluant, ac pereant. Quantò ejus perſona beatis illis ſpiritibûs præcellentior eſt, tantò majori ſtudiô ac fide lex illa & ſervanda nobis & tuenda eſt, quàm antiqua ejus umbra per Angelos olim ad nos perlata. 2. Si enim iſta, quæ Angelorum miniſteriô atque operâ inter tonitrua, fulgura, & terræ motus tantâ vi, atque auctoritate pollebat, ut nihil in eâ irritum aut inane fuerit, ſed omnis illius etiam in ſpeciem levior violatio ſeveriſſimè punita fuerit, 3. quâ nos quæſumus ratione effugere poterimus juſtam Dei ultionem ac pœnam, ſi tam ſanctæ, támque ſalutiferæ doctrinæ præcepta neglexerimus, quæ primùm ab ipſo Domino, cùm inter mortales verſaretur, enarrari ac proponi cœpit, tum verò ab iis, qui ipſum docentem audierant, deinceps nobis & communicata eſt & confirmata 4. atteſtante Deo ſignis & prodigiis variiſque facultatibus ac donis linguarum, prophetiæ, aliiſque, quæ Spiritus ſanctus partim in Pentecoſte cuiſque diſtribuit pro beneplacito ſuo. 5. Quo vel maximè declara-

2. Si enim, qui per Angelos dictus eſt ſermo, factus eſt firmus, & omnis prævaricatio, & inobedientia accepit juſtam mercedis retributionem:

3. Quomodo nos effugiemus, ſi tantam neglexerimus ſalutem? quæ, cùm initium accepiſſet enarrari per Dominum ab eis, qui audierunt, in nos confirmata eſt,

4. Conteſtante Deo ſignis & portentis, & variis virtutibus, & Spiritûs ſancti diſtributionibus ſecundùm ſuam voluntatem.

5. Non enim Angelis ſubjecit Deus orbem

terræ futurum, de quo loquimur.

declaratur summa Christi Domini auctoritas, tametsi enim Angeli cœlorum motores hominúmque custodes aliquam eámque non exiguam in hunc mundum inferiorem potestatem habeant, solus tamen Christus à Patre constitutus est Dominus & judex totius orbis non modò præsentis, sed & futuri sæculi, de quo sermo nobis est præcipuè, post resurrectionem scilicet universalem, ideóque nuncupatus pater futuri sæculi, atque Pontifex futurorum bonorum, quando devictis planè omnibus suis hostibûs plenissimo triumphô, imperio ac dominio cum sanctis suis regnabit in cœlo.

6. Testatus est autem in quodam loco quis, dicens: quid est homo, quòd memor es ejus: aut filius hominis, quoniam visitas eum?

6. Exclamavit autem alicubi vates quispiam naturæ humanæ conditionem præsertim in Christo considerans: Quid est homo terrenum animal, quòd tu tantus támque immensi operis artifex illius rationem & curam habeas? quid est filius hominis, homo ex homine natus, mortalis ex mortali, miser ex misero, quòd eum beneficentiæ tuæ donîs, quæ multa sanè & magna in eum contulisti, dignatus sis invisere, collapsum in extremam miseriam erigere, filio Dei unigenito hypostaticè in Christo unire, ac

per

per illum æternâ ſalute, ac gloriâ donare? 7. Feciſti eum ad breve tempus nempe mortalis hujus vitæ paulò inferiorem Angelis (ita nimirum exigente negotio procurandæ noſtræ ſalutis) tam conditione mortalitatis & paſſionis à quâ aliena eſt Angelorum natura, quàm vulgari hominum exiſtimatione, quos illa carnis ejus infirmitas & paſſionis ignominia non ſinebat de eo magnum aliquid opinari, ſed peracto hoc tempore mox immortalitate per reſurrectionem donatus eſt, & ad ſupremum honoris ac gloriæ faſtigium evectus, gloriæ quidem, ut ab omnibus nomen ejus prædicetur, honoris autem, ut ab omnibus adoretur, demum ſuper omnes creaturas elevatus cum imperio ſupremo. 8. Enimverò hoc ipſo, quòd omnia ei ſubjecta, nihil excipitur, quod non ei ſubjiciatur. Jam verò ſi de hominibus in univerſum, ſive de quopiam ſingulari homine ſermo ſit, nondum videmus, cuiquam mortalium ac ne univerſæ quidem hominum ſocietati, imò nec Chriſti imperio omnia eſſe ſubjecta, cum & dæmones regnum Chriſti oppugnent, & homines impii juſtos perſequantur.

7. Minuiſti eum paulò minùs ab Angelis: gloriâ, & honore coronaſti eum: & conſtituiſti eum ſuper opera manuum tuarum.

8. Omnia ſubjeciſti ſub pedibus ejus: in eo enim quòd omnia ei ſubjecit, nihil dimiſit non ſubjectum ei. Nunc autem necdum videmus omnia ſubjecta ei.

9. *Eum autem, qui modico quàm Angeli minoratus est, videmus JEsum propter passionem mortis, gloriâ & honore coronatum, ut gratiâ Dei pro omnibus gustaret mortem.*

10. *Decebat enim eum, propter quem omnia, & per quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, auctorem salutis eorum per passionem consummare.*

tur. 9. JEsum tamen si non oculô carnis, certè oculo fidei videmus summâ gloriâ & honore coronatum in cœlis, qui antè in terris singulari Dei gratiâ ac misericordiâ erga homines minor Angelis brevi tempore factus fuerat, nostrâ videlicet mortalitate in eum finem assumptâ, ut pati posset, mortémque pro omnium salute oppetere, atque ita voluntati Patris cœlestis obsequeretur factus sacerdos & victima sacrificii ab omni creaturâ ei debiti. Mortem, quam subierat, redivivus devicit, nunc in throno cœlesti residens gloriâ ineffabili tanquam diademate redimitus resplendet. Cùm ergo divinæ pollicitationes ex parte jam adimpletæ sint, quis in dubium revocare ausit, ex integro & absolutè omnia ei aliquando subjicienda esse. Non diffiteor potuisse Deum mitiori ac faciliori remediô hominibus veniam ac salutem impertiri. 10. Nihilominus pro infinitâ suâ sapientiâ judicavit hoc quàm maximè se decere, ut quoniam æterno decreto ac voto suo ad æternam salutem ac gloriam multos filios suos, imò quantum ex se est omnes homines per multarum adversitatum tolerantiam per-

perducere ſtatuerat, ſimiliter etiam principem & auctorem ſalutis eorum, per quem & cujus gratiâ omnia condiderat, filium nempe ſuum unigenitum, tanquam anteſignanum ærumnis etiam, atque ipsâ morte quodammodo conſecraret, atque conſummaret, cujus deinde operâ ac meritis cæteris gratiam, & ſanctitatem infunderet adoptando eos in dilectiſſimos filios ſuos per gratiam, atque filii ſui naturalis fratres, & cohæredes. 11. Chriſtus enim à Deo conſtitutus eſt pontifex, qui oblato ſacrificiô ſanctificaret & à peccatis emundaret, ac Deo reconciliaret genus humanum, atqui ſacerdos ſanctificans, & populus, qui ſanctificatur, ex unâ eademque naturâ ac ſpecie ſint oportet, nam ex eodem populô ſolent aſſumi pontifices, quod & in Iſraëlitico populo obſervatum fuit, igitur & Chriſtus humanam naturam aſſumere debuit iisdem, quas cæteri omnes perferunt, malis obnoxiam, quam ob cauſam non erubeſcit eos ſuos appellare fratres, cum alioquin ſi perſona ſpectetur, inter ipſum ac nos infinitum ſit intervallum. 12. Annuntiabo, inquit, nomen tuum fratribus

11. *Qui enim ſanctificat, & qui ſanctificantur, ex uno omnes: propter quam cauſam non confunditur fratres eos vocare, dicens:*

12. *Nuntiabo nomen tuum fratribus meis: in*

medio Ecclesiæ laudabo te.

13. *Et iterum : ego ero fidens in eum. Et iterum : ecce ego & pueri mei, quos dedit mihi Deus.*

tribus meis, & in medio Ecclesiæ tibi hymnos canam. 13. Ego spem meam in ipso reponam: qui autem aliquid ab altero sperat, inferior sanè est, ejúsque ope indiget, Christus autem quà Deus nullâ re indigebat, ergò quatenus homo, & præcipuè quando passionis tempore ab eo penitus derelictus videbatur, ergò eâdem nobiscum naturâ præditus fuit. Idipsum ex alio Prophetæ textu colligimus, ubi dicit : ecce ego & pueri, quos dedit mihi Deus. Ubi simul & se & consortes suos pueros offert Deo ad prædicandum

14. *Quia ergò pueri communicaverunt carni, & sanguini, & ipse similiter participavit iisdem: ut per mortem destrueret eum, qui habebat mortis imperium, id est, diabolum :*

ejus nomen, 14. quia ergò homines, quos Christus suos pueros ac filios vocare dignatus est constant unâ communi naturâ ex carne & sanguine conflatâ, adeóque fragili, passibili, morti & millè miseriis obnoxiâ, hinc etiam ipse carnis & sanguinis, adeóque & adhærentium infirmitatum voluit esse particeps, ut per mortem ipse suam destrueret regnum ac potentiam diaboli, qui per peccatum habebat potestatem, infligendi omnibus mortem corporis & animæ, præsentem & æternam.

15. *Et liberaret eos, qui timore mortis per to-*

15. Adeóque & liberos redderet miseros homines, non solùm à servitute & imperio, sed etiam me-

metu perpetuo mortis æternæ, ideóque inſigni hac amoris ſui teſtificatione eos obſtringeret ad obſervanda impoſterùm ejus præcepta amoris potiùs filialis & reciproci, quàm timoris ſervilis impulſu. 16. Neque enim imortalem A gelorum naturam aſſumere voluit, ſibíque copulare, ſed noſtram mortalem, & quidem ex progenie & familiâ màgni veſtri Patriarchæ Abrahæ. 17. Quocirca par erat, eum omni ex parte non naturæ tantùm ſocietate, ſed cæteris quoque ejus conditionibus ac proprietatibus, quæ à peccato immunes ſunt, fratribus ſimilem reddi, ut malorum noſtrorum ſenſu & experientiâ faciliorem ſe ac proclivìorem ad miſerationem præberet, longè enim faciliùs & vivaciùs aliorum ærumnas & miſerias agnoſcimus, dum eas ipſi experimur, quàm dum eas ſolùm ſpeculamur, vel in aliis intuemur: præterquàm quòd officium ſummi Pontificis, & mediatoris inter Deum & homines id videbatur exigere, qui pro iſtis Deo plenè & in omni rigore juſtitiæ condignè debebat ſatisfacere, eósque perfectè cum Deo reconciliare, quod aliter quàm patiendo & moriendo fieri non potuit

tam vitam obnoxii erant ſervituti.

16. Nuſquam enim Angelos apprehendit, ſed ſemen Abrahæ apprehendit.

17. Unde debuit per omnia fratribus ſimilari, ut miſericors fieret, & fidelis pontifex ad Deum, ut repropitiaret delicta populi.

18. *In eo enim, in quo passus est ipse, & tentatus, potens est & eis, qui tentantur, auxiliari.*

cuit in hac providentiâ. 18. Nam hoc ipso quòd passus sit, vexatus, & exercitatus per omnia, facilior ac pronior est ad præstandum solatium & auxilium opportunum aliis afflictis ac tentatis ad eum recurrentibus, & pro modico illo temporis spatio, quo dæmoni ejúsque ministris divinâ permissione concessum fuit, ut eum modis omnibus tentarent atque divexarent, divinam potestatem accepit omnes alios pariter tentatos & afflictos corroborandi, ut ex gravissimis & periculosissimis assultibus, quibus infestantur, gloriosam referant victoriam.

PARAPHRASIS

CAP. III.

1. *Unde, fratres sancti vocationis cælestis participes, considerate Apostolum, & Pontificem confessionis nostræ JEsum.*

1. Quid illustrius gratiúsque vobis, fratres sancti, considerandum proponam, quàm ejus eximias prærogativas? an non optimo jure à vobis hodiernâ die expetere possum, ut cùm ad hæreditatem regni

gni cœlestis vocati sitis, omissâ fluxarum ac terrenarum rerum consideratione vires omnes intelligentiæ colligatis ad contemplandas summâ cum attentione præcellentias, JEsu Christi, Magistri atque Legati à Deo cœlitùs missi, ut nos doceret viam vitæ, redimeret à morte æternâ, & cœlestis gloriæ hæredes faceret, quísque supremus simul esset pontifex ejus religionis, ac fidei, quam publicè profitemur. 2. Quo utroque munere functus est sanctissimè, summáque fide ea executus est, quæ ipsi demandata fuerant in administrandâ familiâ sibi commissâ, perinde ac Moses id præstitit in republicâ olim vestrâ sibi demandatâ, 3. imò magis. Nomen istius legislatoris magnâ quidem apud vos in veneratione est, ídque meritò. Quis tamen dicat paris esse dignitatis servum ac filium? vel opificium cum ipso artifice de honore decertare? tanto profectò ampliorem dignitatem ac gloriam præ Mose accepit Christus, quantò major honor debetur architecto, qui domum construxit, præ domo ipsâ fabricatâ. 4. Omnis quippe domus opificem habet aliquem & architectum, à quo extruatur:

2. *Qui fidelis est ei, qui fecit illum, sicut & Moyses in omni domo ejus.*

3. *Amplioris enim gloriæ iste præ Moyse dignus est habitus, quantò ampliorem honorem habet domus, qui fabricavit illam.*

4. *Omnis námque domus fabricatur ab aliquo: qui autem omnia creavit, Deus est.*

tur: porrò Christus Dominus supremus ille architectus est, qui & synagogam instituit, & Ecclesiam Dei fundavit, & Universum ipsum condidit, Moses verò tantùm est una illius Ecclesiæ particula, qui autem omnia creavit, nempe Christus, reverà Deus est, Moses tantùm creatura.

5. Et Moyses quidem fidelis erat in totâ domo ejus, tanquam famulus in testimonium eorum, quæ dicenda erant:

5. Ac Moses quidem fidelis fuit in directione reipublicæ sibi commissæ, sed tamen ùt famulus & Minister, cui incumbebat ex imperio Domini populo suæ curæ credito illius mandata proponere atque exponere.

6. Christus verò tanquam filius in domo suâ, quæ domus sumus nos, si fiduciam, & gloriam spei usque ad finem firmam retineamus.

6. At verò Christus divinâ auctoritate tanquàm filius & ipse dominus constitutus est supra Ecclesiam novi Testamenti tanquam domum propriam. O térque quatérque beatam illam familiam, quæ tali tantóque Capiti subest, felices nos, qui illam componimus. Ingenuè vobis, fratres & absque omni assentatione edico, quamvis plurimis scateamus defectibus, tot tenebris obscuratum habeamus intellectum, tot vitiis quasi venenis infectam voluntatem, tanto furore æstúque malesano correptos appetitus nostros, nihilominus ejus domus ac familia sumus, quam certè non deseret, sed suo tempore ad statum longè felicissimum evehet, qualem

qualem non quidem nunc mente concipere, aliquando tamen ſenſu ipſo atque experientiâ talem eſſe comperiemus, dummodo illum ùt Dominum Legislatorem, ac ſupremum Pontificem noſtrum agnoſcamus ac revereamur publicè, parati non tantùm ad ejus mandata ad unguem exequenda, ſed etiam adverſa quæque pro ejus nomine ac gloria perferenda, ſpémque illam futurorum bonorum, ac fiduciam, de quâ gloriamur, usque ad vitæ exitum firmam & inconcuſſam retineamus, 7. quæ tamen ut effectu non careat, illam vobis conditionem adjectam etiam atque etiam ſervandam, atque adimplendam noveritis, quam Spiritus ſanctus olim deſignavit, hodie, inquiens, ſi vocem ejus audieritis, 8. ne obduretis corda veſtra, ſicut olim obdurârunt Patres veſtri in deſerto in eo loco, qui dictus eſt exacerbatio ſeu contradictio. 9. Ubi planè per ſummam injuriam potentiæ ac promiſſionibus meis diffiſi me tentaverunt, licèt ipſi jam antea manifeſtè vidiſſent, quàm multa & admiranda opera coram ipſis effecerim, per 40. annos. 10. Quapropter irâ & indignatione non mediocriter com-

7. *Quapropter ſicut dicit Spiritus ſanctus: hodie ſi vocem ejus audieritis,*

8. *Nolite obdurare corda veſtra: ſicut in exacerbatione ſecundùm diem tentationis in deſerto,*

9. *Ubi tentaverunt me patres veſtri: probaverunt, & viderunt opera mea*

10. *Quadraginta annis: Propter quod infen-*

sus fui generationi huic, & dixi: semper errant corde. Ipsi autem non cognoverunt vias meas,

commotus per Mosen & Aaronem eos identidem admonui, ut aliquando resipiscerent, suúmque errorem agnoscerent, illi autem in sua incredulitate obstinati non moventur tot beneficiis ac prodigiis, quæ coram eis feci in Ægypto, mari rubro & deserto, neque eorum rationem ullam habuerunt, igitur tantam impudentiam non ampliùs inultam relinquam,

11. *Sicut juravi in ira meâ: si introibunt in requiem meam.*

11. Jámque juro, eos non ampliùs intromittendos in terram Chanaan à me ipsis promissam, ut in eâ tanquam quietâ & opulentâ sede suaviter delicientur.

12. *Videte, fratres, ne fortè sit in aliquo vestrûm cor malum incredulitatis, discedendi à Deo vivo.*

12. Discite, quæso, fratres mei alieno tandem malô sapere, & cavete, ne his calamitatibus aut rebûs adversis oppressus, aut territus quispiam vestrûm animum despondeat, et à Deo vivo, cui jam credidit, vecordia quâdam atque improbitate animi ad impietatem atque infidelitatem deficiat.

13. *Sed adhortamini vos metipsos per singulos dies, donec hodie cognominatur, ut non obduretur quis ex vobis fallaciâ peccati.*

13. Sed mutuis vos potiùs cohortationibûs animate ad perseverantiam in fide Christianâ semel susceptâ, in spe & forti tolerantiâ persecutionum hoc nomine vobis obvenientium, quamdiu dies hic hodiernus durat, nempe tempus præsentis vitæ, gratiæ, ac pœnitentiæ, quod cuique conce-

ceditur à Deo, ut ne contingat quemquam veſtrûm fallacibus, peccati illecebris captum obdureſcere ad vocem vocantis Chriſti. Agnoſcite, ſi ſapitis, dignitatem veſtram.
14. Participes enim facti ſumus corporis myſtici, nempe Eccleſiæ Chriſti tanquam membra filii & fratres per baptiſmum, participes ſpiritûs, & gratiæ, & omnium theſaurorum ipſius, ſi modò ſanam ac integram fidei doctrinam, cujus velut primordiis illi adhæſimus tanquam ſubſtantiæ ac fundamenti ſalutis ac ſpei noſtræ, usque ad vitæ exitum firmam & inconcuſſam retinuerimus. 15.
Quamdiu itaque hæc verba prophetica: *Hodie ſi vocem ejus &c.* auribus veſtris inſonant, ne obduretis corda veſtra, ut olim illi in exacerbatione. 16. Non quidem omnes, quia non Joſue, Caleb, non parvuli, non omnes mulieres, non omnes levitæ, qui ut culpæ, ſic & pœnæ expertes fuerunt. 17. Quibusnam autem ita Deus ſuccenſuit? nonne iis, qui ſeſe ſcelere multiplici contaminaverunt, murmurando, concupiſcendo, vitulum conflatilem adorando, deſperando terram promiſſam, quorum omnium caput & cauſa

14. *Participes enim Chriſti effecti ſumus: ſi tamen initium ſubſtantiæ ejus usque ad finem firmum retineamus.*

15. *Dum dicitur: hodie ſi vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda veſtra, quemadmodum in illâ exacerbatione.*

16. *Quidam enim audientes exacerbaverunt, ſed non univerſi, qui profecti ſunt ex Ægypto per Moyſen.*

17. *Quibus autem infenſus eſt quadraginta annis? nonne illis, qui peccaverunt? quorum cadavera proſtrata ſunt in deſerto?*

ſa fuerit infidelitas, quâ Dei promiſſionibus diffidebant? quorum proinde corpora juxta Dei comminationem variis mortibûs conſumpta fuerunt, ita ut ingens oſſium multitudo relicta fuerit albentes deſerti ſparſa per agros.

18. *Quibus autem juravit non introire in requiem ipſius, niſi illis, qui increduli fuerunt?*

18. Quibus autem jurejurandô adhibito comminatus eſt, nunquam illos in requiem ſuam ingreſſuros, niſi iis, qui poſt tot & tanta divinæ potentiæ ſigna exhibita nondum ſibi in animum induxerunt, ut promiſſis Dei crederent?

19. *Et videmus, quia non p tuerunt introire propter incredulitatem.*

19. Pari modô, licèt multi veſtrûm noluerint fidem Chriſti complecti, vel complexam metu perſecutionum abjecerint, ſi vos tamen conſtantes in eâ perſeveratis, non incurretis pœnas, quæ incredulos illos, atque apoſtatas horrendæ manent tum in præſenti vita, tum maximè in futurâ.

PARA-

PARAPHRASIS

CAP. IV.

1. Timeamus ergò, simúlque præcaveamus, ne quemadmodum olim permulti spe sua delusi fructu promissionis factæ caruerunt, ita quempiam ex vobis contingat vel per ignaviam, vel per diffidentiam vel per inconstantiam neglectâ ac pro nihilo habitâ pollicitatione omnibus factâ de æternâ requie in cœlesti palatio obtinendâ tantâ exspectatione frustrari, & persimili cum majoribus vestris supplició justissimè plecti.

1. Timeamus ergò, ne fortè relictâ pollicitatione introëundi in requiem ejus, existimetur aliquis ex vobis deesse.

2. Neque enim satis est, quòd nobis annuntiatum fuerit verbum Dei, nam & illis à Mose promulgatum fuit, verùm ipsis divinus ille sermo auribûs tantùm perceptus nihil profuit, quippe cui fidem non habuère, sed solâ auditione contenti nihil præterea præstitère, non obscuro argumentô, neque nobis profuturam auditionem Evangelii, nisi etiam eidem credamus, & obsequamur.

2. Etenim & nobis nuntiatum est, quemadmodum & illis: sed non profuit illis sermo auditus, non admistus fidei ex iis, quæ audierunt.

3. Econtra quantumcunque magna &

4. Ingrediemur enim

in requiem, qui credidimus? quemadmodum dixit: sicut juravi in irâ mea, si introibunt in requiem meam: & quidem operibus ab institutione mundi perfectis.

& eximia promiserit Deus, qualiscunque etiam in nobis inveniatur meritorum tenuitas, certò certiùs tamen in requiem illam sempiternam à Deo nobis promissam, & adumbratam olim in Palæstinæ possessione ingrediemur, modò fide vivâ & constanti in Christum crediderimus: si enim sola incredulitas Israëlitis obstitit, quò minùs in terrenam illam quietem admitterentur, quis prudenter dubitet nos in cœlestem illam fidei vivæ beneficiô intromittendos?

4. *Dixit enim in quodam loco de die septimâ sic: & requievit Deus die septima ab omnibus operibus suis.*

4. Consideremus paulò attentiùs prædicta verba, ut clariùs pateat, quænam sit requies illa nobis omnibus promissa. Illud, meo quidem judiciô, indubitatum est, Prophetam non loqui de requie sabbati seu septimæ diei, quâ Deus completo opere creationis mundi intra 6. dies cessavit ab ulteriori productione novarum specierum, nam quies illa neque nostra est, & jam olim præteriit: neque etiam videtur loqui de requie sabbati ad recolendam illam Dei quietem in populo Israëlitico institutâ, nam & istius observatio jam antiqua erat, quando hic psalmus fuit compositus.

5. *Et in isto rursum:*

5. Sed neque etiam de tertiâ quiete sermo

sermo est, quâ gaudebant filii Israël in pacificâ possessione terræ promissæ, sub duce Josue, cùm & ista jam transierit, & adimpleta sit. 6. Superest ergò ut loquatur Propheta de requie longè sanctiore, de sabbato longè præstantiore, nempe de pacificâ ac sempiternâ bonorum cœlestium possessione, ad quam Christianæ fidei beneficiô nobis aditus patet eâ in re longè utique felicioribus præ incredulis illis Israëlitis, qui ab ingressu terræ promissæ exclusi fuère. 7. Id quod rursùs vel ex eo maximè confirmari potest, quòd in eo ipso Davidis psalmo certam quandam diem Spiritus sanctus designat adhuc quodammodo præsentem & hodiernam, nempe præsens vitæ nostræ tempus, quo si Deo obsequentes fuerimus, transferemur in requiem illam meliorem. 8. Aliàs enim prædicta oratio nullum haberet locum, si de illâ solùm & principaliter terrâ ageretur, quam JEsus filius Nave illi populo dispertierat, nisi alia requies speranda foret. 9. Quæ cùm ita sint, necessariò concludendum est, reliquum adhuc esse alium sabbatismum populo Dei, aliam quietem, nempe cœlestem, solidam, ac sempiter-

si introibunt in requiem meam.

6. *Quoniam ergò superest introire quosdam in illam, & ij quibus prioribus annuntiatum est, non introierunt propter incredulitatem :*

7. *Iterum terminat diem quendam. Hodie, in David dicendo, post tantum temporis; sicut supra dictum est: hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra.*

8. *Nam si eis JEsus requiem præstitisset, nunquam de aliâ loqueretur, posthac, die.*

9. *Itaque relinquitur, sabbatismus populo Dei.*

piternam, ubi fideles omnes qui in fide vivâ perseveraverint, ad feliciorem statum translati neque in lachrymas ac lamenta prorumpent, neque ulla pericula ampliùs metuent, neque ullis doloribus ac miseriis erunt obnoxii, sed operum suorum ac meritorum mercedem amplissimam recipient deliciis affluentes, gloriâ & honore coronati, ad quam quietem non Josue, sed verus Dei filius JEsus Christus fideles suos perducit, 10. in quam denique qui jam pedem intulerunt, non aliter quàm olim Deus ab opificio mundi, sine omnibus suis actionibus, ac molestis operibus imposito penitus cessabunt, liberi posthac ab omni labore & defatigatione, ab omni luctâ contra vitia, tentationes, & hostes, ab omni calamitate, dolore, tristitiâ, indigentia. 11. Properemus ergò, & studeamus ingredi in illam beatorum requiem, nulla molestia, nulla persecutio, nulla alia remora cursum nostrum retardet, ut ne quis fiat simile incredulitatis, rebellionis, & consequenter exclusionis ac damnationis exemplum. 12. Id adeo à nobis postulat Divini Verbi vis, atque efficacia sivè per se interiùs, sive per suos ministros

10. *Qui enim ingressus est in requiem ejus; etiam ipse requievit ab operibus suis, sicut à suis Deus.*

11. *Festinemus ergò ingredi in illam requiem, ut ne in idipsum quis incidat incredulitatis exemplum.*

12. *Vivus est enim sermo Dei, & efficax, & penetrabilior omni gla-*

ministros exteriùs loquentis. Siquidem illud non minori nunc virtute atque potentiâ præditum est, quàm olim, certissimeque præstabit, quidquid per Prophetas & Apostolos suos aut promisit, aut comminatum est. Habet se instar gladii acutissimi ex utraque parte omnia penetrantis, ac secantis, adeo ut non solùm corpora lædat, sed ad animum quoque ac spiritum pertingat perfectissimè cognoscendo & discernendo intimos ac maximè reconditos ejus actus & motus. 13. Nec ulla est etiam minima amarulentia sive amoris proprii inclinatio, sive simulatio, sive diffidentia, quæ supremi Judicis, de quo nobis sermo est, vel scientiam lateat, vel potentiam effugiat. 14. Porrò sicut Christus Dominus intima cordis nostri penetrat, ita & penetravit ac reseravit nobis non tantùm sancta sanctorum, utì Aaron, & successores ejus, sed cœlos ipsos, ut Deo assistat tanquā Pontifex pro nobis interpellans, & peccata nostra expians, & ad cœlestia prœmia invitans, dummodo nullis ærumnis aut rebûs adversis territi in suscepta fidei ac spei nostræ professione persistamus. 15. Atqui opponet nonnemo: infirmi sumus, fragiles,

diô ancipiti: & pertingens usque ad divisionem animæ ac spiritûs, compagum quoque ac medullarum, & discretor cogitationum & intentionum cordis.

13. *Et non est ulla creatura invisibilis in conspectu ejus: omnia autem nuda & aperta sunt oculis ejus, ad quem nobis sermo.*

14. *Habentes ergò pontificem magnum, qui penetravit cœlos, JEsum filium Dei: teneamus confessionem.*

15. *Non enim habemus pontificem, qui non*

possit compati infirmitatibus nostris: tentatum autem per omnia pro similitudine absque peccato.

fragiles, ac labiles. Ita est, si naturam spectes: habemus tamen Pontificem, mediatorem, Salvatorem minimè talem, qui nolit aut non possit compati & auxiliari infirmitatibus nostris, sed potiùs facilem ac pronum ad sublevandas ægritudines atque imbecillitates nostras, quippe qui hæc omnia perinde ùt nos citra peccatum tamen & noxam abundè sit expertus, atque adeo pro suâ in hominum genus pietate ac commiseratione opem benignissimè feret.

16. *Adeamus ergò cum fiduciâ ad thronum gratiæ: ut misericordiam consequamur, & gratiam inveniamus in auxilio opportuno.*

16. Accedamus ergò magnâ cum spe ac fiducia eum in cœlesti throno ad dexteram Patris confidentem & regnantem, jam enim placabilis sedet in throno gratiæ, postea terribilis & implacabilis sessurus in throno judicii, ut ab ejus clementiâ referamus & veniam noxarum, & necessarium gratiæ præsidium consequamur ad superanda fortiter omnes difficultates, dum tempus est, durante videlicet hujus vitæ curriculo, cujus opportunitatem temporis si quis neglexerit, is in futuro sæculo nec misericordiam consequetur, nec gratiæ locum inveniet, sed severitatem ac rigorem subire cogetur judicii divini.

PARA-

PARAPHRASIS

CAP. V.

1. ENimverò omnis pontifex ex hominibus eâdem naturâ præditus necessariò assumitur, ut ejusdem naturæ similitudine & veluti cognatione sese in omnes benevolum placabilémque sequestrum ac mediatorem exhibeat ad ea perficienda, quæ apud Deum pro hominibus ei reconciliandis transigenda sunt, donaria videlicet ac sacrificia offerendo, quibûs & supremum ei adorationis cultum eorum nomine præstet, & pro acceptis beneficiis condignas grates referat, & noxarum veniam impetret, 2. quíque indole quadam ad lenitatem & commiserationem pronâ donatus eorum vicem atque infirmitatem moderatè ferat, qui vel ignorantiâ vel pravis aliorum verbis atque exemplis in fraudem impelluntur, illis potiùs condoleat, quàm succenseat, quòd ipse quoque eadem naturæ imbecil-

1. Omnis námque pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in iis, quæ sunt ad Deum, ut offerat dona, & sacrificia pro peccatis:

2. Qui condolere possit iis, qui ignorant, & errant: quoniam & ipse circumdatus est infirmitate:

3. *Et propterea debet, quemadmodum pro populo, ita etiam & pro semetipso offerre pro peccatis.*

4. *Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur à Deo, tanquam Aaron.*

5. *Sic & Christus non semetipsum clarificavit, ut pontifex fieret: sed qui locutus est ad eum: filius meus es tu, ego hodie genui te.*

6. *Quemadmodum & in alio loco dicit: tu es sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech.*

becillitate sit implicatus, 3. & eam ob causam necesse est, eum non minùs pro peccatis suis, si quæ commisit, quàm pro populo hostias, victimas, sacrificia offerre. 4. Neque verò sibi ipse sponte suâ quisquam hunc publicum tanti ministerii honorem vendicare & usurpare ausit absque grandi piaculo, sed Dei est illum eligere atque vocare, quemadmodum Aaronem, eiúsque successores ad id muneris vocavit. 5. Huic legi obsecutus Christus Dominus, ut nos exemplô suo sanctissimo instrueret, quàm necessaria sit Dei vocatio ad dignitatem sacerdotalem, neutiquam sibi fastigium hoc supremi pontificatûs proprio motu atque arbitrio usurpavit, sed illud accepit ab eo à quo divinam naturam acceperat, ùt filius unigenitus: qui enim alicubi in psalmo eum alloquitur dicens: filius meus es tu, ego hodie genui te, idem alibi eum sacerdotiô quodammodo initians ait: tu es sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech, unde perspicuum est, eum divinitùs vocatum, uti & successores Aaron, illud tamen speciali animadversione dignum, istos simpliciter à Deo sacerdotes appel-

pellari, ipsum autem simul sacerdotem & filium, quod utique infinitam quandam supra illos excellentiam denotat. 7. Quo tempore adhuc mortalis degebat in terris, ac tum præcipuè, cùm amore nostri moriturus penderet in cruce, ardentissimas preces ad eum, qui se posset à morte suscitare, cum valido clamore & lachrymis fudit, ut se imperio mortis brevì eximeret. Dignitas personæ suæ, reverentia erga Patrem, cujus honorem suâ morte reparaturus erat, amor vicissim ineffabilis, quo iste filium suum complectebatur, facilè impetrârunt tam justæ postulationis annutum. 8. Tametsi enim ùt filius Dei unigenitus, cui immortalitas, gloria corporis, & nominis claritudo jure suo deberetur, dignissimus esset, qui exaudiretur etiam seclusis lachrymis & clamoribûs, & ùt talis eximi debuisset à quacunque vel levissimâ molestiâ, nihilominus sui quodammodo oblitus excessu quodam amoris incomprehensibili maluit beneplacito Patris ad amussim obsequi, infanda quæque pati, crucémque ac mortem in eâ subire, tum ut rigorosæ ejus justitiæ cumulatissimè satisfaceret, tum ut hac

7. *Qui in diebus carnis suæ, preces supplicationésque ad eum, qui possit illum salvum facere à morte, cum clamore valido & lachrymis offerens exauditus est pro suâ reverentiâ.*

8. *Et quidem, cùm esset filius Dei, didicit ex iis, quæ passus est, obedientiam;*

hac ratione experimentô proprio cognoſceret vim & præſtantiam obedientiæ, ſuóque nobis exemplô luculenter patefaceret, quàm ſit illa Deo grata, & quàm multa bona pariat, quandoquidem ipſe, quæ ſibi aliàs debebantur, mortis ſuæ meritô ſit magnâ cum voluptate conſecutus.

9. Et conſummatus, factus eſt omnibus obtemperantibus ſibi, cauſa ſalutis æternæ,

9. Sacrificium iſthoc non tantùm illi ùt pretioſæ victimæ nullum nocumentum attulit, ſed conſummatis omnibus obedientiæ, patientiæ ac charitatis partibûs eum potiùs ad gloriam immortalem, & ſupremum pontificatûs apicem evectum conſecravit, cunctiſque in eum credituris ac mandata ejus obſervaturis, auctorem ac principium fecit ſalutis æternæ.

10. Appellatus à Deo Pontifex juxta ordinem Melchiſedech.

10. Unde divinitùs ſortitus eſt non qualemcunque appellationem & dignitatem pontificis ùt Aaron, ſed ex ordine & ritu Melchiſedech, quo officiô per omnem æternitatem fungetur ſemetipſum identidem Deo offerens.

11. De quo nobis grandis ſermo, & ininterpretabilis ad dicendum: quoniam imbecilles facti eſtis ad audiendum,

11. De quo ſanè & Rege & ſacerdote multa nobis dicenda forent eáque difficilia explicatu, apud vos præſertim, qui & ad audiendum ſegnes, & ad percipienda altiora myſteria parùm idonei facti

eſtis

estis, utpote legi Mosaicæ etiamnum nimis affixi. 12. Etenim qui pro temporis ratione magistri ac doctores jam esse possetis ac deberetis, ejusmodi estis, qui puerili adhuc institutione egeatis, quique docendi sitis, quæ prima sunt Evangelicæ doctrinæ rudimenta, quibus denique tanquam infantibus adhuc lacte sit opus tanquam faciliori alimentô, utpote solidiori cibo altioris doctrinæ non assuetis. 13. Enimverò, cui cum lacte res est, is profectò inexpertus, rudis, imperitus est, & sermonis, quo sublimiora perfectionis ac sanctitatis Christianæ præcepta continentur, prorsus incapax, quia adhuc infans. 14. Adultorum autem est solidus cibus, profundior nimirum tum divinorum mysteriorum, tum doctrinæ Evangelicæ cognitio, qui habitu jam per longum usum atque assuetudine discendi & docendi comparato ad discernendum bonum à malo, verum à falso, solidum à vano mentem habent & intelligentiam probè exercitam.

12. Etenim cùm deberetis magistri esse propter tempus, rursum indigetis, ut vos doceamini, quæ sint elementa exordii sermonum Dei: & facti estis, quibus lacte opus sit, non solido cibo.

13. Omnis enim, qui lactis est particeps, expers est sermonis justitiæ: parvulus enim est.

14. Perfectorum autem est solidus cibus: eorum, qui pro consuetudine exercitatos habent sensus ad discretionem boni ac mali.

PARA-

PARAPHRASIS

CAP. VI.

1. *Quapropter intermittentes inchoationis Christi sermonem, ad perfectiora feramur, non rursum jacientes fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis, & fidei ad Deum,*

2. *Baptismatum doctrinæ, impositionis quoque manuum, ac resurrectionis mortuorum, & judicii æterni.*

1. TAmetsi ea sit nonnullorum, quam modò exprobravi, tarditas atque imbecillitas, ea tamen me neutiquam absterret, quin capacioribus ea declarem mysteria, quorum notitia magno adjumento erit ad omnem sanctioris vitæ perfectionem. Quapropter omissis illis rudimentis, unde prima fidei Christianæ institutio exordium sumit, ad sublimiora magísque recondita, quæ adultis ac perfectis conveniunt, gressum promoveamus, neque enim oportet rursum fundamentum jacere pœnitentiæ ante baptismum necessariæ, quâ vitæ præteritæ flagitia expiantur, neque fidei in Deum, cui placuit nobis arcana suæ divinitatis revelare, 2. neque elementa ejus doctrinæ, quæ de baptismo, confirmatione, mortuorum resurrectione, & extremo judicio differit, denuo repetere, cùm hæc om-

omnia jam exactè teneatis, sed præsuppositis his fundamentis supremam manum spirituali ædificio jam cœpto imponamus ad altiora assurgentes. 3. Id quod me omnino facturum recipio, si piis conatibus aspiret Deus. 4. Sciréne percupitis, quâ de causâ prima hæc fidei principia non ampliùs repetam & inculcem. Dicam, quod res est. Nolo vel minimam ansam dare fovendi perniciosum illorum errorem, qui post tot relapsus contra fidem & præcepta divinæ legis fiduciâ quadam perquàm periculosâ nimísque temerariâ impunitatem sibi facilémque veniam promittunt. Satis est profectò, si tales vel semel de gratiâ Dei per lavacrum regenerationis impetrandâ ritè instructi fuerint. Nam qui semel baptismô lustrati fuerint, & cœlestis muneris gustum aliquem & oblectationem perceperint, & cœlestium charismatum ac donorum Spiritûs Sancti magnâ conscientiæ suæ serenitate atque solatio participes fuerint effecti, 5. illam denique Divini verbi, Christianæque disciplinæ dulcedinem, & eximias justis destinatæ ac futuræ in cœlis gloriæ promulside de-

3. *Et hoc faciemus, siquidem permiserit Deus.*

4. *Impossibile est enim eos, qui semel sunt illuminati, gustaverunt etiam donum cœleste, & participes facti sunt Spiritûs sancti,*

5. *Gustaverunt nihilominus bonum Dei verbum, virtutésque sæculi venturi,*

6. Et prolapsi sunt: rursus renovari ad pœnitentiam, rursum crucifigentes sibimetipsis filium Dei, & ostentui habentes.

delibaverint, 6. si forte his omnibus contemptis ac rejectis in antiquam perfidiam iteratò relabantur, fieri nequaquam, vel non nisi difficillimè potest, ut denuo persimili, & peræquè facili pœnitentiâ & expiatione renoventur, utì in baptismo, cujus quidem virtute culpa omnis ac pœna penitus abolетur, absque eo tamen, quòd instar purificationum legalium denuo conferri possit aut suscipi: Christus enim qui semel mortem oppetiit, non ampliùs eam subire valet, atqui baptismus Sacramentum est ejus mortem repræsentans, cujus iterata susceptio, utì & cujuscunque gravioris flagitii post baptismum perpetratio esset quodammodo repetita crucifixio, & illusio Christi jam in cœlo regnantis.

7: Terra enim sæpe venientem super se bibens imbrem, & generans herbam opportunam illis, à quibus colitur; accipit & benedictionem à Deo.

7. Neque est, cur Deum Optimum propterea nimii rigoris arguamus, quòd copiosam illam gratiam per baptismum concessam, & per peccatum rursus amissam non ampliùs pari facilitate & efficaciâ ut plurimùm largiatur. Nam terræ, quæ imbrem sæpe sæpius ad se missum combiberit, & herbam aut fruges progenuerit iis accommodas, per quos excolitur, Deus immortalis ite-

iterum atque iterum benedicit, donec ad plenam maturitatem pervenerint, 8. at verò ea, quæ licèt exculta, & diligenter subacta spinas tamen ac tribulos procreat, neque cultorum exspectationi ac labori ingrata respondet, execrationi ita proxima est, ut tandem exustionem promereatur tanquam reprobata. 9. Nolo vobis applicare odiosam hanc & aculeatam comparationem, meliora enim de vobis, dilecti mei nobis persuasimus, cura tamen salutis vestræ assidua me ita sollicitum reddit, & hanc loquendi rationem pro caute à vestrâ mihi suggerit, ut salubri vos metu perculsos præpediam, ne in hanc foveam præcipites ruatis, talésque efficiamini, quales modò descripsi. Meliora, inquam, de vobis præsumo, firmitérque confido, Deum vobis neutiquam iratum, sed propitium potiùs esse. 10. Non enim injustus est, ut obliviscatur operis vestri sive quod olim patrâstis, sive quod etiamnum peficitis, præcipuè vero beneficentiæ ac charitatis, quam pro divino ejus nomine exhibuistis, ut qui sanctis ministraveritis pridem, & nunc etiam ministratis, sed memor omnium promissam & condictam mercedem, gratiam in hoc

8. Proferens autem spinas ac tribulos, reprobata est, & maledicto proxima: cujus consummatio in combustionem.

9. Confidimus autem de vobis, dilectissimi meliora & viciniora saluti: tametsi ita loquimur.

10. Non enim injustus Deus, ut obliviscatur operis vestri, & dilectionis, quam ostendistis in nomine ipsius, qui ministrastis sanctis, & ministratis.

hoc ſæculo, & gloriam immortalem in altero certè rependet. Cæterùm quidquid vos concernit, illud & meâ intereſſe exiſtimo,& tametſi de veſtrâ fidelitate optimè ſperem, non poſſum tamen non modis omnibus vos obteſtari, ut veſtris rebus atque operibus ſedulò attendatis.

11. *Cupimus autem unumquemque veſtrûm eamdem oſtentare ſollicitudinem ad expletionem ſpei usque in finem:*

11. Cupimus enim, & impensè deſideramus, unumquemquê veſtrûm eodem ſtudio atque animi contentione ad finem usque perſeverare intentum ſtudio bonorum operum, ut ſpes veſtra in dies magìs ac magìs augeatur, & confirmetur, donec cœleſtis præmii aſſecutione ultimam ſuam perfectionem obtineat.

12. *Ut non ſegnes efficiamini, verùm imitatores eorum, qui fide & patientiâ hæreditabunt promiſſiones.*

12. Adeóque ne ullo unquam tempore ſegnes & deſides efficiamini in obſequio Dei, ſed eorum potiùs ſolertiam imitemini, qui fide & diuturnâ patientiâ omnes difficultates ſuperârunt, adeóque jam quod diu exſpectârunt, Dei beneficiô poſſident.

13. *Abrahæ námque promittens Deus, quoniam neminem habuit, per quem juraret, majorem, juravit per ſemetipſum*

13. In quorum numero ſpectandus eſt Abraham primus generis noſtri parens & auctor, cui cùm jurejurandô interjecto eam, quam diximus, hæreditatem polliceretur Deus, quia non poterat majoris cujuspiam nomen atque auctoritatem jurejurando adhibere, per ſemetipſum juravit:

14. *Dicens: niſi benedicens benedicam te, &*

14. di-

dicens: certè benedicens benedicam te cumulando beneficiis,& multiplicans multiplicabo te numerosam posteritatem tribuens. 15. Quid ad ista Abraham? promissiones has maximâ cum reverentiâ excepit, cúmque sat longo tempore patienter exspectâsset, earum fructum amplissimum est consecutus. 16. Ob id enim fere homines ingenui jurare consuescunt per majorem tum venerationis causâ, tum etiam ut ille, per quem pejerant, sit perjurii ultor, si pejerans remediô ad finiendas lites adinvento abuteretur, Deus autem, quia majorem se nullum habuit,sui divini Numinis auctoritate ac religione adhibitâ jusjurandum concepit. 17. Tum ut humanæ imbecillitati consuleret, cùm nos non facilè rebus divinis,& ab humano sensu remotissimis fidem habemus, tum ut suam in hominum genus propensam voluntatem magìs ac magìs declararet, suique consilii immutabilem rationẽ ostenderet nobis Abrahæ filiis suæ promissionis hæredibus. 18. Quòd si juramentum inter homines tantâ vi pollet ad eos securos reddendos, quantò magìs si illud conjunctum videamus divinæ promissioni, per duas res immobiles, quibus

multiplicans multiplicabo te.

15. *Et sic longanimiter ferens,adeptus est repromissionem.*

16. *Homines enim per majorem sui jurant: & omnis controversiæ eorum finis ad confirmationem, est juramentum.*

17. *In quo abundantiùs volens Deus ostendere pollicitationis hæredibus immobilitatem consilii sui, interposuit jusjurandum:*

18. *Ut per duas res immobiles,quibus impossibile est mentiri Deum, fortissimum solatium habeamus, qui confugimus*

ad tenendam propositam spem:

quibus fieri nequit, ut nobis imponat prima Veritas, evanescere necesse erit omnem dubitationem ac scrupulum, nósque perquàm efficaci consolatione firmari, qui susceptâ Evangelicâ fide huc tandem confugimus, ut relicto fallacis sæculi amore per continuum bonorum operum studium cœlestem & æternam gloriam pro hæreditate nobis promissam consequamur.

19. *Quam sicut anchoram habemus animæ tutam ac firmam, & incedentem usque ad interiora velaminis,*

19. Cujus quidem spem velut tutam ac firmam animæ anchoram in cœlo adeóque Deo ipso defixam tenemus, quo penetrat nósque introducit usque ad interiora templi, quæ sunt intra velum, nempe sancta sanctorum, cœlum & cœlestia.

20. *Ubi præcursor pro nobis introivit JEsus, secundùm ordinem Melchisedech pontifex factus in æternum.*

20. Quò præcursor pro nobis primus ingressus est JEsus in ascensione suâ aditum nobis patefaciens, factus jam pridem Pontifex non ampliùs cruentus, ut Aaron, sed incruentus, ut Melchisedech, id est, redemptor, mediator, advocatus noster apud Deum patrem, cui crucem & mortem suam semel obitam perpetuò offert, ac repræsentat, nósque illi reconciliat, & omnia inde auxilia ad cœlum conscendendum necessaria nobis submittit.

PARA-

PARAPHRASIS

CAPUT VII.

1. NOn abſque ratione toties jam vobis inculcavi JEſum Chriſtum ſacerdotem eſſe ſecundùm ordinem Melchiſedech, ſtatueram enim mecum paulatim vos diſponere ad complectendam animô excellentiam ſacerdotii viri hujus incomporabilis, de quo nobis tam eximia tam præclara commemorant ſacri Codices. Nunc igitur accingor ad argumentum hoc pleniùs enucleandum, ut verò veritas tanti myſterii clariùs eluceſcat, expedit circumſtantias omnes excutere, quæ in hac inſigni figurâ nobis ponderandæ occurrunt. Melchiſedech rex olim Salem, ſimúlque ſacerdos Altiſſimi lætus occurrit Abrahamo victori reduci ex prælio, quo 5. reges profligaverat, fratríſque tui Loth ſuorúmque accolarum ſpolia recuperaverat, eíque ſalutato benè precatus eſt, 2. cui contra pientiſſimus hic patriarcha decimas omnis prædæ re-

1. *Hic enim Melchiſedech Rex Salem ſacerdos Dei ſummi, qui obviavit Abrahæ regreſſo à cæde Regum, & benedixit ei.*

2. *Cui & decimas omnium diviſit Abraham: primùm quidem, qui interpretatur rex juſtitiæ:*

deinde autem & rex Salem, quod est, Rex pacis,

relatæ grato animô obtulit ac donavit. Gesta tanti viri, nomen ipsum, ac dignitas magna præcontinent mysteria. Melchisedech, si vim nominis spectemus, denotat regem justitiæ, seu justum ac justificantem, si loci verò, cujus rex erat, id est, Salem, nomen exponamus, perinde est, ac si appelletur rex pacis, seu pacificus ac pacificator.

3. *Sine patre, sine matre, sine genealogiâ, neque initium dierum, neque finem vitæ habens, assimilatus autem Filio Dei, manet sacerdos in perpetuum.*

3. Quia verò nulla in sacris litteris fit mentio patris aut matris, neque genus, aut progenies ejus describitur, neque ortus denique aut obitus illius adnotatur, speciem quandam ac similitudinem refert filii Dei, qui principiô ac fine caret, & æternitatem sacerdotii ejusdem scitè repræsentat.

4. *Intuemini autem, quantus sit hic, cui & decimas dedit de præcipuis Abraham Patriarcha.*

4. Et quoniam de prærogativis tanti viri dicere institui, considerate, quæso, attentiùs, quantus hic fuerit, cui etiam Patriarcha noster Abraham de optimis spoliis decimas dedit solam dignitatem in eo reveritus, quò minùs mirandum sit, si Abrahamô longè dicimus præstantiorem Christum, quandoquidem Melchisedech, qui Christi solummodò typum præferebat, Abrahamo præfertur.

5. *Et quidem de filiis Levi Sacerdotium accipientes, mandatum ha-*

5. Reponet fors nonnemo, eos qui ex tribu Leviticâ sacerdotiô in populo Dei fungebantur,

tur, etiam decimas accepiſſe. Non negaverim, ſed ingens, obſecro, diſcrimen obſervate. Iſti decimas à popularibus & fratribus ſuis recipiunt, quamvis & ipſi ad Abraham communem parentem genus ſuum referant, ídque ex præſcripto legis, & jure originis ſuæ. 6. At verò Melchiſedech, qui genere aut ſanguine ad nullam ex 12. tribubus pertinebat, decimas accepit ab Abrahamo, eíque quem tanti fecerat Deus, ut cum illo fœdus iniret, ſuarúmque illi promiſſionum fructum impertiretur, benè tamen & ipſe precatus eſt; ſuámque benedictionem quaſi divinæ benedictionis corollarium adjecit. 7. Atqui extra controverſiam eſt, eum qui benedictionem percipit, & fauſtâ alterius apprecatione augetur, minorem & inferiorem eſſe illo, qui benedictionem impertit, Abrahamum videlicet Melchiſedechô. 8. Accedit, quòd in populo Dei ſacerdotes quidem ſed illi caduci ac mortales decimas accipiant, Melchiſedech autem, qui decimas ab Abrahamo percepit, ita deſcribitur, ac ſi ſacerdos immortalis & ſempiternus eſſet, ut meritò ejus ſacerdotium ſempiternum Chriſti ſacerdotium indicaret.

bent decimas ſumere à populo ſecundùm legem, id eſt, à fratribus ſuis: quamquam & ipſi exierint de lumbis Abrahæ.

6. *Cujus autem generatio non annumeratur in eis, decimas ſumpſit ab Abraham, & hunc, qui habebat repromiſſiones, benedixit.*

7. *Sine ullâ autem contradictione, quod minus eſt, à meliore benedicitur.*

8. *Et hic quidem, decimas morientes homines accipiunt: ibi autem conteſtatur, quia vivit.*

9. Et (ut ita dictum sit) per Abraham, & Levi, qui decimas accepit, decimatus est:

9. Denique tantum abest, ut nullum aliud fuerit sacerdotium præter leviticum, vel ut illud inter omnia excellat, aut emineat, ut ipse Levi, qui aliàs velut sacerdos decimas solet accipere, quia in Abraham tanquam in parente potestate inerat, vique seminis continebatur, ipsi Melchisedecho unà cum Abrahamo quasi minor majori decimas quodammodo persolverit.

10. Adhuc enim in lumbis patris erat, quando obviavit ei Melchisedech.

10. Tum enim cùm victori Abrahæ à prælio redeunti occurrit Melchisedech, nondum quidem Levi natus erat, in lumbis tamen parentis velut inclusus continebatur, perinde itaque hìc se gessit Abraham cum Melchisedech, atque princeps, qui pro se & totâ suâ posteritate obedientiam regi præstat & offert. Si ergò Melchisedech Abrahamô totâque ejus posteritate major ac præstantior erat, quantam nobis conveniet de Christo concipere æstimationem, cujus ille tantùm typus & figura erat? quàm sanctum, quàm divinum erit ejus sacerdotium? Revereor, utì debeo, Aaronem, novi tamen perbenè, quanta inter unum & alterum sit differentia. Vos ipsi in meam sententiam concedetis, si rationes, quas sum allegaturus, æquâ lance

lance ponderare velitis. 11. Si Leviticum sacerdotium, quod lege latâ in populo Dei floruit, potuit ipsum per se quemquam ad culmen perfectionis perducere conferendo veram & interiorem justitiam, quæ est ipsissima animæ perfectio, quid quæso ampliùs opus erat alium inducere sacerdotem, qui non secundùm Aaronem, sed secundùm ordinem Melchisedech diceretur, prout tamen toties allegata Davidis sententiâ expressè indicatur? 12. Nempe Leviticum illud sacerdotium non modò rude fuit & inchoatum, sed planè ejusmodi, ut unà cum lege mutari ac transferri debuerit, cùm ejusdem sint rationis & conditionis, eodem simul tempore instituta, majórque legis pars occupetur iis describendis quæ sacerdotes & sacrificia concernunt. 13. Quòd porrò actu translatum sit, à tribu nempe Leviticâ ad aliam, eámque regalem extra controversiam est, siquidem is, de quo intelligenda sunt prædicta verba ex tali tribu erat, quam lex illa Mosaica procul à sacerdotio arcebat, 14. nempe ex tribu Judâ, de quâ nemo unquam sacerdotiò functus est, ut adeo non nisi lege contrariâ antiqua-

11. *Si ergò consummatio per sacerdotium Leviticum erat (populus enim sub ipso legem accepit) quid adhuc necessarium fuit secundùm ordinem Melchisedech alium surgere sacerdotem, & non secundùm ordinem Aaron dici?*

12. *Translato enim sacerdotiô necesse est, ut & legis translatio fiat.*

13. *In quo enim hæc dicuntur, de aliâ tribu est, de quâ nullus altari præstò fuit.*

14. *Manifestum est enim, quòd ex Judâ ortus sit Dominus noster: in quâ tribu nihil de sa-*

cerdotibus Moyses locutus est.

tâ ac cessante Christi Domini sacerdotium constare possit.

15. *Et amplius adhuc manifestum est; si secundùm similitudinem Melchisedech exurgat alius sacerdos,*

15. Accedit argumentum aliud meo judiciô irrefragabile. Sacerdotes Levitici dignitatem suam ex præscripto legis consequebantur per originem merè temporalem succedendo suis antecessoribus, eámque relinquendo postmodum suis posteris. Si ergò alius Sacerdos constituitur,

16. *Qui non secundùm legem mandati carnalis factus est, sed secundùm virtutem vitæ insolubilis.*

16. qui dignitatem illam non ab hominibus accepit, sed divinitùs, non secundùm legem Mosaicam, quæ tantùm carnales victimas & cæremonias præscribit, sed secundùm virtutem & potentiam altiorem, nempe secundùm legem Christi, quæ dat & tribuit vitam æternam tum gratiæ, tum gloriæ, Sacerdos, quem nullus præcessit nec subsequetur,

17. *Contestatur enim: quoniam tu es sacerdos in æternum, secundùm ordinem Melchisedech.*

17. quíque adeo non brevì interiturus sit, ut Aaron, sed vitæ immortalis, necesse omnino est, eum longè alium esse, longè digniorem, & quod consequitur, legem illam veterem, quæ ex ordine

18. *Reprobatio quidem fit præcedentis mandati, propter infirmitatem ejus, & inutilitatem:*

tantum Levitico sacerdotes volebat, abolitam jam esse non quidem ùt vitiosam, sed ùt infirmam, & non ampliùs proficuam,

19. *Nihil enim ad perfectum adduxit lex: introductio verò melioris*

19. quippe quæ sibi subjectos & perficere ac sanctos reddere nequeat, huic ergò succedere

dere neceſſe eſt aliam, quæ non ſolùm præcipiat, ſed etiam vires conferat ad præcepta ſervanda, quæ animam ipſam à quibuscunque ſordibus emundet, quæ mentibus noſtris veram ſanctitatem imprimat, quæ nobis aliam remunerationem proponat ac polliceatur, quàm terræ fertilitatem, quæ nos denique ad Deum & cœleſtia elevet, eique proximos faciat, ùt amicos, filios, & hæredes. Atque hi fructus ſunt ſacerdotii novi, de quo modò loquimur, ſacerdotii planè admirandi. 20. Quod jurisjurandi religione firmatum eſt à Deo, qui ita filium ſuum alloquitur in pſalmo : juravit Dominus, & non pœnitebit eum: tu es ſacerdos in æternum, 21. ſolet enim juramentum adhiberi ad ea, quæ majoris ſunt momenti, & quæ rata ac firma eſſe volumus. 22. Tantò profectò potioris teſtamenti factus eſt fidejuſſor ac mediator Chriſtus Dominus, quantò ſanctiori auctoritate, nempe juramentô interpoſito ſacerdotium iniit, cum Levitici ordinis ſacrificuli absque juramento ſacerdotes initiarentur. 23. Et illi quidem plures ſacerdotiô fungebantur, propterea quòd mors, cui omnes

ſpei, per quam proximamus ad Deum.

20. *Et quantum eſt, non ſine jurejurando (alii quidem ſine jurejurando ſacerdotes facti ſunt;*

21. *Hic autem cum jurejurando per eum, qui dixit ad illum: juravit Dominus, & non pœnitebit eum: tu es ſacerdos in æternum)*

22. *In tantum melioris teſtamenti ſponſor factus eſt JEſus.*

23. *Et alii quidem plures facti ſunt ſacerdotes, idcirco quòd morte*

prohiberentur permanere:

omnes obnoxii degebant, eos diutiùs superstites esse non pateretur. 24 Hic verò Dei filius ratione personæ divinæ penitus immortalis, quia vitam vivit sempiternam, perenne, ac sempiternum sacerdotium obtinet per ministros atque vicarios suos in Ecclesia perpetuò usque ad finem mundi offerens sacrificium à se institutum, in quo & victima sit, & offerens principalis, quod utique permagno debet esse solatio ejus famulis, 25. cùm enim spem omnem ac fiduciam in eo defixam teneant, certò sibi persuasum habere debent, eum & promptissimum, & potentissimum esse ad procurandam eorum salutem, qui per ipsum ad Deum supplices veniunt, quippe qui immortali vitâ fruens eorum causam apud Deum Patrem suum perpetuò agit, tum assumptam pro nobis humanitatem atque ejus merita assiduè ei repræsentando, tum sanctissimæ animæ suæ desiderium, quod pro salute nostrâ habuit, exprimendo. Et sanè, si ex unâ parte quid quantúmque Deo bonorum omnium largitori debeamus, considerare velimus, ex alterâ tenuitatem atque impotentiam nostram ad id præstandum respectu tum justitiæ tum

24. *Hic autem, eò quòd maneat in æternum, sempiternum habet sacerdotium.*

25. *Unde & salvare in perpetuum potest accedentes per semetipsum ad Deum: semper vivens ad interpellandum pro nobis.*

tum misericordiæ Divinæ, tali sanè pontifice indigebamus, qui illis dotibus ac virtutibus præditus esset, quæ maximè Deo probantur, sanctitate videlicet atque innocentiâ, adeo ut nullius ne quidem originalis peccati labe infectus esset, quique ad ipsum cœli verticem evolaret, æthereis illis globis, & choris angelicis longè sublimior. 27. Cui non sit quotidie, quod Leviticis olim pontificibus accidit, priùs pro suis, deinde pro populi delictis deprecandum, sacrísque operandum, cùm enim semel tantùm semetipsum pro omnibus hominibus Deo Patri, ùt cruenta in cruce victima obtulit, sacrificium illud ita perfectum absolutúmque fuit, ut aliud repetere, aut quærere sit supervacaneum. Neque id nobis mirum videri debet. 28. Nam lex illa, quæ ritus ac ceremonias divini cultus præcipiebat, infirmos atque peccatis obnoxios pontifices constituit, quibus propterea sacrificia iteranda erant, at divinum illud mandatum, cui jusjurandum est, quod tanto post legem Mosaicam intervallô conceptum præstari opportuno tempore debebat, Dei filium sacerdotem renuntiavit, qui in omnem æternitatem consecratus auctor

26. Talis enim decebat, ut nobis esset pontifex, sanctus, innocens, impollutus, segregatus à peccatoribus, & excelsior cœlis factus:

27. Qui non habet necessitatem quotidie, quemadmodum sacerdotes, priùs pro suis delictis hostias offerre, deinde pro populi: hoc enim fecit semel seipsum offerendo.

28. Lex enim homines constituit sacerdotes infirmitatem habentes: sermo autem jurisjurandi, qui post legem est, filium in æternum perfectum.

auctor est sanctitatis, & omni ex parte perfectus ac maximus, qui unico sacrificiô sufficiens lytrum toti mundo redimendo ac salvando persolvit, cùm omnes simul Aaronici sacerdotes innumeris suis sacrificiis non possent vel unicum hominem à peccatis suis expedire.

PARAPHRASIS

CAP. VIII.

1. *Capitulum autem super ea, quæ dicuntur: talem habemus Pontificem, qui consedit in dextera sedis magnitudinis in cœlis,*

1. CÆterùm eorum, quæ diximus & porrò dicturi sumus, hæc summa sit, hoc caput, quò referuntur omnia, talem nos habere modò Pontificem, qui consedit ad dextram sive in throno cœlestis illius ac divinæ majestatis,

2. *Sanctorum minister, & tabernaculi veri, quod fixit Dominus, & non homo.*

2. quique ministeriô suo fungitur in illo cœlesti sanctuario, veróque, & non merè adumbrato tabernaculo Ecclesiæ triumphantis, quod Deus ipse construxit, fixúmque ac perpetuum esse voluit, non verò mortalis quispiam.

3. *Omnis enim Ponti-*

3. Porrò cùm omnis pontifex ad offerenda

ferenda donaria & victimas constituatur, necesse fuit & hunc fieri hominem, ut haberet, quod offerret, corpus videlicet & sanguinem suum, quod quidem semel præstitit, dum in arâ crucis seipsum victimam obtulit, nunc autem perpetuò per ministros suos in missæ sacrificio Deo Patri offert ac repræsentat, & sacerdotis munere fungens humani generis causam agit acturúsque est, donec omnes electi salutem consequantur sempiternam, quæ sanè oblatio, uti & sacrificium mirum quantùm differt ab illo Levitico. 4. Unde non debuit perpetuò in terris inter mortales perseverare, sed potiùs ad illud cœleste sanctuarium ascendere, quandoquidem si mortis legibus cæterorum more hominum subjaceret, cùm non sit de tribu Leviticâ, cui uni hanc dignitatem propriam esse vultis, sacerdotiô fungi neutiquam posset. 5. Cùm tamen hoc Christi sacerdotium peractâ jam oblatione, quam vetera sacrificia indicabant, cœleste sit ac divinum, cujus illæ Leviticæ oblationes & sacrificia similitudinem tantùm & typum continebant, id quod ipsi Moysi divinitùs significatum est, cùm ei absolvendi taber

fex ad offerendum munera, & hostias constituitur: unde necesse est, & hunc habere aliquid, quod offerat:

4. *Si ergò esset super terram, nec esset sacerdos: cùm essent, qui offerrent secundùm legem munera,*

5. *Qui exemplari, & umbræ deserviunt cœlestium. Sicut responsum est Moysi, cùm consummaret tabernaculum: vide, inquit, omnia facito secundùm exemplar, quod tibi ostensum est in monte.*

tabernaculi idea proponeretur. Enimverò, inquit, vide, ut facias ad exemplar, quod tibi in monte monstratum est tanquam figura alterius, quæ modò completa est. Tunc enim sat intellexit Moyses, non tantùm materialem formam, quâ hæc omnia essent conficienda, sed insuper formalem etiam eorundem significationem, nempe quòd typi essent & figuræ tabernaculi spiritualis & cœlestis, quod Messias aliquando constructurus esset, puta Ecclesiæ partim in terris (ejúsque sacramentorum & sacrificii) partim in cœlis, hujúsque splendoris ac gloriæ.

6. Nunc autem melius sortitus est ministerium, quantò & melioris testamenti mediator est, quod in melioribus repromissionibus sancitum est.

6. Nunc autem constat Christum sortitum esse non terrenum, sed longè melius ac nobilius ministerium pontificale, quanto nempe novum testamentum seu fœdus, cujus Christus mediator est, præcellit veteri testamento, quod non nisi terrena bona promittit, & præstat, novum verò spiritualia atque cœlestia.

7. Nam si illud prius culpâ vacasset: non utique secundi locus inquireretur.

7. Nam si prius testamentum fuisset omni ex parte perfectum, ita ut in eo nihil potuisset requiri ac desiderari, nequaquam opus fuisset novum substitui.

8. *Vituperans enim eos dicit: ecce dies venient, dicit Dominus: & consummabo super do-*

8. Et tamen Deus immortales veteres illos Patres, quorum legi tam obstinatè adhærescitis, per Jeremiam redarguens

ens ait: ecce dies venient, dicit Dominus, cùm feriam cum domo Israël & cum domo Judâ fœdus novum 9. non quale fuit fœdus, quod pepigi cùm Patribus eorum, quando eos apprehensâ veluti manu eduxi ex Ægypto, ubi durâ premebantur servitute: illi enim legem meam non servârunt, sed spreverunt illam, unde & ego vicissim despexi eos & abjeci, dicit Dominus. 10. Hoc enim est fœdus, quod pangam cum novis filiis Israël à me electis, postquam illos à facie meâ projeci, qui se meis favoribûs indignos reddiderant perversitate sua; non ampliùs scripturus legem meam in tabulis lapideis, sed in cordibus eorum, efficaciter, per gratiam meam faciendo, ut eam ament & impleant veréque me illis præstabo Deum divinâ illos charitate complectens, plurimísque beneficiis cumulans, ipsi verò vicissim me religioso cultu ac veneratione prosequentur. Non indigebunt instructione operosâ, neque consultatione multorum sapientum, ut vel dogmata vel præcepta mea ritè condiscant, ego ipse ero illis in Magistrum, & unctione quadam atque illuminatione internâ docebo eos, quæ-

mum Israel, & super domum Juda testamentum novum;

9. Non secundùm testamentum, quod feci patribus eorum in die quâ apprehendi manum eorum, ut educerem illos de terrâ Ægypti: quoniam ipsi non permanserunt in testamento meo, & ego neglexi eos, dicit Dominus.

10. Quia hoc est testamentum, quod disponam domui Israel post dies illos, dicit Dominus: dando leges meas in mentem eorum, & in corde eorum superscribam eas: & ero eis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum.

quæcunque ab illis sciri oportere judicavero. 11. Adeo ut minimè necessarium sit futurum, ut unus alterum ejusdem testamenti consortem doceat notitiam, amorem, & observantiam mei, omnes enim illi, quorum est maxima, longéque ac latè diffusa multitudo à minimo usque ad maximum cognoscent, amabunt, observabunt me. 12. Quia omnes misericordiæ meæ fontes universo hominum generi patere sinam, Christique meritis omnia mortalium flagitia obliterabo, & ea quodammodo oblivione obruam sempiternâ; ita mortalibus conciliatus faciam, ut nemo sit, qui non aliquam cœlestis gratiæ particulam percipiat. 13. Illud denique observetis velim, fratres mei, Prophetam locô allegato novum fœdus nominaturum non fuisse, nisi probè nosset, vetus cum tempore abolendum, quod enim veterascit aut senescit, ad interitum & mortem properat, prout legi contigit introducto ac firmato per Christum novo Testamentô.

11. *Et non docebit unusquisque proximum suum, & unusquisque fratrem suum dicens: cognosce Dominum: quoniam omnes scient me à minore usque ad majorem eorum:*

12. *Quia propitius ero iniquitatibus eorum, & peccatorum eorum jam non memorabor.*

13. *Dicendo autem novum, veteravit prius. Quod autem antiquatur & senescit, prope interitum est.*

PARA-

PARAPHRASIS

CAP. IX.

1. PErgamus illa mutuò comparare, si vobis libet, ut exinde eorum veritas, quæ priùs insinuavi, clariùs pateat; nempe in Veteri umbram tantummodo, in novo rem ipsam ac veritatem inveniri. Et imprimis habuit illud equidem suos etiam constitutos religionis ritus, & quod appellabant sanctuarium, sed mundanum ac terrenum, rebûs videlicet corporeis constans, & intra vitæ hujus mortalis fines inclusum, cùm in Ecclesiâ Christi omnia sint spiritualia, cœlestia, æterna. 2. Tabernaculum bipartitò constructum & adornatum erat: & in priori quidem parte, quam vocant sancta, candelabrum aureum videre erat cum 7. lucernis, & mensam, cui quotidie recentes panes apponebantur. 3. Tum interjecto secundo velô altera pars augustior & secretior tabernaculi visebatur, quam sancta sanctorum appella-

1. *Habuit quidem & prius justificationes culturæ, & sanctum sæculare.*

2. *Tabernaculum enim factum est primum, in quo erant candelabra, & mensa, & propositio panum, quæ dicitur Sancta.*

3. *Post velamentum autem secundum, tabernaculum, quod dicitur Sancta Sanctorum.*

4. Aureum habens thuribulum, & arcam testamenti circumtectam ex omnî parte aurô, in qua urna aurea habens manna, & virga Aaron, quæ fronduerat, & tabula testamenti.

pellabant. 4. Ea porrò pars suo quodam jure postulabat ad suffitum perpetuum aureum thuribulum, cùm in eâ essent arcâ fœderis ũdique aurô circumtecta, & urna aurea, in quâ manna includebatur, & Aaronis virga, quæ olim germinaverat, florésque emiserat ad confirmationem sacerdotii ejus, & denique fœderis tabulæ.

5. Supérque eam erant Cherubim gloriæ obumbrantia propitiatorium: de quibus non est modò dicendum per singula.

5. Porrò super arcam fœderis Cherubim gloriosi spectabantur, qui propitiatorio incubantes illud pennis suis splendidis obumbrabant, de quibûs nihil est, cur singillatim in præsentiâ fusiùs differamus, cùm pro scopo principali intendam vobis demonstrare excellentiam sacerdotii Christi Domini.

6. His verò ita compositis; in priori quidem tabernaculo semper introibant sacerdotes sacrificiorum officia consummantes:

6. His ita compositis in priorem quidem tabernaculi partem sacerdotes quotidie ingrediebantur, qui sacris operabantur, & ritus ac ceremonias illas pro more gentis obibant.

7. In secundo autem semel in anno solus Pontifex, non sine sanguine, quem offert pro suâ, & populi ignorantiâ.

7. In alteram autem secretiorem, ac quodammodo sanctiorem semel duntaxat quotannis solus pontifex penetrabat, non tamen sine sanguine, quem tum pro se ipso, tum pro populi noxis offerebat.

8. Hoc significante Spiritu sancto nondum propalatam esse sancto-

8. Quo sanè Spiritus sanctus haud obscurè declarabat, quamdiu vetus illud ac materiale tabernaculum

culum consisteret, in quo Levitica sacrificia ritè peragerentur, ad illud cœleste sacrarium præfiguratum necdum patere aditum, quia nondum facta erat expiatio peccatorum per sanguinem & mortem Christi. 9. Et hanc tabernaculi dispositionem non solùm portendere, quid aliquando eventurum esset, sed etiam typum esse legis pro eâ tempestate valde infirmæ, eam ipsam enim ob causam nec populo nec ipsis sacerdotibus permittebatur ingressus in sanctiorem templi partem, ut intelligerent dona & hostias, quas ex præscripto legis offerebant, discrimen ac delectum ciborum, quem tam religiosè observabant, 10. utì & purificationes aliásque ceremonias legales seipsis nullam eis veram sanctitatem ac justitiam intrinsecam, nullam spiritûs emundationem posse conferre, donec Christus Dominus suo adventu quod imperfectum erat, perficeret, quod inchoatum, absolveret, & figuris umbrísque finem imponeret veritate ipsâ palàm manifestatâ, & gratiæ justificantis thesaurô secum allato. 11. Qui cœlestium ac futurorum bonorum Pontifex factus longè majus ac perfectius tabernaculum non

rum viam, adhuc priore tabernaculo habente statum.

9. *Quæ parabola est temporis instantis: juxta quam munera & hostiæ offeruntur, quæ non possunt juxta conscientiam perfectum facere servientem, solummodò in cibis & in potibus,*

10. *Et variis baptismatibus, & justitiis carnis usque ad tempus correctionis impositis.*

11. *Christus autem assistens Pontifex futurorum bonorum, per am-*

plius & perfectius tabernaculum non manufactum, id est, non hujus creationis,

non opificiô manuum fabrefactum neque humanâ structurâ exædificatum ingressus.

12. *Neque per sanguinem hircorum aut vitulorum, sed per proprium sanguinem introivit semel in sancta, æternâ redemptione inventâ.*

12. Corpore enim assumpto divináque operatione formato illud pro victimâ in cruce obtulit, atque ita non per hircorum aut vitulorum cinerem nidorémque, sed per proprium sanguinem in arâ crucis effusum ex militanti suâ Ecclesiâ semel in cœleste sacrarium penetravit, in Ecclesiam nempe triumphantem inventa, seu magno studio, labore ac totius sanguinis sui profusione comparatâ nobis omnibus plenâ, solidáque redemptione, non ad breve tempus, sed æternùm duraturâ.

13. *Si enim sanguis hircorum & taurorum & cinis vitulæ aspersus, inquinatos sanctificat ad emundationem carnis:*

13. Nam si sanguis hircorum & vitulorum effusus & in sanctuarium illatus per pontificem valebat ad expianda populi peccata quadam expiatione carnali, similiter & cinis vaccæ rufæ, quo aquâ mixto aspergebantur ii, qui secundùm legem erant immundi: valebat ex divinâ institutione atque auctoritate ad sanctificandos eos, id est, purificandos ab immunditia, ut secundùm carnem & forinsecus mundi ac puri censerentur.

14. *Quantò magis sanguis Christi, qui per Spiritum sanctum semet-*

14. Quantò magìs sanguis Christi ipsius, qui auctore & impulsore Spiritu sancto semetipsum agnum

num immaculatum in mortem Deo Patri pro nobis obtulit, emundabit animas nostras à peccatis mortiferis, ut deinceps Deo vivo ac vero in verâ sanctitate & justitiâ vivamus? Plus enim utique valere debet sanguis filii Dei ad purgandas & sanctificandas hominum animas, quàm valere potuerit sanguis animalium brutorum occisorum ad emundationem carnis. 15. Itaque ob id novi, melioris, ac efficacioris fœderis mediator ac sequester constitutus est, ut quod sanguis ille pecudum præstare nequaquam poterat, illi ipsi, qui in priori fœdere viventes, sceleribûs sese ac flagitiis contaminâssent (modò à Deo ad beatam illam & immortalem vitam prædestinati essent) omni noxâ soluti æternæ hæreditatis promissam portionem assequerentur, id quod perfecit morte suâ intercedente. 16. Etenim apud omnes compertum exploratúmque est, ut testamentum vim suam atque robur obtineat, testatoris mortem priùs necessariò intercedete, neque ante hæreditatem adiri posse, 17. quia testamentum non nisi post obitum testatori ratum est, ac firmum, alioqui illo adhuc superstitè omni prorsus vi atque

ipsum obtulit immaculatum Deo, emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis, ad serviendum Deo viventi?

15. *Et ideo novi testamenti mediator est: ut morte intercedente in redemptionem earum prævaricationum, quæ erant sub priori testamento, repromissionem accipiant, qui vocati sunt, æternæ hæreditatis:*

16. *Ubi enim testamentum est, mors necesse est, intercedat testatoris*

17. *Testamentum enim in mortuis confirmatum est: alioquin non-*

dum valet, dum vivit, qui testatus est.

que auctoritate destituitur, cùm illud semper mutare vel omnino rescindere possit. Hoc verò secundum fœdus, si cum ejus auctore Christo ritè consideretur, qui mortem, quam in illo fœdere sanciendo Deus à nobis jure exigebat, suâ ipse sponte subiit, quandam habet testamenti rationem, quo illo jam vitâ functo ad æternam hæreditatem vocamur, à quâ meritò propter peccata excludamur. Neque id mirum aut novum videri debet.

18. *Unde nec primum quidem sine sanguine dedicatum est.*

18. Quandoquidem nec primum illud & vetus testamentum quamvis non ita propriè testamentum esset, sine sanguine fuit confirmatum, ac morte non quidem ipsius testatoris (nam is est immortalis) sed vitulorum & hircorum ipso jubente neci datorum, quorum sanguis præfigurabat sanguinem Christi, quod ex sacris litteris intelligi facilè potest.

19. *Lecto enim omni mandatô legis à Moyse universo populo; accipiens sanguinem vitulorum, & hircorum cum aquâ, & lanâ coccineâ, & hyssopo; ipsum quoque librum & omnem populum aspersit,*

20. *Dicens: hic sanguis*

19. Cùm enim Moyses omnem legem omniáque ejus præcepta universo populo proposuisset, vitulorum & hircorum sanguine sumpto unà cum aquâ, & lanâ coccineâ & hyssopo simul & ipsum librum & cunctum populum aspersit dicens: 20. hic est sanguis, quo ratificatur & confirmatur fœdus, quod Deus suo mandatô

meó-

meóque ministerio nunc vobiscum pepigit sanctéque vobis servandum præcepit. 21. Præterea tabernaculum ipsum & omnia vasa sacrorum eâdem ratione sanguine perfudit, & quodammodo initiavit. 22. Denique, ut multa paucis complectar, omnia fere in illa lege antiquâ sanguine lustrabantur, & absque sanguinis effusione nulla prorsus expiatio rata erat, quò nimirum significaretur, eum, cujus nomine offerebantur victimæ, mortem commeritum esse. Itáque si quis tunc peccâsset, cogebatur victimam pro peccato immolare, & per hanc accipiebat remissionem non culpæ, vel reatûs coram Deo, sed immunditiæ legalis, & pœnæ alioquin in hac vitâ incurrendæ. Atque hæc erat purificatio tabernaculi aliarúmque rerum in eâ Lege, quæ præfigurabat Tabernaculum novum nempe Ecclesiam tam militantem quàm triumphantem. 23. Quandoquidem verò hæc ipsa Ecclesia tantò præstat Tabernaculo, quantò corpus umbræ, veritas figuræ, & pictura absoluta primæ delineationi, ita convenientissimum fuit, ut mundaretur hostiis longè melioribus, ac nobilioribus, nempe sanctissimâ carne

testamenti, quod mandavit ad vos Deus.

21. *Etiam tabernaculum, & omnia vasa ministerii sanguine similiter aspersit.*

22. *Et omnia pene in sanguine secundùm legem mundantur, & sine sanguinis effusione, non fit remissio.*

23. *Necesse est ergò exemplaria quidem cælestium his mundari: ipsa autem cælestia melioribus hostiis, quàm istis.*

carne & ſanguine Chriſti, cui virtus ineſſet omnes peccatorum ſordes abluendi, membráque ejus omnia ſanctificandi: Jam verò ſi Chriſtus eſt tam pretioſa victima, cœleſtis nimirum, cœleſtem doctrinam tradens, cœleſte prœmium atque hæreditatem conferens, pontifex quoque erit tantò ſanctitate aliiſque prærogativis eminentior, quantò ſacrificium ejus longè ſanctius & efficacius eſt ſacrificiis omnibus Legis antiquæ.

24. *Non enim in manufacta ſancta JEſus introivit: exemplaria verorum: ſed in ipſum cœlum, ut appareat nunc vultui Dei pro nobis:*

24. Non enim ingreſſus eſt Chriſtus in ſacrarium hominum manu fabricatum, quale fuit illud antiquum, quod erat exemplar vero ſacrario reſpondens, ſed in cœlum ipſum empyreum intravit, non tamen ita, ut cum introitu curam noſtri depoſuerit, nam nunc etiam ùt mediator, pontifex, advocatus apparet vultui Dei, cauſam noſtram apud Patrem agit, cùm Levitici ſacerdotes coram arcâ tantùm aſtiterint.

25. *Neque ut ſæpe offerat ſemetipſum, quemadmodum Pontifex intrat in Sancta per ſingulos annos in ſanguine alieno:*

25. Ubi hæc cruenta ſui ipſius oblatio minimè illi iteranda eſt, uti olim Leviticus Pontifex quotannis jugulatis hoſtiis alieno quodammodo ſanguine cruentatus in ſancta ſanctorum ingredi cogebatur, quandoquidem morte ſemel obitâ ſufficienter ex

parte

parte ſuâ univerſum mundum redemit omnéſque homines ſive ante ſive poſt ſe naſcituros. 26. Nam ſi litatio Chriſti Domini repetenda eſſet ob nova ſcilicet debita poſt primam contracta, oportuiſſet etiam ipſum ab ipſo mundo condito ſæpiùs mortem obire, ut eorum, qui jam præceſſerant crimina expiare potuiſſet, atqui oblatio Chriſti in ipſâ temporis à Deo prædefiniti plenitudine atque hac poſtremâ mundi ætate peracta, & ad omnium ſæculorum perfectionem relata iterari nec potuit, nec poteſt, ſed illius vis atque efficacia ad præterita & futura omnia peccata porrigitur, ut unâ ſui ipſius immolatione peccatum omni ex parte aboleverit. 27. Quemadmodum autem nobis hominibus propter peccatum protoparentis noſtri mors ſemel oppetenda eſt, & ubi hoc debitum naturæ perſolutum eſt, ſupremum nos exſpectat judicium, ut digna factis recipiamus, 28. ita & Chriſtus Dominus, qui peccata noſtra in ſe expianda ſponte ſuâ ſuſceperat, voluit etiam aſſumptâ naturæ noſtræ mortalis conditione ſemel mori, & ſic Deo in lytrum offerri, dein & ipſe

25. *Alioquin oportebat eum frequenter pati ab origine mundi: nunc autem ſemel in conſummatione ſæculorum, ad deſtitutionem peccati, per hoſtiam ſuam apparuit.*

27. *Et quemadmodum ſtatutum eſt hominibus ſemel mori, poſt hoc autem judicium:*

28. *Sic & Chriſtus ſemel oblatus eſt ad multorum exhaurienda peccata, ſecundò ſine peccato apparebit exſpectantibus ſe, in ſalutem.*

ipſe ad judicium venire non judicandus, ſed totum univerſum judicaturus, non in exitium (niſi ſolis rebellibus ſuis) ſed in ſalutem iis, qui integrâ fide, ſpe, charitate, & debito obſequio eum præſtolantur: veniet, inquam, non iterum peccatorum noſtrorum ſarcinâ onuſtus, ut illa rurſus expiet, ſed ut judicem omnium agat, nempe vindicem malorum, remuneratorem bonorum.

PARAPHRASIS

CAP. X.

1. *Umbram enim habens lex futurorum bonorum, non ipſam imaginem rerum; per ſingulos annos eisdem ipſis hoſtiis, quas offerunt indeſinenter, nunquam poteſt accedentes perfectos facere;*

1. Diſſertatio hæc de efficaciâ mortis Chriſti tanti momenti eſt, ut operæ pretium exiſtimem, eam ulteriùs proſequi & ſolidè ſtabilire, ne ullum mentibus veſtris inhæreat dubium, & diſcatis nullâ aliâ in re fiduciam veſtram reponere, quam in ejus ſacrificio. In Lege, quæ, utì ſæpiùs jam indicavi, umbra tantummodò & figura erat futurorum ſpiritualium ac cœleſtium bonorum, quæ nobis per Evangelium obven-

obventura erant, quotannis eædem offerebantur hoſtiæ, quæ nullam relationem habebant ad principalem quandam, unde vim omnem & efficaciam haurirent, quin imò, quoties offerebantur, earundem noxarum confeſſio repetebatur argumentô haud obſcuro, earum memoriam hac ratione potiùs refricari, quàm perfectam remiſſionem obtineri, verámque ſanctitatem conferri. 2. Si enim Leviticæ illæ victimæ vim habuiſſent primâ ſtatim vice cultores ſuos perficiendi & à peccatis mundandi, quid neceſſe erat ſingulis annîs eas denuo immolare, malo enim ſemel extincto & ſuppreſſo quæ neceſſitas remedia iteratò applicandi? 3. Atqui multò aliter ſeſe res habet: apud illos enim quotannis eadem piacula repetuntur, & frequentiſſima fit peccatorum mentio, & oblatio victimarum. 4. Cujus rei non alia ratio ſuppetit, niſi quia ſanguis hircorum ac vitulorum non eâ vi ac virtute pollet, ut peccata omnia tollere & abolere poſſit. 5. Quocirca Chriſtus Dominus noſtri miſertus, cùm teſte Davide humanâ naturâ aſſumptâ venturus eſſet in mundum, his verbîs Patrem alloqui-

2. Alioquin ceſſaſſent offerri: ideo quòd nullam haberent ultrà conſcientiam peccati, cultores ſemel mundati:

3. Sed in ipſis commemoratio peccatorum per ſingulos annos fit.

4. Impoſſibile enim eſt ſanguine taurorum, & hircorum auferri peccata.

5. Ideo ingrediens mundum dicit: hoſtiam & oblationem noluiſti, corpus autem aptaſti mihi:

quitur: sacrificium & oblationem legis Mosaicæ noluisti, corpus autem per Incarnationem aptasti mihi eorum locô immolandum. 6. Holocausta & hostiam pro peccato non comprobasti, 7. tunc dixi: ecce adsum paratus ad omnia, quoniam in capite libri de prædestinatione æternâ scriptum est de me, placere tibi, ut exequar voluntatem tuam, illi me libentissimè subjicio. 8. Ex his verbis, quæ rex David in personâ Christi pronuntiavit, 9. manifestè deducitur, idcirco eum in hunc mundum venisse, ut Deo ab omni creaturâ debitum sacrificii honorem exhiberet & tanquam actum perfectissimi cultûs latrevtici, quo ejus sanctitas & Majestas immensa pro meritis agnoscitur, & colitur, quique tamen condignè reddi non potest per holocausta, aliásque oblationes ejus dignitati minimè commensuratas, & ex eâ tantùm ratione hactenus ab antecessoribus acceptatas, quòd repræsentarent divinam illam victimam, filium nempe suum unigenitum, qui proin primum illud genus sacrificiorum ac sacerdotii sustulit, ut alterum, nempe suum institueret, ac stabiliret, quo secundùm

6. Holocautomata pro peccato non tibi placuerunt:

7. Tunc dixi: ecce venio: in capite libri scriptum est de me: ut faciam, Deus voluntatem tuam. Ps. 39.

8. Superiùs dicens: quia hostias & oblationes, & holocautomata pro peccato noluisti, nec placita sunt tibi, quæ secundùm legem offeruntur,

9. Tunc dixi: ecce venio, ut faciam Deus, voluntatem tuam: aufert primum, ut sequens statuat.

dùm voluntatem & decretum Dei offert se in victimam expiatoriam. 10. Quâ quidem unicâ victimâ secundùm Patris voluntatem à Christo in arâ crucis semel oblatâ nos omnes veram justitiam & sanctitatem adepti sumus nempe quantum est ex parte victimæ ad omnes justificandos sufficientissimæ. 11. Sacerdotes quidem Levitici quotidie altaribus adstant, sacris operantur, easdem sæpiùs victimas immolantes, quæ sunt ejusmodi, ut nunquam possint abolere peccata. 12. Hic verò Sacerdos longè sanctissimus una pro omnium mortalium peccatis oblata victimâ nunc plenè suo munere redemptoris perfunctus sedet jam tanquam rex gloriosus in amplissimo Majestatis throno ad dexteram Dei Patris, sedebítque æternùm in cœlis, quos suâ illâ oblatione sibi nobísque reseravit. 13. Exspectans id, quod adhuc reliquum est, ut inimici ipsius penitus victi ac domiti ad pedes ejus abjecti pro scabello suppedaneo ei substernantur calcandi, ne ultra nocere possint. Nec pluribus indiget oblationibûs sui corporis. 14. Unicâ enim, quam in cœlo terrâque diver-

10. *In quâ voluntate sanctificati sumus per oblationem corporis JEsu Christi semel.*

11. *Et omnis quidem sacerdos præstò est quotidie ministrans, & easdem sæpe offerens hostias, quæ nunquam possunt auferre peccata.*

12. *Hic autem unam pro peccatis offerens hostiam, in sempiternum sedet in dexterâ Dei,*

13. *De cætero exspectans, donec ponantur inimici ejus scabellum pedum ejus.*

14. *Unâ enim oblatione, consummavit in*

sempiternum sanctificatos.

15. *Contestatur autem nos & Spiritus Sanctus? Postquàm enim dixit:*

16. *Hoc autem testamentum, quod testabor ad illos post dies illos, dicit Dominus: dando leges meas in cordibus eorum, & in mentibus eorum superscribam eas:*

17. *Et peccatorum & iniquitatum eorum jam non recordabor ampliùs.*

18. *Ubi autem horum remissio: jam non est oblatio pro peccato.*

19. *Habentes itaque fratres fiduciam in introitu sanctorum in sanguine Christi,*

versis modis continuat, in perpetuum omnes, qui ad extremum usque mundi diem nascituri sunt, sanctitatis capaces atque participes reddidit, quotquot gratiæ vocanti excitantique responderent. 15. Quod quidem Spiritus ipse sanctus haud obscurâ & dubiâ testificatione firmavit, posteaquam enim prædixit: 16. se post dies illos, nempe post repudiatam synagogam & legem Mosaicam novum testamentum seu pactum cum populo suo initurum, mox explicat, quale sit istud futurum, nempè quo in cordibus eorum abundantissimæ gratiæ per Christum scaturiant, 17. et peccata ita ex eis elimінentur & aboleantur, ut illorum ampliùs non recordetur Deus. 18. Porrò ubi plena est peccatorum remissio, necessaria non ampliùs est, adeóque locum non habet iterata oblatio seu victima, quâ novum rursus pretium illis redimendis comparetur, sed solùm est necessaria applicatio pretii semel per mortem Christi comparati. 19. Itaque fratres cùm jam per Christi sanguinem veram consecuti simus peccatorum remissionem, atque ita fiduciam liberámque facultatem introeundi in Sanctum Sancto-

ctorum, cœlum videlicet, 20. quam viam veluti novam, nulliúsque vestigiis pressam, & ad vitam immortalem rectà ducentem Christus primus ingressus est, nobísque aperuit per velamen, nempe carnem suam in cruce immolatam (quia sicut velum in passione Christi discissum patefecit Sanctum Sanctorum, ita & caro Christi per mortem discissa patefecit nobis cœlum) 21. Cùm insuper magnum pontificem, mediatorem, atque advocatum habemus apud Deum domui suæ nempe Ecclesiæ perpetuò invigilantem atque opitulantem, 22. accedamus mente sincerâ, candidâ, & minimè fucatâ cum plenâ & certissimâ fide divinarum promissionum, conscientiâ non tantùm ab originali labe per salutarem baptismatis aquam, sed etiam à quibuscunque aliis sordibus per Spiritûs Sancti gratiam emundata, 23. spe quoque in Deum egregiè animati, qui promissis suis amplissimis certò stabit, 24. ardente denique charitate tum in ejus obsequio tum inter nos mutuâ accensi conjunctíque nos ad omnem vitæ honestatem ac sanctitatem exemplis optimis excitemus dissimulatis fratrum infirmitatibûs nos potiùs secundùm ea

20. Quam initiavit nobis viam novam, & viventem per velamen, id est, carnem suam,

21. Et sacerdotem magnum super domum Dei:

22. Accedamus cum vero corde in plenitudine fidei, aspersi corda à conscientiâ malâ & abluti corpus aquâ mundâ.

23. Teneamus spei nostræ confessionem indeclinabilem (fidelis enim est, qui repromisit)

24. Et consideremus invicem in provocationem charitatis, & bonorum operum:

considerantes, quibus ad benignitatem,& bona opera mutuò præstanda provocemur.

25. *Non deserentes collectionem nostram, sicut consuetudinis est quibusdam, sed consolantes, & tantò magìs, quantò videritis appropinquantem diem.*

25. Non deseramus præ fastu & superbiâ cœtus pios, & conventus publicos, ut nonnulli facere consueverunt, sed cùm convenerimus, mutuis nos potiùs adhortationibûs excitemus ad ferenda fortiter adversa quæque, cùm jamjam malorum terminus, supremus nempe hujus exilii dies immineat, quo cujusque seu constantia seu inconstantia elucescet,& condignam mercedem accipiet. Quòd in morte & sacrificio Christi tam facile atque efficax remedium nobis suppetat ad obtinendam quorumcunque etiam gravissimorum scelerum veniam,non idcirco minùs eorum enormitas curanda, sed tantò magìs pertimescenda vobis & detestanda est, quòd videamus Deum illa in personâ filii sui, ùtùt aliena,tam severè punivisse.

26. *Voluntariè enim peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, jam non relinquitur pro peccatis hostia.*

26. Quòd si neglectis omnibus pietatis stimulis post perceptam veritatis cognitionem & professionem doctrinæ Evangelicæ, vitæque sanctioris quis resilire ausit, séque denuo prioribus flagitiis contaminare, sciat omnino, nisi seriò resipiscat, sibi exitium sempiternum imminere, neque Chri-

Christum, pro relapsu suo denuò in cruce immolandum, aut tam facilem extremæ hujus perfidiæ fore remissiónem quàm in baptismate jam suscepto, 27. sed horrendam potiùs divini judicii exspectationem, pœnámque longè atrocissimam ignis æterni contra rebelles Dei hostes, qui infinitâ ejus clementiâ abutuntur, manere. 28. Si olim enim, qui legem Moysis aliquâ ratione violâsset, duorum aut trium testium consensione convictus capite flagitium luebat, 29. quantò graviori suppliciô dignum putabitis eum, qui abominandâ impietate ipsum Filium Dei conculcaverit ac spreverit, & novi fœderis sanguinem, cujus vi fuerat expiatus, tanquam quid profanum, vile ac sordidum contempserit, abjecerit, & divinæ gratiæ spiritum in se liberalissimè effusum indignis contumeliis affecerit? Deus patiens est, sed & justus, vult ut in ejus bonitate ac clementiâ fiduciam nostram collocemus, sed neutiquam ferre potest, ut illâ abutamur per summam impietatem ad multiplicandas & aggravandas ejus offensas. 30. Novimus enim, quisnam, aut quantus sit ille, qui dixit aliquando: meum est impios

27. Terribilis autem quædam exspectatio judicii, & ignis æmulatio, quæ consumptura est adversarios.

28. Irritam quis faciens legem Moysi, sine ullâ miseratione duobus vel tribus testibûs moritur:

29. Quantò magis putatis deteriora mereri supplicia, qui filium Dei conculcaverit, & sanguinem testamenti pollutum duxerit, in quo sanctificatus est, & spiritui gratiæ contumeliam fecerit?

30. Scimus enim, qui dixit: mihi vindicta, & ego retribuam. Et iterum:

quia judicabit Dominus populum ſuum.

pios ulciſci, ego paria referam, & rurſum: dominus judicabit populum ſuum. Quando homines ulciſci volunt injurias ſibi illatas, ſpem ſaltem habemus aliquam eos noſtrâ ſubmiſſione placandi, neque enim vires ac poteſtas ſemper commenſuratur ac reſpondet dolori inde concepto, & tametſi reſponderet, vindicta tamen ultra vitæ terminum non porrigitur, at horum nihil in Deo pariter offenſo locum habet: non inflectitur noſtris lachrymis, ſi abſolutè & fixum ſtat à nobis condignas pœnas expoſcere, & quandoquidem ſemper vivit, æternas quoque peccantibus poſt mortem pœnas ſervat, & continuat. Quamdiu inter peccatores degebat ſub habitu & ſpecie peccatoris, commiſeratione tactus peccatores ad ſe recurrentes ambabus ulnîs excipiebat, nunc dum miſeriis & infirmitatibus mortalium exemptus vitâ vivit omnino divinâ, ſedétque in ſolio Majeſtatis divinæ ad judicandos & pro meritis plectendos peccatores

31\. *Horrendum eſt incidere in manus Dei viventis,*

31\. horrendum prorſus eſt incidere in manus ejus. Ne autem terrore futurorum ſuppliciorum vos diutiùs perculſos ſuſpendam, quæ præterita ſunt, vobis in memoriam revocabo: ſuppliciorum

rum enim repræſentatio mancipiis potiùs in officio continendis, quàm ingenuis filiis convenit. 32. Repetite potiùs mente ſuperiora tempora, quibûs divinâ luce perfuſi, & ſacro baptiſmo luſtrati dura & ardua pro Chriſti nomine certamina invictâ animi fortitudine ſuſtinuiſtis tum ab aliis tyrannis, tum à contribulibus veſtris. 33. Partim quidem, dum probris & inſectationibûs atrociter vexati quodammodo in theatrum producti eſtis, & ſpectaculum Deo facti digniſſimum, partim verò commilitonum veſtrorum calamitates dolenti & afflicto animô, quaſi vobis communes pertuliſtis. 34. Nam & carcere incluſis pio commiſerationis affectu vitæ neceſſaria ſuppeditâſtis, & facultatum bonorúmque veſtrorum direptionem lætis animis ſuſcepiſtis, quippe qui ſciretis apud vos, & in vobis ipſis potiores divitias reliquas eſſe, nempe cœleſtes, & divinas, quæ ab invitis auferri neutiquam poſſunt, ſed ſemper perſeverant. Satis non eſt tam benè cœpiſſe, continuanda ſunt tam præclara initia. 35. Nolite itaque degenerare ac deficere à tam præcelſis cogitationibus, ſpémque ac fiduciam veſtram abjicere, nempe opes,

32. Rememoramini autem priſtinos diés, in quibus illuminati, magnum certamen ſuſtinuiſtis paſſionum.

33. Et in altero quidem opprobriis & tribulationibûs ſpectaculum facti: in altero autem ſocii taliter converſantium effecti.

34. Nam & vinctis compaſſi eſtis, & rapinam bonorum veſtrorum cum gaudio ſuſcepiſtis, cognoſcentes vos habere meliorem, & manentem ſubſtantiam.

35. Nolite itaque amittere confidentiam veſtram, quæ magnam habet remunerationem.

meri-

36. *Patientia enim vobis necessaria est: ut voluntatem Dei facientes, reportetis promissionem.*

37. *Adhuc enim modicum aliquantulum, qui venturus est, veniet, & non tardabit.*

38. *Justus autem meus ex fide vivit: quòd si subtraxerit se, non placebit animæ meæ. Abac. 2.*

39. *Nos autem non sumus subtractionis filii in perditionem, sed fidei in acquisitionem animæ.*

merita, thesauros spirituales tot laboribûs tot præliis partos, ex quibus ingentem fiduciam obtinendæ aliquando vitæ æternæ haurire soletis. 36. Sic enim habetote: Deus quidem promissis suis minimè deerit, patientia tamen ad finem usque vitæ continuata vobis planè necessaria est, & à Deo exigitur, cujus voluntati si morem gesseritis, promissam bonarum actionum remunerationem cumulatissimè accipietis. 37. Adhuc enim tantillum, tantillum, inquam, vobis exspectandum erit, & veniet ad judicium, qui venturus est Christus prœmia perseverantibus, pœnas apostatis repensurus. Interea temporis mutuò nos oportet consolari, operámque dare, ut de eorum numero simus, de quibus 38. Dominus dicit: justus ex fide vitam ducet, & in mediis persecutionibus hoc se scipione fulciet. 39. Quòd si quis se subduxerit tolerandis æquo animô pro tuendâ fide hujus vitæ ærumnis, illi quoque gratiam meam subtraham, neque justitiæ præteritæ rationem habebo. At verò benè habet, fratres mei, quòd ut spero, non ii simus, qui providæ ejus directioni nos subtrahere velimus in exitium

no-

noſtrum, ſed qui in fide ac fiduciâ conſtanter perſeveremus ad conſequendam æternam animæ ſalutem.

PARAPHRASIS

CAPITIS XI.

1. OBſecro vos, ut nunc attentiùs conſideretis præcellentias fidei tantopere nobis neceſſariæ, ne animô deficiamus tot inter adverſa, quibùs undique impetimur. Tametſi multa, quæ nobis credenda proponit, necdum extent, & primùm eventura ſperentur, v.g. æterna præmia, ea tamen menti noſtræ quaſi præſentia exhibet, dum videlicet adeo certos de iis nos facit, atque ſi reipsâ jam præſtita eſſent ac manibùs tenerentur, certiores verò quàm ſi vel oculis eſſent conſpecta, vel evidenti ratione demonſtrata. 2. Ab eâ ſanè plurimùm commendati ſunt majores noſtri, à quibus ortum ducimus, quòd Deo placerent, quorum auctoritate atque exemplô par eſt nos plurimùm commoveri. 3. Ac fide

1. *Eſt autem fides ſperandarum ſubſtantia rerum, argumentum non apparentium.*

2. *In hac enim teſtimonium conſecuti ſunt ſenes.*

3. *Fide intelligimus aptata eſſe ſacula verbô*

Dei: ut ex invisibilibus visibilia fierent.

fide quidem intelligimus esse omnia Dei verbô condita in principio temporis, ita ut quæ cernuntur universa, non sint ex aliquâ apparenti aut reverà subsistenti materiâ, sed ex nihilo procreata, ordinatâ serie ritè disposita, & sensu nunc perceptibilia, quæ priùs illum effugerant.

4. *Fide plurimam hostiam Abel, quàm Cain obtulit Deo, per quam testimonium consecutus est esse justus, testimonium perhibente muneribus ejus Deo, & per illam defunctus adhuc loquitur.*

4. Fides, quæ major & ardentior erat in Abel, quàm in Cain, excitavit eum, ut pinguiorem atque meliorem hostiam Deo offerret, propterea præclarum suæ justitiæ testimonium habuit Deo ipsius munera tanquam excellentiora comprobante, ejusdem etiam fidei beneficiô tametsi occisus in hominum tamen memoriâ semper vivet, & loquetur cruore suo cœlestem quodammodo ultionem reposcente contra fratrem suum.

5. *Fide Enoch translatus est, ne videret mortem, & non inveniebatur, quia transtulit illum Deus: ante translationem enim testimonium habuit placuisse Deo.*

5. Fide Enoch insigni, eíque conformi vitæ sanctitate translatus est à Deo ex oculis & consortio hominum, ne mortem obiret, quam ob causam, quia Deus eum ad se evocaverat, inter mortales apparere desiit, etenim priusquam abriperetur, divino oraculô patuit ipsum placuisse Deo.

6. *Sine fide autem impossibile est placere Deo. Credere enim oportet accedentem ad Deum,*

6. Atqui sine fide fieri non potest, ut quis illi placeat, eum enim, qui se divino obsequio mancipare vult, credere ante omnia oportet, esse Deum,

um, résque humanas per ſuam providentiam curare ac proin pro ſuâ æquitate illos, qui ipſi religioſo cultu ſervire ac placere ſtudent, liberaliſſimè remunerari. 7. Noë quoque divino oraculô admonitus certiórque redditus de imminente mundo flagitiis corrupto eluvione, cujus tamen necdum indicia apparebant, Deo credidit, & reverentiâ quadam ac pio timore ductus aptavit arcam ad ſuæ unius familiæ ſalutem, ejúsque conſtructione reliquum mundum ùt incredulum & in ſua perverſitate obſtinatum ac proin exitiô dignum damnavit. Fides eum non tantùm incolumem ſervavit ab univerſali diluvio & interitu, ſed tanquam radix & fundamentum juſtitiæ eum juſtum ac hæredem reddidit benedictionum, quæ Patribus ejus promiſſæ fuerant. 8. Magnus ille Patriarcha Abraham fide excitatus & impulſus, quâ credebat Dei promiſſis, obſecutus eſt ei præcipienti, ut exiret de domo paternâ in eum locum, quem, ſicut Deus promiſerat, accepturus erat in hæreditatem & poſſeſſionem legitimam, exivit autem planè ignorans, quò ſibi pergendum aut perveniendum eſſet. 9. Fide animante in regione illâ tanquam advena in alieno ſolo

quia eſt, & inquirentibus ſe remunerator ſit.

7. Fide Noë reſponsô accepto de iis, quæ adhuc non videbantur, metuens aptavit arcam in ſalutem domûs ſuæ, per quam damnavit mundum: & juſtitiæ, quæ per fidem eſt, hæres eſt inſtitutus.

8. Fide qui vocatur Abraham obedivit in locum exire, quem accepturus erat in hæreditatem: & exiit neſciens quò iret.

9. Fide demoratus eſt in terra repromiſſio.

nis, tanquam in alienâ, in casulis habitando cum Isaac & Jacob coheredibus repromissionis ejusdem.

10. *Exspectabat enim fundamenta habentem civitatem: cujus artifex & conditor Deus.*

11. *Fide & ipsa Sara sterilis virtutem in conceptionem seminis accepit, etiam præter tempus ætatis; quoniam fidelem credidit esse eum, qui repromiserat.*

12. *Propter quod & ab uno orti sunt (& hoc emortuo) tanquam sydera cœli in multitudinem, & sicut arena, quæ est ad oram maris, innumerabilis.*

13. *Juxta fidem defuncti sunt omnes isti,*

solo commoratus est, ut qui in tentoriis habitavit unà cum Isaac & Jacob, qui ejusdem hæreditatis promissæ participes futuri erant. Ne autem miremini, illum nec tædio correptum, nec magnopere fuisse sollicitum de comparando sibi domicilio stabili, rebúsque ad vitæ sustentationem necessariis. Altiora spirabat generosus illius animus. 10. Exspectabat enim civitatem aliam benè & solidè fundatam, firmissimam, immobilem, æternam, nempe patriam cœlestem, cujùs artifex & conditor est ipse Deus. Fides mariti uxori quoque ad miraculum usque profuit. 11. Sara enim cùm sterilis naturâ esset, divinæ promissioni confisa vim accepit ad concipiendum semen, ac præter ætatis suæ rationem ac naturæ conditionem peperit. 12. Quin imò ex uno Abrahamo eóque jam effœto ac pene demortuo tam numerosa exorta est liberorum posteritas, ut æquaret syderum cœli multitudinem, & innumerabilem arenam, quæ est in littore maris. 13. Atque hi tres sanctitate non minùs, quàm antiquitate venerandi Patriarchæ, de quibus mentionem intuli, fidem, quam semel complexi sunt, ad extremum usque vitæ spiritum constantissimè retinuerunt

runt, cùm tamen nondum adepti essent promissa, sed eminus tantùm & perobscurè illa aspexissent & credidissent (quod navigantibus ferè contingere solet, si à longè prospiciant ac læto clamore salutent terram ùtùt adhuc valde remotam) & cum debitâ gratiarum actione illa excepissent professi, se hospites esse atque advenas in terrâ,
14. quâ sanè oratione palàm testabantur, se nondum ad terram promissam pervenisse, sed tanquam exteros & peregrinos patriam adhuc inquirere, non utique illam terrestrem, sed supernam,
15. quòd si quam deseruerant, patriam mente & cogitatione voluissent, nihil illis facilius ac proclivius erat, quàm in eam denuo reverti
16. Jam verò meliorem procul dubio, hoc est, cœlestem patriam exspectabant, quâ fidei devotione tantopere Deo placuerunt, ut oblivione quodammodo præteritis aliis Majestatis divinæ titulis ac prædicatis cùm universorum esset dominus, eos tamen honore ac favore peculiari dignatus sit, ut Deum Abraham, Isaac & Jacob seipsum nominaret, iisque sanctam illam atque supernam civitatem præpararet, ad quam tanta fide & constantiâ anhelabant,

non acceptis repromissionibus, sed à longè eas aspicientes, & salutantes, & confitentes, quia peregrini & hospites sunt super terram.

14. *Qui enim hæc dicunt, significant, se patriam inquirere.*

15. *Et si quidem ipsius meminissent, de quâ exierunt, habebant utique tempus revertendi:*

16. *Nunc autem meliorem appetunt, id est, cœlestem. Ideo non confunditur Deus vocari Deus eorum: paravit enim illis civitatem.*

bant, ut in eâ æternùm beati viverent.

17. *Fide obtulit Abraham Isaac, cùm tentaretur, & unigenitum offerebat, qui susceperat repromissiones;*

18. *Ad quem dictum est: quia in Isaac vocabiter tibi semen:*

17. Fide pariter suadente Abraham, cùm Deus ipsum quodammodo explorare, ejúsque virtutis periculum faceret, obtulit Isaacum in sacrificium, illum; inquam, unigenitum sibi divinitùs promissùm, 18. et præter omnem spem humanam concessum, ex quo uno posteritatem numerosissimam sibi nasciturum intellexerat. Probatio hæc satis difficilis, & naturali genitoris affectui contraria videbatur, neque sanè tam inexspectato præcepto adeo promptè obtemperare potuisset Abrahamus, nisi fidei instinctu atque virtute.

19. *Arbitrans, quia & à mortuis suscitare potens est Deus: unde eum & in parabolam accepit.*

19. quæ illi omnino persuaserat, Deum vel à mortuis illum facilè excitare posse, quemadmodum etiam illum à morte jam destinatâ ereptum, & quodammodo redivivum accepit tanquam typum morituri & resurrecturi Christi Domini, qui non solùm in sacrificium sese obtulit, sed etiam reipsâ mortem pro nobis ultrò subiit, & ab eâ quidem seipsùm ad vitam revocavit, ut eam penitus destrueret.

20. *Fide & de futuris benedixit Isaac, Iacob, & Esau.*

20. Fide Jacob filiis suis Jacob & Esau benedicens futura bona dispertiit, non aliter ac si præsentia cum pleno dominio possideret.

21.

21. Fide Jacob moriturus singulis filiis Joseph Manasse nempe & Ephraim benè precatus est, & inclinato capite fastigium sceptri illius deveneratus est, tanquam figuram regni Messiæ post aliquot sæcula primùm exorituri. 22. Fide Joseph egressionem filiorum Israël ex Ægypto vaticinando prædixit, suáque ossa ex illâ regione asportari præcepit, ut Patribus suis apponerentur. 23. Fide cùm Moyses natus esset, occultatus est à parentibus menses tres, quòd infantuli elegantiam adamâssent, & magna quæque ab eo pro communi populi salute præstanda promitterent, neque imperiosum regis Pharaonis edictum magnopere formidarent. 24. Ut verò is adolevit, comperítque se liberando populo destinatum à Deo, fide impulsus est, ad excutiendam adoptionem filiæ regis, & negligendum fictitium generis splendorem ac nominis dignitatem, 25. potiùs eligens unà cum populo Dei ærumnis premi, quàm temporariis commodis perfrui, quibus absque piaculo indulgere non potuisset, 26. majores & longè præferendas divitias reputans Christi probra & contumelias, quàm Ægyptiorum

21. Fide Jacob, moriens, singulos filiorum Joseph benedixit: & adoravit fastigium virgæ eius.

22. Fide Joseph, moriens, de profectione filiorum Israel memoratus est, & de ossibus suis mandavit.

23. Fide Moyses, natus, occultatus est mensibus tribus à parentibus suis, eò quòd vidissent elegantem infantem, & non timuerunt regis edictum.

24. Fide Moyses grandis factus negavit se esse filium filiæ Pharaonis,

25. Magis eligens affligi cùm populo Dei, quàm temporalis peccati habere jucunditatem,

26. Majores divitias æstimans thesaurô Ægyptiorum, improperium Chri-

sti: aspiciebat enim in remunerationem.

tiorum thesauros, spiritu enim prophetico atque etiam majorum traditione præsciebat, Christum mundi redemptorem multa opprobria passurum, ut ergò ei similior evaderet, maluit multis probris affici cum Hebræis, quàm honoribûs, opibus, deliciis abundare in aula Pharaonis, primùm enim credebat, post afflictiones, quas cum populo Dei tollerabat, secuturam populi liberationem, quæ utique futura erat merces quædam patientiæ prioris. Deinde ac potissimùm fidei suæ oculos attollebat ad bona cœlestia, quæ Deus cultoribus suis pro mercede ac præmio priorum laborum se redditurum promisit.

27. *Fide reliquit Ægyptum, non veritus animositatem regis: invisibilem enim tanquam videns sustinuit.*

27. Fides ejus præterea in migratione ex Ægypto præcipuè eluxit, primo quidem, quòd tantam virorum mulierúmque multitudinem in solitudinem eduxit, divinæ sese totum providentiæ committens, nihilque dubitans, eam sibi & populo affuturam. Deinde quia iram & indignationem regis non timuit, quem sibi tamen & populo infensum esse multis argumentis perspicuè cognoverat. Et verò quid timeret hominem visibilem, infirmum, ac mortalem, qui Deum omni-

nipotentem, immortalem & invisibilem adjutorem & remuneratorem constanti fide expectavit sibi tam certò affuturum, acsi visibiliter præsentem illum haberet. 28. Fide quoque celebravit solennitatem paschalem, ut sanguinis effusione quo Hebræorum postes ædium liniendi erant, populum servaret incolumem ab eo, qui Ægyptiorum primogenita perimebat. 29. Fide parentes nostri transière mare rubrum non aliter, ac si aridam solúmque calcarent, quod cùm Ægyptii quoque facère aggrederentur, Oceani vorticibûs obruti miserandum in modum perierunt. 30. Fide Jerichuntina mœnia aliàs firmissima conciderunt, cùm ad dies septem non sine tubarum clangore & festo clamore populi circumdata essènt. 31. Fidei debet Rahab meretrix illa insignis, quòd unà cum cæteris incredulis non perierit, exploratores enim ad se venientes benignè ac benevolè recepit, iisque asserentibus Deum Israelitis dominium tradidisse finitimæ regionis cùm diviniNuminis impulsu credidisset, exitium urbis cum familiâ suâ evasit. 32. Et quid plura exempla afferam? deficiet me profe-

28. *Fide celebravit Pascha & sanguinis effusionem: ne qui vastabat primitiva, tangeret eos.*

29. *Fide transierunt mare rubrum tanquam per aridam terram: quòd experti Ægyptii, devorati sunt.*

30. *Fide muri Jericho corruerunt, circuitu dierum septem.*

31. *Fide Rahab meretrix non periit cùm incredulis excipiens exploratores cum pace.*

32. *Et quid adhuc dicam? deficiet enim me*

tempus enarrantem de Gedeon, Barac, Samson, Jephte, David, Samuel & Prophetis:

33. *Qui per fidem vicerunt regna, operati sunt justitiam, adepti sunt repromissiones, obturaverunt ora leonum.*

34. *Extinxerunt impetum ignis, effugerunt aciem gladii, convaluerunt de infirmitate, fortes facti sunt in bello, castra verterunt exterorum:*

35. *Acceperunt mulieres de resurrectione mortuos suos. Alii autem distenti sunt non suscipientes redemptionem, ut meliorem invenirent resurrectionem.*

36. *Alii verò ludibria & verbera experti, insuper & vincula & carceres:*

ctò dies commemorantem de Gedeone, Baracho, Samsone, Jephte, nec non Davide, ac Samuele cæterísque Prophetis, 33. qui fide, quâ crediderunt Deo ipsos ad bellum excitanti, regna expugnârunt, populo sibi commisso justitiam integrè administrârunt absque acceptione & discrimine personarum, ut decebat judices & rectores populi Dei, promissa sibi cœlitùs bona, uti crediderunt, ita consecuti sunt, occluserunt ora leonum. 34. Extinxerunt vim atque ardorem ignis, evaserunt hostiles gladios, ex infirmitatibus suis præter omnem exspectationem convaluerunt, in præliis eximia prudentiæ ac fortitudinis specimina dederunt, debellatis & profligatis non rarò maximis exercitibûs. 35. Fide mulieres per prophetas redivivos accepêre, qui jam mortem obierant, alii verò instar pellium in tympano distenti, fustibûs, flagris, ac loris contusi sunt, qui liberationem à tormentis, quam tyranni à fide deficientibus spondebant, acceptare noluerunt, ne æternâ illa ac meliori vitâ privarentur. 36. Alii rursus ludibriis & verberibûs excepti vincula insuper & carceres experti sunt. 37.

Lapidi-

Lapidibûs nonnulli obruti, in partes
dissecti & innumeris prope modis
vexati, gladiô denique cæsi occubue-
re, qui verò hostium persecutioni se
subduxerant, per devios montium
saltus ac solitudines oberrârunt ovillis
& caprinis pellibûs operti, omni pe-
nitus humanâ ope destituti. 38. A-
lii, quorum virtute ac sanctitate cla-
rissimorum convictu ac consuetudine
mundus in maligno positus dignus
non erat, maluerunt, in silvis desertís-
que locis, in montibus, ac terræ la-
tibulis miseram vitam ducere. 39.
Atque hi omnes, cùm fidei tam stre-
nuè propugnatæ ac pietatis constan-
ter servatæ beneficiô suæ apud Deum
justitiæ testimonium omni exceptio-
ne majus accepissent, promissionum
tamen fructû non omni ex parte as-
secuti sunt, unde nec vobis molestum
esse debet, si modicum adhuc ex-
spectandum sit. 40. Eâ præcipuè
de causâ, quòd vobis vestræque u-
tilitati benignè prospiciens Deus no-
luerit eos priùs, sed unâ vobiscum
perfectam ac immortalem beatitu-
dinem consequi, cœlorum enim re-
seratio adeóque perfecta ac com-
pleta tum animæ tum corporis felici-
tas pendebat ab adventu & resurrec-
tio-

37. *Lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladii mortui sunt: circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti;*

38. *Quibûs dignus non erat mundus: in solitudinibus errantes, in montibus, & speluncis, & in cavernis terræ.*

39. *Et hi omnes testimoniô fidei probati, non acceperunt repromissionem.*

40. *Deo pro nobis melius aliquid providente, ut non sine nobis consummarentur.*

tione Messiæ, adeóque & a novo Testamento, in quo, uti sperare licet, eadem vobis obveniet, ut proin illi non nisi vobiscum beatificandi ac glorificandi sint, nempe post Christi ascensionem & tempus novi testamenti. Unde plurimùm divinæ bonitati obstricti estis, quòd majores vestri ex ejus dispositione vos præstolari debeant, ex quâ ipsâ argumentum ac motivum efficacissimum vobis præbetur æquo animô tantisper perferendi & vestras ærumnas, & dilationem perfectæ beatitudinis, ad quam votis omnibus anhelatis, quæque vobis propinquior est, quàm tot antecessoribus vestris, qui eam per integra sæcula præstolati sunt. Eorum itaque exemplô vos Hebræi in Christum jam præsentem credite, in ejúsque fide, spe, & amore constantet perseverate, ita enim cum priscis illis Patribus consummationem, id est, salutem, ac beatitudinem sempiternam adipiscemini.

PARA-

PARAPHRASIS

CAP. XII.

1. TOt támque illustria testimonia satis opinor, supérque ostendunt eximiam dignitatem ac vim fidei, sequamur strenuè eorum exempla, & si adversa ac sinistra nobis metum incutiunt, excutiat illum invicta tantorum heroum constantia. Abjiciamus omnes sarcinas & remoras quæ cursum virtutis atque profectus retardant, ut sunt luxus superfluus, anxiæ curæ, nimiæ occupationes, & id genus alia impedimenta. Missàm etiam faciamus, vel saltem refrœnemus naturæ corruptæ concupiscentiam, quæ instar retis nos undique cingit, implicat, & in lubricos casus titubantes impellit. Curramus magnâ animi contentione, atque constantiâ in stadio nobis proposito ad destinatum victoribus bravium. Si diuturnitas atque difficultas agonis patientiam nostram infringere videtur, 2. oculos conjiciamus in JEsum

1. *Ideóque & nos tantam habentes impositam nubem testium, deponentes omne pondus, & circumstans nos peccatum, per patientiam curramus ad propositum nobis certamen :*

2. *Aspicientes in Au-*

ctorem fidei & consummatorem Jesum, qui proposito sibi gaudiô sustinuit crucem, confusione contemptâ, atque in dexterâ sedis Dei sedet.

JEsum, qui non solùm spectatór est & præses agonis, sed etiam nos animat, corroborat, & remuneratur, qui fidei scutum nobis largitur & illæsum servat, suâ gratiâ ad vitæ sanctitatem vocat, divinis inspirationibûs ad se trahit, sibíque arctissimè unit ad absolvendam & consummandam in nobis ultimam perfectionem, qui denique locô gaudii, quo frui poterat vitam degendo felicem, & omnibus bonîs affluentem, acerbissimam crucis necem elegit ac pertulit, ignominiâ contempta, & insuper habito dedecore. Cùm enim liberum esset Dei Filio in propriâ gloriâ & divinitate manere, maluit incarnari, incarnatus reddere poterat corpus suum immortale, maluit habere mortale, moriturus poterat tranquillâ morte defungi, maluit crucifigi infamiâ probrosi supplicii nullâ ex parte retardatus. Beata mors, honorata confusio, dolores exoptabiles, quibûs fortiter toleratis nunc ad dexteram throni divini considet. Medium sanè opportunius ad retinendam in adversis animi constantiam non occurrit,

3. *Recogitate enim eum, qui talem sustinuit à peccatoribus adversum semetipsum contradictio-*

3. quàm ut reputetis vobiscum ipsi, quis ille sit, quantáque præditus dignitate, qui ab

ab improbis & ſceleratis hominibus talem ac tantam ſuſtinuit adverſùs ſe inſectationem & calumniam. 4. Eſto ſanè, quòd adverſùs peccatum ſatis ſtrenuè à vobis hactenus pugnatum ſit, necdum tamen usque ad ſanguinis effuſionem reſtitiſtis. Quare ergò tam væcordes modò eſtis ac imbecilles? 5. Quo facto mente veſtrâ excidit ſuavis illa admonitio, quâ divina ſapientia tacitis quibusdam vocibûs hortari vos non deſinit, & tanquam filios chariſſimos his propemodum verbîs vos alloquitur: fili mi, ne contempſeris correptionem, quâ à Domino tanquam optimo parente per flagella ab eo ſeu immiſſa, ſeu permiſſa inſtrueris, exerceris, perficeris, neque deficias animô, dum ab eo argueris. Sic enim 6. quem diligit Dominus, ſtudioſè increpat, & caſtigat, quippe qui propterea vos in filios adoptatos affligit & percutit, ut erudiat, purget, & probet, rejectitios autem quaſi deſperatos relinquit corruptis ſuis deſideriis ac moribus, vel ſi percutit, percutit iratus, non caſtigat propitius. 7 Quando igitur Deus vos caſtigat, nolite cogitare, id eum ùt ſeverum judicem facere ex ſubortâ indignatione,

nem: ut ne fatigemini animis veſtris deficientes.

4. *Nondum enim usque ad ſanguinem reſtitiſtis, adversùs peccatum repugnantes:*

5. *Et obliti eſtis conſolationis, quæ vobis tanquam filiis loquitur dicens: fili mi, noli negligere diſciplinam Domini: neque fatigeris, dum ab eo argueris.*

6. *Quem enim diligit Dominus, caſtigat: flagellat autem omnem filium, quem recipit. Prov. 3.*

7. *In diſciplinâ perſeverate: Tamquam filiis vobis offert ſe Deus:*

quis enim filius, quem non corripit pater?

ne, ſed potiùs ex amore provido ùt parentem de filiorum profectu & ſalute ſollicitum, quis enim inter vos filius, quem non aliquando caſtigat pater, niſi aberret ab officio ſuo.

8. *Quòd ſi extra diſciplinam eſtis, cujus participes facti ſunt omnes: ergò adulteri, & non filii eſtis.*

9. *Deinde patres quidem carnis noſtræ erud tores habuimus, & reverebamur eos: non multò magis obtemperabimus Patri ſpirituum & vivemus?*

8. Quòd ſi exempti & immunes eſſe vultis ab omni diſciplinâ & correptione, cui Majores veſtri fuère obnoxii, ergò adulterini eſtis, ſpurii, illegitimi, degeneres. 9. Si verò parentum noſtrorum, qui nos, quod attinet ad corpus, genuerunt, ſeveriorem diſciplinam & ſuſtinuimus aliquando, & magnâ veneratione coluimus, an non multò magìs nos convenit ſubjici conditori animarum noſtrarum, & ex hac ſubjectione vitam ſpiritualem haurire? nam eas ipſe ſolus creavit, corporibus infudit, juſtificavit &c. Neque verò caſtigat niſi in utilitatem noſtram,

10. *Et illi quidem in tempore paucorum dierum, ſecundùm voluntatem ſuam erudiebant nos: hic autem ad id, quod utile eſt in recipiendo ſanctificationem ejus.*

10. ut nimirum nos aliquo modo participes redderet ſuæ ſanctitatis & inde conſecuturæ gloriæ per exactam ſuarum legum obſervantiam, cùm tamen brevis illa noſtrorum parentum caſtigatio negotia ùt plurimùm temporalia concerneret, & ſæpe magìs ex irritatâ bile & cæco furore proveniret, quàm ex æquitate & ratione.

11. *Omnis autem*

11. Si naturæ tantùm dictamina conſulitis,

fulitis, si præsentia tantùm conside-ratis, omnis quidem hujusmodi ca-stigatio nunc amara & molesta po-tiùs, quàm jucunda & optabilis vi-debitur, modò tamen aliquantulum patientiæ habeatis, experiemini, quàm dulces justitiæ & sanctimoniæ fructus suis clientibus probè exercitatis pro-ferat, quantam conscientiis tran-quillitatem procuret, mentibus lu-cem affundat, cœlestium rerum a-morem cordibus inferat. 12. Qua-propter tanquam strenui athletæ re-missa ac torpentia brachia, genua so-luta, & flaccida membra excussâ ig-naviâ erigite, accendite fervorem pristinum, alacriter rem Dei, & ne-gotium salutis vestræ agite, præpara-te vos seriò ad repellendos inimico-rum vestrorum assultus, ad compri-mendas cupiditates noxias, mun-dúmque ac dæmonem superandum, cúmque ab intentione operum valor dependeat, curate, ut illa recta sit. 13. Neque ad dextram, neque ad sini-stram in obsequio Dei deflectentes, rectam videlicet Christianismi viam, fidem, vitam tenete, unius supremi Numinis gloriam spectantes, gressú-que minimè titubanti principiis veræ religionis insistentes. Hisce non con-

disciplina, in præsenti quidem videtur non esse gaudii sed mœroris: postea autem fructum pacatissimum exercitatis per eam reddet justitiæ.

12. *Propter quod remissas manus & soluta genua erigite.*

13. *Et gressus rectos facite pedibus vestris: ut non claudicans quis erret, magis autem sane-tur.*

contenti proximi quoque curam non negligite, datéque operam, ut si quis in via Domini claudicat, & fallente gressu incedit, ne penitus deflectat, & abducatur, sed efficite potiùs, ut quoad ejus fieri poterit, in priorem veritatis, & justitiæ semitam revocetur.

14. *Pacem sequimini cùm omnibus & sanctimoniam, sine quâ nemo videbit Deum:*

15. *Contemplantes, ne quis desit gratia Dei: ne qua radix amaritudinis sursum germinans impediat, & per illam inquinentur multi.*

14. Colite pacem cum omnibus mortalibus, cordis autem munditiam modis omnibus procurate, cui Christus Dei conspectum & contemplationem pollicetur: 15. providentes interim, ne quis à Dei gratia benevolentiáque seu virium defectu, seu segnitie retardatus deficiat, item ne qua radix amara seu falsæ doctrinæ vel pravi exempli suppullulans mentem obturbet, lætámque messem inquinet.

16. *Ne quis fornicator aut profanus, ut Esau: qui propter unam escam vendidit primitiva sua:*

16. Talis esset scortator, aut rerum sacrarum contemptor, carni aut ventri unicè deditus, qualis olim Esau fuisse fertur, qui unico eôque levissimo edulliô jus suum primogeniti vendidit.

17. *Scitote enim, quoniam & postea cupiens hæreditare benedictionem, reprobatus est: non enim invenit pœnitentiæ locum, quamquam cum lachrymis inquisisset eam.*

17. Rejectus idcirco & à Deo & à parente suo Jacobo, ne compos fieret expetitæ benedictionis paternæ: neque enim illi integrum fuit, pœnitentiâ factum infectum reddere, neque præteritam actionem quomodocunque detestari satis erat, ut eam, quam

copiosis

copiosis lachrymis exquisivit, benedictionem, ac prioris sententiæ retractationem assequeretur. Fugite ergò non modò fornicationem, sed & gastrimargiæ vitium, & omnem voluptatum intemperantiam, ne cum profano Esau reprobemini, ne excidatis jure filiorum Dei, & benedictione ac hæreditate cœlesti. 18. Non enim accessistis, ut olim ad montem, qui manibûs palpari, humanôque gressu conscendi possit, ignémque accensum ac turbinem, & caliginem & procellam, 19. tubæque sonitum ac vocem humana verba fundentem: quam qui audierunt, nimio terrore perculsi deprecati sunt, ne Deus ampliùs loqueretur, sed per Mosen interpretem atque internuntium omnia ageret. 20. Quòd nimirum severam illius præcepti interminationem nequaquam ferrent, quo palàm edicebatur, si vel bestia montem attingeret, lapidibus obruendam, aut jaculô configendam. 21. Ipséque adeo Moses formidabili illâ specie propemodum exanimatus pavefactum se atque ingenti terrore correptum professus est. Quòd si transgressoribus veteris illius Legis & Ecclesiæ tam gravis pœna, infligebatur,

18. *Non enim accessistis ad tractabi'em montem, & accensibilem ignem & turbinem, & caliginem, & procellam,*

19. *Et tuba sonum, & vocem verborum, quam qui audierunt, excusaverunt se, ne eis fieret verbum.*

20. *Non enim portabant, quod dicebatur: etsi bestia tetigerit montem, lapidabitur.*

21. *Et ita terribile erat, quod videbatùr. Moyses dixit: exterritus sum & tremebundus.*

batur, quantæ pœnæ manebunt contemptores legis & Ecclesiæ Christi, cújus illa vetus non nisi typus erat, & figura?

22. *Sed accessistis ad Sion montem, & civitatem Dei viventis, Jerusalem cælestem, & multorum millium Angelorum frequentiam,*

22. Non accessistis, inquam, ad hunc montem Sina terrenum, & terrena bona promittentem latibulum, & speluncam ferarum, sed per fidem ac baptismum ad Ecclesiam Christi per montem Sion designatum, ad civitatem Dei viventis, in quâ innumerabilis beatarum mentium cœtus æternâ felicitate fruitur, ejúsque auctorem Deum ter Optimum Maximum assiduis laudibûs deprædicat, ad Jerusalem cœlestem civibus suis cœlestia bona subministrantem.

23. *Et Ecclesiam primitivorum, qui conscripti sunt in cælis, & judicem omnium Deum, & spiritus justorum perfectorum,*

23. Ad gloriosum illorum regnum, qui præ cæteris mortalibus peculiariter à Deo electi, & à vulgo separati, & Deo dedicati sunt sicut primogeniti filii, ideóque nobilissimi & charissimi, qui in cœlesti Beatorum albo jam conscripti sunt tanquam candidati & hæredes æternæ beatitudinis. Christus quoque, ad quem pari modô accessistis, non est blæsus ille & infirmus Moses, quem tamen nemo impunè offendit, sed est omnipotens atque impiis inexorabilis judex omnium tam Angelorum quàm hominum immorta-

lis

lis Deus. Ecclefiam quoque Chrifti, quàm ingreffi eftis, non conftituunt increduli illi, fempérque Deo rebelles murmuratores, nil nifi ollas carnium & cepas Ægypti eructantes, fed animæ juftorum perfectorum per fidem & charitatem in hac vitâ, per plenam fanctitatem & gloriam in alterâ. 24. Ibi invenitis non Mofen antiqui, fed JEfum novi teftamenti mediatorem, pontificem & advocatum veftrum, & fanguinem, quo afpergendi, mundandi & fanctificandi funt fideles meliùs loquentem, quàm loquatur fanguis Abel, hic enim clamat vindictam, ille mifericordiam.

24. Et Teftamenti novi Mediatorem Iefum, & fanguinis afperfionem, meliùs loquentem, quàm Abel.

25. At videte, ne eum vos alloquentem afpernemini fi enim Ifraelitæ non effugerunt commeritas pœnas, qui Angelum Dei nomine loquentem in terrâ audire recufârunt, multò magìs nobis timendum erit, fi Chriftum Deum & hominem nobis de cœlo loquentem per fuos Legatos, per miracula, per dona Spiritûs Sancti repellimus, & averfamur. 26 Ejus vox concuffit aliquando terram, nempe cùm legem veterem inter fulgura & tonitrua terrâ contremifcente per Angelum promulgavit, nunc

25. Videte, ne recufetis loquentem. Si enim illi non effugerunt, recufantes eum, qui fuper terram loquebatur: multò magìs nos, qui de cœlis loquentem nobis avertimus.

26. Cujus vox movit terram tunc: nunc autem repromittit dicens: adhuc femel, & ego movebo non folùm terram, fed & cœlum.

nunc autem denuntiavit per Prophetam dicens: adhuc ſemel concutiam non ſolùm terram, ſed etiam cœlum.

27. *Quod autem, adhuc ſemel, dicit: declarat mobilium translationem, tanquam factorum, ut maneant ea, quæ ſunt immobilia.*

28. Porrò illud *adhuc ſemel* indicat, fore aliquando, quando nimirum mundus eſt innovandus, ut quidquid inſtabile & caducum eſt, ceſſare debeat & in aliam faciem tranſmutari, ut ea, quæ ſuccedent, firma atque ſtabilia permaneant atque perſeverent, nempe novi cœli, nova terra, quam nobis promittit, regnum illud beatorum glorioſum, quod nulli mutationi obnoxium eſt.

28. *Itaque, regnum immobile ſuſcipientes habemus gratiam: per quam ſerviamus placentes Deo, cum metu & reverentiâ.*

28. Ad hujus regni poſſeſſionem vocati ſumus, hæc eſt illa felicitas, cujus certa per ſpem exſpectatio nobis pro ingenti ſolatio eſſe poteſt ac debet in quacunque noſtrâ calamitate, quâ premimur. Conſervemus ergò ſtudioſè gratiam, quam non tantùm ſufficientem, ſed & abundantem accepimus, ejúsque adminiculô ſervire & placere ſtudeamus Deo cum metu & reverentiâ debitâ, tametſi enim

29. *Etenim Deus noſter ignis conſumens eſt.*

ſibi illibatâ & conſtanti fide ſervientibus admodum propitius ſit, reſpectu tamen improborum minimè ſtipes eſt aut truncus, ſicut idola gentium, ſed inſtar ignis vehementiſſimè agentis, & celerrimè eos conſumentis

tis, non ita quidem, ut aliquando esse desinant, sed ut æternùm ardeant.

PARAPHRASIS

CAP. XIII.

1. Si vindicis Dei indignationem pertimescitis, & declinare cupitis, mutua inter vos tanquam fratres charitas integra semper & salva permaneat. Insectationes, quas pertulistis, non exulcerent animos vestros. Si corpore sejuncti, mente saltem & amore conjuncti persistite, & quamvis facultatibûs vestris tot inter persecutiones non leviter attenuati sitis, 2. à consueto tamen hospitalitatis officio nolite desistere. Nolo pluribûs commemorare & extollere fructus eximiæ hujus virtutis: illud dixisse sufficiat, factum non semel, ut quidam ex vestris Majoribus illi præprimis dediti sub specie & habitu viatorum latentes Angelos hospitiô exceperint.
3. Memores quoque estote eorum, qui

1. Charitas fraternitatis maneat in vobis.

2. Et hospitalitatem nolite oblivisci, per hanc enim latuerunt quidam, Angelis hospitio receptis.

3. Mementote vincto-

rum, tanquam simul vincti: & laborantium, tanquam & ipsi in corpore morantes.

qui pro defensione Dei, quem religiosè colitis, & odio Christianæ fidei in vinculis detinentur, perinde quasi unà cum illis ipsi etiam vincti essetis; neque hoc puræ commiserationis affectu contenti, si quâ aliâ necessitate, aut molestiâ premantur, sublevate eos pro viribus, & omni pietatis officio recreate, quippe qui, dum vivitis, iisdem malis & incommodis obnoxii degitis.

4. *Honorabile connubium in omnibus, & thorus imaculatus. Fornicatores enim & adulteros judicabit Deus.*

4. Conjugium porrò esto apud vos modis omnibus, & rebus eò spectantibus honestum ac verecundum, & genialis thorus prorsus integer ac impollutus: sic enim habetote, scortatores & adulteros ultricem Dei indignationem atque pœnas atrocissimas nequaquam effugere posse.

5. *Sint mores sine avaritiâ, contenti præsentibûs: ipse enim dixit: non te deseram, neque derelinquam.*

5. Sint mores vestri ab avaritiâ, quæ radix est malorum omnium, penitus alieni: contenti præsentibûs, de futuris non ultra modum solliciti. Si vos enim résque vestras divinæ providentiæ ex integro permiseritis, quæ necessaria sunt, nunquam vobis deerunt, habemus enim æternæ veritatis promissionem dicentis: non te deseram, neque derelinquam,

6. *Ita ut confidenter dicamus: Dominus mihi adjutor, non timebo, quid faciat mihi homo.*

6. adeo ut confidenti animô verè dicere possimus, quod olim David affirmavit

mavit: Dominus mihi auxilator, nec timebo, quidquid in me machinentur & attentent adversarii. Spes tantæ protectionis leviora reddit quæcunque mala etiam imaginatione nostrâ gravissima. Quòd si illa nihilominus adeo infirma & exigua est, ut non sufficiat ad vos confortandos, 7. revocate in memoriam præpositorum vestrorum atque præconum Apostolicorum constantiam, qui vobis aliquando divna dogmata atque præcepta tradiderunt, eáque profuso suo sanguine consignârunt, eorum fidem ac patientiam vobis imitandam proponite spectantes potissimùm ipsorum vitæ decursum atque exitum sanctissimum. Neque ad vos excusandos dicatis: Apostolos Christum habuisse præsentem ac vivum fidei virtutúmque omnium exemplar, magistrum ac ducem, nam unus idémque 8. JEsus Christus, quem vos adorastis, ipse est, quem illi adorârunt, uti illis per suam providentiam ac divinam protectionem adstitit, ita & vobis aderit æquè potens ac munificus, ipse námque qui olim fuit, idem est in præsenti, sempérque idem erit in omnem æternitatem. Cùm ergò

7. *Mementote præpositorum vestrorum, qui vobis locuti sunt verbum Dei: quorum intuentes exitum conversationis, imitamini fidem.*

8. *JEsus Christus heri, & hodie; ipse & in secula.*

go nulli mutationi obnoxius sit, fide quoque atque fiduciâ immutabili vos ei adhærescere convenit,

9. Doctrinis variis & peregrinis nolite abduci. Optimum est enim gratiâ stabilire cor, non escis: quæ non profuerunt ambulantibus in eis.

9. non verò doctrinis variis ab Evangelio Christi deviantibus, atque inter se dissidentibus ac novis & à traditione domesticâ, ecclesiasticâ, Apostolicâ alienis abduci à verâ fide & doctrinâ Christi, vel à vitæ morúmque Christianorum integritate atque levium instar arundinum huc illuc agitari & flecti. Optimum siquidem est divinâ gratiâ spiritúque novi Testamenti, cujus Mediatorem habemus Christum Dominum, corda imbuere, & quodammodo fixa atque stabilia reddere, non verò in superstitioso ac Judaico à Mose tradito ciborum delectu atque discrimine, quo nihilo meliores facti sunt, qui in ejusmodi legum ac rituum supervacaneâ observatione toti positi erant, & consenuerant. Quî ergò fieri potest, ut servile Veteris Testamenti jugum cum libertate Evangelii conjungere velitis? Quòd si victimam desideratis, neque illa Christianis deest.

10. Habemus altare, de quo edere non habent potestatem, qui tabernaculo deserviunt.

10. Habuerint sanè Patres nostri altare & sacrificium, habemus & nos, sed longè præstantius atque divinius, nempe

nempe Chriſti JEſu, ita tamen, ut iſtius fructus percipere non valeant, qui Leviticâ adhuc ſuperſtitione implicitì tabernaculo abrogato deſerviunt. Neque id mirum vobis aut novum videri debet. 11. Ut hujus rei figuram aliquam ante aliquot ſæcula haberemus, pontifex illius legis nunquam aliquid de carnibus vituli vel hirci delibabat, cujus ſanguinem ſacrario inferebat, quando pro peccatis populi habebatur expiatio generalis, & corpora publicarum victimarum extra caſtra comburebantur. 12. Quapropter ut typo res ipſa ex æquo reſponderet, ipſe Dominus JEſus, ut proprio ſanguine genus humanum expiaret, extra portam urbis Jeruſalem mortem obire voluit, extra conſortium populi Judaici, ne quid deeſſet ad figuræ complementum. Tanto favori ac beneficio, ut & nos reſpondeamus, æquiſſimum ſanè eſt, ut pro viribus noſtris ad ejus imitationem quidpiam præſtemus. 13. Exeamus igitur ejus exemplô & nos quodammodo extra caſtra, videlicet non tantùm extra Synagogam, ejúsque legales ceremonias jam abolitas, ſed etiam extra mundum corruptum,

11. *Quorum enim animalium infertur ſanguis pro peccato in Sancta per pontificem, horum corpora cremantur extra caſtra.*

12. *Propter quod & JEſus, ut ſanctificaret per ſuum ſanguinem populum, extra portam paſſus eſt.*

13. *Exeamus igitur ad eum extra caſtra, improperium ejus portantes.*

ruptum, ejúsque consortium curis ac desideriis rerum terrenarum penitus abjectis, opprobrium crucis sacrosanctæ cum omni animi demissione & patientiâ supportantes, calicem ejus amarum bibamus, quem primus ipse cum fæcibus gustavit, contemptâ ignominiâ, quæ Christiani nominis confessionem sequitur, gratulemur nobis ex animo, & gaudeamus, quòd filii & discipuli simus Magistri nostri crucifixi.

14. *Non enim habemus hic manentem civitatem, sed futuram inquirimus.*

14. Persuasum enim nobis esse debet, quòd in castris & tentoriis hujus mortalis vitæ non habeamus stabile domicilium, sed quoad vivimus, perpetuò peregrinemur, & ad futuram ac cœlestem patriam properemus, unde non est, quòd multùm turbemur, si vel opprobriis impetamur à civibus terrenæ Jerusalem, vel rerum temporalium damna patiamur.

15. *Per ipsum ergò offeramus hostiam laudis semper Deo, id est, fructum labiorum confitentium nomini ejus.*

15. Christô igitur adhibito deprecatore ac Pontifice nostro offeramus assiduè Deo sacrificium laudis (omissis legalibus) & hunc linguæ nostræ uberrimum fructum existimemus, ut divinum ipsius nomen perpetuis præconiis celebremus.

16. *Beneficentiæ autem & communionis no-*

16. Beneficentiæ verò & liberalitatis quæ omnia propemo-

modum omnibus communia facit, nolite, quæso, ullo unquam tempore oblivisci, his enim profectò victimis non oblectatur solùm, sed & conciliatur Deus. 17. Restat aliud sacrificium ipsi offerendum, nempe obedientiæ Superioribus debitæ. Obtemperate iis, & faciles vos atque ad omnia promptos exhibete, vigilant enim ipsi magnâ sollicitudine in commodum vestrum, quippe qui pro animabus vestris sibi commissis rationem se Deo reddituros intelligant. Agite ergò, & ita vos gerite ut libenti atque hilari animô id faciant, & non ingemiscant sub onere regiminis ob socordiam, inobedientiam, vel irreverentiam vestram. Tametsi enim defectus vestros ex discreta charitate perferant, vestrámque emendationem magìs peroptent, quàm molestam correptionem, eorum tamen gemitus exaudiet Deus, & severâ ultione in eorum contemptores animadvertet, superiorum patrocinio ac defensione in se susceptâ. 18. Obsecro etiam vos fratres, ut precibûs me vestris apud communem omnium parentem Deum juvetis. Hanc gratiam mihi à vobis non denegandam prope certò mihi per-

lite oblivisci: talibus enim hostiis promeretur Deus.

17. *Obedite præpositis vestris & subjacete eis. Ipsi enim pervigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri, ut cum gaudio hoc faciant, & non gementes: hoc enim non expedit vobis.*

18. *Orate pro nobis: confidimus enim, quia bonam conscientiam habemus in omnibus bene volentes conversari.*

persuadeo, quippe qui nullius offensæ aut scandali vobis præbiti mihi sim conscius, & tenerrimo vos potiùs amore studióque semper complexus sim.

19. *Ampliùs autem deprecor vos hoc facere, quò celeriùs restituar vobis.*

19. Id eo instantiùs sollicito, ut eò citiùs primo quoque tempore omnibus impedimentis sublatis vos revisere possim.

20. *Deus autem pacis, qui eduxit de mortuis pastorem magnum ovium, in sanguine testamenti æterni, Dominum nostrum JEsum Christum,*

20. Deum autem pacis, & omnis boni auctorem ac fautorem, qui magnum illum ovilis sui pastorem Dominum nostrum JEsum Christum jam vitâ functum meritò mortis, & profusi sanguinis, quo confirmatum est novum & æternum testamentum, nostráque reconciliatio, ad vitam immortalem revocavit, enixè deprecor,

21. *Aptet vos in omni bono, ut faciatis ejus voluntatem: faciens in vobis, quod placeat coram se per JEsum Christum: cui est gloria in sæcula sæculorum. Amen.*

21. ut divinâ suâ gratiâ absolutos vos atque perfectos reddat ad omne opus bonum, inter vos maximè cohærentes & connexos, idem planè sentientes, eodémque studio atque diligentia ad optima quæque contendentes, ut divinam ipsius voluntatem perficere atque explere possitis, ipsáque in vobis efficiat, quidquid sibi gratum acceptúmque fuerit per JEsum Christum, cui sit gloria in sæcula sæculorum. Amen.

22. *Rogo autem vos fratres, ut sufferatis verbum solatii. Etenim, perpaucis scripsi vobis.*

22. Precor autem vos fratres, ut licèt non tam vester, quàm Gentium sim Apostolus, æquo tamen liben-

tíque

tíque animô admittatis epiſtolam hanc exhortatoriam & conſolatoriam, quâ perpaucis, ne faſtidiosâ prolixitate fatigemini, perſcripſi, quod mihi opportunum, atque his temporibus accomodatum viſum eſt.
23.
Noſtis, opinor, fratrem noſtrum Timotheum liberum ac vinculis ſolutum eſſe, unà cum illo, ſi celeriùs ad me venerit, vos reviſam.
24 Salutem ex me dicite omnibus Præpoſitis veſtris, omnibúsque fidelibus. Itali ad Chriſtum traducti vos omnes ſalvere jubent.
25. Divina porrò gratia ſit vobiſcum omnibus, vóſque perpetuò ſervet incolumes, Deo fideles, obſequentes, & in morum probitate conſtantes.

23. Cognoſcite fratrem noſtrum Timotheum dimiſſum: cum quo, (ſi celeriùs venerit) videbo vos.

24. Salutate omnes præpoſitos veſtros, & omnes Sanctos. Salutant vos de Italiâ fratres.

25. Gratia cum omnibus vobis. Amen.

